

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KÜRESELLEŞMENİN SOSYOKÜLTÜREL DÜŞÜNCE
YAPISININ ANALİZİ VE TÜRKİYE**

DOKTORA TEZİ

Kemal Yavuz ATAMAN

Enstitü Anabilim Dalı : Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Adem UĞUR

TEMMUZ – 2020

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KÜRESELLEŞMENİN SOSYOKÜLTÜREL DÜŞÜNCE
YAPISININ ANALİZİ VE TÜRKİYE

DOKTORA TEZİ

Kemal Yavuz ATAMAN

Enstitü Anabilim Dalı : Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri

“Bu tez 10/07/2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Prof. Dr. Adem UĞUR	BAŞARILI
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL	BAŞARILI
Prof. Dr. Yılmaz ÖZKAN	BAŞARILI
Doç. Dr. Meryem AYBAS	BAŞARILI
Doç. Dr. Yasemin ÖZDEMİR	BAŞARILI

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	KEMAL YAVUZ ATAMAN
Öğrenci Numarası	:	B966005006
Enstitü Anabilim Dalı	:	ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
Enstitü Bilim Dalı	:	ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
Programı	:	☐ YÜKSEK LİSANS ☒ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	KÜRESELLEŞMENİN SOSYOKÜLTÜREL DÜŞÜNCE YAPISININ ANALİZİ VE TÜRKİYE
Benzerlik Oranı	:	%3

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

22/05/2020
İmza

Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../20.....
İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Prof. Dr Adem Uğur

Tarih:

İmza:

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Ekonomik olarak başlayan küreselleşme süreci siyasi, sosyal ve kültürel alanları kapsamına almış, sermaye ve teknoloji ile gelişmesini sağlamış, iletişim teknolojisi dijital ağlarla dünyayı yeni bir düzene taşımıştır. Etkilerine bakıldığında küresel sistemin uzun süreli egemenliği sağlamak amacıyla toplumların sosyokültürel yapılarını değiştirmeye yöneldiği görülmektedir. İnsanlığın geleceği açısından sosyokültürel değerlerin zarar görmesi, iklim değişikliğinden, salgınlardan çok daha tehlikelidir. Türkiye'nin , ülkelerin bu sahada daha çok bilimsel araştırmalar yapmaları zorunludur. Küreselleşmenin sosyokültürel düşünce yapısı üzerine ilmi çalışmalar yok denilecek kadar azdır. Tez çalışması bu nedenle ilim camiasına bir katkı sağlayacaktır.

1996'da başlayan öğrenciliğimiz kesintilere rağmen şükürler olsun ki tamamlandı. Bu çalışmanın başlangıç döneminden bu tarafa bir çok kereler kaydımı yenileyip başladığımda suhuletle, sükunetle sabırla destekleyen, hata ve eksiklerimi düzelten, son iki yıllık dönemde sürekli yardımını aldığım danışmanım Sayın Prof.Dr.Adem Uğur hocama kalbten şükranlarımı sunarım. Hocam emekli olmadan tezi tamamlamayı çok istiyordum. Enstitümüzün kıymetli Müdürü , bölümümüzün kadim hocası, Sayın Prof.Dr.Yılmaz Özkan Hocam her uğradığım , aradığımda teşvik etmiş , moral vermiştir, kendilerine müteşekkirim. Emekliliği öncesi imzasıyla mezun olmak elbette benim için bir şeref olacaktır.

Teknik bilgileri ile destek veren, yönlendiren Doç.Dr.Yasemin Özdemir Hocamıza saygı duymaktayım. Seyahatlerde, uzak mesafelerde olduğumda işlemlere yardımcı olan Dr.Abdülkadir Altunsoy'a teşekkür ederim. İş, aile, meşguliyetler, seyahatler nedeniyle bürokratik gecikme, kayıt yenilemelerde sürekli yardımcı olan Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün eski çalışanlarından Hikmet Şensoy'a, bizzat, telefonla ve maillerle yardımcı olan diğer sekreter ve enstitü çalışanlarına minnettarlığımı ifade etmeliyim.

Uzun yıllar süren bu çalışmada sabırla ve teşvikle destek veren aile fertlerime, metin düzeltmelerine çok zaman ayıran oğlum Mahmut Fudayl Ataman'a da teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmayı öneren, destek veren, derslerinden, kendilerinden çok faydalandığımız ahirete intikal etmiş Hocalarımıza da Allah 'tan rahmet dilerim.

Kemal Yavuz ATAMAN

10.07.2020

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KAVRAM VE KURAMSAL ÇERÇEVE	11
1.1. Küreselleşme Kavramı ve Tanımı	11
1.2. Küreselleşmenin Tarihsel Süreci	15
1.3. Küreselleşmenin İdeolojisi	22
1.3.1. Neoliberalizm	23
1.3.2. Neokolonyalizm	24
1.4. Küreselleşme Eğilimleri	24
1.5. Küresel Yapılar ve Aktörler	27
1.5.1. Devletler	28
1.5.2. Uluslararası Kuruluşlar.....	29
1.5.3. Küresel Çok Uluslu Şirketler.....	30
1.5.4. Dinler.....	31
1.5.5. Diğer Aktörler	33
1.6. Küreselleşmeyi Etkileyen Unsurlar	34
1.6.1. Sermaye ve Finansman Araçları.....	34
1.6.2. Teknoloji, İletişim ve Bilişim Araçları.....	34
1.6.3. Dil.....	36
1.6.4. Ulaşım	36
1.6.5. Göç Hareketlerinin Küreselleşmeye Etkileri.....	37
BÖLÜM 2: KÜRESELLEŞMENİN ETKİLERİ	41
2.1. Küreselleşmenin Ekonomik Etkileri.....	41
2.2. Küreselleşmenin Siyasi Etkileri.....	50
2.3. Küreselleşmenin Sosyal Etkileri.....	59
2.3.1. Birey, Toplum ve Değerlerin Değişimi	59
2.3.2. İş ve Eğitim Hayatında Değişmeler.....	63

2.3.3. Mal, Hizmet ve İnsanın Dolaşımı ile Etkileşim	65
2.3.4. Demografik Değişim	65
2.3.5. Demokrasi, Haklar, Özgürlükler	67
2.3.6. Sivil Toplum Kuruluşları.....	68
2.3.7. İş Gücü,Beyin Göçü	69
2.3.8. Sosyal Devlet.....	74
2.3.9. Yoksulluk ve Gelir Dağılımında Eşitsizlikler	75
2.3.10. İnternet, Sosyal Medya, Dijitalleşme	77
2.3.11. Çevre ve Doğal Yaşam.....	82
2.3.12. Küresel Sosyal Sorunlarla İlgili Rakamlar	84
2.4. Küreselleşmenin Kültürel Etkileri	85
2.4.1. Din ve İnanç Dünyası	87
2.4.2. Yaşam Kültürü	91
2.4.3. Bir Arada Yaşama ve Çok Kültürlülük	95
2.4.4. Dil, Kültür, Tek (Mono) Kültür.....	97
2.4.5. Tüketim, Alışveriş, Giyim, Yemek, Müzik, Spor, Film.....	102
2.4.6. Reklam ve Kültürel Hayat	104
2.5. Küreselleşmenin Türkiye'ye Etkileri.....	106
2.5.1. Küreselleşmenin Türkiye Üzerine Ekonomik Etkileri	106
2.5.2. Küreselleşmenin Türkiye Üzerine Siyasi Etkileri	112
2.5.3. Küreselleşmenin Türkiye Üzerine Sosyal Etkileri	120
2.5.3.1. Birey, Aile ve Toplum	121
2.5.3.2. Yaşam Şartlarında Gelişmeler	128
2.5.3.3. Emek, İş gücü,Beyin Göçü	131
2.5.3.4. İletişim Teknolojisi ve Dönüşüm.....	137
2.5.3.5. Eğitim.....	139
2.5.3.6. Şehirleşme, Yerel Yönetimler, Ulaşım	142
2.5.3.7. İktisadi İşletmeler.....	150
2.5.3.8. Sivil Toplum Kuruluşları	153
2.5.4. Küreselleşmenin Türkiye Üzerine Kültürel Etkileri.....	155
2.5.4.1. Din ve Ahlak	156
2.5.4.2. Eğitim, Dil, Tarih.....	162

2.5.4.3. Yaşam Tarzları	165
2.5.4.4. Çok Kültürlülük ve Birarada Yaşama	166
2.5.4.5. İnternet, Sosyal Medya, Yeni Medya	168

BÖLÜM 3: KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE SOSYOKÜLTÜREL DÜŞÜNCE

YAPISININ ANALİZİ	174
3.1. Küreselleşmenin Tanımlanması, Anlam Kazandırma, Kavramlaştırma	181
3.2. Küresel Zihniyetin İnşası ve Küresel Düşünce Sistemi.....	184
3.3. Küreselleşmenin Sosyo–Kültürel Düşünce Yapısının Analizi ve Öneriler Bağlamında Temel Değerler ve Unsurlar	187
3.3.1. Temel Toplumsal Değerler ve Küreselleşme	188
3.3.2. Küreselleşme ve Bir Arada Yaşama.....	204
3.3.3. Küreselleşme Sürecinde Göçmenlerin Bir Arada Yaşama Kültürüne Katkıları.....	208
3.3.4. Küreselleşmiş Bir Medeniyet Örneği: Maveraünnehirde İslam Medeniyeti	210
3.3.5. Küresel Dünyada Farklılıkların Yönetimi ve Kültürel / İrfani Zeka	216
3.3.6. İrfanla/Kültürel Zeka ile İmar Edilen İki Küresel Şehir: Buhara ve Konya	229
3.3.7. Küresel Haklar ve Ödevler Düzenlemesi	237
3.3.8. Küresel Haklar ve Ödevlerin Tanımlanması, Geliştirilmesi	244
3.3.9. İnsaf Toplumu İnşasıyla Küresel Toplum	247
3.4. Türkiye'nin Küresel Birikimi, Sorumluluğu	255
SONUÇ VE ÖNERİLER	259
KAYNAKÇA.....	265
ÖZGEÇMİŞ	297

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
ASEAN	: Güney Doğu Asya Uluslar Birliği
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BRICS	: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika
BINGO	: Business and Industry NGO (İş Dünyası Sivil Toplum Örgütleri)
CEO	: Genel Yönetici
DB	: Dünya Bankası
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EURATOM	: Avrupa Atom Topluluğu
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GONGO	: Government and Organized NGO (Hükümet Yanlısı Sivil Toplum Örgütleri)
GSYİH	: Gayrı Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Formu
İİT	: İslam İş Birliği Teşkilatı
KDS	: Küresel Düşünce Sistemi
NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması
NGO	: Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlar
NSA	: Milli Güvenlik Ajansı
SODİGEM	: Sosyal Medya ve Dijital Güvenlik Eğitim, Uygulama ve Araştırma Merkezi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü

YDD : Yeni Dünya Düzeni
NGO : Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlar

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☐	Doktora	☒
Tezin Başlığı: Küreselleşmenin Sosyokültürel Düşünce Yapısının Analizi Ve Türkiye			
Tezin Yazarı: Kemal Yavuz Ataman		Danışman: Prof. Dr. Adem Uğur	
Kabul Tarihi: 10.07.2020		Sayfa Sayısı: vii (ön kısım)+ 297(tez)	
Anabilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri			
<p>Küreselleşme hayatın her tarafını saran, etkileyen, değiştiren, geliştiren, yöneten, şekillendiren, aynı zamanda sınırlayan, kısıtlayan çift yönlü işleve sahip bir süreçtir. Küreselleşme inanların, toplumların, devletlerin yapısını, bağımlılık, aidiyet temellerini, değerlerini, değer yargılarını, inançlarını, düşüncelerini, ahlakını, yaşam tarzlarını, ölçülerini etkilemiştir.</p> <p>Ekonomi ile başlayan küreselleşme siyasi, sosyal ve kültürel küreselleşmeye doğru kapsamını genişletmiştir. Küreselleşme sermaye ve ileri teknoloji ile dünyayı ağ toplumuna çekmiş, insanlık büyük bir değişim sürecine girmiştir.</p> <p>Buradan hareketle küreselleşme sürecinin sosyokültürel etkilerini gözden geçirerek düşünce yapısını teşhis, tespit ve tahlil ederek sağlıklı bir analizi gerekmektedir. İnsanlığın huzuru barışı ve geleceği için müşterek plan, proje, programların yapılması, yöntem ve iş birliğinin belirlenmesi, mutabakat sağlanması, başarılı çalışmaların hayata uygulanması ihtiyaçtır ve zorunluluk arz etmektedir.</p> <p>Bu tez çalışmasının amacı; küreselleşme nedir, tarihte ne zaman, nasıl ortaya çıkmıştır, ideolojisi, kapsamı, etkileri nelerdir? Günümüzde nasıl ve ne şekilde sürmektedir? İlim dünyasında tanımları nasıldır, doğru bir tanımlama nasıl yapılmalıdır? Küresel sistem ve egemen güçler kimlerdir, neler anlaşılmalıdır? sorularına cevap aramaktır.</p> <p>Buradan hareketle küreselleşme ile ilgilenen araştırmacılara ışık olmak için, araştırmanın nitel olması nedeniyle temel bir sorudan hareket ederek alt sorular oluşturulmuştur: Küreselleşmenin sosyokültürel düşünce yapısı nedir? Ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel düşünce yapısını analiz ederek, bu etkilerin karşısında savunmasız kalan devleti, toplum ve insanların yapması gerekenleri tarihten insani temel değerleri koruyarak başarılı olan toplum ve medeniyet yapılarını da örnek göstererek sunmaktır.</p> <p>Çalışmada küreselleşme kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Küresel ekonomik ve siyasi yapıların dünya üzerindeki egemenlikleri değerlendirilmiş, iletişim teknolojisi, ağ toplumu, sosyal medyanın etkileri dikkate alınarak küreselleşmenin sosyokültürel düşünce yapısı analiz edilmiştir. Sosyokültürel etkiler kapsamını genişleterek, büyüyerek devam etmektedir. Bu çalışma ile söz konusu alan üzerinde yapılan gözlemler, tespitler; kişi, toplum ve devletler için dikkate değer yaklaşımlar, çıkarımlar ortaya konulmuştur. Küreselleşmenin tanımı, küresel zihniyet inşası, temel toplumsal değerler ile küreselleşme süreci için yarar sağlayacak tarihi örnekler ve güncel uygulama önerileri sunulmuştur. Çalışma, araştırmacıların konu üzerinde, düşünce yapısı ve analizine yönelik daha kapsamlı çalışmaları yapabilmelerine, yoğunlaşmalarına bir nebze de olsa basamak teşkil edecektir. Bu minvalde, Türkiye'nin birikimi ve sorumluluğuna yönelik ulusal ve küresel bağlamda yapılması gerekenler ifade edilmiştir.</p>			
Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Sosyal, Kültürel, Düşünce Yapısı Analizi, İletişim Teknolojisi, Değerler, Türkiye			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☐	Ph.D.	☒
Title of Thesis: The Analysis of Sociocultural Thought Structure and Turkey			
Author of Thesis: Kemal Yavuz Ataman Supervisor: Professor Adem Uğur			
Accepted Date: 10.07.2020		Number of Pages: vii (pre text)+ 297(main body)	
Department: Labor Economics and Industrial Relationships Department			
<p>The globalization which surrounds, affects, changes, develops, manages, shapes, limits and restricts every part of the life is a process having bidirectional function. The globalization has affected the structures, the bases of dependency and belonging, values, value judgments, thoughts, beliefs, morals and lifestyles of people, societies and states.</p> <p>The globalization that started with economy has expanded its scope towards political, social and cultural globalization. The globalization has attracted the world to a network society with the capital and advanced technology; humanity has entered a big change process. From this point of view, it is necessary to make a healthy analysis of globalization by reviewing the sociocultural effects of globalization process and by diagnosing, identifying and analyzing its thought structure. It is a necessity and even a compulsion for humanity's peace and future to make common plan, projects and programs, to determine the methods and collaboration, to come to a mutual agreement, to practice the successful studies to the life. The purpose of this thesis study is to search answers to the questions like "What is globalization? When and how did it emerge in history? What are its ideology, content and effects? How and in what way does it continue today? How are its definitions in science world and how should a correct definition be made? Who are the global system and dominant powers and what is understood?"</p> <p>From this point of view, to be able to shed light on researchers interested in globalization, sub-questions based on a basic question have been created as this research is a qualitative one: What is the sociocultural thought structure of the globalization? By analyzing economic, political, social and cultural thought structure, this study presents what vulnerable states, societies and people should do against these effects via giving examples from the structures of societies and civilizations that became successful by protecting the basic humanitarian values in history.</p> <p>In our study, the globalization has been comprehensively investigated. The sovereignty of the global economic and social structures over the world has been assessed; the sociocultural thought structure of the globalization has been analyzed by taking into consideration the effects of communication technology, network society and social media. Sociocultural effects continue by broadening their scope and growing. With this study, observations and determinations made on the area in question, remarkable approaches and inferences for people, society and states have been presented. The definition of globalization, building of global mentality, basic social values, historical examples that will provide benefits to globalization process and current application suggestions have been submitted. Our study will be a step to some extent for researchers to be able to make more comprehensive studies on the thought structure and analysis of globalization and to concentrate on this subject. In this manner, what should be done intended to Turkey's accumulation and responsibilities in the national and global context have been stated.</p>			
Keywords: Globalization, Analysis of Social and Cultural Thought Structure, Communication Technology, Values, Turkey			

GİRİŞ

İnsanlık küreselleşme tarihinin en yoğun iletişim, etkileşim ve bağımlılık sürecine girmiştir. Kişiler, toplumlar, devletler bu sürecin kapsamı ve etkisi altındadır. Küreselleşme yeryüzünde egemen ve baskın bir güç haline gelmiştir. Bu süreç insanların düşüncelerini, davranışlarını hayat tarzlarını belirlemekte, etkilemekte, yönlendirmektedir. Toplumlar, devletler ve ülkeler her sahada küresel kuşatma altındadır, çok yönlü, hızlı akışın, bağımlılığın içerisindeyler. Küreselleşme teknoloji, finans, bilişim ve iletişim araçlarıyla yaşamın temel belirleyicisi haline gelmiştir.

Küreselleşmenin ortak bir tanımı da yapılamamıştır (Zengingönül, 2004: 12). Küreselleşme denilince ilk akla gelen insanın, ürünün, hizmetin, finansın hareketliliği ve hızıdır. Küreselleşme genel olarak bu şekilde tanınmaktadır. Küreselleşme kavramı dünyanın gündemine 1980'li yıllarda girmiştir. Dünyanın çeşitli yerlerinden gelen ürünler, çeşitli medya kanallarıyla yapılan yayınlar, farklı renk, ırk, din, etnik kökene sahip, birlikte yaşayan insanlar, yoğun seyahatler, sanal irtibatlar, topluluklarla "küreselleşme süreci" yaşanmaktadır. İnternet, dijital ağlar, iletişim sayesinde yazılı ve görsel milyarlarca malzeme insanı kürenin merkezine veya küreyi insanın hayatına, zihnine, mobil cihazına, eline, cebine taşımıştır. İnsan yaşamının en önemli iki unsuru zaman ve mekân olgusu, işlevi değişmiş, mekân ve zaman yaklaşmış, kısalmıştır (Harvey, 2012: 387). Zamansız- mekânsızlık, yersizlik-yurtsuzluk yaşanmaktadır.

İletişim ve bilişim teknolojilerinin hızla gelişmesi, yayılması, habere, bilgiye ulaşım ve transferin kolaylaşması, dijitalleşmenin her şeyi kapsamaması, devrim mahiyetinde gelişmelerin dünyanın her yanına ulaşması insanlığı geliştirmiş, ileri düzeylere ulaşmasını sağlamıştır. Ekonominin küreselleşmesiyle siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlar küreselleşmenin kapsama ve etki alanına girmiştir (Uğur, 2015: 2-3).

Küreselleşmeden anlaşılan sadece iletişim, bilgi ve haberin dünyanın her yerine kolaylıkla ulaşması değildir. Herkes istediği zaman, istediği yer ve kişilerle görüşebilmekte, bilgi ve haberi yazılı ve görsel anlık paylaşabilmektedir (Balay, 2004: 61-82). Küreselleşme, insanın, hizmetin, ürünün, paranın kolaylıkla ve güvenle transferi, finans araçlarının evrenselliğidir. Aynı zamanda kaynakların, hammaddenin, sermayenin, enerjinin, üretimin, pazarın, dağıtımın merkezileşmesi, belirli merkezlerden

yönetilmesidir. Uluslararası siyasi ve ekonomik kararların çoğunlukla ABD ve bazı ülke ve güç merkezlerince alınması, uygulanması ve dayatılmasıdır (Kıvılcım, 2013: 219). Sosyokültürel hayatın, kadim, temel, toplumsal değerlerin değişmesidir.

Avrupa'da zihniyet değişimi, aydınlanma ile başlamıştır. Liberalizm, modernizm, post-modernizm, kapitalizm, marksizm toplumları farklı mecalara sevk etmiştir. Birinci ve ikinci dünya savaşları, ulus devletlerin ortaya çıkması, imparatorlukların dağılması, İslam Dünyasında geniş coğrafyalara hükmeden Osmanlıların, Babürlülerin, Türkistan Hanlıkları'nın yıkılması, Afrika'da birçok ülkenin işgali dünyayı yeni siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel bir zemine çekmiştir. Kilisenin gücünün azalması, sanayi devrimi Avrupa'yı etkilemiştir. Tarım devriminden sanayi devrimine geçiş, sanayi ürünlerinin gelişmiş ülkelerden diğer ülkelere ihracı, sanayi ülkelerinin işçi hammadde ve insan ithali küreselleşme sürecinin hazırlayıcı öncüleridir. Kapitalizm küreselleşmenin muharrik gücü olmuştur (Timur, 2004: 11-18).

Zayıf, fakir ülkelerin işgali ve sömürsüyle sanayi devrimi birleşince zenginlik Avrupa'ya kaymıştır. Bu süreç küreselleşme için önemli bir safhadır. Az gelişmiş, gelişmekte olan ülkeler küreselleşmeden olumsuz etkilenmişlerdir. Sermaye küresel güçlerle iş birliği yapan küçük grupların elindedir. Gelir dağılımı adil, eşit olmamıştır (Uğur, vd., 2016: 46).

Sosyal olaylar yüzyıllık süreçlerde, geniş zaman dilimlerinde, değerlendirilir. 20 nci yüzyılı ve öncesini izleyerek küreselleşme sürecini tahlil etmek daha anlaşılır olacaktır. 18-20. yüzyıllarda yaşanan göçler, işgaller, istilalar da küreselleşmenin öncü unsurlarıdır (Talas - Kaya, 2007: 151). Sanayi devrimi göçleri hızlandırmıştır. Demografik yapı değişmiştir. Küreselleşme medeniyetler, toplumlar, devletler ve ülkeler arasındaki bağlantı ve ilişkilerin derinleşmesi olurken (Held - McGrew, 2008:71), zorunlu veya iradi göçler bu ilişkilerin önemli ve sürükleyici ögesi olmuştur. Göç hareketlerinin küreselleşmeye etkileri çok yönlüdür (Eroğlu - İrmiş, 2006: 59).

Yaşadığımız dönemde teknoloji, internet ve dijital ağlar küreselleşmenin sürükleyici araçlarıdır. Bu teknoloji ve ağların altyapısını kuran, geliştiren, denetleyen ABD (Amerika Birleşik Devletleri) ve ABD merkezli yapılar, 21. Yüzyılda dünyayı siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel açılardan şekillendirmeyi programlamışlar, düşüncelerini uygulamaya çalışmaktadırlar (Burgi - Golup, 2001: 40). Devasa güçler karşısında aciz

kalan, kaygı duyan, devletler, toplumlar egemenlik sahalarını korumak için zorlanmakta, çabalamakta, proje üretmeye çalışmaktadır. Varlıklarını korumaya, menfi gelişmelerin etkilerini azaltmaya uğraşmaktadırlar.

Küreselleşme son aşamada, ağ toplumuna ulaşmış, ileri teknolojik gelişme, devrim ve büyük bir değişim sürecine girmiştir, ilerlemeler elbette faydalıdır. Bilgi toplumuyla gelen, küresel iletişim, etkileşim, kolaylık, tanıma, tanışma, bilinçlenme, canlılık, iş birliği, koordinasyon, organizasyondur. Dünya çok önemli ve faydalı gelişmelerin yanında, yine çok önemli ve zararlı sonuçları birlikte görmekte ve yaşamaktadır. Bu süreçleri gelişmeleri kontrol eden ve sağlayan ise siyasi, ekonomik, kültürel egemen güç ABD'dir (Kodaman, 2004: 31).

İşletmeleri, kurumları, kuruluşları, devleti pratize eden, hızlı ve kolay bir sistem çalışmaktadır. E-devlet, E-ticaret, E-eğlence, E-kitap- E-film E- birçok yapı, uygulama bilişim teknolojisi ve mobil iletişim araçlarıyla hayatı kuşatmıştır. Küresel sistem bu şekliyle, araç ve imkanlarıyla, büyük, güçlü yapılarla dünyayı her alanda yönlendirmektedir. Bu arada teknolojik ve dijital ağlarla, araçlarla her kişi ve grubun kendisini ifade etme imkan ve yeteneği vardır. Küreselleşme süreci ile adeta "küresel entegrasyon" sağlanmaya çalışılmaktadır (Ağcakaya - Öğrekçi, 2016: 36).

Küreselleşme, küresel insan, küresel birey, küresel toplum, küresel kültür, (Erdağ - Peker, 2014: 211) küresel şirket, küresel devlet, küresel düşünce, küresel aidiyet, küresel ahlak, küresel hukuk, küresel işgücü gibi birçok yeni kavramlar üretmekte, geliştirmekte, ihtiva etmekte, hatta zorunlu kılmaktadır. Sürecin kabullenilmiş, benimsenmiş, yerleşik kuralları, ilkeleri, ahlak ve hukuk düzeni, denetimi yoktur. Dünyanın dijital ağlarıyla, iletişim ve bilişimle teknolojileriyle beraber, üretim, dağıtım, hizmet, enerji, ulaşım sektörlerini ellerinde bulunduran büyük, etkin çok uluslu şirketleri, küresel yapılar, egemen güçler, uluslararası kuruluşlar, çıkar ve (Dikkaya - Deniz, 2006: 166) iş birliği içinde tekelleşmiş, kontrolsüz güç haline gelmişlerdir. Sadece maddi kar, kazanç gözüyle insanlığın, çevrenin, yeryüzünün zararına, kaybına, aleyhine yönelik de olsa kararlar almakta, iş, işlem, yatırım, üretim ve eylemleri çekinmeksizin yapabilmektedirler.

Maliyetleri düşürmek, rekabet etmek adı altında ucuz işgücü olan ülkelerde çok düşük bedellerle üretim yapılmaktadır. Her ne kadar bu ülkelerin küresel üretim süreçlerine ve

teknolojilerine dahil edilmeleri bir fayda sağlamış olsa da istihdam politikaları tamamen karlılık üzerine olup, çoğu ülkede sosyal güvenlik, sosyal devletten yoksun ağır şartlar altında işgücü kullanılmakta, istismar edilmektedir. Sosyal politikalar alt-üst olmuştur. Hammadde ve enerji kaynakları ipotek, sömürü altındadır (Harmancı, 2004:11).

Küreselleşme son aşamada çok daha geniş coğrafyalara yayılarak, gücünü ezici bir şekilde artırmıştır. Sonuçta, küreselleşmenin kapitalizmden beslenen kazanmaya, belirli kesim ve ülkelere kazandırmaya yönelik dinamikleri ikili bir dünyayı ortaya çıkarmıştır (Koç, 2003: 52-54).

Esasen küreselleşmeye objektif ve doğru bir tanımla, medeniyetler, ülkeler, toplumlar arasında artan bağlantı, bağımlılık, ilişki, mal, hizmet, bilgi, tecrübenin paylaşımı, transferi olarak anlam ve işlev yüklenerek olumlu bir yaklaşım mümkündür. Buna ilaveten, tarihte yaşanan bazı örnekleriyle ele alınırsa doğru, adil anlam, tanımlama ve işleviyle küreselleşmenin insanlık için olumlu, faydalı, verimli olduğu görülmektedir (Topuz, 2016: 18).

Küreselleşme kişilerin, toplumların ve devletlerin yapısını bağımlılık ve aidiyet unsurlarını, değer yargılarını, yaşam tarzlarını, toplumsal kabullerini, tercihlerini, karar verme ölçütlerini, kapsamını etkilemiş, değiştirmiştir (Giddens, 2000: 21-28). Bu değişim hızla da devam etmektedir. Öyle ki değişim, toplumsal hücrelerin, dokuların, yapıların, ailenin çocuklar, öğretmenin öğrenciler, işverenin çalışanlar, devletin vatandaşlar üzerindeki hakimiyet ve etki alanlarını sınırlamaktadır. Değerleri değişen/değiştirilen kişiler, toplumlar, bağımsızlığı kısıtlanan ve sınırlı hale gelen devletler küresel yapılara bağımlıdırlar, küreselleşme sürecinin doğrudan veya dolaylı egemenliği, yönetimi, kudreti/otoritesi altındadırlar. Aydınlanma ile başlayan bireye özgürlük ve refah vaat eden bu anlayış ve uygulamanın, “özgürleştirme” mi, “köleleştirme” mi olduğu tartışılmaktadır (Babacan, 2016: 26).

Siyasi kararlar, uygulamalar, üretim, tüketim, hizmet, eğitim, turizm, ticaret, sanayi, sosyal, kültürel alanlar, yeme, içme, giyme, eğlence alışkanlıkları, aile, arkadaşlık, komşuluk ilişkileri, hayat tarzları sürecin kapsama alanındadır. Teknolojik araçlar, yazılımlar, programlar, dijitalleşme, sosyal medya yoluyla, bir cep telefonu ile hayatı şekillendirmekte, belirlemektedir (Çaycı - Karagülle, 2016: 573).

Kişilerin günlük ve sürekli hayatında maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan e-uygulamalar çok etkin hale gelmişlerdir. Bilgi edinme, bilgiye ulaşma, haberleşme, iletişim yanında, cep telefonundan yapılan bankacılık, alış-veriş, seyahat, ulaşım hizmeti gibi birçok işlem hızlı, görüntülü, kapsamlı sağlanabilmektedir. Zaman hız yapmış, coğrafi sınırlar daralmıştır. Dünya küresel köye dönüşmüştür (Geray, 1997: 41). Toplumlar, ticari işletmeler, şirketler, sanayi kuruluşları, belediyeler, devlet kurumları, okullar, oteller, seyahat, uçak, otobüs şirketleri, alışveriş siteleriyle dijital araç ve sitelerde kümelenmişlerdir.

Şirketler yerel, ülkesel veya küresel ilişkilerini, konumlarını, üretim süreçlerini, tüketim, pazarlama ve dağıtım araçlarını, müşteri ilişkilerini, personel, eleman ve insan kaynaklarını, eğitimlerini, reklam ve tanıtım işlerini de dijital ağlarla sağlamakta, güçlendirmekte ve kökleştirmektedirler. Dünya küresel ağ toplumuna evrilmiştir (Castells, 2013: 39-41).

Teknolojiye, yazılımlara, programlara, dijital alt yapıya bağlı olan yaşam, bu unsurların ifsadı, arızası, imhası, sarsılması, frenlemesi, müdahalesi, mahrem bilgilerine sızılması, çalınması, kopyalanması ile kontrol dışına çıkabilmektedir. Sosyal medyadan gerçeğe aykırı yapılan herhangi bir yayın, kesilen iletişim, çalışmayan bir kanal büyük kargaşa ve kaosa sebep olmaktadır. Bu alanda kurallar ve ilkeler disipline edilmemiştir (Geray - Aydoğan, 2009: 310-315).

Kişi ve toplumun ruh sağlığı, yaşam tarzları, temel değerleri, inanç, düşünce, örf, adet, gelenek ve kadim birikimleri üzerinde bugünkü teknolojiyle, sosyal medya araçlarıyla sunulan içeriklerin sebep olduğu sonuçların etkisi düşündürücü hale gelmiştir. Yozlaşma, bozulma, değerlerin sarsılması ve yıpranması, ilişkilerin irtifa kaybetmesi medyaya yansıyan haberlerde çok açık ve seçik olarak görülmektedir. Sosyal medyada mahremiyetler korunamamaktadır (Kahraman, A., 2008: 1). Sonuçta sadakat, vefa, aidiyet ilkeleri ve duyguları, değer yargıları giderek zayıflamaktadır.

Teknolojinin getirmiş olduğu kolaylık, avantaj ve iyiliklerin benimsendiği, ancak sosyokültürel yapının çökertilmesinin ise insanlığı uçurumlara taşıyacağı görülmektedir. Mevcut küresel ekonomik ve siyasi yapıların insanlığın sosyokültürel yapısını değiştirmek için olanca güçleri ve teknolojinin desteğiyle çalıştıkları bir gerçektir. Oysa sosyokültürel yapının temel değerleri olan inanç, can, mal, akıl ve neslin korunması,

(Keleş, 2017: 7) adaletin sağlanması insanlık tarihinde her inanç, din ve kadim toplumların, medeniyetlerin vazgeçilmez ilkeleri olmuştur.

Gelinen noktada kısmen de olsa kişi, toplum ve devletlerin, teknolojinin, dijital ağların sağlamış olduğu imkanları ve yapıları kullanarak değerlerini, kaynaklarını, birikimlerini korumaya çalıştıkları, yöneldikleri de görülmektedir. Ülkeler sadece sosyokültürel yapılarıyla birlikte ciddi bir müdahale altında olan ekonomik, mali, insan kaynaklarını da korumaya çalışmaktadırlar.

Dünyada küreselleşmenin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel sömürsü, bağımlılığı ve tek yanlılığına karşı muhtelif tepki ve direnç noktaları da vardır. Çin, Rusya, Almanya, Japonya, Hindistan, İngiltere, Türkiye gibi ülkelerce küresel egemen güçlerin küreselleşme kurum ve araçlarının tek taraflı karar ve uygulamalarına karşı tepkiler, tavırlar, çalışmalar ve politikalar yürütülmektedir. Birçok STK (Sivil Toplum Kurumları), dini gruplar, ticari, mesleki, ilmi örgütler, aydınlar küreselleşmenin etkilerine, baskın ve acımasız uygulama ve politikalarına karşı savunma düzeneklerini geliştirmeye çalışmaktadırlar.

Teknoloji büyük kolaylıklar sağlamakta, verimlilik artmakta, kalite ve standart yükselmektedir. Bunların yanından tarihte ilk defa insanlar kişisel ve ait oldukları topluluklar, inanç, düşünce, ırk, din, millet, ülke adına düşünce, istek, talep ve projelerini minimum veya sıfır maliyetle dünyanın en etkili kişi, kurum ve topluluklarına, kamuoyuna sosyal medya araçlarıyla ulaştırma imkanına sahip olmaktadır. Bu nedenle insanlık aleminde egemen güçlerin strateji ve eylemlerine, plan ve projelerine karşı, insanlığın ortak değerlerini korumak ve geliştirmek, kaynaklarını adil paylaşmak, sorunları tartışmak, çözüm üretmek, faydalı alanlarda ortak akıl üretmek, proje geliştirmek üzerine görüşleri, düşünceleri birleştirmek ve iş birliği yapmak imkan dahilindedir. Zira insanlar aynı dünyayı, gezegeni paylaşan sakinlerdir (Özakpınar, 2013: 330).

Sonuç olarak, küreselleşme yeni bir sömürü, baskı düzeni olarak kendini gösterirken, gelişmiş ve ileri derecede araçları hayatın hizmetine dahil eden bir yapıyı da kurmuştur. İnsanlığın bir arada birlikte yaşaması, farklılıkları yönetmesi değerlerini koruması sağlıklı iletişim kurması, adaleti temin etmesi mümkündür ve bu başarılabilir. “Öteki” yerine aynı mekanı / dünyayı paylaşan paydaşlar, komşular olarak doğal, insani, medeni

bir süreci yaşayarak belki müşterek bir medeniyetin de kapısını bu çabalar ve gidişat açacaktır.

İnsanlık alemince çeşitli kişi ve kuruluşlar tarafından ortak akla dayalı, müşterek bir çalışma yapılmaz, eylem ortaya konmazsa küresel egemen güçler siyaset, ekonomi, finans, teknoloji ve medya araçlarıyla sosyokültürel zemini tahrip ederek insanlığı daha çok çıkmaza sürükleyeceklerdir. Bu tahribat çevreye verilen zararlardan, havanın, suyun ve toprağın kirletilmesinden, hor ve acımasız kullanımından çok daha büyük tehlikeleri getirecektir.

Bu nedenle küreselleşme sürecinin sosyokültürel etkilerini gözden geçirerek düşünce yapısını teşhis, tespit ve tahlil ederek sağlıklı bir analizin, insanlık için doğru plan, proje, programların yapılması, yöntem ve iş birliğinin belirlenmesi, mutabakat sağlanması, başarılı çalışmaların hayata uygulanması ihtiyaçtır ve zorunluluk arz etmektedir.

Küreselleşme 1980 sonrası ekonomistlerin, sosyologların, daha sonra uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimcilerin, giderek kültür adamlarının ilgi alanına girmiştir. 2020 yılına doğru küreselleşme bütün disiplinlerin, fen, sağlık bilimleri dahil, sosyal bilimlerin, ilahiyat, psikoloji, sosyal-psikoloji, çalışma ekonomisi, işletme, dil bilimi, hukuk, fen, çevre, mühendislik, sağlık bilimlerinin alanındadır.

Çalışmamızda anlaşılan, tanınan ve yaşanan küreselleşmeyi, tanımını, sürecini, ideolojisini irdeledikten sonra, küresel siyasi, ekonomik yapılarına, onların karar süreçlerine bakıp, daha sonra iletişim teknolojisinin son sürümü sosyal ağlar ve sosyal medyanın etkilerini, yansımalarını da dikkate alarak küreselleşmenin sosyokültürel düşünce yapısını incelemeye, analiz etmeye çalışılacaktır.

Araştırmanın Önemi

Küreselleşme hayatın her tarafını saran, etkileyen, değiştiren, geliştiren, yöneten, şekillendiren, aynı zamanda sınırlayan, kısıtlayan çift yönlü işleve sahip bir süreçtir. Küreselleşme sürecinde egemen olan şirketler, merkezler olumlu, olumsuz açılımlara, yaklaşımlara, eylemlere, yapılanmalara, yıkımlara, sarsıntılara insanlığı sevk edebilme gücüne sahiptir. Bu yapılar, kişi, toplum, devlet, din, düşünce ve inanç yapılarını, onların sürece karşı tepki ve direncini etkisiz hale getirebilmektedirler. Küresel egemen

güçlerin siyasi, ekonomik, kültürel alanda amaçları ve hedefleri vardır. Küreselleşme sürecinin sosyokültürel alana yönelik etkilerine karşı insanlığın geleceği açısından birçok çalışmanın yapılması gerekir. Bunun için küreselleşmenin bakış açısını, düşünce yapısını analiz eden araştırmalar henüz yeterli değildir. Sosyokültürel etkiler kapsamlı bir şekilde ve büyüyerek devam etmektedir. Bu çalışma ile söz konusu alan üzerinde yapılan gözlemler ve tespitlerin; kişi, toplum ve devletler için dikkate değer yaklaşımları, çıkarımları olacaktır. Çalışmamız, araştırmacıların konu üzerinde, düşünce yapısı ve analizine yönelik daha kapsamlı çalışmaları yapabilmelerine, yoğunlaşmalarına bir nebze de olsa basamak teşkil edecektir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı;

Küreselleşme nedir, tarihte ne zaman ve nasıl ortaya çıkmıştır?

Küreselleşmenin ideolojisi, kapsamı, etkileri nedir?

Günümüzde nasıl ve ne şekilde sürmektedir?

İlim dünyasında tanımları nasıldır, doğru bir tanımlama nasıl yapılmalıdır?

Küresel egemen güçlerden kimler ve neler anlaşılmaktadır? sorularına cevap aramak,

Bu yolla küreselleşme ile ilgilenen araştırmacılar için ışık olmak için,

araştırmanın nitel olması nedeniyle temel bir sorudan hareketle alt sorular oluşturulmuştur.

Küreselleşmenin sosyokültürel düşünce yapısı nedir?

- Ekonomik düşünce yapısı,
- Siyasi düşünce yapısı,
- Sosyal düşünce yapısı,

Kültürel düşünce yapısını analiz ederek, bu etkilerin karşısında savunmasız kalan, toplumların yapması gerekenleri tarihten olumlu örnek toplum ve medeniyet yapılarını da örnek göstererek sunmaktır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma küreselleşme üzerine yazılan daha çok makale, kitap incelemeleri, gözlemleri analizleri ve bu eserlerde yayınlanmış bulunan verilerin değerlendirilmesi suretiyle hazırlanmıştır.

Küreselleşme 1980'den sonra ekonominin küresel hale gelmesi, mal, hizmet, para ve insanın bu amaçla küresel dolaşımı üzerine ele alınmıştır. İlerleyen yıllarda küreselleşmenin sadece ekonomi değil, siyaseti de yakından etkilediği, hatta belirleyici role büründüğü görüldükçe bilimsel çalışmalar, üniversitelerin yanında devletler, kamu ve özel sektör kuruluşlarınca geniş bir sahada incelenmeye başlanılmıştır. 2010'lu yıllardan sonra internet ve sosyal medya araçları yoluyla üretilen yazılımlar, programlar, ağlar, dijitalleşme ve bunların küresel çapta kullanımı ile küreselleşmenin sosyokültürel alanı daha çok etkilediği ve kapsadığı görülmeye başlanmıştır (Olçay, 2018: 20). İşte bu nedenle araştırmamızı yaparken tezimizin konusuna yönelik okumalar bir sistem dahilinde yapılmıştır. 1990 sonrası küreselleşmenin ilk çıkışı ve etkileri, 2000'li yıllardan sonraki yayınlar ve özellikle 2010 yılından sonra internet, ağlar, dijitalleşme dikkate alınarak internet üzerinden okuma, inceleme, araştırma, irdeleme, değerlendirme, karşılaştırmaların kritik edilmesine ve analizine ağırlık verilmiştir.

Burada ulaşılan bilgi, veri ve değerlendirmeler çok daha önem arz etmektedir. Çünkü sosyal medya ağları, araçları her kesim, kademe, makam, kişi ve kurum tarafından hızla ve güçlü bir şekilde kullanılmaktadır. İşlem hacmi, etkisi hızlı ve çok yüksektir. Küreselleşmenin iletişim araçları konusunda 2012 yılında yapılan bir yayında instagram çok yer almazken instagram 2019 yılında daha işlevsel ve etkili hale gelmiştir (Yeniçikti, 2016: 109). Bu nedenle araştırma model ve yönetimimizde konularla araçlar ve sonuçlar arasında bağlamın güncel ve dinamik olmasına özen gösterilmiştir. Yorum, değerlendirme, analiz, özgün çözüm, öneri plan, proje, programla ilgili düşünceler de bu bağlamda sunulmuştur.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırmanın kapsamı ve sınırlılıkları ise aşağıdaki gibidir.

1 Araştırma küreselleşmeyi tespit ederek, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerine genel bir bakış ve gözlem üzerine oturmuştur. Küresel plan, proje, olay ve gelişmelere yer verilmiştir.

2 Küreselleşmenin Türkiye üzerinde ki etkileri de ele alınmıştır.

3 Araştırma Küreselleşmenin sosyokültürel düşünce yapısını tespit etmek ile sınırlıdır.

4 Bu düşünce yapısını analiz edebilecek kitap, makale ve çalışmalar dikkate alınmıştır.

Bu çalışma üç bölümden ibarettir.

BÖLÜM 1: KAVRAM VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Küreselleşmenin çıkışı, kavramın kullanılması, tanımı, işlevi, tarihi, ideolojisi, liberal kapitalizmin temellendirici, sürükleyici etkisi, eğilimler, taraftarları, karşıtları üzerinde bir çok tartışmalar, çalışmalar, araştırmalar yapılmıştır. Küresel yapıların, aktörlerin yeri ve önemi, etkin, baskın odakların, kurumların, sermayenin, teknolojinin, çok uluslu şirketlerin, göç hareketlerinin sürecin akışındaki gücü ve etkilerini değerlendirmek küreselleşmeyi anlamının ilk şartıdır.

1.1. Küreselleşme Kavramı ve Tanımı

Küreselleşme işlevi, etkileri, kapsamı itibariyle hayli geniş bir alanı kapsamaktadır. Küreselleşme kavramı, 1970'li yıllarda az ve 1980'li yıllarda daha fazla, 1990 yılından itibaren de hemen her alanda sıkça kullanılır hale gelmiştir. Kavram 1980'li yılların başında telaffuz edilmeye başlandığında daha çok ekonomik bir alanı ve anlamı ifade etmekteydi. 2000'li yıllardan bu tarafa küreselleşmenin yoğunluğu artarak devam etmektedir. Çağımızda devletler ve kişiler ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel olarak bu sürecin kapsamı, etkisi altına girmektedirler (Friedman, 2000: 18-19).

Soğuk savaşın bitmesi, Sovyetler Birliği'nin dağılarak iki kutuplu dünyanın sona ermesi, liberal kapitalizmin zaferini ilan etmesi ile süreç daha çok konuşulmaya, hissedilmeye başlanmıştır. Bu süreçte yaşanan olaylar ve gelişmeler, küreselleşmenin genişliği ve derinliğini göstermiş, sonuçta oldukça karmaşık bir durum ortaya çıkmıştır (Keyman, 2006: 6). Bu süreçteki gelişmelerle tarihin en hızlı, en etkin, en bağımlı ve belki de en belirsiz dönemlerine girilmiştir.

Küreselleşme kavramının akademik çevrelerde ilk tartışıldığı zamanlarda yapılan tanımlarla daha sonra yapılan tanımlarla birlikte ele almakta yarar vardır. İlk zamanlarda tanım daha çok sosyolojiyle meşgul olan bilim adamlarınca yapılmıştır. Sadece ekonomik olarak tartışılan kavram giderek sosyal bilimlerin her alanında kullanılır hale gelmiştir (Kızılcılık, 2003: 3).

Küreselleşme için ortak bir tanım yoktur. Ortak olan bir kanaat ise ortak bir tanımın yapılamadığıdır (Zengingönül, 2004: 12). Küreselleşme, bugün itibariyle ekonomiden siyasete, sosyal siyasetten kültüre, yeryüzünün her alanındaki değişimi ifade etmek için

kullanılan bir kavramdır. Küresel köy kavramını ilk olarak kullanan Marshall McLuhan'dır. McLuhan sosyoloji üzerine çalışan bir ilim adamıdır (Geray, 1997: 37).

“Globalization-Küreselleşme” kavramı, 1961 yılında Webster Lugatına girmiştir (Coşkun, 2009: 334). Bu kavramı ekonomistler pazar / piyasa için kullanmışlardır. Dünya sistemi ve genişleyen ekonominin gereği olarak dünya piyasası için globalleşmeyi/ küreselleşmeyi bu anlamda terimleştirmişlerdir (Wallerstein, 2004: 21-22). Küreselleşme literatüründe en önemli isimlerden Anthony Giddens'e göre küreselleşme, tek bir süreç değildir. Küreselleşme kompleks süreçlerin bir araya geldiği bir olgudur (Giddens, 2000: 25). Giddens'a göre bir yerde meydana gelen olayların başka yerleri etkilemesi, sınırları aşması, yoğunluk kazanması küreselleşmedir. Giddens'ın küreselleşmeyi daha geniş kapsamlı terimler açısından değerlendirdiği dikkati çekmektedir. Giddens modern toplumları, dünya düzenini baştan şekillendiren hızlı toplumsal, siyasal ve ekonomik değişimlerin gerisindeki temel itici gücün küreselleşme olduğuna inanmaktadır. Sosyologlar küreselleşmeyi insanların birbirleriyle kurdukları sosyal münasebetleri ve birbirlerine bağımlılıklarının artmasını sağlayan süreç olarak kullanmışlardır (Giddens, 2010: 51). Küreselleşme, dünyadaki farklı insanlar, bölgeler, ülkeler arasındaki, toplumsal ve iktisadi ilişkilerin dünya çapında yaygınlaşması neticesinde artan karşılıklı bağımlılık (Giddens, 2010: 678) olarak ele alınmıştır. Giddens'a göre, dünya bir değişim döneminden geçmektedir, küreselleşmenin olmadığı çalışmalar tam değildir (Giddens, 2000: 20). Bazı ilim adamları küreselleşmeyi siyasi ve ekonomik sahada ele almıştır. Birçok yazar tarafından küreselleşme, küresel bir ekonominin var olması ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır (Hablemitoğlu, 2004: 35). Küreselleşme; serbest rekabet ve piyasa düzeninin çokuluslu şirketlerce belirlendiği, piyasa kurallarının uluslar üstü bir sisteme dahil edildiği sistemdir (Kutlu, 1998: 175). Bauman, küreselleşmenin bütün kapıları açacak sihirli bir anahtar, sözcük, “parolaya dönüşmüş moda bir deyim” olarak kullanıldığını değerlendirmektedir (Bauman, 2006: 7). Harvey, küreselleşmeyi, zaman-mekân yaklaşması, sıkışmasıyla dünyanın küçülmesi olarak nitelendirmektedir (Harvey, 2012: 33). Giddens ise farklı düşünmektedir, O'na göre zaman-mekân uzaklaşmıştır (Giddens, 2010: 37). Robertson'a göre küreselleşme artık dünyanın küresel bir köy haline gelmesidir (Robertson 1998: 22). Küreselleşme, dünyanın küçülmesidir, (Aslanoğlu, 1998: 124-125). Küreselleşme yeryüzünün tek bir yer olarak küçülmesi

anlamına gelen bir süreci ifade eder (Tutar, 2000: 18). Küreselleşme, ekonomik, siyasal, sosyokültürel değer ve birikimlerin ulus aşırı dünyaya aktarılması olarak değerlendirilmiştir (Erbay, 2000: 170). Bazı ilim adamları için ise küreselleşme “yeni bir olgu”, toplumsal ilişkilerin “yeni bir biçimi”, “yeni bir durum” veya “yeni bir tarihsel dönem” değildir (Keyman, 2002: 200; Coşkun, 2009: 327). Küreselleşme, bir zihniyet değişimidir.

George Modelski küreselleşmeye farklı bir zamandan ve geniş bir perspektiften bakmaktadır. Modelski'ye göre küreselleşme medeniyetler, toplumlar ve milletler arasında derin, kapsamlı bağlantının tarihidir (Modelski, 2008: 75–76). David Held ve Anthony McGrew'e göre, küreselleşme süreci yeryüzünde akışlar ve ağlar meydana getiren, toplumsal ilişkilerin dönüşümünü sağlamaktadır (Held - McGrew, 2008: 72). Küreselleşme bilgi, iletişim, haberleşme, sermaye, teknolojik ve kültürel etkileşimin, sınır ötesi hale geldiği, her alanda bağımlılığın arttığı bir süreçtir. Bir başka açıdan ise, toplumsal hayat, başka aktörlerce, uzaktan alınmış kararlar ve merkezlerce belirlenmektedir. Bu açıdan karmaşık ve karşılıklı ilişkiler ağı ile küreselleşme ulus devletlerin bir diğerine olan müdahalesini de yansıtmaktadır (Heywood, 2007: 398). Küreselleşme, küresel mali yapı ile küresel ulus aşırı şirketlerin, iletişim, medya ağlarının, sağladığı bilgi akışı, göç hareketleri ile çok kültürlü değerlerin Batı kültürünün kuşatması altında toplumları küresel toplum içinde erimeye almasıdır (Newman, 2001: 81). Bilgi akışının hızlanması, rekabetin artması küresel değerlerin oluşmasını sağlamıştır (Uğur, 2015: 2-3).

Teknolojik gelişmeler zamanın akışını hızlandırırken, aynı zamanda bir yerden bir yere ulaşımın kolaylaşmasını da sağlamaktadır. Her konuda ve her durumda, ulaşım ve iletişimin yüksek seviyelere çıkması, iletişim araçlarının yaygınlaşması, uydu haberleşme sistemleri ile internetin yayılması, zaman–mekân yakınlaşmasını sağlayan gelişmeler süreci içindedir. (Korkmaz - Osmanoğlu, 2019: 955) Bu teknolojiler sayesinde bilgiye ulaşmak, işlemek, değerlendirmek çok ilerlemiştir. Ticaret, bankacılık, eğitim, devlet hizmetleri bu teknolojiler sayesinde geniş bir alana yayılmıştır. Küreselleşme, teknolojinin gücü, etkisi, dinamizmi ve hacmiyle ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel boyutlarda dünyayı sarmıştır. Bazı bilim adamları

küreselleşmeyi endüstriyel kapitalizmden, enformasyonel kapitalizme geçiş olarak adlandırmışlardır. (Akşit, 2007: 3).

Küreselleşme kavramı, toplumların birbirlerine benzetilme süreçlerini, yeknesak, küresel kültürün tanzimini; aidiyetlerin, kimliklerin, farklılıkların sunulmasını ve tanınmasını ifade etmekte kullanılmaktadır. Endüstriyel kapitalizm mal ve hizmeti ürünleştirmiştir. Küreselleşme veya enformasyonel kapitalizm ise toplumsal değerleri ve kimlikleri (Akşit, 2007: 5) güçlü iletişim teknolojileri, kanalları ve ağlar ile çevrelemiş, insanı ve bilgiyi metalaştırmıştır. Yukarıda ifade edildiği gibi önceki yıllarda yapılan tanımların birçoğunda küreselleşme, ekonomik faaliyetlerin dünya çapında bağlanması, bağımlı olması, olarak ifade edilmiş ve ekonomik boyut öne çıkarılmıştır. Buna göre küreselleşme; finans, yönetim, istihdam, bilgi, tabii kaynakların kullanımı, üretim, satış, dağıtım ve organizasyonun uluslararası hale gelmesi, tam anlamıyla karşılıklı bağımlılığın oluşması, ekonomik yapılanma olarak belirtilmiştir. Malın, hizmetin, ticaretin, sermayenin ve işgücünün serbest dolaşımı, rekabeti kolaylaştırıcı hukuki düzenlemeler küreselleşmenin unsurları olarak sayılmıştır (Elçin, 2012: 5). Ekonomik rekabet açısından milli ekonomiler küresel ekonomik yapıların egemenliği ve etkisi altında kalmıştır. 2000 ve özellikle 2010 yılından sonra internetin, iletişimin, haberleşmenin, ağların, sosyal medyanın etkin, canlı ve dinamik hale gelmesiyle birlikte durum değişmiş, değişime uğramış ve değişim devam etmektedir. Özellikle medya ve sosyal medya araçlarındaki gelişmeler sosyal ve kültürel hayatı birbirine bağımlı hale getirerek, büyük ve ciddi dönüşümlere, devrimlere sebep olmaktadır. Medya, iletişim teknolojisinin imkanlarıyla sınırları kaldırarak ülkeleri siyasi, ekonomik, ideolojik, sosyal, kültürel olarak birbirine bağlamıştır (Taylan - Arklan, 2008: 90). Böylelikle bütün dünya birbirine bağımlı hale gelmiş, küresel zeminde bütün insanlık çok yönlü buluşmaktadır. Bu halde, küreselleşme sadece ekonomik değil, siyasi, sosyal ve kültürel bir olgu, bağımlılık haline gelmiştir (Uğur, 2015: 2).

Küreselleşme; toplumlar arasında artan iletişim, ulaşım ve etkileşimle güçlü ve yoğun bir bağımlılık içerisinde egemen güçlerin kontrol ettiği teknoloji merkezli, dinamik bir süreçtir. Küreselleşme, yeryüzünde yaşayan insanlar, toplumlar ve devletler arasındaki

iletişimin ve etkileşimin “karşılıklı bağımlılık” la giderek arttığını da göstermektedir (Kıvılcım, 2013: 221).

Yerel-küresel ekseninde çift taraflı ilerleyen bir süreçte, durağan değil canlı, hareketli ve değişken bir tarafa yönelmektedir. Küreselleşme, dünyanın farklı sahalarını ve insanlığı nüfuz altına almaya çalışırken, bir taraftan olumlu, bir taraftan olumsuz etkileşimi ve akışı sürükleyen kapsamlı bir dalga hareketine dönüşmektedir.

Küreselleşmenin sosyokültürel alandaki etkileri giderek artmaktadır ki, asıl amacın daha çok sosyokültürel yapıyı değiştirmek olduğu anlaşılmaktadır (Çapcıoğlu, 2008: 97-98).

Hızlı, yoğun, etkin ve öngörülemeyen gelişmelerden dolayı küreselleşmenin etkisi ve kapsamı genişledikçe tanımı da farklılaşmakta, değişmektedir. Bu tanımlarla süre, süreç, kapsam ve etkiler ele alındığında ortaya çıkan şudur: Küreselleşme için tek bir tanım yoktur, etki ve kapsama alanı, sonuçları itibariyle birçok tanımı yapılmaktadır. Tarihin sonu, kırılma noktası, yeni dünya düzeni, ağ toplumu gibi çeşitli adlar verilen bu süreç zaman ve mekanı yaklaştırmış, küresel değerler oluşturmuştur.

Tanımların birleştiği ise küreselleşme sürecinde ürün, hizmet, para, insan, teknoloji, düşünce, iletişim, kültürel değerler ve insanlar giderek artan bir süratle uluslar aşırı taşınmakta olmasıdır. Ekonomik, sosyal, kültürel, teknolojik etkenler küreselleşmenin temelidir. Bu değerler toplumlararası dolaşım ve etkileşim halindedir. Sürecin etki ve boyutları hızla devam etmekte olup, küreselleşme dünyanın en önemli konusu haline gelmiştir (Uğur, 2015: 2-3).

1.2. Küreselleşmenin Tarihsel Süreci

Küreselleşmenin tarihi hakkında farklı görüşler vardır. Bu görüş sahiplerine göre, tarihin başından beri küreselleşme vardır. Diğer ikinci bir görüş ise aydınlanma, kapitalizm ve modernizm ile küreselleşme hareket alanı bulmuştur. Üçüncü görüşe göre ise, sanayileşmeden sonra bilgi toplumu geçişle küreselleşme hız kazanmıştır. Küresel hareketlerin tarihte dini, siyasi, ekonomik, bilimsel amaçlar, toplumsal göç hareketleriyle yeryüzünün muhtelif bölgelerine yayıldığı görülmüştür (Alan, S., 2018: 1). Küreselleşme Roma, Helen, Asur dönemlerinde başladı, diyenler olmakla beraber (Erdem, 1998: 983) dinlerin ortaya çıkışı ile başladığını iddia edenler bulunmaktadır. Semavi dinlerin özünde insanlara ulaşmak esastır. İslam ve Hıristiyanlık küresel

dinlerdir. Max Weber'e göre, dinler mesajları ve fetihleri itibariyle küresel bir yayılmayı amaç edinmişlerdir (Turner, 2002: 26). Özellikle İslam'da Peygamber (A. S.)'a gelen mesaj evrenseldir, küresel bakışı, düşünceyi ve davranışları ihtiva eder (Kılavuz, 2002: 197). Bu mesaj hayatın her tarafını kapsayan, sorumluluklar yükleyen, insana rehberlik eden bir içeriğe sahiptir. Peygamberler tarihine baktığımız zaman, Peygamberlerin geniş bir coğrafyaya mesajlarını yaydıkları, ekonomik olarak birçok mesleğin ve yaşam tarzının öncüsü oldukları, devlet ve toplumları yönettikleri, siyasi yayılma içinde hareket ettikleri, düzen kurdukları, sosyal ve kültürel yaşamı biçimlendirdikleri görülmektedir. Semavi dinlerin dışında Budizm, Konfüçyanizm de yaygın, akışkan özellikleriyle mesajlarını insanlara taşımışlar, toplumsal düzenin kuruluşunda etkin olmuşlardır.

Hıristiyanlığın Konstantin'e gelmesi, Emevi ve Abbasilerle İslam'ın yayılması Müslümanların fetih hareketleri, Çin, Türkistan, Anadolu, Kafkasya ve Afrika'ya, Endülüs'ten Çin'e kadar ulaşmaları, bu vesile ile ticari, ekonomik, ilmi, siyasi, kültürel faaliyetleri ve bir medeniyeti tesis etmeleriyle (Mazrui, 2002: 18) küreselleşmenin örnekleri görülmektedir. Yine İskender'in, Moğolların, Haçlı Seferlerinin küresel amaçlar taşıyan savaş, istila, işgal hareketleri vardır. Afrika'dan başlayarak Amerika'ya, Uzakdoğu'ya, Asya Pasifik'e uzanan Avrupalıların sömürgeleştirme faaliyetleri de küreselleşme kapsamındadır. Ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel yerleşik düzeni bertaraf edilerek, yerel halkın varlıkları talan, değerleri alt üst edilmiştir (Koç, 2003: 52-54). Mahathir Muhammed'e göre, küreselleşme bağlamında Batılılar, okyanusları aşarak, ürettikleri silahlarla işgal ettikleri ülkelerin kaynaklarını sömürdüler. Sosyal hayatlarını ve kültürlerini kendi sosyal ve kültürel gelişme, varlık ve yaşamlarını besleyecek bir sisteme bağlı kıldılar (Mahathir, 2002: 19).

Müslümanlar 7'nci yüzyılda fetih hareketleriyle siyasi küresel bir düzen kurdular. Kahire, Bağdat gibi şehirleri İslam Medeniyetinin merkezi haline getirdiler. Avrupa'ya nispetle ilmi açıdan da çok ileride olup, ticaretle de Asya- Afrika arasında geniş bir ağ kurdular. George Modelski'ye göre küreselleşme tam anlamıyla ve ilk olarak Müslümanlarca M. S. 1000'li yıllarda başlamıştır (Modelski, 2008: 75).

Endülüs Emevileri büyük bir medeniyetin kurucusuyken aynı zamanda Avrupa'nın düşünce ve yaşam biçimini değiştirmişler, Rönesans'ın ilham kaynağı olmuşlardır.

Keza Büyük Selçuklu ve Osmanlı Devletleri de fethettikleri ve yerleştikleri coğrafyalardan etkilemişler, yeni düzen kurmuşlar, buldukları coğrafyanın geçmiş birikimlerinden de faydalanmışlardır. Müslümanlar bütün bu fetihleriyle topluluklar, devletler, ülkeler, medeniyetler arasında bir ağ kurmuşlardır. Bir taraftan ırk, renk, dil, etnik ayırım gözetmeksizin fetih hareketlerini ticaret ve ilimle bütünleştirerek bağlantı ve etkileşim sağlamışlardır (Braudel, 2014: 95-97).

Emevi, Abbasi, Endülüs Emevilerinden sonra Büyük Selçuklu, Timurlular, Osmanlılar gibi Devletlerin fetih hareketlerini de küreselleşmenin bir yansıması olarak görmemiz mümkündür. Fetih ve göç hareketleriyle siyasi, ekonomik, sosyokültürel yayılma, nüfuz, etkileşim ve karşılıklı bağımlılık gerçekleşmiştir. Bu süreçte insanın, malın, paranın, bilginin, teknolojinin hareketi ve etkileşimiyle küreselleşme tezahür etmiştir.

Daha sonraki yüzyıllarda İngiltere, Portekiz, Hollanda, Fransa Asya, Afrika ve Amerika'ya ulaşarak bir başka küresel döngüyü sağlamışlardır. Haçlı Seferleri, Marco Polo, Christophe Colomb keşifleri ile yeryüzünün kaynaklarına, varlıklarına ve zenginliklerine ulaşılması da küreselleşme için önemli aşamalar ve örneklerdir. Dünyanın başka bölgelerindeki zenginliklerden de yararlanmak küreselleşme kapsamında değerlendirilmelidir (Berzeg, 1996: 100-108). Bu döngüler küreselleşmedir, ancak bu döngü bir sömürü hareketine dönüşmüştür. Sömürü yoluyla ulaşılan topraklardan elde edilen değerler, varlıklar, Batı'nın zenginliğine kaynak olmuş, sanayileşmeyi sağlamış, (Mahathir, 2002: 19). 20 ve 21 yüzyıl küreselleşmesine, hatta sömürüsüne de başlangıç teşkil etmiştir.

Avrupa'da kilisenin gücünün zayıflaması, ulus devletin güçlenmesi liberal kapitalizmin gelişip yayılması küreselleşmenin yer bulmasına, gelişmesine dayanak teşkil eder. Sanayi devrimi ile yaşanan gelişmeler, göçler, göçlerle gelen kültür hareketleri, ürünlerin ulus aşırı ihracı ve ekonomide kapitalist sistemin öncülüğüyle yaşanan gelişmeler küreselleşmenin veçhelerini göstermiştir. Ancak, Robertson'a göre küreselleşme kapitalizmden, moderniteden öncedir (Robertson, 1998: 99-102).

19. yüzyılda ulaşım ve iletişim sistemlerindeki ilerlemeler küreselleşmenin hızlandıran faktörüdür. Buharlı geminin yapılması, telgraf ve trenlerin hayata geçmesi çok önemli olmuştur (Hobsbawm, 2012: 79). Siyaset ve ekonomiyle birlikte, matbaanın, radyonun bulunması, göçler, savaşlar, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş, laiklik, Fransız

devrimi, aydınlanma, pozitivizm, liberal kapitalizm sosyal ve kültürel sahayı temelden etkilemiştir. Bu gelişmelerin küreselleşmenin belirleyici unsurları olduğu ilim adamlarınca ifade edilmiştir.

Küreselleşmenin tarihine, safhasına yönelik çeşitli görüşler ileri sürülmüştür:

Birinci dönem, 19'uncu yüzyıl sanayileşme, telgraf, haberleşme, gemilerin ve trenlerin hareketi, ürünlerin ihracatıdır. Bu şekilde siyasi, askeri, ekonomik hareketlilik baş göstermiştir. (Oran, 2001: 5).

İkinci dönem, İkinci Dünya Savaşı sonrasıdır. Milletler Cemiyeti, (Roberts, 2014: 457). NATO (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü), IMF (Uluslararası Para Fonu), Dünya Bankası gibi örgütlerin kurulması ve iki kutuplu siyasi yapının dünyaya egemen olmasıdır. Küreselleşme Sürecinde siyasi, ekonomik ve askeri yapılar kurulmuştur. BM (Birleşmiş Milletler), NATO, Avrupa Konseyi, AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu) kurumları ile (AKÇT (Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu), EURATOM (Avrupa Atom Topluluğu) gelişen Avrupa Birliği teşekkül etmiştir. Bilhassa 1944 Bretton Woods Konferansından sonra kurulan IMF, DB ve GATT, DTÖ gibi kuruluşların ticareti kolaylaştıran kararları ekonomik küreselleşmeyi hızlandırmıştır (Uğur, 2015: 3).

Üçüncü dönem ise 1970'den sonra çok uluslu şirketlerin etkinliği, dünyayı sarması, 1980'den sonra iletişimde yaşanan büyük devrim ve değişimler, 1989 Berlin Duvarının yıkılması, 1990'da Sovyetler Birliğinin, dağılması, (Oran, 2001: 9). ABD Devlet Başkanı Donald Reagan ve İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher 'in liberal kapitalizm politikalarını dünyaya ihraç etmeleridir. (Aktan - Şen, 1999: 11). Küreselleşmeyi doğuran kapitalizmdir. Sovyet Blokunun dağılmasından sonra liberal kapitalizme üçüncü dünya ülkelerinde ilgi ve geçiş artmış, küresel sermaye kendisine yeni sahalara keşfetmiştir (Büyükbaykal, 2004: 19). Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte teknolojiyi elinde bulunduran ülkeler için geniş coğrafyalarda yeni ve büyük fırsatlar doğmuştur (Gezgin, 2005: 11).

Küreselleşmenin hem siyasi hem ekonomik safahatına yapılan başka atıflarda ise, üç dönem dikkate alınmaktadır:

Birincisi İstanbul'un Fethi ile 1800'li yılların son evresidir (Alan, S., 2018: 3). İstanbul'un Fethi'nden sonra Avrupalı ülkeler küresel arayışa, keşfe yönelmişlerdir.

Hindistan, Amerika, Afrika gibi denizaşırı, kıtalararası ticaret yolculukları, sömürge faaliyetleri başlamıştır.

İkincisi ise, 1870 Sanayi Devrimi ve 1914 Birinci Dünya savaşı arasında kalan dönemdir. Sermaye, işgücü, ürün hareketleri, serbest ticaret kuralları ve kurumları ile buharlı, gemi, telgraf, telefon ve demiryolları iletişim ve ulaşımı kolaylaştırmış, etkileşim ve bağımlılığı artırmaya başlamıştır. Liberal ekonomik sistem kurulmuştur, sömürge faaliyetleri emperyalizme dönüşmüştür. Avrupa'da bilim sanat, düşünce hayatında ilerlemeler sağlanmıştır (Elçin, 2012: 8).

Üçüncüsü ise, 1945 İkinci Dünya savaşı sonu, 1989 Berlin Duvarının yıkılması, SSCB'nin dağılması, Bilgi/ Enformasyon /İnternet/ Ağ Toplumuna geçiştir. İkinci dünya savaşından sonra Soğuk Savaş dönemi başlamış ve ABD dünya sahnesinde daha çok yer almaya başlamıştır. BM, NATO, IMF, OECD (Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü), AET, ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü), DB (Dünya Bankası) gibi örgütler bu devrede kurulmuştur (Alan, S., 2018: 2). Rusya yayılmacı bir siyasetle Doğu Bloku oluşturmuş, dünya iki kutuplu hale gelmiştir. 1960-70'li yıllarda ileri bir sanayileşme yaşanmıştır. Bretton Woods anlaşması bu dönem yapılmış, daha sonra ihlal ve ilga edilmiş, doların egemenliği de yine bu dönemde başlamıştır. 1989 Berlin Duvarı yıkılmış, Doğu Bloku ve SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) dağılmış, bu şemsiye altında olan ülkeler bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bağımsızlığına kavuşmuş, geri kalmış, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kapitalizm ve liberalizm prim yapmıştır. Balkanlar ve Orta Asya'da yeni devletlerin teşekkülü, Çin'in kendini göstermesi, bütün bu değişen ve gelişen alanlarda ABD ve savunduğu değerlerin etkisi, dikkate alınması, yayılması sürecin dönüm noktalarını göstermektedir. 1990'a kadar iki kutuplu dünya küresel egemenliği paylaşıyordu. Bu tarihten sonra ise Batı ülkeleri, özellikle ABD siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel yönden bu fırsatı değerlendirdiler. Geniş bir nüfusun hakim olduğu, sosyalist ve üçüncü dünya ülkelerinden liberal kapitalizme, serbest piyasa ekonomisine geçiş hızlanmıştır (Büyükbaykal, 2004: 19). ABD tek kutup olarak YDD (Yeni Dünya Düzeni), yeni dünya düzenini ilan etmiştir (Keyman, 2006: 2; Kodaman, 2004: 9-33). İnsan, ürün, hizmet, finansman hareketi bundan sonra büyük hız kazanmıştır.

1980 sonrası bilgi toplumuna, daha sonra da iletişim, internet, ağ toplumuna dünya yönelmiştir. Çok uluslu şirketler egemen hale gelmiştir. Liberalizasyon, özelleştirme hareketleri, beyin göçü bu dönemde zirveye çıkmıştır. Uluslararası iş birlikleri, bölgesel bloklar, AB, NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması) (Keyman, 2006: 14). ASEAN (Güney Doğu Asya Uluslar Birliği), Şanghay Beşlisi aktif hale gelmeye başlamıştır. Küreselleşme sadece iletişim ve bilişim teknolojisinin gelişmesiyle sadece gerçeklikte değil, sanal alemde de insanlığı tam anlamıyla kuşatmıştır

1980’li yıllardan sonra çok uluslu şirketlerin küresel tüketim ürünlerine yönelmeleri küreselleşme için önemli bir dönemi başlatmıştır. Küresel çapta oluşan taleplere yönelik yüksek hacimde üretimin gerçekleşmesi sürece hızlandırıcı bir etki sağlamıştır (Şığva, 2001: 8-9). 1990’lı yıllarda işbaşına gelen liderler ekonomiyi öne almışlar, küresel rekabet zemininde siyasetin, liderlerin performansı, genellikle ekonomiye dayanmıştır (Castells, 2005: 180-181). Batı ve daha çok ABD’nin ekonomik, ilmi, teknolojik, askeri, siyasi açık ara üstünlüğü, çok uluslu şirketlerin strateji, finansman ve proje desteğiyle birleşince küreselleşme 20’nci yüzyıl sonu ve 21 yüzyılın ilk çeyreğinde çok daha etkin bir konum almıştır. ABD’nin film, müzik, yiyecek, içecek sektörlerinden geliştirdiği teknik, yöntem ve uygulamalar da sosyokültürel toplumsal hayatı kapsamış, kuşatmıştır (Taylan - Demirhan 2017: 91).

Küreselleşmenin en önemli aracı, unsuru, “amiral gemisi” teknolojidir. Küreselleşme sürecinin kapsamında olan her şeyi etkin ve hızlı hale getiren “amaçlarına” kavuşturan ana unsur teknolojik devrimlerdir. Bilgisayar, telekomünikasyonla sağlanan iletişim, haberleşme, yazılımlar, internet, daha sonra internete bağlı “e-” yapılarıyla web siteleri ile, sosyal medya, dijitalleşme ile büyük gelişmeler sağlanmıştır. World Wide Web (www) sistemi milyarlarca kişiyi birbirine bağlayarak küreselleşmenin gerçekleşmesini sağlamıştır (Aktan - Şen, 1999: 12). ABD hegemonyasında gelişen bilişim teknolojisiyle bütün dünya iletişim ağlarıyla birleşmiştir. Üretim teknolojileri gelişmiş, tüketim alışkanları, kültürü değişmiştir. Kişisel bilgisayarlar, internet ve cep telefonu kullanımı, yazılımlar, sosyal medya bütün hayatı çevrelemiş, hayatı zenginleştirerek kontrol altına almıştır.

Afganistan ve Irak’ın işgali ile başlayan, petrol, doğalgaz, enerji ve diğer ticaret yollarının kontrolü, siyasi ve ekonomik amaçlar için yapılan operasyonlar, kurulan

ittifaklar, İslamofobi bahanesiyle üretilen Daeş gibi sahte yapılara karşı açılan savaşlar, bu sürecin siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel, emperyalist aşamalarını biçimlendirmiştir. 11 Eylül 2001’de ABD’de ikiz kulelerin meçhul mahfillerce bombalanması ABD tarafından küresel egemen, istilacı adımların atıldığı önemli bir tarihtir (Kozanoğlu, 2002: 59-60).

Sosyal medya ağları tüm hayatı, dünyayı, insanları, değerleri, dünya sistemini etkisi altına almıştır. Bu alanın dışında kalmak mümkün değildir. Mekan kavramı değişmiştir. Zamanın hızı ise inanılmaz bir seviyeye ulaşmıştır. Bilgi, iletişim ve etkileşim tahmin edilemeyen boyutlarda gelişmiştir (Fox, 2002: 20-21). Her kişi, kurum, kesim, toplum, ülke ve devletlerarasında “bağımlılık” vazgeçilemez hale gelmiştir. Dolayısıyla devletler, toplumlar, işletmeler, kuruluşlar, kişiler erişim, etkileşim, iletişim bakımından çok mesafe kat etmişlerdir. 2000’li yıllardan sonra ise iletişim teknolojisi, internet, web dünyası, mail, cep telefonu, 2010’lu yıllardan sonra ise youtube, facebook, twitter, instagram sosyal medya araçları bu süreci belirleyen, kapsayan, yönlendiren unsurlar olarak küreselleşmenin tarihi seyrini değiştirmişlerdir. Ulaşımında yaşanan gelişmeler insan ve ürün hareketini artırdığı için iletişimle birlikte ulaşım, küreselleşmenin diğer önemli unsuru olmuştur (Atasoy, 2005: 156).

Küreselleşmenin öncü gücü ekonomidir, onun zihniyeti ise liberal kapitalizmdir. Sanayi (endüstriyel) kapitalizminden, iletişim (enformasyonel) ve uluslararası enternasyonal kapitalizme geçilmiştir. Kapitalizmin çağımızdaki yeni versiyonu ise neoliberalizm, vahşi kapitalizm anlayışıdır (Bozkurt, 2000: 19). Küresel kapitalist sistem için neo-emperyalizm neokolonyalizm de denilmektedir (Koray, 2005: 12).

Ekonominin küreselleşmesi, liberal kapitalist serbest piyasa ekonomisi, rekabet, üretim ve tüketim süreçlerinin küresel hale gelmesidir. İnternet, dijital, sosyal ağlar küreselleşmenin kapsamını ve etkilerini çok geniş bir alana taşıması, dünyayı kuşatması ile egemen güçlerin tartışılmaz hakimiyetini de ortaya koymuştur (Mutlu, 2005: 207). Bu gelişme ve değişimler yerleşik düzenleri, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel sistemleri, düzeni epeyce kontrol altına almıştır. Çok uluslu şirketler yoluyla başlayan sürecin internet dünyasının devasa hareketi, cep teknolojisine bağlanmasıyla etkileri çok artmıştır (Öze, 2017: 204).

Çok uluslu şirketlerin gücü, büyük devletlerin siyasi etkileri, teknolojinin hızla gelişmesi, devlet, toplum ve birey bağlamında hızlı değişimler, siyasi, ekonomik ve kültürel “monopolün” hedefine gidilmesi, ulus devlet egemenliklerinin sınırlanmasıyla yönetimler üzerinde büyük bir etki, egemenlik sağlanmıştır (Touraine, 2014: 180).

1.3. Küreselleşmenin İdeolojisi

Küreselleşmenin ideolojisini olumlu /olumsuz farklı açılardan, değerlendirenler vardır. Bir görüşe göre, ulusları aşan siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel bağlantıların kurulması küreselleşmenin ideolojisidir. Bu ideoloji yeni liberal düşünce yapısıdır. Diğer ülkeleri kendi egemenliğine bağlayan bir sömürü düzeni kurmayı amaçlamaktadır (Şenkal, 1999: 55). Keynesyen ve Marksist ekonominin yerini yeni liberal ekonomiye terk etmesi ile teknolojik devrim sayesinde ulus devletin zayıflaması / zayıflatılması küreselleşmenin ideolojisini oluşturmaktadır (Prendergast - Stewart, 1995: 13).

Küreselleşmenin ideolojisi evrensel değerlerin ve insanlığın zenginliklerinin öne alınarak, toplumların menfaatlerini geliştirmek için küresel çapta yönetim ve ekonominin küresel siyasetlere geçişinin sağlanmasıdır. Küresel siyaset ve kararlarda ekonominin güçlendirilmesi ve ağırlığın ekonomiye kaydırılmasıdır (Naisbit - Aburdene, 1990: 20). Bu ideolojinin zihniyeti, gelişmiş Batılı/kapitalist ülkelerde ve özellikle ABD de üretilen kültürel ürünleri uluslararası iletişim ağlarıyla yayarak, askeri, siyasi ekonomik, kültürel yönden ABD'nin çıkarlarına hizmet eden yapıyı kurmak ve çalıştırmaktır (Sungur, 2008: 96).

Küreselleşme ile emperyalizmin isminin değişmesi başlı başına bir ideolojik amaçtır. Yeni sömürü düzenine ve onun gücüne, çapına, hacmine karşı saygınlık uyandırmak, çaresizliği kabullendirmektir (Boratav, 1997: 22). Küreselleşme kendisi bir ideolojidir, diğer bilgi ve gerçekleri ortadan kaldırarak kendi gerçeğini hakim kılmak istemektedir. Buna da “küreselci gerçek” denilmektedir (Brown, 1986: 101).

Birçok kişi de küreselleşmenin ideolojisini neoliberalizm, neokolonyalizm, yeni liberalizm ve yeni emperyalizm, sömürgecilik olarak ifade etmiştir. Küreselleşmenin emperyalizm ile oryantalizmin bileşkesi olduğunu söylemek gerçeğin kendisidir. (Erkan, 2017: 90).

Güçlünün zayıfı kontrol altında tutarak, doğal ve ekonomik kaynakların, kanalların, pazarların tekelleştirilmesi, siyasi kararların tek bir mecradan dikte edilmesi, sosyal hayatın kurgulanması, kültürel değerlerin değiştirilmesi, bireylerin hayat tarzları, düşünce sistemleri ve iç dünyasının tanımlanması dahil, plan, projeler üretmek ve uygulamak bu ideolojinin amaçları arasındadır. Bu süreçte kazananlar büyük kazanmakta, kaybedenler de büyük kaybetmektedirler. Kaybedenlerin kazandıkları, kazananların kayıpları azdır (Stiglitz, 2002: 121).

Küreselleşme ideolojisinin amacı, üretim süreçlerini, mekanizmalarını ve tüketim kanallarını kontrol ederek bir tekel kurmak, siyasi kararlar ve yapılanmaları ABD ve Batı merkezli ittifak içerisinde yönetmek, mono-tek kültürel değerleri yaygın hale getirmek, sosyal olarak demokrasi, çoğulculuk, insan hakları ekseninde bir arada yaşamayı sağlamaktır. Bu süreç Amerikanlaşmadır (Şahin - Beşirli, 2009: 76–77).

Küreselleşmenin kurucu iradesine, ekonomik, siyasi, kültürel yansımalarına baktığımızda ideolojisi için şunları söylemek mümkündür: Siyasi olarak liberalizm, ekonomik olarak kapitalizm, kültürel olarak ise Hristiyan-Musevi, değerlerin egemenliğidir (Oran, 2001: 39).

1.3.1. Neoliberalizm

Birtakım ilim adamları ve düşünürler küreselleşmenin siyasi aklının neoliberalizm olduğunu söylemektedirler. Liberalizmin dayanağı ise, kapitalizm, “bırakınız yapsınlar, bırakınız etsinler” anlayışdır. Bireyin özgürlüğünü esas alan düşüncedir (Çımrın, 2009: 198). 1970’lerden sonra Batı’da gelişen ve yerleşen sosyal refah devleti krize girmiş, liberal devletten sosyal refah, rekabet devletine geçilerek devletin vatandaşları koruyan müdahaleleri yerine şirketlerin karlılığı esas alınmıştır (Acar, 2017: 251). Neoliberalizm ile devletin işlevleri azaltılarak daha dinamik bir piyasa düzeninin kurulması, devletin birçok yetkisinin de çok uluslu şirketlerce üstlenilmesi ve küresel kapitalist sistemin etkinliği amaçlanmıştır. Bu düşünce 1970’den sonra etkili olmaya başlamıştır. Daha çok piyasanın belirleyici olduğu kapitalist sistem neoliberal bir devlet sistemini kurgulamıştır. Böylelikle yeni bir ekonomik düzen ve ideolojik bir dönüşümün küreselleşmesi öngörülmüştür (Durmaz, 2016: 147). Enerji kaynakları ve yollarını kontrol etmek, ABD’nin egemenliğini sağlamak amacını güden kapsamlı operasyonlar bir çeşit kolonyalizmdir.

1.3.2. Neokolonyalizm

Kolonyalizm, bir ülkenin sınırları ötesinde bir başka ülke veya coğrafyada yerleşik bir düzenin olması, bulunduğu yerin kaynakları üzerinde tasarruf ederek zenginleşmesidir (Erkan, 2017: 87). Teknoloji, finansman ve ticari süreçleri elinde tutan küresel güçler, bütün dünyada geniş bir koloniye sahiptirler. Ülkelerin yerini çok uluslu şirketler almıştır. Her ülkenin bağımlı olduğu bankacılık, finansman sistemleri, uluslararası kuruluşlar, ticaret kurumları, iletişim ve bilişim sistemleri, markalar, zincirler, emtia borsaları küreselleşmenin kuvvetli unsurlarıdır. Küreselleşme sürecinde süper güçler insanların, toplumların ve devletlerin üzerinde koloniler kurmuş ve maddi varlıklarını kendilerine endeksli hale getirmişler, gözlerini yüksek kara ve getiriye çevirmişlerdir. Ekonomik güçle siyaseti ve sosyokültürel hayatı kısıkaç altına almışlardır. Küreselleşme sürecine bu açıdan tam bir neo/yeni/kolonyalizm, neo/ yeni/emperyalizmdir. Yeni emperyalizmin hedefi hammadde değil, insandır, bilgidir, yaşamdır, yeryüzüdür (Yarımsakal, 2019: 102).

Sömürgecilik, emperyalizm ülkeler üzerinde siyasi, iktisadi ve kültürel hükümlanlıktır (Erkan, 2017: 92). Küreselleşme sürecinin etkin güçleri hem kolonyalist, hem de emperyalist otoriteyi tesis ederek birçok şeye hakim olmuşlardır. İnsanın lehine olan siyaseti geliştiren, uygulayan, halkın lehine müdahalelerde bulunan devleti dışarı iterek sosyal sorunlara sebep olan neoliberalist anlayış üzerine, “üçüncü yol” önerilmiştir. İnsan sermayesini geliştirmeye, yoksulluğu gidermeye, fırsat eşitliğini ve gelir adaletini sağlamaya yönelik bu reformist anlayış teoride kalmış, uygulamaya geçememiştir (Acar, 2017: 256).

1.4. Küreselleşme Eğilimleri

Küreselleşme 2000’li yıllarda yeni dünya düzeni ile birlikte ele alınıp dillendirilmeye başlandı. Bu düzenden memnun olanlar ve olmayanlar kamplara ayrıldı. Küreselleşme hakkında uzun yıllar üç eğilimin olduğu görülmektedir. Dördüncü bir eğilim de yeni yeni belirmektedir.

Eğilimlerden birinci grupta yer alanlar, küreselleşmenin yararlarına inanan, savunanlardır. Bunlara aşırı küreselci denilmektedir.

İkinci grupta ise küreselleşme karşıtları yer almaktadır.

Üçüncü grupta ise gelişmeleri, yararlarını ve zararlarını izleyenler bulunmaktadır.

Dördüncü eğilim ise küreselleşmenin fayda ve zararlarını ayırarak, izleyerek, fayda üretmesine aktif katılım sağlanmasını isteyenlerdir.

Küreselleşmeyi “savunanlar” küreselleşmenin güçlü bir olgu, dönüşü olmayan bir süreç olduğunu ifade etmektedirler (Armağan, 2016: 14-23). Küreselleşme ile insanlığın ortak değerleri oluşmaya başlamıştır, medeniyet yeniden tanımlanmaktadır. Bu süreçte bireyin sosyal refahı, hakları ve girişimciliği sağlanmalı, devletin gücü azaltılmalıdır, devlet toplumsal ve ekonomik alana daha az müdahil olmalı ve bireyin önü açılmalıdır. Dünyadaki her gelişme insanlığın ortak ürünüdür.

İşgücünün, malın, hizmetin, sermayenin serbest dolaşımı dünyanın gelişmesi için gereklidir. Ülkelerarası iş birliği sonucunda sağlık, eğitim ve iş hayatında daha çok iyileşme sağlanacaktır. İnsanlar bilgiye, habere anında ve istediği şekilde ulaşabilmekte, devlet ve özel sektör çalışmalarını, hizmetlerini daha kolay ve kapsamlı yerine getirmektedir. Ticaret, alışveriş hızlı, verimli yapabilmektedir. Finansman yönetimi, bankacılık hizmetleri süratli ve güvenli yürümektedir. Böylelikle hayat zenginlikle ve mutlulukla yaşanacaktır.

Küreselleşme, uluslararası ilişkiler sistemini geliştirecek, dünyanın ilerlemesini sağlayacaktır. Esasen bu bakış açısı ve yaklaşım giderek dünya kamuoyunda artmaktadır. Özellikle internet yoluyla alınan hizmetlerin kolaylaşması, insanlar arası iletişimin ve hizmetlerin görsel, sesli, hızlı gelişmesi bu yaklaşımı kuvvetlendirmektedir.

İkinci grupta yer alan küreselleşme “karşıtlar”dır ki, bunlara “kuşkucular” da denilmektedir. (Held – McGrew, 2008: 2).

Küreselleşme dünyada ekonomi üzerinde egemen olan bir ideolojik vasıta, Hristiyan batı değerleriyle tek bir kültürü hedeflemektedir (Oran, 2001: 39). Toplumlara birbirlerine bağımlı hale getirerek devletlerin bağımsızlık ve egemenlik haklarını zayıflatmaktadır. Bir taraftan güçlü ve gelişmiş ülkeleri entegre hale getirirken, diğer

zayıf ülkelerde ise etnik ve dini ayrımcılıkları teşvik etmekte, göz yummaktadır. Güçlü ülkeler ve yapılar daha çok kazanırken, zayıf olanlar daha çok kaybetmektedirler.

Küreselleşme karşıtları, kazanan güçlü yapıların kazandıklarına değil, süreçten kaybedenlere daha çok dikkat çekmektedirler. Bazı ülkelerde ekonomi büyümekteyken, bazılarında ise eşitsizlikler olmaktadır (Uğur, vd., 2016: 46). Küresel kurumlara, teknolojik araçlara, alt yapı yatırımlarına büyük kaynak ayıran merkezlerin asıl amaçlarının daha çok kazanmak, tek elden yönetmek, dünyayı yönlendirmek, insanlığın bütün birikimini ucuza toplamak, sömürmek, kontrol etmek, sonuçta meşru olmayan yollarla en yüksek karı elde ederek büyük bedeli zayıfların ödeyeceğini savunmaktadırlar. Ekonomide elde edilen karın büyük bir bölümünün seçkin, seçilmiş guruplara, Amerikalı yatırımcılara ve çok uluslu şirketlere gittiği görüşündedirler. Küreselleşme mahremiyetleri, bağımsızlığı, özel hayatın gizliliğini tehdit eder hale gelmiştir. Üretilen bilgiler, değerler, varlıklar, birikimler her şey neredeyse sıfır maliyetle ve anlık olarak ilgili merkezlerin bilgi depolarında analiz edilmekte ve kullanılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında küreselleşme daha çok belirli yapılara, şirketlere, kurumlara, devletlere yarar sağlayacak olup, zayıfların mahkumiyeti ve mahrumiyetine sebep olmaktadır (Kaymakçı, 2007: 58).

Karşıtlara göre, küresel egemen güçler siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan tamamen dünyaya hâkim olup, tekdüze yapıları ortaya çıkarmaktadır. Küreselleşme ABD ve ona bağımlı çok uluslu şirketlerin egemenlik alanlarını daha çok genişletme ve etkinleştirmeye doğru dünyayı çekmektedir. Bu süreçte uluslararası sermayenin hükümranlığı dünya genelinde tekelleşmektedir. Bu yaklaşımı savunanlara göre küreselleşme, vahşi kapitalizmin cilalanmış ya da emperyalizmin yeni sürümü, yüzü, şekli, olarak karşımıza çıkmaktadır (Akbulut, 2007: 330). Böylece küreselleşme, emperyalizmin katıksız kendisidir. Küreselleşme emperyalizme saygınlık kazandırma, emperyalizm karşısında çaresizlik oluşturma çabasıdır. Dolayısıyla bu eğilimde olanlar sürece tamamen karşıdirlar.

Üçüncü grup ise “dönüşümcüler” olarak bilinen kuşku ve karşıt olanlarla taraftar olanlar arasında yer almaktadırlar. Ulus devletin işlevsel olarak güç kaybettiğini, tamamen ortadan kalkmadığını, devam edeceğini, ancak küreselleşme ile çok şeyin değiştiğini savunmaktadırlar (Giddens, 2010: 213-214). İzlemek, fayda ve zararlarını

görmek eğilimini, düşüncesini taşımaktadırlar. Milli egemenlik kapsamında, kültürde, ekonomide, sosyal hayatta, işletmelerin satış ve pazarlama ağlarında, finans dünyasında, küresel ve yerel siyasi krizlerin yansımalarında küreselleşme araçlarının etki ve sonuçlarını görerek karar verilmesinden, tutum, tavır, konum belirlenmesinden yanadırlar. Bu kesimin daha çok 2010'lu yıllardan sonra internet ve sosyal medyanın kişi, toplum, işletme, yerel ve merkezi yönetimlere, uluslararası ilişkilere sağladığı alt yapı hizmetleriyle hakimiyeti, etkileri, kolaylıkları düşünce ve değerlendirme eğilimlerini olumlu şekilde değiştirmiştir. Küreselleşmenin açtığı alanda herkesin yeri vardır. Bu konunun etkin, verimli kullanılması doğru olandır. Bir cep telefonu ve ağlar zaman ve mekana bağlanmaksızın bir dünyadır.

Dördüncü olarak “aktif katılımcı” gurubun varlığıdır. Bu kesim 2010'yılından sonra sürecin fayda ve zararlarını görerek vaziyet almayı tercih etmektedir. Her ne kadar literatürde yer almasa da makaleler, yazılar, araştırmalarda küreselleşme sürecinde gelişen, ilerleyen teknolojinin, hizmetlerin, çabukluğun, hızın, kolaylığın, işlerliğin ürettiği ve sağladığı faydaya dikkat çekilmektedir. Bilgi ve habere erişim, bilginin transferi, iletişim ve etkileşim, insanlar ve toplumlararası irtibatlar, yakınlıklar bu düşüncede olanları daha objektif, insafli ve ihtiyatlı, hatta iyimser çizgide tutmaktadır. Teknoloji alt yapısını elinde bulunduran ABD ve ABD merkezli şirketler internet, yazılım, uydu sistemleri ile geliştirdikleri sistemle siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hayatı ihata etmişlerdir. Bunlardan kaçınmak mümkün değildir. Üstelik bu teknolojinin getirdiği kolaylıklar, serbest dolaşım her türlü işlemin maliyetini düşürmekle beraber, hızlı ve etkin bir hayatı tanzim etmiştir (Bayar, 2008: 27). Bu görüşü savunanlara göre artıları eksileri bir tarafa yazarak, avantajları kullanarak, zararlardan kaçınarak küreselleşme sürecinde yer almak ve aktif katılım sağlamak, direnmek yerine şekil vermek tercih edilmektedir (Armağan, 2016: 29-70).

1.5. Küresel Yapılar ve Aktörler

Küreselleşme, çok-aktörlü bir yapı içerisinde ilerlemekte, gelişmektedir. Devletler, uluslar üstü kurumlar, çokuluslu şirketler (Hirst - Thompson, 2007: 36-39), kurumlaşmış ideolojiler yine önemli aktörlerdir. Ulus-devletler, uluslararası kuruluşlar, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, sermaye gurupları, dini yapılar, üniversiteler, ilim, düşünce araştırma, eğitim kurumları, medya, sosyal medya, TV, gazete, facebook,

twitter, whatsapp, instagram gibi araçlar, sosyal ağlar, küresel yapılar, aktörler, oyuncular arasındadır. Küreselleşme süreci, bu aktörlerin karşılıklı bağımlılığı, iletişimi, etkileşimi, mücadelesiyle şekillenmektedir.

Başta ABD, İngiltere, Almanya, Fransa, Çin, Rusya gibi ulus-devletler küreselleşmenin önde gelen oyuncularındır. BM, NATO, AB, Dünya Ticaret Örgütü, IMF gibi gücün, otoritenin devredildiği uluslar üstü kuruluşlar küreselleşmenin en önemli araçlarıdır (Savaşlar, 2007: 44). Türkiye, Hindistan, İran, İslam İş birliği Teşkilatı gibi ülke ve kuruluşlar küreselleşme içinde zaman zaman etkili olmaya çalışan yapılardır.

1.5.1. Devletler

Küreselleşmenin başat ülkesi ABD'dir. Bütün kurumlarıyla, gücüyle insan ve teknoloji yapısıyla, siyasi ekonomik, ilmi ve askeri gücüyle belirleyicidir. İngiltere tarihi birikimi, emperyal gücü, kuvvetli kurumları, uluslararası şirketleri ve şirketler üzerindeki hakimiyetiyle, lojistik yapısıyla, belirleyici bir ülkedir. Keza, Fransa Frankofoni ülkeleriyle, Çin yayılmacı ve hızlı gelişmesiyle, yaygın nüfus ve nüfuz gücüyle, Hindistan nüfusu, İngilizce bilen insan kaynaklarıyla, hem düşük kaliteli hizmet sektöründe çalışan, hem de yüksek seviyede kaliteli iş gücüyle Batı'da ve çevre ülkelerde küresel bir etkiye potansiyel olarak sahiptir. Japonya kalite yöntemleri, iş süreçleri, çalışma disiplini, verimlilik gücü, yönetim teknikleri (Özkan, 2008: 18), zenginliği, insan kaynaklarıyla, Almanya yüksek sanayi ve teknolojisi, tarihi geçmişi, gelişmiş siyasi tecrübesi ve özellikle Avrupa'da etkin ve baskın yapısıyla küresel güce sahiptir. Ayrıca iki kutuplu dünyanın diğer tarafı olan Rusya gerek Çarlık gerekse sosyalist dönemdeki birikimlerini ustaca kullanarak varlığını sürdürmektedir. Ülkelerin küreselleşmede etkin olmaları siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel güçleri, hedefleri, yapıları ve birikimleriyle doğrudan alakalıdır. ABD bu bakımdan daima önde gelmektedir. ABD'nin özellikle soğuk savaş sonrası rakipsiz askeri, ekonomik ve siyasi güç olduğu dayatılmıştır. Ancak, birçok konuda kendi gündemini kabul ettirmekte zorlandığı, hatta başarılı olamadığı gerçektir (Çakmak, 2011: 12).

ABD ileri teknolojisiyle, ekonomi, siyasette etkin gücü, yüksek teknolojisi, yaygın ve güçlü askeri yapısı, iletişim teknolojisi, maliye ve finans araçları, enerji kaynakları yanında, McDonalds, Coca Cola, Starbucks gibi yeme içme, giyim kuşam, müzik, eğlence dünyası, Holywood filmleri, yazılımlar, programlar, oyunlar, internet, sosyal

medya ağları, whatsapp, instagram, facebookla insanlığı sosyokültürel bir çember altına almıştır, yirmi dört saati gündelik yaşam pratikleriyle sarmıştır. ABD şirketleri, teknoloji ihracı ile kitle iletişim araçları, sahip oldukları medya ürünlerini ihraç ederken “içerik” kültür de ihraç etmektedirler (Taylan - Arklan, 2008:91).

Devletler açısından bakınca finans, hukuk, sanayi, teknoloji, üretim, hizmet sektöründe etkinlikleriyle Çin, Almanya, İngiltere, Fransa, Rusya'nın küresel bir güç olarak faal oldukları bilinmektedir. Çin ekonomi ve teknolojide gösterdiği büyük atılımları bütün dünyaya finansman ve yatırım araçlarını da kullanarak yayılmacı bir şekilde sürdürmektedir. Bir kuşak, bir yol projesiyle 65 ülkeyi kapsayan yaygın bir ağla küresel büyük bir projeyi başlatmıştır (Kodaman - Gonca, 2016: 1251). İngiltere'nin Commonwealth, Fransa'nın Frankofoni ağlarıyla önceki sömürge ülkeleriyle çok yönlü bağlantıları sürmektedir. Söz konusu ülkeler uluslararası siyaset ve ekonomide etkin oldukları kadar yeryüzünün birçok noktası ile kültürel ilişkiler kurmaktadır.

1.5.2. Uluslararası Kuruluşlar

BM, IMF, Dünya Bankası, DTÖ, NATO, AB, ASEAN, NAFTA, BDT (Bağımsız Devletler Topluluğu), Şanghay Beşlisi, BRICS, İslam Konferansı Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar ve bölgesel ittifaklar etkileri göreceli olsa da küresel oyuncularlardır (Alan, S., 2018: 1). En önemli küresel özelliğe ve işleve sahip olan uluslararası kuruluşlar BM, IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü'dür. OECD, DB, DTÖ gibi kuruluşlar GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması), gibi anlaşmalar küresel düzlemde sermaye akışı ve ticaretin yapılması ile ilgili engelleri kaldırmaya yönelik kurulmuşlardır. Bütün ülkeler bağımlıdır. Dünya Bankası ve IMF devletleri borçlandırarak egemenliği altına almışlardır (Alan, S., 2018: 6). BM, IMF, DTÖ, NATO gibi kuruluşlarda güçlü devletlerin birlikteliği ve ağırlığı söz konusudur (Hirsch, 2011: 153). Küreselleşmeyi üreten güçlerin yönlendirmesi ve denetimi altındadırlar. BM ye üye olan şirketler ve lobiler vardır. Bu şirketlerin devletlerden daha fazla etkileri olmaktadır. Devletlerin birçok işlevini uluslararası kuruluşlar üstlenmiş, devlet birimlerinin yerini almıştır. Tüm bu kuruluşlarda ABD çok daha etkilidir. Küreselleşme bu düzeni kurmuştur (Robinson, 2004: 91-92).

1.5.3. Küresel Çok Uluslu Şirketler

Küreselleşme sürecinin son evresinde, ikinci dünya savaşı, 1960 -1970 sanayi ötesi topluma geçişte çok uluslu şirketlerin hegemonyası vardır. Küresel ekonomide başat rol oynamak, dünyada kapitalist düşüncenin yerleşmesi için SSCB'nin dağılmasından sonra zihniyet değişimine yönelmişlerdir (Thurow, 1997: 99). Küreselleşmenin arkasında çoğunluğu ve büyükleri ABD de olan çok uluslu şirketler küreselleşmenin tek merkezi gücüdür. 20'nci yüzyılda çok uluslu şirketler sanayi ve bilgi toplumunun sunduğu imkanları kullanarak büyük bir servete kavuşmuşlardır. IMF, DB, DTÖ gibi uluslararası kuruluşlar çok uluslu şirketlerin önünü açmıştır (Uğur, 2015:3). Çok uluslu şirketler yatırımlar, madenler ve kaynakların baskıyla ucuza kapatılması, üretim süreçlerinin, mekanizmalarının kontrolü, tüketimi artırarak, yaygın satış, pazarlama dağıtım ve ağları ile küresel büyük imkanlar kazandılar, varlıklar elde ettiler. Bu şirketlerin milli kimlikleri yoktur, sadece ekonomide birinci derecede etkin olmayı amaç edinmişlerdir (Hirst - Thompson, 2007: 36-39). Çok uluslu şirketler teknoloji, finansman, doğal kaynaklar, kitle imha silahları, medya ve kültür sahasında tekelleşmişlerdir (Amin, 2000: 442-445).

Çok uluslu şirketler yüksek teknolojide, temel endüstrilerde, enerji, petrol, doğalgazda, finans dünyasında, bankalar, uluslararası fonlar, borsalarda, yaşam ve kültüre yönelik film, müzik, yiyecek içecek, fast food, franchise, gıda pazarında, ulaşım, kargo ve taşımacılıkta, medya, sosyal medya, basın –yayın, iletişim, bilişim teknolojilerinde, değerlendirme, yatırım şirketleriyle küresel bir ekonomiyi kontrol etmektedirler (Kamacı - Turan, 2018: 83).

Siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda küresel şirketlerin doğrudan veya dolaylı etkileri vardır. Sermaye guruplarının desteğini alan, doğrudan sermaye guruplarını temsil eden, lobilerin arkasında durduğu siyasetçiler ve partiler birçok ülkede iş başında olmaktadır. TV, Sosyal medya, yayın dünyası, küresel medya, iletişim araçlarının sahipleri çok uluslu şirketlerdir (Varol, 2017: 405). Amazon, Apple, Facebook, Google, CNN, Twitter, Washington Post gibi küresel medya şirketleri sermayenin elindedir. Silah, ilaç, gıda, enerji, elektronik, yazılım şirketlerinin tesiri yüksektir. Hollywood başlı başına bir küresel güçtür. Özellikle son yıllarda e-ticaret şirketleri E-bay, Ali Baba, ödeme araçları Visacard, Mastercard, iletişim sistemi Windows küresel çapta büyük

şirketlerdir. Yeryüzünü ürün, hizmet, ofis, eleman ağlarıyla sarmışlardır. Birleşmiş Milletlere üye olan binlerce şirket vardır, lobi faaliyeti yapabilmektedir. Sonuç olarak dünyada yatırımlarda etkin olan çok uluslu şirketler dünya GSYİH de önemli bir yere sahiptirler (Ekin, 1999: 33-34).

Şirketler varlıklarını güçlü şekilde sürdürebilmek için devletlere, ülkelere ve toplumlara nüfuz ettiler. Giderek yüksek teknolojiyi de geliştiren ve denetleyen bu güçler küreselleşmenin en önemli aktörüdürler. Terazinin bir yanında onlar, diğer yanında ise devletler, toplumlar ve insanlar vardır. Onların kefeşi ağır basmaktadır. Küreselleşmenin en önemli unsuru sermaye ve teknoloji onların elindedir. Teknoloji yatırım ve geliştirme kabiliyeti olmayan ülkelere yatırım yapmaktadırlar (Çalışkan, 2003: 1). Bu yatırımlardan fayda hasıl olmakta ise de şirketlerin harcadıkları karşılığında aldıkları arasında oran daima ve daha çok şirketler lehine, ülke aleyhine olmaktadır.

Ne kadar çok tüketim, o kadar üretim, o kadar çok kar çok uluslu şirketlerin önceliği olmuştur. Şüphesiz önceliği adalet, ahlak olmayan, insana ve çevreye saygıyı öne almayan bu anlayış birçok hasara da sebep olmaktadır. Çok uluslu şirketler insan değildir, ahlaki kaygıları da yoktur. Büyüme, kar, acımasız rekabet önceliklidir. Yeryüzündeki kaynakları, çevreyi korumak önemlidir. Üretimin yapıldığı yerlerde doğa tahrip edilmiş ve edilmektedir. Hava, su ve toprak kirletilmektedir. Şirketlerin genellikle üçüncü dünya ülkelerinde yaptıkları üretim ve yatırımlarda çevreyi koruma kaygıları yoktur. Çalışanların emeği ise sömürülmektedir, karşılıkları düşüktür (Dikkaya - Deniz, 2006: 173).

1.5.4. Dinler

Yerkürede etkisi olan, sözü geçen, hayatı her yönüyle etkileyen ve yönlendiren yapıların başında şüphesiz dinler gelmektedir. Dinlerin küresel niteliği onların büyük nüfusa hitap etmekten öte insanlığa, iç alemlere, huzura yönelmesi, yaşam tarzı sunması, kişisel ve toplumsal mesajları ve yaklaşımlarıdır. Toplumların ilk aidiyet noktası inançlarıdır, dinleridir. Tarihte dünya dinlerinin hepsi yayılma eğilimi ve faaliyeti göstermişlerdir (Turner, 2002: 26). Hristiyanlık, Müslümanlık ve Yahudilik, büyük nüfusa ve coğrafyaya hitap eden Budizm ve Hinduizm zamanın en önemli küresel dini yapılarıdır. Yayılmacı nitelikleri itibarıyla İslam ve Hristiyanlık, felsefi düşünce ve yaklaşımlarıyla

Budizm, Konfüçyizm küresel dini yapılarıdır (Öngören, H., 2002: 448). İslam ve Hristiyanlık dünya çapında geniş coğrafyalara yayılmış dinlerdir. Hristiyanlık “büyük yüzyıl” olarak adlandırılan 20. yüzyılda yerleşik topraklarında güç kaybederken Afrika, Asya ve Uzakdoğu’da çok mesafe almıştır (Gündüz, 2005). Yahudilik milli bir din olmasına rağmen küresel gücü, etkinliği yüksektir. Yahudiliğin sınırlı ancak, yerkürede yaygın ve etkin gücü vardır. İnsan potansiyeli ve güçlerini kullanarak, küresel çapta hedefe yönelik çalışmaları, devletlere, kurumlara, şirket ve kuruluşlara nüfuzu kuvvetlidir. Budizm ve Hinduizm ise nüfus ve bölge itibariyle önemli bir konuma sahiptir. Çin ve Hindistan’ın küresel gücü dikkate alındığında Budizm ve Hinduizm’in küresel etkisi önem arz etmektedir. Dini kimlik küreselleşme sürecinde milli kimliği şekillendirmekte (Şen, H., 2010: 145) küresel yayılma ve bağlantılar için etkin rol oynamaktadır. Küresel gelişmeler dinlerin, dini yapıların, dindar kişi ve toplulukların tepkisini çekerek onları konum belirlemeye sevk etmiştir. SSCB’nin dağılmasından sonra Rusya ve Doğu Avrupa’da Hristiyanlık serbest olmuş ve hız kazanmıştır. Çin’de ise Budizm etki alanını tekrar genişletmektedir. Bağımsızlığını kazanan sosyalist ve komünist ülkelerde yaşayan Müslüman toplumlar da sınırlı seviyede de olsa dini hayatı yaşama özgürlüğüne kavuşmuşlardır. İlginç olan ise şudur. Küresel güç, laik ve seküler yaşam içinde olan liberal-kapitalist batı toplumların da Hristiyanlık gücünü kaybetmeye başlamıştır. ABD ‘de yapılan bir araştırma göstermiştir ki geçen on yılda kendisini Hristiyan olarak tanımlayanların sayısında %12 azalma ortaya çıkmıştır (BBC News, 18 Ekim 2019).

Tarihi ve süresi itibariyle dinler ilk insandan bu tarafa en etkin küresel aktörlerdir. 19’ncü yüzyılda Hristiyanlık batı toplumlarında gücünü kaybetmiştir. 19 ve 20’nci yüzyılda İslam ülkelerinin parçalanması, işgal ve istilası ile de yeryüzünde İslam’ın ağırlığı azalmıştır. Çin ve SSCB ülkelerinde dinin yasaklanması din dışı, seküler toplum düzenini bütün dünyada yaygın hale getirmiş, dinden uzak, dini temellerden yoksun, inançsız, zayıf toplumlar meydana gelmiştir.

İletişim teknolojisi, İslam ülkelerinde olsun, diğer ülkelerde olsun yaşayan, İslami bilgi ve kültüre vakıf olmayan Müslümanların bilgiye ulaşmaları, kendilerini ifade etmeleri açısından imkanlar sağlamıştır (Kaya, 2015: 47). Başta Türkiye olmak üzere dindar siyasetçi, devlet adamı, akademisyen, iş adamı, yönetici durumunda olan kişiler

İslam'ın toplum-devlet düzeyinde, uluslararası zeminlerde varlığını göstermektedirler. Küresel çapta Müslümanlık sosyokültürel hayatta yaşanan kayıplara rağmen dünyayı etkilemeye başlamıştır. ABD'nin küresel bir araştırma şirketinin yapmış olduğu araştırmaya göre dünyada en hızlı büyüyen din İslam'dır. 2060 yılına kadar İslam dinine mensup olanlar Hristiyanlarla eşitlenecektir (Deutsche Welle, 5 Nisan 2017)

İslam, hayatın her alanı ile ilgili ilmi, iktisadi, askeri, kültürel, sosyal, siyasi çalışmaları, açılımları, fetihleriyle yeryüzünün birçok noktasına küresel birikimini taşımıştır. İslam'ın temel anlayış ve inanç sistemine aykırı olmadıkça ulaştığı coğrafya, kişi ve kurumların bilgi, birikim ve tecrübelerini de bünyesine dahil ettiği, etkilendiği, etkilediği görülmektedir. İslam bizatihi insanlığa sunduğu hayat tarzı, hukuk sistemi ile küreselleşmeye dair özgün yaklaşımlara haizdir (Kılavuz, 2002: 208).

İletişim teknolojisi, İslam ülkelerinde ve farklı ülkelerde yaşayan, İslami bilgi ve kültüre vakıf olamayan Müslümanların ise bilgiye ulaşma, kendini ifade etmeleri açısından ise imkanlar sağlamıştır. Başta Türkiye olmak üzere dindar siyasetçi, devlet adamı, akademisyen, iş adamı, yönetici durumunda olan kişiler İslam'ın toplum-devlet düzeyinde, uluslararası zeminlerde varlığını göstermektedirler. Küresel çapta Müslümanlık sosyokültürel hayatı kayıplara rağmen etkilemeye başlamıştır.

Sosyal medya ağları, internet araçlarının kullanılmasıyla web siteleri, bloklar, facebook sayfaları, youtube kanalları, instagram ve twitter yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanılmıştır. Nitekim yapılan araştırmalar sonucunda Avrupa'da yaşayan yeni nesil Müslümanların dini bilgilere ulaşmaları ve aidiyetlerinde yeni medya kanalları çok etkili olmaktadır (Kaya, 2015: 44-49).

Dini yapılar içinde en örgütlü olanlar Hristiyanlardır. Katoliklerin merkezi Vatikan her yönüyle küresel bir güçtür, aynı zamanda devlettir. İslam dini mensupları kendi ülkeleri içerisinde dini bir kurum altında olsalar da küresel çapta çok örgütlü değildirler. Buna rağmen cami, kültür merkezi, okul, kreş gibi birçok dini eğitimli amaçlar merkezleri Batı ülkelerinde faaldir. Müslümanlar yeryüzünde kültürel anlamda etkindirler.

1.5.5. Diğer Aktörler

Üniversiteler, düşünce kuruluşları STK'lar, vakıflar, dernekler, lobiler, şirketler küreselleşmenin etkin kuruluşlarıdır. George Soros'un Açık Enstitüsü, Avrupa

Ülkelerinin çeşitli vakıfları, Greenpeace gibi çevreci kuruluşlar bu aktörler arasında sayılmaktadırlar.

1.6. Küreselleşmeyi Etkileyen Unsurlar

Küreselleşme sürecini yapılandıran, şekillendiren, sürekliliğini sağlayan, hayat kaynağı olan, denetleyen, gelişmelere ve değişmelere karşı konum belirleyen unsurlar sermaye, teknoloji, özellikle bilişim ve iletişim teknolojisi, dil, ulaşım ağlarının yaygınlaşması, hızı ve kalitesi ile yükselen oranda görülen kalıcı ve geçici nitelikli göç hareketleridir.

1.6.1. Sermaye ve Finansman Araçları

Küreselleşmenin başat gücü ekonomi, ekonominin ise gücü sermayedir. Batı'nın sömürgeler yoluyla elde ettiği zenginlikler, sanayi devriminin kazanımlarıyla büyük bir varlığa erişmiştir. İngiltere, Hollanda, Fransa ve Amerika'nın eriştikleri varlıklar güçlü sermaye yapılarına dönüşmüştür. Birinci ve İkinci Dünya Savaşından mağlup çıkan devletlerin yerini de onlar almıştır. Endüstriyel kapitalizmin sermayesi büyüyerek enformasyonel kapitalizme büyük kaynak aktarmıştır. Bu kaynak finans araçlarıyla ülkelerin kaynaklarına, topraklarına, ticaretine, pazarına nüfuz etmiştir. Devletler ve şirketler borçlandırılmıştır. Teknoloji sarmalına giren, uluslararası para düzenine bağlanan ülkeler sermaye şirketlerine, Dünya Bankası ve IMF'ye bağımlı olurken (Savran, 2011: 72), yüksek bedeller ödemeye başlamışlardır.

1.6.2. Teknoloji, İletişim ve Bilişim Araçları

Küreselleşmenin en önemli unsurlarından birisi teknolojideki gelişmelerdir. Teknoloji küreselleşmenin şüphesiz sürükleyici gücüdür. İletişim ve bilişim teknolojisi ekonomik bağımlılığı artırarak teknoloji ile dünyayı küçülmüş “küresel köy” haline getirmiştir (Gelekçi, 2003: 179). Haberleşme, bilgi, haber paylaşımı, dolanımı, hızı ile erişim kolaylaşmıştır. Bir bilgisayara, bir cep telefonuna her şey yüklenmiştir. Fiber kablo, telekomünikasyon ve uydu teknolojilerindeki gelişmelerin yanında, bilişim teknolojilerinde, program ve yazılımlarda yaşanan devrim hayatın her safhasını bilgisayara yüklemiştir (Öke, 2001: 22). Bilgiye ulaşmak teknoloji sayesinde kolaylaşmıştır. ABD ve çok uluslu şirketler bu altyapı hizmetlerini bedava yapmamaktadır. Bütün bilgi akışı ve birikimini ellerine almışlardır. Telekomünikasyon

yapıları bütün devletlerde kamu mülkiyetinde bulunmaktayken, küreselleşme sürecinde küresel şirketlerin eline, bireysel mülkiyete dönüşmüştür (Varol, 2017: 407). Teknolojinin öncelikle Batı ülkelerinde gelişmesi, tekel haline gelmesi, diğer ülkeler için pahalı, elde edilemez, ulaşılamaz gibi görülürken, önce Japonya, Uzak Doğu daha sonra Çin teknoloji sahasına inmiştir. Teknoloji küreselleşmenin esaslı aktörüdür.

Küresel iletişim ekonomi, siyaset ve kültürün küreselleşmesini sağlamıştır. Sınır ötesi etkilerinin yanında toplumsal hareketleri etkileyen küresel iletişim, bilgi kullanımı, hacmi ve oranını artırarak, etkileşimi ileri noktalara taşımıştır (Ağcakaya - Öğrekçi, 2016: 33).

Uydu, internet teknolojisi vasıtasıyla haberleşmenin, iletişimin sağlanması küreselleşmenin hedeflerine ulaşmayı önemli oranda sağlamıştır. Küresel sermaye iletişim araçlarına egemendir, bilgiyi elinde tutmaktadır. Bu şekilde diğer ülkelerin kültürleri üzerinde emperyalist gücünü sürdürmektedir (Taylan - Arklan, 2008: 94).

İnternetle gelişen sosyal medya araçları çok düşük maliyetle, kişileri, kesimleri harekete geçirmekte, toplumsal hareketlere alan açmakta, hız vermektedirler. Bu nedenle birçok düşünce ve hareketin küreselleşme sürecinde yer bulduğu ve bulabileceği görülmektedir. Ancak devletler dijital programlarla toplumsal hareketleri takip edici, önleyici ve yönlendirici uygulamalara gelişmelere hakim olmaktadır. Küresel sermaye bilişim teknolojisi ile geniş bir ağ kurmuştur. Bu ağla ekonominin bütün hatlarına, sağlıktan turizme, eğitimden iletişim sektörlerine erişebilmektedir (Castells, 2005: 624).

İnsanlık tarihinde bilgi ve haber paylaşımı iletişim teknolojisi sayesinde tarihte ilk defa anlık taşınmakta, hacimli paylaşılmaktadır (Elitaş - Keskin, 2014: 164). Küresel iletişim paylaşımı artırmış, hızlandırmış olmakla beraber bireylerin küresel gelişmelere olabildiğince etkin, uzman ve yenilikçi katılımını sağlayacak imkanlar da sunmaktadır (Ağcakaya - Öğrekçi, 2016: 34). Küreselleşme sürecinde dünya ekonomisine teknoloji şirketleri yöne vermektedirler.

- Amazon Inc. 802,18 milyar dolar.
- Microsoft 789,25 milyar dolar.
- Alphabet Inc. 737,37 milyar dolar.

- Apple Inc. 720,12 milyar dolar.
- Berkshire Hathaway Inc. 482,36 milyar dolar.
- Facebook 413,25 milyar dolar.
- Tencent 400,90 milyar dolar.
- Alibaba Group 392,25 milyar dolar.

(Kuşaklı, 2020)

1.6.3. Dil

Bilginin, haberin, dünyanın her yerine anlık ulaşması, mesajların anlaşılır bir dilde olmasını gerektirmektedir. Bu yüzden dil küreselleşmenin temel unsurlarındandır. Küreselleşmeyi yaygın ve etkin hale getiren “dil”dir, Küresel dil ise İngilizcedir. Yazılımlar, programlar, mesajlar İngilizce üretilmektedir. Küresel dil İngilizce ile birlikte, simgeler, emojiler, jargonlarla süreçte yeni bir dil de üretilmektedir (Ahmadov, 2019: 34). Uluslararası iletişimin, ilişkilerin, siyasetin, finans dünyasının, ekonominin, ticaretin, eğitimin, müzik, film, kültür ve sanat dünyasının, sosyal medyanın dili İngilizcedir. Dolayısıyla küresel dünyada yer almak için güçlü bir İngilizce alt yapısına, bilgisine, kadrosuna sahip olmak kaçınılmaz hale gelmiştir. Dolayısıyla önce ABD ve sonra İngiltere küreselleşme sürecinin her içeriğinde İngilizcenin olması ile başat rol oynamaktadırlar (Türkkahraman vd., 2009: 7). Bununla beraber sosyal medya ve internetin sağladığı imkan ve avantajlarla programlar ve yazılımlar, toplumların, milletlerin kendi dillerini de kullanarak yer alabilecekleri bazı uygulamaları geliştirilmiştir. Google translate gibi, youtube gibi geniş çaplı birçok site çeviri ve alt yazı hizmetleri sunarak herkesi küreselleşme araçlarının içine dahil etmişlerdir. Mesajın dilini bilmeyen insanlar kendi dillerine yönelik alt yazı ile çevrilmiş bilgilere ve internetin sağladığı çeviri yardımlarıyla sürecin içine kolaylıkla girebilmektedirler. Kendi dilleri ile muhtevaya sahip olanların çeviri yapan uygulamalarla bilgi, birikim ve mesajlarını aktarmaları veya o içeriklere ulaşmak mümkündür.

1.6.4. Ulaşım

Küreselleşme sürecine ulaşımda erişilen seviye ve kalite hız katmaktadır. 19’ncü yüzyılda demiryollarının yapımı sanayi ülkelerinde gelişmelerin önünü açmıştır. Küreselleşmenin son döneminde ise havayolu, denizyolu, demiryolu insan taşımacılığı,

hızlı trenler çok gelişmiş, dünyayı birbirine bağlamıştır. Uçuş ücretleri makul hale gelmiştir. Nitelikli yollar kara ulaşımı ile bağlantıları hızlandırmış ve artırmıştır. Mal, hizmet, ürün ve işgücünün taşınması ulaşım araçlarıyla sağlanmaktadır. Zaman ve finansman maliyetleri, kişiler, toplumlar, devletler, şirketler, işletmeler arası kuvvetli ve sürekli ilişkiler, ulaşım ağlarıyla gelişmektedir (Stiglitz, 2002: 31).

Kara, deniz, hava taşımacılığı, lojistik hizmetler, havaalanları, limanlar, demiryolları ve yüksek teknoloji ile üretilen uçak, gemi, trenler küresel ilişkilere hız ve kalite kazandırmıştır. Bu vesile ile ulaşımın kolaylığı siyasi, ekonomik ve sosyal ilişkileri de geliştirmiştir. Küreselleşme sürecini en çok etkileyen alanlardan bir diğeri ulaşımın katkısıyla turizmdir. Medya kanalları, görsel, işitsel olarak turistik, doğal, tarihi mekanları sunmakta ve insanların alakasını çekmektedir. Turizm kültürel ilişkileri de artmıştır. Dijital ağlar turizmi daha çok geliştirmektedir. Bilgi alma, öğrenme açısından olduğu gibi, internet üzerinden hızlı rezervasyonlar, satışlar, fiyat karşılaştırmaları, kampanyalar gibi unsurlar da önem kazanmıştır. Kaplıca, termal, tedavi, sağlıklı yaşam gibi sağlık; gezi, güneş, dinlenme için, deniz, yayla, orman; bilgi ve merak için tarih, mimari gibi kültür, hac, umre, türbe inanç; ilim ve iş toplantıları gibi kongre turizmi küresel düzeyde yayılmıştır. Turizm, ulaşım ve iletişim ağlarıyla ekonomik, sosyal ve kültürel küreselleşmeyi sağlamaktadır. Küreselleşme sürecinde turizm her çeşitli ülkeler, toplumlar arasında kurulan bağlantıların başında yer almaktadır. Turizmin kapsamını genişletmesi, etkisini artırması küreselleşme sürecinin etki alanlarını da genişletmiştir.

1.6.5. Göç Hareketlerinin Küreselleşmeye Etkileri

Göçlerin tarihi çok eskiye dayanır, bütün canlıların hayatlarını ve yeryüzünü değiştirmiştir. Göç insanlık tarihi ile birleşir (Karpat, 2016: 24). Bir yerde olmayan bilgi, ürün, teknik, eşya, bitki, tohum, adet, edevat ve alışkanlıklar başka yerlere taşınmıştır veya başka yerlerden alınmıştır. İhtiyaçlar giderilmiş, terakki sağlanmıştır. Tarih boyunca göçler dinamizme sebep olmuşlar, insanları geliştirmişlerdir. Göç daima olmuştur, göç toplumlara dinamizm katan bir harekettir. Göçler sona ererse toplumların erime süreci başlar (Ortaylı, 2006: 19). Göçler küreselleşme sürecini yakinen etkilemişlerdir. Küreselleşmenin önde gelen şehirlerine, şirketlerine, kurumlarına siyaset ve ticaret hayatındaki aktörlerine bakılınca göç hareketlerinin ve göçmenlerin

küresel gelişmelerde siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel etkileri çok daha iyi görülmektedir

Savaş, soykırım, terör, hastalık, dini, siyasi zorluklar, tercihler gibi sebeplerin yanında, yaşam şartlarının iyileştirilmesi, eğitim, iş, ticaret, akrabalık nedeniyle göçler gerçekleşmiştir. Dış göçler farklı din, dil, ırk, etnik kökene sahip insanların çok kültürlü bir yaşam etrafında buluşmasını sağlamaktadır. İnsanlar göçle birlikte, yaşam tarzlarını, kültürel değerlerini, inanç ve düşüncelerini gittikleri yerlere taşırlar (Ekici - Tuncel, 2015). Çevreleri de değişir, bir çevre ve unsurlarıyla yaşamaya başlarlar. İbn-i Haldun Mukaddime'de insanların yaşadığı çevrenin, coğrafyanın medeniyetler üzerinde gösterdiği etkileri açıklamıştır. İnsanlar gibi toplumların karakterlerinin oluşumunda çevre belirgin bir özelliği vardır. Yaşanan çevrenin değişmesiyle, (Bozkurt, 1996: 21) kişinin ruhi hali de dahil olmak üzere birçok şey değişir.

Birlikte yaşama, birikim, düşünce, inanç ve yaşam pratikleri, enerji ve sinerjiyi beraberce üretirler, geliştirirler. Göç toplumlarında insani değerler, ortak akıl, düşünce yerleşik olanlara göre daha çok mesafe kat eder, çeşitlilik ve zenginliğin yolu açılır. İnsanlık tarihine bakıldığında görülür ki siyasi, ekonomik ilerlemeler, gelişmelerde göçlerin payı büyüktür (Karpas, 2016: 27).

Batı toplumlarında sanayi devrimi ile yaşanan iç göçler iş gücü ihtiyacını karşılamışlardır. İstihdam açıkları nedeniyle diğer ülkelere ithal yoluyla iş gücü temin etmişlerdir. Birinci ve ikinci dünya savaşından sonra nitelikli insanlardan ciddi bir göçmen akışı istikrarın olduğu ülkelere yönelmiştir. Yine yakın dönemde iç savaşlardan, işgal ve müdahalelerden sonra ABD ve Batı ülkelerine eğitimli, nitelikli çok sayıda insan göç ederek, önemli şirketlerde, kurumlarda yer almışlardır. Zorunlu göçlerin yanında, iradi olarak gelişmiş ülkelere daha iyi eğitim, daha iyi yaşam amacıyla göçler olmuştur. Evlilik, akrabalık sebebiyle göçler yaşanmıştır (Çobanoğlu, 1996: 55; Yaşar, 1979: 97). Göçmen psikolojisiyle insanlar, kendilerini ispat etmek, toplumda iyi bir konumda olmak, geleceğini yabancı bir toplumda daha sağlama almak üzere daha çok çalışırlar. Faal, kuvvetli, geniş bakış açısına sahip ve kuşatıcı olurlar (Çapku, 2018: 15).

Küreselleşme göç ve göçmen algısını da değiştirmiştir. Göçmenler yerleştikleri toplumda asimile olmadan yeni bir kimlik inşa etmişler, bu da hibritleşmeyi getirmiştir.

Kendi yerel aidiyet ve değerlerini yitirmeden katıldığı toplumun değerleri ile yeni bir kimlik ve aidiyetin oluşması ile hibridizasyon sağlanmaktadır. Türk kökenli Alman, Arap asıllı Amerikan gibi yeni kimlikler açıkça ve çekinmeden bireyler tarafından savunulmaktadır. Hibritleşme küreselleşme sürecinde çok önemli sosyolojik bir olgudur (Çağırkan, 2016: 2617). Taraflar her iki veya daha fazla aidiyetlerini açıkça savunmak, korumaktadırlar. Din asimilasyonu engeller, entegrasyonu sağlar (Taştan, 2018: 12).

Batı ülkelerine işsiz olarak giden insanların çocukları ikinci ve üçüncü nesiller iş, ticaret, eğitim, akademi, siyaset hayatında başarılı olmuşlardır. Elde edilen başarı ve katma değer yaşadıkları toplumun ve ülkenin hanesine yazılmıştır. Sonuç olarak gerek doğrudan göç eden göçmen kişiler veya onların çocukları, ikinci veya üçüncü nesil, küreselleşme sürecinin etkin unsurları olmuşlardır. Çok uluslu şirketlerin yönetim ve icra kademelerinde yer alarak, küresel yayılma ve yerleşme stratejilerinin de uygulayıcıları olmuşlardır.

ABD göçmen bir devlettir, küreselleşmenin yegane ve başat ülkesidir. ABD merkezli Apple, Ebay, Google, Facebook gibi küresel çok önemli şirketlerin kurucu, ortak ve CEO'ları, aileleri göçmendir. Bilişim ve teknoloji alanında, akademi de başarılı Nobel Ödüllü yüzde 10'unun bir ebeveyninin göçmenler vardır. Washington'da yerleşik olan Bilgi, Teknoloji ve Yenilik Vakfı'nın 2016 araştırmasına göre teknoloji ve yaşam biliminde araştırmacıların yüzde 35,5'inin ABD dışında doğduğu tespit edilmiştir. Araştırmacıların yabancı olduğunu gösteren çalışmaya göre, araştırmacıların yüzde 17'si ABD vatandaşı değildir. ABD nüfusunun yüzde 13,5'ine denk gelen göçmenler, ABD'nin en önemli yeniliklerine imza atanların yüzde 35'ini oluşturmaktadır. APUV'un yaptığı araştırmaya göre, göçmenler şirketlerin yüzde 25'inden fazlasına sahiptirler (Anadolu Ajansı, 1 Şubat 2017)

Avrupa'da, Almanya, İngiltere, Fransa, İsviçre, İsveç, Danimarka gibi birçok ülkede göçmenlerin ilmi, ekonomik, sosyal, siyasal katılımları ve katkıları küreselleşme sürecinin yerleşmesi ve gelişmesinde amildir. SSCB'nin dağılması, Doğu Bloğunun ortadan kalkması ile komünist dönemde bu ülkelere ayrılarak ABD ve diğer Batı ülkelerine yerleşen göçmenlerin geldikleri ülkelere liberal kapitalist anlayış ve değerleri taşımakta görevleri, etkileri olmuştur.

Göçmenler yaşadıkları ülkeye, çalıştıkları şirkete, kuruma, birime sadece yaşadıkları kazanımları ve kariyerleri ile değil, doğdukları, geldikleri ülkeye aidiyetleri, birikimleri, çevreleri ve ilişkileri ile de katkıda bulunmuşlardır. İletişim, ulaşım imkanları göçmenlerin küreselleşme sürecinde aktif ve interaktif katkılarına da yol açmıştır. Küreselleşme sürecinde gelişmiş ülkelere ait üniversitelerin dünyaya açılımlarında göçmen ilim adamları etkin rol üstlenmişlerdir.

Göçmenler küresel siyasi aktörler, devletler, düşünce, araştırma kuruluşlarının strateji plan, proje ve çalışmalarında da sıkça yer almaya başlamışlardır. ABD, Çin, Hindistan, Almanya, İngiltere, Güney Kore, Türkiye, İran, Arap Ülkeleri göçmen nüfuslarını küresel çalışmalarında aktif şekilde değerlendirmektedirler. Çifte vatandaşlık, oturma, çalışma hakkı, istihdam gibi imkanlar da tanınmaktadır. Göçmen nüfus sadece devlet kurumlarına değil, şirketlerin de küresel ilişkilerin geliştirilmesi, sorunların çözülmesi, bağlantıların kurulmasında aktif oldukları görülmektedir.

BÖLÜM 2: KÜRESELLEŞMENİN ETKİLERİ

Küreselleşmenin dünyanın ve hayatın tamamını kapsayan dört temel alanda etkileri giderek artmakta, yaygınlaşmaktadır. İlk zamanlarda ekonomi olarak görülür ve ele alınırken, daha sonra siyaset, son yıllarda sosyal ve kültürel alandaki etkileri belirgin, baskın ve kapsamlı bir şekilde devam etmektedir.

2.1. Küreselleşmenin Ekonomik Etkileri

Küreselleşmenin en önemli ve başat unsuru ekonomidir. Ülkeler tasnif edilirken ekonomik ölçütlere göre, G-7, G-20, D-8, Gelişmiş, gelişmekte olan, az gelişmiş ülkeler diye sıralamalar yapılmaktadır. Bu ülkelere baktığımızda küresel şirketlerin varlığı birçok ülkenin milli gelirinden fazladır. Yatırım, finansman, ticaret bilgi teknolojileriyle birlikte ekonomi küreselleşmiştir. Küresel şirketler küreselleşme ekonominin en güçlü ve önemli unsurları olmuşlardır. Üretim, tüketim ve hizmet sektöründe tekelleşme vardır. Küreselleşme ekonomik olarak dünyayı birbirine bağımlı hale getirmiş, küresel ekonomide ulus devlet sınırları aşılmıştır, milli ekonomiler küresel sisteme entegre olmuşlardır (Uğur, 2015: 3).

Küresel ekonomide temel unsurlar, sermaye, finansman ve ticarete serbestliğin sağlanması, ticaret kurallarının çok uluslu şirketler ve uluslararası kuruluşlarca belirlenmesi ve denetimidir. Özellikle finansmanın dolanımı, finans araçlarının çeşitliliği, kredilendirme küresel sermaye şirketlerinin etkinlikleriyle istihdam ve büyümeyi artırmak amaçlanmış, böylelikle tekelleşmenin önü açılmıştır (Ağcakaya - Öğrekçi, 2016: 29).

Uluslararası kuruluşlarca kısıtlamaların, vergilerin kaldırılması ile ticaret ve finansman düzeni sağlanmıştır. Küresel ekonomide bu kuruluşlar daha çok küresel şirketlerin önünü açmış, çok uluslu şirketler belirleyici hale gelmiştir. İletişim ve bilişim teknolojileri gelişmiş, finansman güçlü bir araç haline gelmiş, uluslararası sermaye kontrol edilemez durumdadır. Devletlerin ekonomi üzerindeki ağırlıkları azalmıştır (Adıgüzel, 2013: 2-3).

Kârın, yatırımın ve üretimin cazip olduğu yerlerde küresel sermaye yer almaktadır, bu alanları kuşatmaktadır. Ürün ve hizmet fiyatları doğrudan veya dolaylı, görünür veya görünmez şekilde küresel aktörlerin kararına endekslenmiştir. Ülkelerin yetişmiş

kadroları ve insan kaynakları üzerinde beyinler gelişmiş ülkelere çekilmektedir. En iyi okullar en iyi öğrencileri cazip fırsatlarla elde etmektedir. Tarım alanları, enerji ve yer altı kaynakları, enerji yolları, hatları, üzerinde planlı işgal, sömürü çalışmaları yapılmaktadır. Yerel imkan, emek ve kaynaklarla özene bezen bir noktaya gelen şirketler satın alınmakta küresel güçler para, ürün, emek, satış, dağıtım, ulaşım, hizmet sektörlerinde tek merkezli yapılar kurmaktadır. Rekabet ortamını ortadan kaldırmaya ve bağımlılığı artırmaya çalışmaktadırlar. Küresel sermaye bu hatları tutmakta ve sert bir rekabet yapmaktadır. Nitelikli beyin gücünün küresel şirketlere transferleriyle Ar-Ge ve ekonomik faaliyetlerin artması güçlenmektedir (Uğur, vd., 2016: 49).

Küreselleşme sürecinde ekonomik güç, siyasal, sosyal ve kültürel alanı da kapsamına almıştır. Askeri ve siyasi gücün önüne geçen ekonomik güç dünyayı yönlendirmektedir. Güçlü ekonomiye sahip şirketler baskın hale gelmişlerdir (Akçetin, 2017: 131).

Sanayi devriminden sonra hammadde ihtiyaç doğmuş, teknoloji hızlı bir şekilde üretim süreçlerini geliştirmiştir. Otomasyon ve daha sonra bilgisayar teknolojisi yanında ucuz işgücü ile üretim süreçleri farklılık göstermiştir. Gelişmiş ülkeler bazı ülkeleri yeni üretim merkezleri haline getirmişlerdir (Uğur, vd., 2016: 47). Bir taraftan dünyanın herhangi bir yerinde ucuz işgücü bulan şirketler üretimlerini oraya taşımışlardır. Diğer taraftan da üretimde insan gücüne olan bağımlılık azalmıştır. Üretim stratejileri dinamik bir hale gelmiştir. Fordist üretimden post-fordist üretim yapısına geçilmiştir. Hizmet sektörünün ve taşeronlaşmanın önü açılmıştır (Acar, 2017:252). Üretim mekanizmaları, teknoloji, makine, araç, gereç ve yazılımlarla bölgelerde yer almış, çalışanlar transfer edilmiş, yerel işgücü eğitilmiştir. Bugün dünyanın herhangi bir yerinde bütün halinde bir araç, makine üretildiği gibi, bazı parçaları diğer yerlerde üretilmekte, bir başka yerde de toplanabilmektedir. Aynı şekilde yazılım ve programlar da farklı yerlerde yazılabilmekte, üretim takibi, sevkiyatı da şirket merkezi veya daha başka yerlerden yapılabilmektedir. Esnek bir yapı vardır. Küreselleşme geliştikçe işgücü piyasasında vasıflı emek gücüne olan talepler artmıştır. Vasıflı iş gücü ile vasıfsız iş gücü arasında ise ciddi farklar meydana gelmiştir (Doğan, 2019: 66).

İnternet üzerinden neyin, nasıl, hangi teknoloji ile üretildiğini görmek, fiyatlarını bilmek, ürünlere ulaşmak, temin etmek, satmak, kalitesini kontrol etmek, müşteri dönüşlerini almak genellikle mümkündür. İletişim, bilişim internet teknolojisi ekonomik

süreçlerin ve yapılanmanın önemli bir aracı haline gelmiştir (Castells, 2005: 486-487). Üretim süreçlerindeki kolaylık, ucuzluk, sürat tüketim süreçlerini de etkilemiştir. Üretimin artması, bilgi ekonomisine bağlı uzmanlaşmanın sağlanması, maliyetlerin düşmesi, tüketim kültürünün değişmesi ve büyümesini sağlamıştır. Üretim ve tüketim süreçleri gibi finansman araçları, insan kaynakları, pazar, taşıma, dağıtım, lojistik, sigorta, reklam, hizmet, eğitim, hukuk, muhasebe gibi hizmet sektörleri de gelişmiştir. Küresel şirketler sürecin her aşamasında söz sahibi olmuşlardır. Bu süreçleri küresel sermaye şekillendirmiştir. Küreselleşme bu şekliyle ekonomide ülkeler arasında engelleri kaldırmakta, dünyayı bir düzleme çekmektedir (Erdağ - Peker, 2014: 216).

Üretim, bilgi ve iletişim süreçleri değişerek küreselleşme sürecini de hızlandırmıştır. Küreselleşme sistemi zemin ekonominin bütün süreçlerini kapsamına ve kontrolüne almıştır, ekonomi böylelikle başat rol üstlenmektedir (Çelik, 2012: 67).

Ticaret internet üzerinde toplanmaktadır. Her yıl internetten yapılan ticaretin rakamları artmaktadır. E-ticaret bütün dünyada 2019 yılı itibariyle 3,5 trilyon dolar civarındadır. (TÜSİAD, 2019). Farklı ülkelerden gelmiş otomobil, elektronik cihaz, gıda, tekstil, kozmetik, ilaç, makine, ahşap, oyuncak, ayakkabı gibi sayısız ürünler piyasada mevcuttur. Birçok ülkenin bankaları, finans kurumları, sigorta şirketleri, danışmanlık büroları, deniz, hava, taşıma kargo, turizm şirketleri, temsilcilikleri, şubeleri, satış ve dağıtım ağları yine dünyanın farklı ülkelerinde yerleşmişlerdir. Mal, hizmet, para, insan hareketi yüksek düzeydedir. Sanayi ve ticaretin yoğun olduğu şehirlerde çeşitli ırklara, ülkelere mensup kişileri görmek mümkündür. Fabrikalarda, şirketlerde, ofislerde çok sayıda insan, çalışma ve oturma izniyle, süreli ticari vize alarak hayatını sürdürmektedir. İnternet üzerinden web sitelerine girildiği zaman dünyanın muhtelif yerlerinde üretilmiş malları, ürünleri bulmak mümkündür. Küresel ticaret rejimi dijital teknolojiyi etkin kullanarak küresel iletişim düzeni için güçlü bir altyapı kurmuştur (Varol, 2017: 405). Yaşadığımız çağda emek, sermaye, kişi, mal, hizmet, şirket, işletme, fabrika, büro, şube dağılımı ve yayılması küreselleşmeyi ekonomik açıdan resmetmektedir. Bütün sistemi yeni teknolojiye bağlayan bilişim ve iletişim teknolojilerine sahip olan ulus aşırı şirketler ekonominin bütün dengelerini değiştirmişlerdir. Liberal kapitalist sistem teknoloji ve dijital ağlarla ekonomide büyük bir üstünlük sağlamıştır (Varol, 2017: 406).

Yeni ekonomik süreci iletişim teknolojisinin gücü yönlendirmekte, belirlemektedir. “Vikinomi” ismi verilen bu ekonomi kitlesel iletişime açık, liberal, wikipedia örneğiyle bütünleşen, ekleme, katılım yapılabilen yeni ekonomi türüdür. Küresellik, açıklık, inovasyon, gelişim temel özellikleridir (Karakulakoğlu, 2012: 35). Minimum maliyetle maksimum kar eden, insanların koşarak ve yirmi dört saat parasını isteyerek verdiği hizmet ve ürün aldığı şirketler doğmuştur. Teknoloji ve internetin gücüyle yeni tür şirketler, Google, Facebook, Twitter, Amazon, Apple, Windows, E-Bay, Intel, Ali Baba, gibi dijital ağırlıklı Amerikan şirketleri ekonomiyi çevrelemişler, yeryüzünü kaplamışlardır. Bu şirketler yüksek değerlere ulaşmışlardır. Literatürde bu şirketler “liberal komünistler” olarak adlandırılmaktadır. Bu şirket sahipleri mesela Bill Gates internette her şey bedava demektedirler. İnsanlar neyi niçin aldıklarını, ne kadar ödediklerini bilemeyecek karanlık anafor içerisindedirler (Karakulakoğlu, 2012: 35). Açıklık ve özgürlük söyleminin vikinomi şirketlerinde iki yüzlü bir tutum haline geldiği görülmektedir.

Küresel şirketlerin finansmanı küresel sermaye şirketlerince karşılanabilmektedir. Teknolojiyi finanse eden merkezler, üretim ve tüketim sahalarını da finanse etmektedirler. Üretim cihaz, makine, araçlarını üreten şirketlerin finans ihtiyacını karşılayan küresel sermaye, tüketimde yer alan satış, pazarlama, dağıtım şirketlerini ve tüketicileri de finanse etmektedir. Küresel unsurların hepsi bir döngü içine alınmıştır. Bireyler, toplumlar ve devletler sisteme mecbur edilmişlerdir. Küresel sermaye bir diğer yönüyle de insan hakları ve demokrasiyi bahane ederek ülkelere girmekte, ülkelerin kaynakları ve pazarlarını elde etmekte, sömürmektedir (Akçetin, 2017: 127). Sermaye ve finans piyasalarına hakim olan egemen güçler küresel para akışını ve sektörleri kontrol ederek gücü elde tutmakta ve ekonomik dengeyi çok çabuk bozabilmektedirler. Üretim, tüketim, hizmet, finans sektörleri küresel mekanizmalarla iş birliği halindedir. Bu bakımdan yeryüzünün işgücü piyasası aynı merkezlerin etkisi altındadır. Tahrikler ve çatışmalar teşvik edilip körüklenmektedir. Krizlerin genellikle amacı küresel şirketlerin gizli ajandasındadır. Bazı ülkeler ülkeler sadece ekonomik değil, sosyal ve siyasi krizlere de çekilmiştir, çıkan veya oluşturulan fırsatlar ekonomik olarak değerlendirilmektedir (Akçetin, 2017: 127).

1929 Ekonomik krizinden sonra J. M. Keynesyen'in öncülüğü yaptığı düşünce, piyasaların yetersiz kaldığı durumlarda devletin müdahalesini öngörmüştür. Bu yaklaşıma göre maliye, yatırım, istihdam alanlarında denge ve istikrarın sağlanması, ekonominin büyümesi için verilecek kararlarla "sosyal devlet" in varlığını ortaya koyması icap etmektedir (Gül, 2004: 147-148). Gelişmiş Batı ülkelerinde yaklaşık elli yıl başarılı olarak geçmiştir. Bu süreçte demokrasi, hak ve hürriyetler teminat altına alınmıştır. Birtakım haklar sosyal güvenlik sistemi bünyesinde toplanmıştır (Koray, 2003: 67).

Kapitalizmin uygulandığı ülkelerde başarılı bir refah devleti kurulmuş, 1960'lı yıllardan 1990'lı yıllara kadar bu süreç kısmen devam etmiştir. 1960'lardan sonra parlayan sosyal Devlet, karlılık oranlarının düşmesi, gelirlerin ve vergilerin azalması ile ivme kaybetmiştir. Refah devleti için zirveden düşüş baş göstermeye, refah devleti de büyüsünü yitirmeye başlamıştır. 1970'lerden sonra teknolojiyi yüksek karlarla satan Batı ülkeleri ekonomik sorunlar yaşamaya, başlamıştır. Japonya'nın teknolojik hamleleri, üretim sistemlerinde maliyetlerin düşmesini sağlamış, endüstri ilişkilerinde değişikliklere sebep olmuştur (Şenkal, 2008: 119). Batılı ülkeleri hantal devlet yapısı ile rekabet edemez hale gelmişlerdir. Kamu harcamalarının yüksekliği ile üretim arasındaki oranın devletin aleyhine olmasıyla neoliberal eğilimler güç kazanmıştır. 1980'den sonra sosyal devletin iyice zayıflaması ile 20. yüzyılın sonuna doğru neoliberal siyasetler daha da ağırlık kazanmıştır. ABD bu kaybını küresel finans, otomasyon, bilgisayar ve yazılımları üreterek kapatırken, Avrupa ülkeleri ve AB sarsılmıştır. Teknolojinin üretim süreçlerine sağladığı maliyet avantajları, Çin'in üretim süreçlerine dahil ve hakim olması sonucunda Avrupa'nın refah devletleri cazibelerini kaybetmiş, yeni tedbirler ve arayışlara yönelmişlerdir. Küresel olarak örnek gösterilen Avrupa Ülkeleri daha kısıtlı, imkanları sınırlayan ekonomik siyasete yönelmişlerdir. Devletlerin sosyal politikaları ve kamu açıkları nedeniyle sosyal refah devletinin yerini liberal devlet almıştır (Şenkal, 2005: 364).

Neoliberal eğilimler öne çıkmış, piyasayı önceleyen, rekabet devleti veya neoliberal devlet güç kazanmıştır. Neoliberal anlayış, sosyal refah devletinin felsefesine aykırı ilkeleri taşımaktadır, devletin küçülmesinden yanadır. İnsanı, toplumu öne alan, vatandaşlarını koruyan devletin yerine piyasayı önceleyen, sermayeyi koruyan devlet

ortaya çıkmıştır. Liberal değerler kapitalist sistemin kökleşmesini ve güçlenmesini sağlamıştır. Liberalizmle özgürlük, insan hakları, demokrasi, katılımcı demokrasi, çoğulculuk gibi insani değerler öne çıkarılmıştır. Bu sistemle bir müddet sonra gelirin büyük çoğunluğu küçük bir azınlığın eline geçmiştir. Kaynaklar ve emekler sömürülmüştür. Ucuza alınan değerler pahalıya satılmıştır. Görülmüştür ki, liberal kapitalizm toplumları ve insanları istismar etmiştir. Sosyal yardımlar, istihdam politikaları tamamen aykırı temele dayanmaktadır. Neoliberal anlayışa göre emeğin örgütlenmesi, sendika, devlet yardımlarının öncelikle ortadan kaldırılması gerekmektedir (Bilgin, 2005: 13).

Küreselleşmenin motoru liberal-kapitalizmin yeni sürümü, neoliberal-kapitalizm (yeni liberalizm)dir. Devleti küçültmek, ticareti serbestleştirmek, örgütlü-sendikal işgücünü denetlemek, sıkı tutmak, kamu yatırımları ve sosyal masrafları düşürmek, vergileri azaltmak, küresel sermaye ve finansın önündeki engelleri kaldırmak neoliberalizmin temel ölçütleridir (Steger, 2003: 13).

Neoliberalizmle dillendirilen insan hakları, özgürlükler demokrasi maalesef dumura uğramıştır. Kapitalizm olunca liberalizm olur, o zaman hem insanlar kazanır, gelir seviyeleri yükselir, hem de hak ve özgürlük alanları genişler, tezi büyük oranda yıkımla sonuçlanmaktadır. Batı dışındaki ülkelerde yerel sanayi ve üretimlerin yok olması, tarımda küçülme, her açıdan dışa bağımlılık, milli gelirler üzerine konulan angajmanlar, enerji ve diğer kaynakların kontrolü, kapitalizmin acımasızlığını göstermektedir. Vahşi kapitalizm yeryüzünün gelir dağılımı ve paylaşımını değiştirmiş, fakiri daha fakir, zengini daha zengin yapmıştır. Küreselleşme sürecinde bariz olarak kapitalist sistem kendi dışında olanları “öteki”leştirmekte, hayat haklarını kısıtlamaktadır. Yeryüzünün kaynakları, pazarı ve teknolojiyi sadece çok uluslu şirketler için büyük bir hırsla kullanılmaktadır (Akçetin, 2017: 133).

Liberalizme dayalı sistem, daha çok özgürlük, daha çok demokrasi vaat ederken, daha çok sömürü, daha çok kölelik getirmiştir. Küresel şirketlerin hamleleriyle ülkeler fakirleşmekte, devletlerin ekonomi üzerindeki egemenlik alanları zayıflatılmakta, sosyal politikalar sınırlanmaktadır. Küreselleşmenin ideolojisi neoliberal anlayış işgücünden yana değildir, mesafelidir. Bu anlayış sermayeyi ve piyasayı öne alır, işgücü

maliyetlerini minimal düzeye çekmek ister. Önceden makineleşmenin bizatihi işgücünü etkileyeceği, emekçilerin aleyhine olacağı öngörülmekteydi (Ricardo, 1997: 329).

Teknoloji, robotlar, otomasyon sistemleri insan gücünü azaltmıştır. Küreselleşme sürecinde emek ve işgücü piyasalarında önemli değişimler olmuştur. Ayrıca üretim ucuz işgücünün olduğu ülkelere kayınca emek piyasalarında çalışanlar aleyhine gelişmeler olmuştur. Bu arada emeğin serbest dolaşımı ile iş gücü de farklı şehirlere, ülkelere taşınmıştır. Evden çalışma, esnek çalışma, proje ortaklığı, iş ortaklığı gibi emek yoğun çalışan insanlar için farklı alanlar açılmıştır. Yazılım sektöründe çalışan bir kişi bulunduğu yerden başka bir ülkeye hizmet verebilmektedir. Hindistan ve Pakistan gibi ülkelerin insan kaynaklarıyla İngilizcenin verdiği fırsatlardan faydalanarak küresel şirketlere, yazılım, çağrı merkezi gibi konularda hizmet sunulmaktadır. ABD ve Avrupa ülkesinde emek pahalı olduğu için bu hizmet o ülkelerden başkalarına aktarılmıştır. Birçok şirket üretim merkezlerini Çin'e, Hindistan'a, Bangladeş'e, Vietnam'a taşımıştır. Fason üretim, taşeronluk ivme kazanmıştır. Hizmet sektörü çok gelişmiştir. Bilginin değeri artmış, beyaz yakalıların emek piyasasındaki oranları yükselmiştir. Emeğin başka ülkelerde ucuz olmasından dolayı sanayi ve üretim tesisleri o ülkelerde olunca, şirketlerin merkezi olan ülkelerde istihdam sorunları yaşanmaya başlamıştır. En son ve en önemli örnek ABD'dir. Yeni Başkan Trump birçok küresel şirketi tehdit ederek, ABD'de üretim yapmalarını istemektedir.

Küreselleşme sürecinde emek ve işgücü aleyhine eksilerin yanında artılar da vardır. Üretimin taşındığı ülkelerde insan kaynakları gelişmekte, işsizlik azalmaktadır. Aynı zamanda emeğin çok ucuza satın alındığı görülmektedir. Son yıllarda ülkeler, küresel şirketlerinin düşük maliyet, yüksek kar stratejilerinin ülkelere ve insanlığa zarar verdiğini görmeye başlamakta olup, bu konuda tedbirlerini artırmaktadırlar. Vergi duvarlarını yükselterek, kotalar koyarak yerli üretimi korumaya almaktadırlar. 1970 ve 1980'li yıllarda sendikal yapılar çok güçlü iken, otomasyon ve robotların devreye girmesi, üretimin başka coğrafyalara taşınması nedeniyle iş imkanı, çalışma yeri çok kıymetli hale gelmiştir. Dolayısıyla da sendikaların gücü oldukça azalmıştır. (Savran, 2011: 73).

Liberal kapitalizmin bütün dünya ve özellikle sosyalist blok üzerinde nüfuzu karşısında, küresel ekonomik dalgalara karşı "Devlet Kapitalizmi" yeşermeye başlamıştır. Devlet

kapitalizminin en büyük örneği Çin'dir. 1989 Devrimi Sovyet Blokunu tamamen değiştirmiştir. Piyasa ekonomisine, kapitalist sisteme bu ülkeler dahil olmuşlardır. Sovyet Bloku o gün için büyük bir pazardı (Mendekli, 2005: 6). Rusya kısmen kapitalizme döndü. Küresel güçlerin Rusya içindeki uzantıları ile ülke kaynaklarının elden çıkmasına karşı tedbir alarak konumunu düzeltilti. 2000'li yıllarda alınan ekonomik kararlarla sanayi ve finans oligarşisi ve askeri zümrelerin müdahalesi ile devletçi kapitalizme dönüş başlamıştı. (Bedirhanoglu, 1999: 84). Çin ise komünizmi terk etmeyerek, kapitalizmi iş ve ekonomi hayatına hâkim kılmıştır. Dünyanın en büyük üretim merkezi haline gelmiştir. Çin'den önce Japonya'da feodalizmden endüstriyel kapitalizme geçişte devletin çok önemli rolü olmuştur (Özkan, 2008: 18). Japonya kendi hassasiyetlerini koruyarak, küresel ekonominin kurallarına uymaya çalışan dev ve zengin bir ekonomiye sahip olmuştur. Bu arada Rusya, Hindistan, son yıllarda Türkiye'de devletin ekonomi üzerinde belirleyici, müdahale edici rolleri de artmıştır. Şaşırtıcı olan ise ABD 'de Trump yönetimi piyasanın tamamen büyük şirketlerin eline bırakılmasına karşı savaş açmış olmasıdır. Küresel şirketlere karşı teyakkuz halinde olan ülkelerde Devlet Kapitalizminde yükseliş görülmektedir. Devletlerin ekonomide egemenlik haklarını korumak, mali politikaları üzerinde belirleyici olmak istemeleri küresel sisteme karşı direnç noktası haline gelmiştir Halkın fakirleşmesine, ülke kaynaklarının büyük şirketlerin eline geçmesine, gelirin bir azınlığın elinde toplanmasına sebep olan uygulamalara karşı tedbirler alınmaktadır. Çin ve Rusya gibi ülkelerin bu konularda kararlı davranmaları belirgin örneklerdir (Şimşek, 2016: 109).

Devlet kapitalizmi siyasi otoritenin ekonomik kararlarda ve piyasada belirleyici olduğu, ekonomik kararları alırken siyasi yarara öncelik verildiği bir sistemdir. 2008 ekonomik krizinden sonra daha çok kendisini göstermiştir. Devlet kapitalizmi küreselleşmeden bağımsız olmayıp, devletçiliğin küreselleşmesi olarak düşünülmektedir (Şimşek, 2016: 100).

Ekonomik krizlere çözüm yine küresel finans çevrelerinden ağır kredi koşulları ile sunulmaktadır. Güçlü yapılar zayıfları egemenliği altına almaktadırlar. Direnç gösterenlere karşı gerektiğinde iktidara karşı muhalifler gruplar desteklenerek siyasi ve ekonomik baskı yapılmakta ve kısaç sürdürülmektedir (Akçetin, 2017: 131).

Küreselleşmenin en büyük etkilerinden birisi gelir dağılımındaki eşitsizlik, adaletsizliktir. Bu

uçurum giderek de halkların aleyhine olarak açılmaktadır. 1980'den bu tarafa gelir dağılımının fakirler aleyhine arttığı görülmektedir. Yoksulluk insanları dilenmek zorunda bırakır. Dilenmek toplumlarda kınanmıştır. İslam'da ise istinai durumlar hariç, yasaklanmıştır. İnsan Allah'ın yeryüzünde halifesidir, dilenmesi caiz görülmemiştir (Chapra, 2018: 15). İnsanların yaşam şartlarının zorlaşması kitlesel tepkilerin de daha duyulur hale gelmesini sosyal medya araçlarıyla kamouyuna taşımaktadır. Kitle iletişim araçlarından geleneksel medya genellikle iktidarların etkisinde olmuştur. Küresel eşitsizlik ve yoksulluk sosyal hareketlere de sebep olmaktadır. Sosyal ağlar daha serbest olup, eşitsizliklere karşı tepki mecralarıdır ve birçok hareketin kaynağı olmaktadır (Sayımer, 2014: 99).

Davos Ekonomik Forumu öncesi her yılın başında küresel eşitsizlik raporunu açıklayan Uluslararası Yardım Kuruluşu Oxfam'a göre zengin 2153 kişinin serveti dünya nüfusunun %60'ını aşmaktadır (Deutsche Welle, 20 Ocak 2020) Dünya ekonomisi büyürken gelirin paylaşımı dar bir kadroya dağılmakta ve onların varlığını artırmaktadır (Uğur, vd., 2016: 48). Zengin ile fakir arasında açık 1980'den bu tarafa fakirler aleyhine büyümüştür. Dünya Eşitsizlik Raporu'nda 1980 yılından bu yana, en zengin yüzde 1'lik dilimde bulunanların geliri en yoksul yüzde 50'nin gelirin oranla ikiye katlamıştır. Genel olarak rakamlar dünyada ekonomik büyümeyi herkesin yararına gösteriyor olsa da alt ve orta gelir sınıfına sahip olanlar ekonomik büyümeden fayda görmemektedir.

Küreselleşmenin sosyokültürel etkileri ile ekonomi arasında doğrudan ilişki vardır. Ekonomi sosyokültürel hayatı etkilerken, kültürel küreselleşme nedeniyle toplumların alışkanlıkları değişmiş, farklı kültürler, Amerikanlaşma denilen tüketim kültürüne yönelerek benzeşme, aynileşme sürecine girmiştir. Kültür endüstrisi ekonomik güçlerin elindedir. Gündelik ihtiyaçlar büyük çapta endüstrinin elindedir. Bunun sonucu toplumlar Amerikan ürünleri ve hizmetlerine yönelmiş, ithalatta ve ihracatta dengeleri de bozulmuştur. Ürün ve hizmet sektörünün yanında para açısından Amerikan dolarına uyarlanan ekonomiler para politikalarından da doğrudan ve olumsuz etkilenmektedirler.

2.2. Küreselleşmenin Siyasi Etkileri

Küreselleşme sürecinde demokrasi önemli bir araçtır. Ancak, demokrasi ile idealize edilen düşünceler ekonominin ve küresel şirketlerin çıkarlarına feda edilmektedir (Akçetin, 2017: 124). İnsan hakları ve özgürlükler görecelidir. Şirket çıkarları da devletlerin üzerindedir. Küreselleşmenin başat gücü çok uluslu şirketler, küresel siyasi düzeni, yapılanmayı ve gidişatı kazanç ve yararlarına göre belirlemektedirler.

Küreselleşmenin siyasi kapsamı hayli geniş, etkileri ise büyüktür. Devletlerin egemenlik alanları küreselleşme ile sınırlanmış, daralmıştır. Uluslararası Kuruluşlar, (Erdağ - Peker, 2014: 217) bölgesel yapılar önem kazanmıştır (Uğur, vd., 2016: 47). İkinci Dünya savaşıdan sonra dünya siyasi haritası, devlet yapıları değişmiştir. BM, NATO, Varşova Paktı, AT, OECD, Dünya Bankası, IMF, DTÖ gibi siyasi, askeri, ekonomik örgütlenmeler, Berlin Duvarının yıkılması, SSCB'nin dağılması, bazı ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmaları, komünist-sosyalist sistemin çöküşü, Körfez Savaşı, Afganistan'ın işgali, Irak'a müdahale, ABD'nin işgalci, istilacı aksiyonları küreselleşme sürecinin siyasi etkilerini gösteren önemli örneklerdir. ABD'nin petrol ve enerji bölgelerine nüfuzu, ekonomik olarak büyüyen Çin'in siyasi geleceği, Avrupa Birliği'nin varlığı, 11 Eylül olayları, küresel şirketlerin, yüksek teknolojiyi elinde bulunduran ABD ve ABD'li şirketlerin geniş çapta alan hakimiyetleriyle diğer ülkeler üzerinde baskı kurmaları küreselleşmenin siyasi etkileri için önemli göstergelerdir. Küresel ekonomi küresel siyaseti şekillendirmiştir. Bu süreçte siyaset, yönetim ve geleneksel ideolojik eğilimler de ekonomiye bağımlı olarak değişmiştir (Ağcakaya - Öğrekçi, 2016: 31).

Devletler ileri teknoloji, ekonomi, maliye, finans dünyasında bağımlı ve edilgen hale gelmişlerdir. Ulus Devletlerin egemenlik alanları sınırlanmıştır. Ekonomik yetkileri tedricen IMF, DB, OECD, WTO, Dünya Ticaret Örgütü gibi Uluslararası Kuruluşlara geçmiştir (Acar, 2017: 252). Devletlerin birikimi, bilgi güvenliği risk altına girmiştir. Siyaset ve siyasetçiler sermayenin, iletişim araçlarının çemberi altındadır.

Küreselleşmenin en mühim tartışma, sorun alanı ulus devletin zayıflaması, egemenlik alanlarının daralmasıdır. "Ulus Devlet" Batı Avrupa'da ortaya çıkan, kapitalist anlayış ve uygulamanın bir sonucudur (Şaylan, 2003: 33). Fransız Devriminden sonra egemenliğin kaynağını din yerine ulus yüklenmiştir (Erözden, 2008: 47-55). Ulusçuluk

bazı yazarlara göre birinci ve ikinci dünya savaşlarının çıkmasına da sebep olmuştur (Heywood, 2011: 167-169).

Osmanlı, Almanya, Rusya, Avusturya İmparatorluklarının yıkılması, İspanya'nın işgal ettiği yerlerde isyanların olması, komünizmin çöküşü ile 20'nci yüzyılın üç döneminde çok sayıda ülke bağımsızlığını kazanarak, birçok millet çeşitli şekillerde ulus devlet formatına girmiştir (Türköne, 2009: 646-647). Ekonomik olarak beliren küreselleşme ticareti serbestleştirmek, sermaye akışını kolaylaştırmak, engelleri kaldırmak için küresel kurumlar ve düzenlemelerle devletlerin alanlarına girmiştir. Böylece devletler, hantallıktan kurtulmalı, yükleri atmalı, sadece düzenleyici ve denetleyici olmalı, diyerek devletler özelleştirmelere zorlanmıştır. Verimlilik açısından faydalı diye özelleştirilen varlıkların bir kısmı uluslararası tekel güçlerin eline geçmiştir. Piyasaları belirleyen, iletişim ve bilişim gücü ellerinde olan güçler, uluslararası kuruluşlar ve anlaşmalarla devletlerin egemenlik sahalarına girmişlerdir. O ülkenin siyasetine, tercihlerine, ekonomi, maliye, istihdam politikalarına, hukuki düzenlemelerine, eğitim programına nüfuz etmeye çalışmaktadırlar (Özmen, 2013: 128). Bir ülkenin piyasasında, imalat sanayinde, ticaret ve borsasında bulunan yabancı sermaye, ülke siyasetinin küresel güçlere uyum sağlaması için silah olarak kullanılmaktadır. Bütün siyasi, sosyal ve ekonomik yapılar, politik kararlar küresel merkezlere entegre edilmeye çalışılmaktadır. Neoliberal kurumların siyasetleriyle devletlerin karar verme, denetim ve uygulamalarında sorunlar çıkmıştır (Kazgan, 2002: 34). Küreselleşme dalgası devletleri çok yönlü kısıt almıştır. Başlangıçta devletleri insan hakları, özgürlükler ve demokrasi açısından çeşitli düzenlemelere, şeffaflığa, zorlayan küreselleşme, daha sonra devletler üzerinde baskı kurmaya yönelmiştir. Küreselleşme görünüşte devletin yerine bireyi öne alarak hak ve özgürlük ihlallerini takip eden mekanizmalar kurmaya çalışmaktadır. Uluslararası Adalet Divanı, Uluslararası İnsan Hakları Mahkemesi gibi tarafsızlıkları da tartışına konusu kurumlar egemenliği kısıtlamaktadırlar. Yeri gelince çok uluslu şirketler ve kuruluşlar siyasi ve ekonomik ambargolar uygulamaktadırlar. Devletlerin mutlak egemenliği "kayıtlı egemenlik" haline gelmektedir. Bazı aydınlar buna "göreceli egemenlik" demektedirler (Arıboğan, 1996: 84). Bu durumda ülkeler için bağımsızlık ve egemenlik tartışılmaya başlanmıştır.

Küreselleşme sürecine giren özellikle Batılı ulus devletler, göçler ve göçlerin getirdiği çok kimlikli, kültürlü yapılarla karşılaşmış, heterojen bir toplum yapısı ortaya çıkmıştır. Küreselleşme devletleri, yerel yönetimleri güçlendirmeye, yönetmeye çalışmıştır. Ekonominin küreselleşmesi bağlamında sadece kara, kazanca yönelerek ulus devletlerin sosyal politika, destek ve vasıflarının zayıflaması ile mikro milliyetçilik ve bölgesel sosyal direnç dalgaları oluşmuştur. Bir taraftan yerelliği güçlendiren, yerel yönetimlere desteği, teşviki öngören, bir taraftan ise mikro yerelliği kısıktıran ikili bir anlayış ortaya çıkmıştır (Bahçekapılı, 2009: 122).

Devletler yeni durumlar karşısında kendi varlıklarını korumak, küresel şirketlere, sermaye odaklarına karşı konumlarını yeniden belirlemek, bünyelerini güçlendirmek, tavır almak, yeni davranış ve usulleri geliştirmek durumunda kalmışlardır. Son yıllarda başta süper güçlerin siyasi liderleri ve devletler tekrar ulus devlet formuna yönelmişlerdir. Nitekim küreselleşmenin egemen devleti ABD Başkanı Trump BM ‘de yaptığı bir konuşmada dünyayı şaşkırtacak şekilde “küreselleşme doktrinini reddediyoruz.” Demiştir (BloombergHT, 25 Eylül 2018). Ülkelerin yaşadığı siyasi ve ekonomik krizler, kültürel emperyalist etkiler gerek devlet gerek toplum nezdinde ulusçuluğun tekrar yükselişe geçtiğini göstermektedir. Yabancılara yapılan şirket, tesis veya toprak satışları veya işsizliğin yükseldiği bir ülkede göçmenlerin iş bulması, varlığı, zenginliği gibi konular sorunlara sebep olmaktadır (Karyelioğlu, 2012: 163). Küreselleşmenin güçlü kurumları ve değerlerinin yerleştiği Avrupa sınırlarında ulus devletle beraber, ırkçı ve milliyetçi partilerin yükselişi de dikkat çekicidir.

Küreselleşme kavramı ile birlikte ortaya çıkan Küresel Yönetişim (global governance), çok yanlı yönlendirme, yönetme, birlikte ve etkileşimle “ortaklaşa yönetme” anlamındadır. Devlet, piyasanın, uluslararası kuruluşların fonksiyonu olarak tanımlanır. Bu durumda devlet piyasa ile birlikte yönetilmelidir (Güzelsarı, 2003: 19).

Ülkeler bazında küresel yönetişimin dışında güçlü ekonomik şirketlerin, ailelerin, önemli aktörlerin, sivil toplum kuruluşlarının hem küresel bazda hem bölge ve ülke bazında yönetimleri zorladıkları, etkili oldukları görülmektedir. Bir ülkenin karşılaştığı bazı olaylar, sorunlar onun kendi irade ve gücüyle çözülememektedir. Küresel çıkarlar, müşterek irade, ortak akıl ile birlikte çalışma ve yönetimi, yani yönetişimi gerektirmektedir. Küresel toplumda tek merkezin değil, çok unsurun dahil olduğu,

yetkilerin paylaşıldığı katılımcı ve etkin bir form olan “yönetişim” aydınlara göre insanlığın çıkarıdır ve zaruridir, küresel şartlar bu şekilde çalışmayı zorlamaktadır (Güzelsarı, 2003: 19).

Küresel Yönetişim bağlamında birçok karar, iş, eylem hayat bulmaktadır. Uluslararası zirvelerin, kongrelerin, toplantıların, anlaşmaların sayısı giderek artmaktadır. Dünyada geçmiş yıllara nispetle küresel yönetişimi birçok konuda ve alanda gerçekleştirmektedir. Ülkeler, toplumlar, şirketler, kurum ve kuruluşlar birçok konuda müşterek çalışmaktadırlar. Küresel Yönetişim kapsamında “Yeni Diploması” kavramı tartışılmakta, kısmen de olsa uygulanmaktadır. Küresel meselelerde BM, STK’larla iş birliği yapmaktadır. STK’lar için BM de çok geniş bir alan vardır, birçok STK, BM ye üyedir. Ancak, küresel odakların baskın olması nedeniyle yeterli STK’larca güçlü bir etki sağlanamamakta, mesafe alınamamaktadır (Çakmak, 2011: 8-12).

Dijital, sanal ağlar hızlı, şeffaf, doğrudan ve kırılıgandır. Küreselleşmenin siyasi etkileriyle siyaset kültürü ve yapıları da değişmek zorunda kalmıştır. Seçmen eğilimleri ve duyarlılığı ile kamu otoritesi arasında anlık ilişkiler kurulmakta ve gelişmektedir. Sosyal medya siyasetin şekillenmesinde etkili hale gelmiştir. Birçok ülkede, ABD ve Türkiye’de yapılan son seçimlerde sosyal medyanın gücü açıkça görülmektedir (Yıldız, 2012: 530).

Geleneksel, beşinci güç denilen güdümlü ve bağımlı medyanın varlığından dolayı normal vatandaşın giremediği kamusal alana bireyler zaman ve mekan olmaksızın dahil olmaktadır (Uluç - Yarcı, 2017: 91).

Esasen sosyal ağların kullanımıyla temsili demokrasiden, katılımcı demokrasiye geçiş de sağlanmaktadır. Kamusal alanda internet ve sosyal medya katılımcı, çoğulcu, dinamik ve aktif bir zemini oluşturmaktadır, Başta gençlik olmak üzere devlet ve iktidar güçlerine karşı kolay harekete geçirilebilecek hassas ve kaygan zeminde canlı kitlelerin, seçmenin yönlendirilme riski de vardır ve bu durum bütün ülkeler için düşündürücüdür. Daha önce Arap Baharı, Türkiye’de Gezi Olayları ve son zamanlarda İran, Irak, Gürcistan, Brezilya, Hong Kong, Lübnan gibi ülkelerde sosyal medya gücü ile sokağa taşınan toplumsal hareketler bunun göstergesidir. Dikkate haiz olan şey, sosyal medyayı gençlerin kullanması ve gençliğin de manipülasyona daha çok açık olmasıdır (Eren - Aydın, 2014: 202).

Küreselleşmeyi doğrudan planlayan birtakım güç ve merkezlerin insanlık ve yeryüzünün yönetimi, geleceği için programlanmış siyasi, ekonomik, kültürel düşünceleri, tasarıları görülmektedir. Siyasilere ve siyasete yönelik olarak ABD merkezli düşünce kuruluşlarının, devlet kurumlarının, üniversitelerin ürettiği fikirler, şirketlerin hazırladıkları kapsamlı projeler hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Yer kürenin doğal kaynakları enerji hatları, üretim, tüketim kanalları, pazarları, eğitim, ilim, kültür kurumları, yemekten eğlenceye bütün insani ve toplumsal gereksinimler küresel merkezlerin elinde, hanesinde ve programları arasında yer almıştır (Yarımsakal, 2019: 107). ABD açısından bakınca Hollywood'dan Pentagon'a, Harvard'dan MIT'e, Facebook'tan Twitter'a, Google'dan Whatsapp'a, NSA'dan birçok dev, güçlü kuruluş, finans, yatırım şirketleri, uluslararası kuruluşlar küresel güçlerin elinde ve himayesindedir. Bütün bu şirketlerin siyasi kalkana, korumaya ihtiyacı vardır. Bu yapıların temelleri ise 1980'li yıllarda atılmıştır. 1980'den sonra Reagan ve Thatcher 'la başlayan liberal ekonomi, özelleştirme, demokratikleşme, özgürlükler dalgası yeryüzünü küresel bir sarmala almıştır. Özelleştirmelerde ilk olarak devletler öncelikle telekomünikasyon şirketlerini, bankaları, sanayi tesislerini hedeflemiştir. Telekomünikasyon altyapısına haiz şirketlerinin özelleştirilmeleriyle küreselleşmenin itici gücü olan medya küresel şirketlerin eline geçmiş, küresel sistemin en etkin gücü olan iletişim düzeni böylece kurulmuştur (Varol, 2017: 495). Küresel medya şirketleri ifade ve haberleşme özgürlüklerini kendi kulvarlarında, ilke ve çıkarlarına göre biçimlendirmekte, küresel şirketlerin çıkar ve yararlarına takılan ifade ve haberler, olaylar, gelişmeler kenarda kalmaktadır. Zamanımızda o hale gelmişti ki küresel medya şirketlerinin kamuoyunu manipüle etme güçleri oldukça yüksektir (Özmen, 2013: 130).

Küreselleşmenin güçlü girişimleri ve akışı karşısında devletlerin sosyal dengeleri, ekonomi ve maliye sistemleri sarsılmış, güvenlik açıkları doğmaya, milli/ ulus devlet yara almaya başlamıştır. Devletler savunma refleksine girmiş, arayışlara yönelmişlerdir. Güçleri nispetinde her alanda, yerel ve bölgesel siyaset geliştirmeye başlamışlardır. Zira küreselleşme bir taraftan parçalanmayı getirmiştir (Aslanoğlu, 1998: 124). Küreselleşme ile gerçek ve bütüncül küreselleşmenin yerellikleri birbiri ile buluşturmasıyla mümkün olacağı görüşü savunulmaktaydı (Robertson, 1998: 105), Halbuki dünya bir kırılma noktasına girmiş, parçalanmaya, kırılmaya yönelmiştir. Bu yüzden ekonomik, sosyal ve

kültürel değerlerini, milli paralarını ve ticaretlerini küreselleşmenin dalgalarına karşı korumak için ülkeler tedbirler almışlardır. Globalleşmeye karşı lokalleşme düşünceleri hayli gelişmektedir. Siyasi baskılar, ekonomik sömürüler, sosyokültürel saldırılar toplumlar direnç, dalga hareketlerine ve millileşmeye sebep olmakta, sosyokültürel yapılarını korumak için çalışmaktadırlar. Teknolojide milli yazılımlar, sosyal medyanın manipülasyonuna karşı kısıtlamalar, yasaklamalar veya alternatifler geliştirmeye başlamışlardır. “Globalization / küreselleşme” ve “localization / yerelleşme” birleşerek “glocalization veya küyerelleşme” bu aşamalarda dile getirilmiştir (Akşit, 2007: 4). Nitekim bu düşünceleri taşıyanlar, küreselleşmenin ilk dönemlerinde “yerel düşün, küresel davran”, denilirken, “küresel düşün, yerel davran”mak gerektiğini savunmaktadırlar. Küreselleşmenin yerel yapılara, değer ve birikimlere fırsat vermediği görülse de yerelleşme son yıllarda küreselleşmenin etki alanlarına yönelik bir şekilde güçlenmektedir.

1980’den sonra yaşanan bazı küresel siyasi gelişmeler ve olaylar küreselleşme süreci için dönüm noktalarıdır. 1979 Rusya’nın Afganistan’ın işgali ve İran Devrimi 20. yüzyılın son çeyreğinde önemli gelişmelerdir, güncel siyasi gelişmeler için mihenk taşıdır (Öztürk, M., 27 Aralık 2017). 1989’da Berlin duvarı yıkıldı. Duvarın yıkılması küresel bir milattır. Sovyetler Birliğinde başlayan Perestroyka ile birlikte Rusya işgal ettiği birçok Avrupa ülkesi ve Türk Cumhuriyetlerinden çekildi. İki Almanya birleşti. Balkan ülkeleri bağımsızlıklarını tekrar kazandılar. Bu durum İkinci Dünya savaşıdan sonra liberal kapitalizm / komünizm / sosyalizm ekseninde ABD / SSCB ile iki kutuplu olarak yönetilen dünyanın siyasi durumunu değiştirdi. Avrupa’da Almanya başat bir konuma geldi. Bir taraftan milliyetçilik, bir taraftan AB mesafe kazandı, güçlendi (Gürgür, 1998: 58). SSCB’nin çöküşü liberal / kapitalizmin başarısı olarak görüldü. Tarihin Sonu gibi çok iddialı gerekçeler ve çıkarımlar ortaya konuldu. (Erdağ - Peker, 2014: 213) Kapitalizm sosyalizme üstün geldi, sosyalizm bertaraf oldu (Falk, 2001: 9). Bu arada büyük bir baskı ve zulüm altında olan Balkan, Kafkasya ve Orta Asya’da çoğu Müslüman Türk ülke ve topluluklar da bağımsızlıklarını ilan ettiler, özgürlük alanları açıldı. Bu değişim Türk ve İslam dünyasında birtakım gelişmeler, etkileşimler ve yapılanmalara kapı açmıştır (Bora, 1994: 10). SSCB altında sadece Avrupa’da değil Asya, Afrika hatta Güney Amerika’daki ülkeler üzerinde etkin ve işlevsel bir duruma sahip olan Rusya geri çekilmiş oldu. Bu bölgelerde kapitalizm tek çare olarak

küreselleşmenin yolunu açtı (Kumar, 1999: 183). Siyasetin öncülleri siyasi kültür ve söylemleri liberal düşünce bağlamında halklar nezdinde, özellikle Doğu Avrupa'da itibar gördü, bu değerleri benimseyenler iktidar oldular. Sovyetler ve sosyalizm kapsamından çıkan ülkelere küresel toplum gerçeğinin kabullenilmesi için kapitalizmin tek seçenek olduğu, küresel barış, insan hakları, çok partili sistem ve yeni dünya düzenine uyulması, aksi halde küreselleşme haricinde kalacakları dikte edildi (Kazgan, 1997: 122). Sovyet Bloğunun Doğu Avrupa ve Balkanlar kesimi liberal kapitalist eksene çekilmiştir. Neoliberal anlayışa ve çizgiye uyulmadığında kalkınmanın mümkün olmayacağı, başka istikametlere yönelmenin akıl dışı olacağı vurgulanmıştır (Kahraman, H., 1993: 24).

2000 sonrası küreselleşme sürecinin siyaseten en önemli kırılma noktası 11 Eylül 2001'de Amerikan'ın New York kentinde ikiz kulelere yapılan uçak saldırısıdır. 11 Eylül'den sonra dünyanın düzeni değişmiştir. Yeni bir dönem başlamıştır. Terör dünyanın en büyük devletine hayal bile edilemeyecek şekilde saldırmıştır (Hoffman, 2008: 6). Bu olaydan sonra ABD bütün hatlarıyla Afganistan'dan Irak'a geniş bir bölgede hem İslam Dünyası'na hem de rakibi olan Çin, Rusya ve Avrupa Birliğine karşı birçok projeyi uygulamaya koymuştur. Terörle ortaya sürülen örgüt endişeleriyle küresel önlemler, yasaklar, tutuklamalar gözaltılar yapılmış, radikalizmle mücadele gerekçesiyle birçok kararlar ülkelere dayatılmıştır. Bazı ülkelerde hukuki gerekçesi olmayan gizli toplama ve tutuklama kampları açılmıştır. 11 Eylül terörü küreselleşmenin siyasi tarafının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir (Kongar, 2001: 98). Güvenlik kaygıları ülkelerin hukuki düzenlemeler yapmasına, eğitim müfredatlarına, ilim, eğitim müesseselerine, akademik kadrolarına, siyasi partilerine, sivil toplum örgütlerine, iş dünyasına, iş adamlarına, ticari hayata, banka hesaplarına müdahaleye sebep olmuştur. 11 Eylül ve sonrası ülkelerin işgali, istilası, tahribatı, hicreti, göçleri ise tarihin en büyük acılarına sahne olmuştur. İslamofobi ciddi bir sorun olarak gösterilerek, Batı toplumlarında yerleşik Müslümanlara yaptırımlar uygulanmış, haklar ve özgürlükleri kısıtlayan uygulamalara devletler zorlanmıştır. Küresel hedef gösterme, düşman üretme aynı sürecin parçası olmuştur. Küreselleşmenin yeni bir sömürü düzeni oluşu 11 Eylül'den sonra daha açık olarak kendisini göstermiştir. 11 Eylül'le birlikte hazırlanan bazı senaryolar piyasaya sürülmüştür. Böylece Afganistan'ın işgali ve ABD'nin askeri gücünü rahat kullanmasının yolları açılmıştır (Chandra, 2006:

23). Birçok ülke askeri harcamalarını artmıştır. 11 Eylül küresel siyaset için Berlin Duvarının yıkılmasından sonra ikinci bir milat, dönemeç olmuştur.

1990 Körfez Savaşı, Afganistan- Pakistan, Irak eksenindeki müdahaleler, Somali çıkarması, Bosna'da yaşananlar, son olarak Irak ve Suriye'de siyasi, askeri ve ekonomik hesaplar, Sudan'ın, bölünmesi, Güney Sudan Hıristiyan kesimin ayrılması, Doğu Timor'un Endonezya'dan koparılması, Ortadoğu'da Kürt Devleti için yapılan çalışmalar küresel siyasi, önemli gelişmelerdir. Dönemin ABD Devlet Başkanı Irak'a müdahale yapılmazsa İspanya'dan Endonezya'ya kadar radikal İslam Devleti'nin kurulacağını açıklamıştır. 1980'den sonra ABD'nin, son dönemde Rusya'nın müdahaleleri küresel amaçları yönelik önemli siyasi olaylardır. Bu müdahalelerin bir kısmı doğrudan, diğer kısmı vekalet savaşları ile paravan örgütlerle gerçekleştirilmektedir. Müdahaleler çoğu kez demokrasi, insan hakları bahanesi ile yapılmıştır. Ancak demokrasi götürüleceği söylenen yerler kana bulanmış, yıllarca kaos ve kargaşa içinde kalmışlardır (Akçetin, 2018: 126) Bütün gelişmeler küresel ekonominin akışını belirlemektedir.

Sosyal medya ve mobil iletişim ağları insanlar arasında etkileşimi sağlamaktadır. İnternet uygulaması ile haberleşme imkanları kullanılmaya başlandığında çeşitli sosyal hareketler ülke ve dünya çapında ses getirmiştir. Sosyal medya ile toplumsal hareketler istenilen yer ve zamanda bir hareketlenme, bir örgütlenme biçimi olarak ortaya çıkmıştır (Çaycı - Karagülle, 2014: 6371). Mobil iletişim, cep telefonları, sosyal ağlar yoluyla haberleşme, buluşma, toplumsal hareketleri kolaylaştırmıştır. Bunun en çok bilineni, ses getireni ve farklı sonuçları görüleni ise Arap Baharı'dır. Yıllarca diktatör ve baskıcı rejimlerin zulmü altında her türlü ayrımcılığa tabi tutulan kitleler Tunus'ta işsizliği, pahalılığı, geliş eşitsizliğini, ifade ve düşünce üzerindeki baskıları, polis devletini protesto için direniş göstermişler, burada başlayan hareketler Mısır'ı saran büyük bir uyanışa dönüşmüş, tepkiler Ortadoğu'yu ayağa kaldırmıştır (Uçkan, 2011: 54). Geniş halk kitleleri kısa sürede başarıya ulaşmışlardır. Tunus'ta ilk protestoyu başlatan gencin ölümünden on gün sonra Tunus Devlet Başkanı ülkeyi terk etmiştir. Yine Mısır'da gösterilerin başlamasından on sekiz gün sonra ise Mısır Devlet Başkanı istifa etmek zorunda kalmıştır (Güler, 2011: 7-8). Yemen, Libya ve Suriye'ye yayılan, diğer Arap ve özellikle Körfez ülkelerine sıçramasından korkulan hareketler Mısır'da kanlı bir şekilde bastırılmış, bahar kışa dönmüştür (Anadolu Ajansı, 13 Ocak 2019). Hareketler kanlı bir

şekilde önlenmiştir. Büyük kitlesel eylemler sonucunda Batılı ülkeler bölgede değişimi arzu etmemişlerdir Libya’da rejim değişmiş, ama ülke parçalanmıştır. Petrol kaynakları kontrol altına alınmış, toplumun düzeni bozulmuştur (AlJazeera Türk, 14 Aralık 2015). Yemen’de mezhep ve ülkeler savaşı devam etmektedir. Suriye perişan olmuştur. Yüz binlerce insan, çocuk ölmüş, milyonlarca insan göç etmiş, halklar korkmuş, sosyal medyanın gücü ile harekete geçirilen topluluklar durdurulmuştur.

Tunus’ta başlayan, Mısır’da dalga dalga yayılan Arap Baharı, sosyal medya üzerinden örgütlenen milyonlarca insanın tepkilerini, dayanışmasını ve bir araya gelmelerini sağlayarak, ağların önemini ortaya çıkarmıştır (Castells, 2013: 311). Birçok yazar ve aydın Arap Baharını sadece siyasi ve ekonomik değil, sosyokültürel birikimler, ezilmişlikler, aşağılanmaların patlama şeklinde açığa çıkardığını ifade etmişlerdir. Halk hareketine katkı sağlayan sosyal medya, devletin de bu hareketleri manipule etmesine imkan vermiştir. Nitekim Mısır devleti dijital ağları, interneti toplumsal hareketleri engellemek, kontrol etmek, manipule etmek amacıyla kullanmıştır (Papic - Noonan, 2011: 168).

Batı medyası Arap Baharı ile ortaya çıkan direnişi sosyal medyanın gücü olarak ele almış, halk hareketlerinin yıllara balığ gerçek sebeplerini, sorunların kaynağına inmeyi göz ardı etmiştir. Arap ülkelerinde büyük halk kitlelerinin sosyal, ekonomik, siyasi ve hukuki taleplerini içeren, yokluğa, ezilmişliğe, ayrımcılığa karşı isyan hareketleri bazı ülkelerde liderlerin değişmesine sebep olmuşsa da hareketler amaçlarına ulaşamamıştır. Mısır, Libya ve Suriye’de durum daha da kötüye gitmiştir (Çelik, A., 2015: 44). Batılı ülkeler gelişmelerden kaygı duyarak totaliter ve otoriter yönetimlerin baskılarını görmezden gelmişlerdir. Askeri yönetimler başa gelmiş, kitlesel katliamlar baş göstermiş, iç savaş başlamış, büyük göçler olmuş, mülteciler sorunu çıkmıştır. Arap Baharı’nın yaşandığı Tunus’un dışında diğer ülkeler kavga, kargaşa ve kaos içindedirler. Bölgesel güvenlik sorunlarıyla beraber söz konusu ülkeler siyasi, sosyal, ekonomik sorunlara gömülmüşlerdir (Çelik, A., 2015: 55-58). Sosyal medya ile toplumsal hareketler daha sonraki yıllarda Brezilya’da, Türkiye, Fransa, Irak, Lübnan, Gürcistan, Ukrayna, Lübnan, Hong Kong gibi ülkelerde farklı sebeplerle kitlesel teki ve direnişleri olarak görülmüştür. Son zamanlarda toplumsal hareketlerin mobil iletişim araçları ve ağlarla planlanması bu gücün kimin nasıl kullanacağını, hizmet edeceğini de

gündeme getirmiştir. Küresel şirketlerin elinde bulunan şirketlere ait geliştirilen programlarla, algoritmalar uygulanarak kişilerin, kitlelerin takibi de yapılmaktadır. Nitekim iktidar güçleri hareketleri daha kolay ve çabuk takip etmekte ve hatta yönlendirebilmekte, zaman zaman bağlantıları da kesebilmektedir (Çaycı - Karagülle, 2014: 6372).

Eski ABD Dışişleri Bakanı Condoleza Rice Ortadoğu'da The Washington Post 7 Ağustos 2003 yılında yazdığı makalede 22 yeni devlet kurulacağını beyan etmişti (Mepa News, 10 Mayıs 2018). Suriye, Irak, Libya, Yemen fiilen parçalanmış vaziyettedir. Toplumsal düzen bozulduğu için eğitim, ticaret ve sosyal hayat alt üst olmuştur. Güvenlik problemi vardır. Can ve mal emniyeti birçok Arap ülkesinde soru işaretidir. Suudi Arabistan'da yaşanan yönetim değişikliği, bazı ülkelerin İran'a karşı ABD ile sağladıkları iş birliği. İsrail'in Kudüs'ü Başkent ilan etmesiyle ABD'nin de Büyükelçiliğini taşıması önemli gelişmelerdir.

2.3. Küreselleşmenin Sosyal Etkileri

Bireyin, toplumun içi ve dış dünyasına, kimlik tanımı, aidiyet duygusundan iş, eğitim, ticaret, hak ve özgürlüklere, şehirleşmeden sivil toplum kuruluşlarına değin küreselleşmenin kapsayıcı ve etkileyici gücü görülmekte, sürmekte, genişlemektedir. İnsanlara ait her alanda sürecin erişmediği, etkilemediği konular neredeyse yoktur.

2.3.1. Birey, Toplum ve Değerlerin Değişimi

Küreselleşme geleneksel dünyayı sosyal yönden de değiştirmiş ve değişim devam etmektedir. Aile kurumu, iş ve çalışma hayatı, ulusal kimlik, yaşam tarzları, kadının konumu farklılaşmıştır (Giddens, 2000:14-19). Küreselleşme sürecinde birey ve toplum yakınlığa karşı uzak, hükümranlığa karşı mekansız, hazcılığa karşı tatminsiz, zenginliğe karşı yoksul, farklılığa karşı tek tip, bilgi çokluğuna karşı cahil, değerliliğe karşı değersiz bir durumdadır (Korkmaz - Osmanoglu, 2019: 955-960). Ekonomik ve siyasi küreselleşmenin etkileri doğrudan sosyal hayata yansımıştır, hayat onlardan bağımsız değildir (Varol, 2017: 413). İnternet, uydu sistemleri, sosyal medya, ağlar ve onlar üzerinden yapılan yayınlar, etkileşimler toplumu değiştirmektedir. Küreselleşme sürecinde birey, aile ve toplum büyük çaplı değişime uğramıştır. Küresel toplum ekonominin başat olduğu bir toplumdur, geleneksel toplumdan bu yönüyle

ayrılmaktadır. Küreselleşme sürecinde hukuki, siyasi, sosyal ve teknolojik gelişmeler toplumu farklılaştırmıştır (Ağcakaya - Öğrekçi, 2016: 29).

Küreselleşme insanı bireyi olarak ele almıştır. Kişi ve ile birey arasında farklar vardır. Kişilik kapsamlı, çok boyutludur. Birey daha çok biyolojik bir gerçekliği öne almaktadır. Kişilik bir bütündür, birey kişiliğe ait bir cüzdür. Kişilik insanın zihni, fiziki, karakteristik özelliklerini taşır, çok boyutludur (Uğur - Okutan, 2018:1-32).

Birey liberal – kapitalist düşüncede önceliği olan bir varlıktır. Yeni Dünya Düzeni ile birlikte birey öne çıkarılmıştır. Toplumun, devletin, vatanın önüne geçirilmiş, yeni bir topluluk oluşturulmak istenmiştir. Milli birikim, servet ve sosyal devlet kenara çekilmiştir (Erkal, 2001: 38).

Birey, kararlarında bağımsızdır, kararlarının isabetli olduğu tartışmalıdır. Küreselleşme sürecinde birey eğitimde, ticarete, ailede, çevrede yeni, bağımsız bir tipoloji olarak yer almaktadır. Bu bağımsızlık başkalarını geri plana iten bir durumdur. Küresel birey bir taraftan yalnız bireydir, çıkarlarıyla iç içedir, öncelikleri çıkar ve yararlarıdır, Küresel bireyin ideolojisi yoktur (Ağcakaya - Öğrekçi, 2016: 35).

Küreselleşme sürecinde bireyin birçok işlevi cihazlara, araçlara, makinelere yüklenmiştir. Makinelerin, cihazların, elektronik aygıtların insanın yerine üretmesi birçok yararı sağlamakla beraber insani meleke ve kabiliyetlerin kaybedilmesine sebep olmaktadır (Elitaş - Keskin, 2014: 162). Bireyin doğal çevresi olan aile, akraba, dost ve arkadaşlarına sosyal medya yoluyla yenileri eklenmiştir. Bir yakınlık, ilişki doğmaktadır. Sosyal medya, internet, cep telefonu ailede anne ve babanın ağırlığını, hakimiyetini, aile değerlerini, aidiyet duygularını zayıflatmıştır. Toplumsal kimliği zayıflayan bireyler aidiyet sorunu yaşamaktadırlar (Elitaş - Keskin, 2014: 163).

Aile içi, kuşak çatışmaları, itirazlar, isyanlar çoğalmıştır. Ayrılıklar, boşanmalar, huzursuzluklar bu süreçte ivme kazanmış, artmıştır. Aileler mevcut duruma uyuma zorlanmaktadırlar. Ağlara takılmış, sanal kaynakları rehber edinmiş kuşaklar yetişmektedir. Bu düzensizlik yeni bir düzeni çağrıştırmaktadır. Evlenme yaşları yükselmiş, ihtiyaç durumundan çıkarılmış, çocuk yapma arzuları zayıflamış, kariyerini, kazancını düşünen bencil bireyler ortaya çıkmıştır. Fedakarlık, vefakarlık gibi hasletler fantezi hale gelmiştir. Gelişmeler toplumun temeli olan aile kutsiyetinin ve kıymetinin

kaybedilmesine sebep olmuştur. Yalnız yaşama / solo yaşam giderek yükselmektedir (Süleymanov, 2018: 21). Aile huzur, bereket kaynağı iken, küreselleşme sürecinde maddi ve manevi yük haline getirilmektedir. Sanayileşme ve ekonomide istihdam ihtiyacı kadın çalışan sayısını artırmıştır, İş ve aile dengesini sağlamak zor olduğundan dolayı toplumsal bazı sorunlar yaşanmaktadır (Uğur - Yasım, 2015: 533). Bu nedenle kadınların çalışması aile içi sorunların yolunu açan sebepler arasındadır. Kadın ve erkeğin aile içi konumları değerlerin maddileşmesi ile değişmiş, sarsılmıştır. Sosyal medya kadın ve erkeğin sadakatlerini de sarsmıştır.

Bütün bunların yanında sosyal medyanın aile ve çevre ilişkilerini geliştirmek, kuvvetlendirmek, aidiyeti, korumak, sürdürmek bakımından olumlu tarafları da görülmektedir. İletişim, haberleşme kolaylıkları, görüntülü bağlantılar, ağ toplulukları, guruplar yoluyla aile, dostluk, arkadaşlık bağlarının güçlü kalması sağlanmakta, kopukluklar önlenmektedir. İş, eğitim, okul, evlilik sebepleriyle uzak kalan kişiler sosyal medya araçlarıyla iletişim ve irtibat halinde kalmaktadırlar. Bu uzaklık sevgilerin tazelenmesine ve canlılığına da sebep olmaktadır. Aile içi yeni kuşaklar, torunlar dede, nine ve diğer akraba ve hısımlarıyla irtibatı sürdürmektedirler.

İletişim, bilişim teknolojisi küreselleşme sürecinin en önemli bir unsurudur. Küresel değerler bu teknoloji ile yerleşmekte, yaygınlaşmakta, etkin hale gelmektedir (Castells, 2005: 486-487). Toplumun değer yargıları, düşünce sistemleri, gelecek planları, tercihleri kabulleri, aile, komşuluk, misafirlik anlayışları, aidiyet duyguları bu teknolojiden tamamen etkilenmiştir. Kalite ve standart ölçüleri küreselleşmiştir. Toplumun bireyle, yöneticilerle olan ilişkileri de sürekli yenilenmekte, canlılık kazanmakta ve format değiştirmektedir. Gelenekle, güncel arasında bir değişim, etkileşim içerisinde çalkantılı, sarsıntılı bir süreç çalışmaktadır. Canlı, etkin ve hızlı bir süreçte küresel toplum kurulmaktadır. Toplum, “open society” / açık toplumdur. Küreselleşmenin sosyal alanda da etkisi çift yönlüdür. Birçok düşünür küreselleşmenin bazı toplumları ve değerleri ilerleten, geliştiren, kalkındıran etkileri varken, bazı toplumları ve değerleri ise geriletken, fakirleştiren eş zamanlı tehditlerine ve fırsatlarına işaret etmektedirler (Uğur, 2016: 6).

Küreselleşme hazcı bir toplum ortaya çıkarmıştır. Yenilik, kolaylık sağlayan araç ve uygulamalar faydalı iken, köklü, temel, asli ve ulvi değerleri yitirmenin kayıpları

ölçülememekte ve ağır toplumsal sonuçları doğmaktadır. Sorunun kaynağı küreselleşmenin liberal kapitalizme dayanması ve kapitalizmin kendi egemenliğini sistemini korumak için siyasi ve politik yapılar kurması, mevcut yapıları ve sosyokültürel değerleri yıpratmasıdır (Akçetin, 2017: 133).

Küreselleşme sürecinde insanın düştüğü en büyük uçurum yaratılış gayesini unutması ve fitratına aykırı bir yaşamı sürdürmesidir. Bu nedenle sürekli sorunlar, stres ve bunalım içerisindedir (Korkmaz - Osmanoğlu, 2019: 956).

Temel değerler yüzyıllardan beri her toplumda yerleşmiştir. Can, mal, akıl, nesil ve inancın korunması bütün toplumlarda ortak değerler silsilesi olmuştur. İslam alimleri bu beş değeri Zarurat-ı Hamse olarak belirlemişlerdir (Önder-Bulut, 2013: 16). İslam bu beş kurala ulaşmayı hedef olarak belirlemiştir. Bu beş temel doğal, yaratılışa uygun düzenin devamını sağlamaktadır (Coşan, 2012: 116). İnsanlığın varlığı, temel toplumsal değerler olan akıl, can, mal, inanç ve nesil, ailenin kutsallığı, vazgeçilmezdir, küreselleşme bu değerleri değiştirmektedir. Şefkat, merhamet, sevgi, güzel ahlak, saygı, sadakat, adalet, iffet, kardeşlik, dostluk, şükür, vefa gibi erdemler yitirilmektedir (Korkmaz - Osmanoğlu, 2019: 960).

Yerli ürün, yerli işletme, yerli fabrika, yerli eleman, küçük esnaf, sanatkar gibi muhafazakar tercihlerde değişime uğramıştır. Küreselleşme pratik, pragmatik yaşama biçimine, markalara, global ürünlere yöneldiği, tüketim kültürünü değiştirdiği onların önünü açtığı için dönüşüm, değişim, yaşam tarzlarına da yansıyor topluma hakim olmuş, toplumlar isteyerek ve istemeyerek bu sürece tabi olmuşlardır (Taylan - Arklan, 2008: 88). Bütün bunların yanında kişi, grup ve toplum bazında küreselleşme karşısında kendi değerlerini korumak isteyen yerel direncin varlığı görülmektedir. Yerli değerlerin korunması, anlayış ve davranış kalıplarının sürekliliğine çalışan bazı toplum kesimleri ciddi çabalar göstermektedirler. Toplumsal değerlerin değişim ve dönüşümü medya, film, TV, sosyal medya ağları ile olmaktadır. Zayıf da olsa karşıt hareketler ve davranışlar “yerelleşme” kapsamında içerikler, sosyal medya ağları programlar gelişmektedir (Türker, 2019: 262).

2.3.2. İş ve Eğitim Hayatında Değişmeler

Teknoloji iş hayatını kökten değiştirmiştir. Özel ve kamu sektörü teknolojiyi kullanmak ve gelişmelere uyum sağlamak zorunda kalmıştır. Teknoloji iş hayatında üretim ve tüketim süreçlerini, sosyal siyaseti etkilemiştir. Teknoloji sanayiden ticarete, hizmet sektörlerinden ar-ge çalışmalarına bireylerden, şirketlere uzanmıştır. Teknolojik devrim iş hayatına canlılık getirmiştir. Rekabet, kalite, fiyat ve şeffaflık tüketicinin lehine olmuştur. İşyerleri, işveren, işçi, tüketici, memur gelişen ve değişen bir hızlı sürece girmiştir. İş değiştirmeler, işten çıkarmalar, ayrılmalar, esnek çalışma, evden çalışma gibi hususlar sosyal kalıpları değiştirmektedir. Kadın iş hayatında aktif hale gelmiştir. Özellikle okuyan hanımlarda mecburiyet ve ihtiyaç olmasa da kariyer yapmak gibi kuvvetli bir çalışma isteği, arzusu doğmuştur. Kadının iş hayatına girmesi çocuk eğitimini, bakımını ihmal edilir hale getirmiş, farklılaştırmıştır. Bir taraftan para kazanan, kariyer sahibi, gün boyu işinde olan kadının aile içinde işlevi zayıflamaktadır. Erkek ve kadının çalışması ile aile içinde konumları ve geleneksel aile yapısı değişmiştir. Kadının çalışması aile içi çatışmalara sebep olmuştur (Uğur - Yasım, 2015: 539). Kadının çalışması ile çocuklara erken yaşta verilen tabletler, oyunlar eğitim açısından zararlıdır. İş hayatı planlamasında ciddi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Çocuğun eğitiminde ilk altı yaş önemlidir. Bakıcı elinde, elinde tablet ve oyunla yetişen çocukların eğitimi toplumun geleceği için ümit verici değildir (Yarımsakal, 2019: 113). İş hayatı devlet sektörünü de etkilemiştir. Teknoloji sayesinde e-devlet uygulamaları, online hizmetler ile kapsamlı, yararlı hizmetler üretilmektedir. Devlet daha etkin, denetlenebilir, şeffaf, açık hale gelmiştir. İletişim teknolojilerinin devlete yansısıyla halkla devlet arasında etkileşim kuvvetlenmiştir. Bilgi üreten iletişim ve bilişim teknolojisi az sayıda ülkenin elindedir. Bilgiyi bu ülkeler ürettiği için üretmeyenlerle mesafe açılmıştır (Ege, 2008: 46).

Bilgi toplumu eğitimin düzeyini yükseltmiştir. Bilginin dolanımı, taşınması ve ulaşılmasında bilişim teknolojisinin sağladığı imkanlar öğrencilerin öğretmen dışından kaynaklara ulaşması onları geliştirmekte ve hız kazandırmaktadır (Balay, 2004: 77). Öğretmenler için de teknolojinin sağladığı imkanlar geniştir. Bilgi esaslı eğitim ve meslekler önem kazanmaktadır Devlet ve diğer eğitim kurumları yazılım, program ağırlıklı öğrenci, öğretmen ve eğitimcilerle ihtiyaçlar arasında teknolojik imkanları

kullanarak eğitim hayatını Eğitim hayatına dijitalleşme küresel bir alan açmıştır. Bilişim teknolojisi ve internetle dünyanın her yerinde kaynaklara, kütüphanelere online olarak mümkündür. Buna rağmen üniversitelerin ve yayınlara kalitesi tartışılmaktadır. Bütün dünyada okuma oranları düşmektedir. Milyonlarca bilgiye ulaşmak kısa süreler içerisinde mümkün iken insanlar nitelikli araştırmadan ve bilgi edinmeden uzaktırlar. Bu arada, hangi bilginin ne kadar doğru olduğunda zorluklar söz konusudur. Büyük bir bilgi kirliliği ve körlük vardır. Fikir üreten, analitik düşünen, sorgulayan kişiler, üniversite öğrencileri azalmaktadır. Bilgi denizi ile bilgisizlik iç içedir (Korkmaz - Osmanoglu, 2019: 959).

Eğitim kişi, aile ve toplum için hayati öneme sahip bir faaliyettir. (Coşan, 2018: 218) Küresel medya eğitim ve kültürü temelinden etkilemektedir. Eğitim küreselleşmeden en çok etkilenen bir alandır. Eğitim içerikleri ülkelerin milli eğitim ilkelerine ve anlayışlarına göre değil, küresel ve daha çok Amerikan değerlerine göre hazırlanmıştır. Bu tür eğitim ve kültür içerikleri değerleri tahrip etmektedir (Varol, 2017: 410). Bir taraftan yoğun bilgi imkanları varken, diğer taraftan öğrenciler internet, cep telefonu ve sosyal medyada vakit geçirmektedirler. Cep telefonundan sağlanan filmler, oyunlar facebook, youtube, whatsapp, sms mesajları, sosyal medya, TV, çizgi filmler öğrencilerin önceliği olmuştur.

Eğitim müfredatı ve uygulamasında değişiklikler yaşanmaktadır. İletişim araçlarının öğrencilere olan etkisiyle evrensel değerlerle yerel ve milli değerler arasında denge aranmaktadır. Bir taraftan ülkelerin kendi öz, milli kültür ve değerlerine, diğer taraftan küreselleşmenin gerçeklerine göre eğitim verilmesine çalışılmaktadır.

İstekli gayretli olanlar için teknoloji, kendini geliştirme, yetiştirme imkanları sunmaktadır ve öğrenme maliyetleri düşmüştür. Uzaktan eğitim imkanları artmıştır. Kariyer, dil, meslek, hizmet içi eğitim gibi birçok farklı alanda eğitim alanları açılmıştır. Bütün bunlar kişisel gelişimi, işletme, kurum ve kuruluşların kalitesini artırarak toplumun zenginliğine sebep olmaktadır. İş bulma, edinme kıymetli hale gelmiştir. Yaşam standartları yükselmiş, çeşitlenmiş ve pahalıdır. Faturalar çoğalmış, üretimin ucuz ve çeşitli hale gelmesi, reklam ve tanıtım araçlarının yoğunluğu, tüketimi toplumda artırmış, tüketimin hızını da yükseltmiştir. Bu nedenle aileler eğitim tercihlerinde gelir düzeyini artıracak arayışlara yönelmişlerdir.

2.3.3. Mal, Hizmet ve İnsanın Dolaşımı ile Etkileşim

Dünyanın farklı yerlerinden çıkan malın, ürünün, hizmetin, insanın hareketi, bir toplumun diğerine açılmasını, değerlerin alışverişini, etkileşimini de sağlamaktadır. Karşılıklı yaşam tarzlarının, inanç ve düşüncelerin, değer yargılarının bilinmesi, tanınması irtibatla sağlanmaktadır. Malın ve hizmetin dolaşımı sosyal ve kültürel hayata yansımakta, değişime sebep olmakta, insan tutum ve davranışlarına etki etmektedir (Şaylan, 2003: 99). Bu etkileşim ticaret yoluyla olduğu gibi, turizm, eğitim, yatırım yoluyla da olabilmektedir. Küreselleşme ile küresel akış çok yönlü olarak hızlanmıştır. İhraç kabiliyetine ve kapasitesine sahip olan şirketler ulaşabildikleri her ülkeye mal, hizmet ve elemanlarını kendi hayat tarzlarıyla taşımaktadırlar. Bu akış çift yönlüdür. Örneğin, bir fabrikadan bir ülkeye giden eleman olduğu gibi, malı satan bayii de diğer ülkedeki fabrikaya gidebilmektedir. Bu akış, toplumların tanışması, bilişmesi, araştırılması, farklılıkların öğrenilmesi, ortak paydanın oluşması, sosyal alışverişin yolunu açmaktadır. Yine bir bölgede mesela Hyundai otomobil fabrikası varsa bu etkileşim Kore ile, diğer taraftan Toyota varsa Japonlarla, bir müteahhitlik işi varsa Türk şirketleriyle olabilmektedir.

İş, ticaret, eğitim, turizm amaçlı irtibatlar insani ilişkileri verimli, faydalı ve sağlıklı geliştirmektedir. Bakış açıları, anlayışlar, idrakler, kabuller gibi değerler arasında etkileşim sağlanmaktadır. Örneğin, Türklerin misafirperverliği, Almanların disiplini, Japonların çalışkanlığı, iş ahlakı gibi toplumsal değerler karşılıklı zenginliğe de sebep olmaktadır. Bu ilişkilerin olumsuz/ negatif tarafları da görülmektedir, yaşanmaktadır. Yerel kültürler evrensel nitelik kazanmaktadır (Köse, Ö., 2003:17).

2.3.4. Demografik Değişim

Küreselleşme ülkeler arası kalıcı ve geçici, kısa ve uzun süreli nüfus akışını hızlandırmıştır. Çifte vatandaşlık, evlilikler, iş ve oturma izinleri, geçici oturma, uzun süreli turist vizeleri, düzenli veya devamlı olmayan eğitim, iş amaçlı yerleşimler, göçler demografik yapıda değişikliğe sebep olmaktadır. İş, doğal afet, savaş, soykırım, eğitim amaçlı göçlerden dolayı kitlesel nüfus hareketleri bu değişimin en başta gelenidir. Emeklilik sonrası yaşam kalitesini artırmak, maliyetini düşürmek, sağlık ve bakım kolaylığı gibi tercihlerden dolayı yerleşimler de nüfus yapısını değiştirmektedir. AB üyesi ülkelerde bir ülkeden diğerine gidip yerleşenler olduğu gibi, Türkiye'ye Rusya

veya Avrupa ülkelerinden gelip sahil kentlerinde hayatını sürdürenler vardır. Demografinin küreselleşme sürecinde en önemli küresel sorunu dünya nüfusunun yaşlanmasıdır (Erol, 2016: 75-123). Yaşam şartları, sağlık, güvenlik ve çevre güzelliği gibi sebeplerden dolayı mesela Arap halkları Türkiye'ye, Ürdün'e, İspanya'ya, İngiltere'ye, ABD'ye yerleşmektedirler. Göç ve nüfus hareketi Asya, Avrupa, Afrika, Amerika ve Avustralya kıtalarında birçok dünya ülkesinden diğerine doğru akmaktadır. Küreselleşme bu akışı kolaylaştırmış, hızlandırmış, süreklilik sağlamıştır.

Küreselleşme kadınları iş hayatına çekmiş, ailelerin çocuk yapma eğilimleri kapitalizmin etkili ve hakim olduğu Batı toplumları ile sosyalizmin egemen olduğu yerlerde azalmıştır. Diğer taraftan göç yoluyla aynı bölgelere gelen muhtelif ırk, din ve kültüre sahip olan kesimlerin, göçmenlerin doğurganlığı fazladır, böylece demografik yapı değişmektedir. Örneğin Suriyelilerin Türkiye'de doğurganlıkları dikkat çekicidir. Bu akışlar farklı bir toplumun bina edilmesi, sosyal yapının, demografinin de değişmesinin öncüsüdür. Tireli kimlikler yaygınlaşmıştır. Bir tarafı Türk, diğer tarafı Alman veya bir tarafı Arap, diğer tarafı Amerikalı, bir tarafı Hıristiyan, diğer tarafı Müslüman kimliklerden oluşan küresel toplum vardır. Çoklu aidiyetler artmaktadır (Shahatov, 2019: 13). Aynı ailede farklı vatandaş, ırk, oturma, din, renk, etnik kökene sahip insanlar bulunmaktadır. Bütün bunlar demografik yapıyı değiştiren unsurlardır. Doğal olarak sosyal yapı da etkilenecektir. Küreselleşme sürecinde iletişim kanalları sağlıklı beslenmeyi, hastalıktan korunmayı gösteren bilgileri sunmaktadır. Yaşam kalitesinin yükselmesi, koruyucu hekimlik ve tedavi, sosyal güvenlik imkanlarının çoğalması ile ömürler uzamaktadır, yaşlı nüfus artmaktadır. Demografik yapıda yaşlı nüfusun artması sosyal yapıyı etkileyen önemli hususlardandır. Geniş aile yapılarından çekirdek aileye geçiş yaşam tarzlarını da değiştirmiştir. Yaşlılara bakım bir sorun ve maliyet haline gelmiştir. Çekirdek ailede eşler çalışıyorsa çocukların bakım zorluğu, daha az çocuk tercih edilmesine sebep olmaktadır. Dünya genelinde doğurganlık azalmaktadır. Bütün bunlar nüfusu, toplumsal dengeyi ve geleceği, dolayısıyla sosyal yapıyı derinden etkilemektedir. 2050 yılında dünya nüfus dengesinin tamamen değişeceği öngörülmektedir (Erol, 2016: 75-123). Dünyanın sosyokültürel dengesi ve istikrarı açısından nüfusun yaşlanması ve doğurganlığın azalması endişe uyandırmaktadır.

2.3.5. Demokrasi, Haklar, Özgürlükler

Küreselleşme demokrasiyi yeniden ele alan bir süreci başlatmıştır (Erdağ - Peker, 2014:215). İnsan hakları, özgürlükler, yönetime katılma, çoğulculuk, yönetimde istikrar, temsilde adalet, halkın kendi kendini yönetmesi, demokrasi, şeffaflık, fırsat eşitliği, adil paylaşım, gelir dağılımında eşitlik ilkeleri küresel çapta çekici olmuştur. İletişim ve ulaşımın getirdiği kolaylıklarla her insanın her yerden haber alma imkanları vardır. Bu ilkeleri öne çıkaran, uygulayan küreselleşme sürecinde bütün dünyaya sunan, savunan ABD, AB ülkeleri kendi içlerinde hayli başarılı olmuşlardır. Bu değerlerden birçok ülke ve toplum etkilenmiştir, faydalanmıştır. ABD ve AB ülkeleri, bu ilkeleri küresel güçler çıkarları doğrultusunda, anti-demokrat, zalim, otoriter ve diktatör rejimleri desteklemektedirler. Batılı ülkeler kendi içlerinden ırkçı yaklaşımlar ve diğer ülkelerde yaşanan baskılara karşı da çifte standart uygulamaktadırlar (Yayla, 2018: 25). Her şeye rağmen insanlığın derinlerinde demokrasi talepleri, yönetime katılma, çoğulculuk, temsilde istikrar talepleri yaygınlaşmıştır. İnternet, medya, sosyal medya ile farklı yaşam biçimleri ve şartlarına insanlar ulaşmaktadır. Genel olarak insanlar adil, katılımcı, şeffaf, eşitlikçi ve söz sahibi olacakları bir yönetimi arzu etmektedirler. Küreselleşme süreci dünyanın her yerinden çeşitli örnekleri iletişim vasıtalarıyla insanlara göstermektedir. Seyahatlerden dönen insanlar kendi toplumlarında iyi bir yönetim arzusuna, bunun mümkün olabileceğine inanmaktadırlar. Küreselleşme sürecinde kolektif haklar insan, çevre, kalkınma, barış hakları uluslararası hukukun gündemindedir (Aral, 2005: 59).

Küreselleşmenin ortak paydası haklar ve özgürlükler iken ekonomik çıkarlar öne alınmıştır Küresel sistemin haklar ve özgürlükleri teminat alması, yeryüzünün her noktasında ihlallerin önlenmesine, adaletin tecellisine alan açması, sadece siyasi haklar ve eşitliğin değil, ekonomik sosyal haklarında korunmasını gerektirir. (Şahin, 2009: 178). Yönetimin adil olması önemlidir. Güdümlü bir demokrasi hak ve adaleti sağlamamaktadır. ABD liberalizmin öncüsüdür, hak ve özgürlüklerin savunucusudur, küreselleşmenin merkezidir. Ancak, seçimlere katılma oranı ABD ve AB ülkelerinde ortalama %65 civarındadır (Anadolu Ajansı, 25 Nisan 2019).

2.3.6. Sivil Toplum Kuruluşları

Demokratik ülkelerde sanayileşme ile başlayan, 20'nci yüzyılın sonuna doğru örgütlenen sivil toplum kuruluşları günümüz toplumunda, küreselleşme çağında önemli görevler üstlenmişlerdir. STK'lar siyaset üzerinde etkin olan aktörlerdir. Güç sıralamasında önce yasama, yürütme, yargı, sonra medya ve beşinci güç olarak STK'lar sayılmaktadır (Gündüz - Kaya, 2014: 132). Halen gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde, siyasi parti, sendika, oda, dernek, vakıf, kulüp benzeri yapıların ağırlığı, etkileri vardır. Sivil toplum kuruluşları dinamik örgütlerdir. Siyasi hayata yön verici, onu denetleyici bir rol üstlenmişlerdir. Sivil toplum kuruluşları demokratikleşmenin ve sürdürülebilir kalkınmanın etkin aktörleridir (Scholte - Keyman, 2005:15). Yerel ve merkezi yönetimlerle kurulan ilişkiler, halkın, toplumun taleplerinin iletilmesine, uygulanmasına ve takip edilmesine imkan sağlamaktadır. Küreselleşme sürecinde iletişim ve teknoloji STK'ların sayılarının ve niteliklerinin artmasını sağlamıştır (Şenkal, 2003: 101). Küresel STK, küresel düşünen sivil toplum anlayışı gerektirmiş, küreselleşme ile birlikte küresel sorunlara karşı dünyanın muhtelif yerlerindeki STK'ların birlikte hareket etmeleri de mümkün hale gelmiştir. Bazı düşünürlere göre küreselleşme sürecinde sivil toplum kuruluşları küreselleşmeden destek almakta, bir taraftan da küresel olumsuzluklar karşı direnç göstermektedir (Gündüz - Kaya, 2014: 150).STK'ları küreselleşme sürecinden en çok etkilenmiş olan örgütlerdir. Teknoloji imkanlar ve fırsatlar sunmuştur (Şenkal, 2003 100).

İnternet ve sosyal medya araçları örgütlü toplumun gelişmesine katkıda bulunmaktadır. STK'ların yukarıda belirtilen etkilerinin azaltılması, bertaraf edilmeleri, zaafı, kendi içlerindeki rekabetleri nedeniyle zayıflatmıştır. Küreselleşme sürecinde dünya ağ toplumuna yönelmiştir. Yeni bir durum ve STK'lar için yeni model arayışı söz konusudur (Akşit, 2007: 9).

Kişiler daha çok internet ve sosyal medya, mail mesaj, twitter, facebook, instagram gibi yollarla paylaşım sağlamakta, sivil tepki ve taleplerini bu şekilde sunmaktadırlar. Küresel yönetime en gerekli ve yakın unsurlar ise STK'lardır. Sosyal medya ağları ve birliktelikleri, özgür, bağımsız, hızlı, çabuk, adrese teslim, etkili, doğrudan bir araç olarak daha işlevsel hal almışlardır. Hashtag ile Twitter'da yapılan çalışmalar çok etkili bir STK çalışması olabilmektedir. İnsanlar sosyal medya yoluyla birçok farklı çevreyle

ilişkilerini güçlendirmektedirler. STK'ların fonksiyonları da azalmıştır. Bir şekilde STK'ların küresel yönetişime dahil edilmeleri önemlidir. Küreselleşme yönetişimi zorunlu kılmaktadır (Scholte - Keyman, 2005: 6).

Şirketlere destek sağlayan sivil toplum kuruluşlarının yanında, iktidarların desteğiyle yaşayan ve gelişen STK'lar türetilmiştir. Sivil değil, yarı resmi yarı kapitalist STK'lar oluşmuştur, egemen unsurların denetimine girmiştir. Son yıllarda Brezilya, Türkiye, Ukrayna, Gürcistan, Ortadoğu ülkelerinde ABD ve AB ülkelerinden destek alan, STK'lar ortaya çıkmıştır. Küreselleşme sürecinde kapitalizm STK'ların genleriyle oynamıştır. Küreselleşme sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları dediğimiz örgütler birkaç şekilde adlandırılmaktadır. NGO (Non Governmental Organizations - NGO, hükümet dışı kuruluşlar, olarak tanınmaktadır. Bazılarına Sivil Toplum Örgütleri, Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlar, Gönüllü Kuruluşlar da denilmektedir. Şirketler, sermaye gurupları tarafından kurulan ve desteklenenleri de vardır. Bunlara da BINGO (Business and Industry NGO) denilmektedir ki, sermaye guruplarını çıkarlarını desteklemektedirler. İktidarlar, siyasi otoriteler, STK'larla iyi geçinmeyi, bazen de onu kontrol altında tutmayı istemişler ve başarmışlardır. GONGO (Government Organized NGO). Devlet veya iktidar tarafından kurulan veya desteklenen STK'lara bu isim verilmektedir (Kendir, 2019: 15).

Uluslararası ilişkilerde STK'lara yönelik "Yeni Diplomasi Düzeni" fikri ileri sürülmüştür. Bu fikir kısmen de olsa uygulanmaktadır. Küresel bir sorunda BM STK'lar ile birlikte çalışma yürütmektedirler. Küresel iletişim teknolojilerinin gücüyle devlet merkezli diplomasi yerini insan merkezli diplomasiye çevirmek durumundadır. İnsan merkezli diplomasi küreselleşme sürecinin geleceği açısından önem kazanmaktadır. İnsan iletişim araçlarıyla zamana ve mekana bağlanmaksın kendini ifade etme imkanına sahiptir. Uluslararası ilişki ve kararlarda Amerika'nın etkin ve baskın gücü karşısında STK'ların tesirli olması çok da mümkün olmamakla beraber az da olsa çeşitli konu ve zamanlarda Yeni Diplomasi'nin etkinliği söz konusu olmaktadır (Çakmak, 2011: 8-12).

2.3.7. İş Gücü, Beyin Göçü

Küreselleşmenin amiral gemisi teknoloji, otomasyon, robot, yazılım, programlar üreterek işgücü alanını değiştirmiştir. Teknolojik gelişmelerle nitelikli işgücüne olan talep artmıştır. Liberal anlayışla sendikalaşma ve örgütlenme zayıflatılmıştır (Acar,

2017: 252). Üretim, ucuz işgücü için dünyanın daha yoksul bölgelerine kaydırılmıştır. Esnek çalışma, evden çalışma gibi modellerin artması emek ve işgücü piyasalarını derinden etkilemiştir. Beyaz yakalılar öne çıkmıştır. Ayrıca e-ticaretin yaygınlaşması, internet yoluyla alış-verişlerin yoğunlaşması, giderek pazarı ele geçirmesi iş gücü piyasasını tamamen değiştirmektedir. Vasıflı işçi ile vasıfsız işçiler arasındaki gelir eşitsizliği sosyal yapıları etkilemektedir (Küçükkaya, 2017: 13). İşsizlik küresel büyük sorun haline gelmekte, emeğin değeri düşmektedir.

İstihdamı etkileyen teknolojik gelişmelerde medyanın küreselleşmesinin önemi büyüktür. Bu sektörler çok uluslu şirketlerin elindedir. İstihdam şartları, sosyal politikalar, ucuz emek konusunda belirleyici ve yönlendirici olmaktadır (Varol, 2017: 414).

Dijital gelişmeler, yapay zekanın gelecek yıllarda işsizliği artıracığını göstermektedir. Sanayi toplumunun ve yirminci yüzyılın en önemli işçi, emek örgütü sendikalar çok zayıflamış azalmıştır. Toplumda iş, meslek ve kazanç kaygısı yükselmiş, mezun olunan okullar istenilen, umulan gelirleri sağlayamaz, yükselen hayat standartlarını gereğini karşılayamaz hale gelmişlerdir. İşyerlerinde dijital çalışma sistemleri ile beyin gücü bilgisayarlara yüklenmiş, az sayıda kaliteli insanla çalışma programları geliştirilmiştir. Bir taraftan yüksek gelirli, iş garantisine sahip insanlar yüksek ücret alırken, diğer taraftan düşük gelirli gurupların ise iş güvencesi bulunmamaktadır (Baş, 2009: 53).

Çalışma hayatı yazılımlar, programlar üzerinedir. Kıdemli elemanlar maliyetleri yüksek olduğu için şirketlerden uzaklaştırılmaya, düşük maaşlı, ucuz ve genç çalışanlar tercih edilmeye başlanmıştır. Esasen deneyimli ve atıl bir işgücü de boşa çıkarılmış olmaktadır. Küreselleşme sürecinin düşünce yapısı, tecrübe, birikim, duygu, yılların birikimi çalışma kültürünü bir kenara bırakan zihniyettir. Yıllarını bir işyerinde, meslek icrasında geçiren kişinin birikimi toplumun sermayesidir, ülkesi için kıymettir. Uluslararası işgücü üzerindeki engellerin kalkması ile devletlerin kontrolleri azalmış, böylece devletlerin sosyal politikalar üretmesi kısıtlanmıştır (Alan, S., 2018: 6).

Gelirin azlığı ailedeki diğer fertlerin iş gücü piyasasına katılmasını, harici başka işler yapmasını zorlamıştır. Tüketimin artması, özendirilmesi, yeni sektörlerin ortaya çıkması geleneksel iş ve meslek alanlarını da daraltmış, değiştirmiştir. Bir taraftan ise geçmiş yıllara göre dünya ekonomisi büyümüştür. Toplumun tüketim ve harcama kalemleri,

hacmi artmıştır. Diğer yandan ise işsizlik ve gelir dağılımında eşitsizlik söz konusudur. Gelir dağılımında eşitsizlik işsizlikle yakından ilgilidir (Doğan, 2019: 66). İş ve meslek hayatının değişmesi toplumsal yapının da değişimini beraberinde getirmektedir. İşsizlik ve geçim endişesi insanların kendisini güvende hissetmemelerine sebep olmaktadır. Bu durum kişilerin uzun süreli borçlanmalarına, kredi boyunduruğuna girmelerine sebep olmaktadır. Kredi ile borçlandırılan insanlar bağımlı olmaktadırlar. Kariyer kaygısı insanları stresli hale getirmiştir. İşletmelerde ahlaki kriterler kariyer kaygısı ile sarsılmaktadır. Kariyer yapmak evlilik kurumunu geciktirmekte, aileye bağlılığı azaltmaktadır. Küreselleşme yeni iş alanları, imkanları da açmıştır. Sadece bilgisayarı ile geçimini sağlayan insanlar vardır. Emek ve işgücü piyalarından yaşanan değişim sosyo- kültürel yapıları etkilemektedir. İşsizliğin çoğalması emeğin değerinin azalması, nitelikli işgücü ile az eğitilmiş emek gücü arasındaki eşitsizlikler artmaktadır (Krugman - Wells, 2010: 489).

Beyin göçü tabiri ilk olarak 1960'lı yıllarda bilim adamlarının göçü çoğalınca İngiltere'de The Brain Drain (Beyin Göçü) olarak kullanılmıştır. Batılı kaynaklarda The Brain Migration olarak, vasıflı işgücünün bir ülkeden başka ülkeye taşınması olarak da ele alınmıştır (Bakırtaş - Kandemir, 2010: 963). Birinci ve İkinci Dünya savaşından sonra başlayan beyin göçü sanayileşme ile az gelişmiş, gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru yoğunlaşmıştır. ABD, Kanada, İngiltere, Fransa, Almanya, Avustralya gibi ülkeler beyin göçünü sistematik hale getirmişlerdir (Babataş, 2007: 263). Çeşitli burslarla eğitim kurumlarına çekilen öğrenciler, araştırma burslarıyla ilim adamları, buluşları, patentleri ve projeleriyle teknik insanlar cazip şartlarla gelişmiş ülkelere yerleşmişlerdir. Bu ülkeler nitelikli işgücü açığını kapatmak amacıyla göç almaktadırlar. Gelişen teknoloji nedeniyle bu ülkelerin daha çok eğitilmiş elemana ihtiyacı olmaktadır (Güngör, N., 2014: 2). Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere yapılan beyin göçleri gelir eşitsizliğinin de sebeplerinden birisidir. Çünkü göçle giden insan kaynağı ekonomik yönden güçlü olan ülkeye katkı sağlamaktadır, diğer ülkenin zayıflamasına sebep olmaktadır (Bakırtaş - Kandemir, 2010: 966).

Beyin göçünün göç alan ülkelere bilim ve teknoloji, iş gücü, yüksek öğretim alanında olumlu etkileri vardır (Uğur vd., 2016: 49). Beyin göçü için eğitim sektörü, yüksek

öğrenim en büyük sahadır. ABD dünyanın en zeki kabiliyetli çalışkan öğrencilerini cazip imkan ve şartlarla ülkesine çekmekte, kalıcı olmaları için uğraşmakta, istihdam oluşturmakta, tatminkar ücretler sunmaktadır (Güngör, N., 2014: 3).

Beyin göçünün kapsamı küreselleşme sürecinde genişlemiştir, yeni türleri olmaktadır. Bir kişi ülkesini değiştirmeden diğer ülkede bazı projelere iştirak etmektedir. Böylece kişinin fiziki göçü olmadan beyin göçü sağlanmaktadır. Teknoloji, bilginin akışında bilim adamı, uzman, araştırmacılar için zaman ve mekana bağlanmaksızın imkanlar sunmaktadır. Ayrıca bilgiye ulaşım, paylaşım, depolama, analiz, raporlama, istatistik gibi alanlarda çok hızlı, güçlü, maliyeti sıfıra yakın, yazılım ve programlar ve bunlara ulaşmakla büyük gelişmeler yaşanmaktadır. Beyin göçü, literatürde beyin gücü” ve “beyin dolaşımı /dolanımı” olarak da tanımlanmaktadır (Güngör, N., 2014: 3).

İşsizliğin, iş ücretlerinin düşük, nüfusun yoğun, savaş, soykırım, doğal afetlerin yaşandığı ülkelerden beyin göçü kişi değil, aile ve kitle bazında görülmektedir. Beyin göçü alan ülkelerin başında ABD gelmektedir. ABD göçmen ülkesidir. Küreselleşme süreciyle ABD'nin gelişmesinde göçmenlerin katkısı büyüktür. Gelişmiş Batı ülkeleri beyin göçüyle nitelikli, yetişmiş insanları düşük maliyetlerle transfer etmektedirler. Nitelikli elemanın yetişmesinin zaman açısından da maliyeti vardır. Bununla gelişmiş ülkeler işgücü açığını ithal etmektedirler (Sağbaş, 2009: 33). Küreselleşme sürecinde beyin göçü sadece ilim adamı düzeyinde değil, iş adamı, sporcu, teknisyen, sanayici gibi toplumun diğer yetişmiş kesimlerini de kapsamaktadır.

Gelişmiş ülkeler beyin göçünü kolaylaştırmak ve hızlandırmak için sahip oldukları ülke pasaportunu yüksek ve çekici bir değer olarak kullanmaktadırlar. Gelişmiş ve zengin Batı ülkelerinin pasaportları dünyanın hemen hemen bütün ülkelerine vizesiz seyahati imkanı sağlamaktadır. İş, akademi, eğitim ve entelektüel dünyası her yerde geçeli pasaport ayrıcalığıdır. Beyin avcılığı küreselleşme sürecinde sadece ülkeler için değil, şirketler, üniversiteler, enstitüler ve çeşitli kurumların önceliği olmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde doğum oranlarının düşüklüğü de beyin göçü transferinin önemli sebeplerindendir. Bu nedenle nüfuslarını korumak için nitelikli beyinleri ithal ederek vatandaşı olmalarına imkan vermektedirler (Barışık - Çetinbaş, 2009: 39). Her iki taraf için de cazip olmaktadır.

Nitelikli göçmenlerin yerel aidiyetleri, çevreleri, bağlantıları göç alan ülke için ayrıca bir değer, kazanım olmaktadır. Küresel egemen merkezler nitelikli göçmenlere göç ettikleri ülkenin siyasi, ekonomik ve kültürel amaçlarına fayda sağlayacak projelerde yer vermekte, etkinlikte kullanılmaktadırlar.

Geçici süreli göçler, yılın belli aylarında iş, proje, ticaret için gidilip gelinen ülkelerde o ülkeye katkılar sağlamaktadır. Belirli süreli seyahatlerle üniversitelere, araştırma projeleri, misafir öğretim üyelikleri gibi bilimsel, zihinsel çalışmalar için gidilmektedir. Elde edilenler o ülkenin kazanımı olmaktadır. Projeler, araştırma konuları göç edilen ülkenin ihtiyacına göre seçilmektedir. Küresel şirketler de aynı çalışmalarını yaygın insan kaynakları potansiyelini değerlendirerek, yetkin ve uzman kişilere proje, buluş desteği sağlayarak yapmaktadırlar. Çok uluslu şirketler beyin göçünde etkindirler. İhtiyaçları çok ve imkanları geniştir. Yaygın ve kapsamlı iş pozisyonlarını geniş bir çerçeveden beyin ithali ile değerlendirmektedirler (Barışık - Çetinbaş, 2009: 44). Sosyal medya, pdf makaleler, online kütüphaneler, hakemli uluslararası dergiler, proje yarışmaları ve destekler beyin göçünün farklı yansımalarına da zemin hazırlamaktadır.

Beyin göçünün geri dönüşü de söz konusudur. Kamunun geliştireceği başarılı siyasetlerle beyin göçünün geri dönüşü ülkelerin kalkınmalarına destek olmaktadır (Uğur vd. 2016: 52). Çin, Tayvan, Hindistan, Güney Kore, Türkiye, Brezilya, Rusya gibi ekonomik büyüme sağlayan ülkeler Batı'da önemli konum ve kariyere sahip vatandaşlarını, soydaşlarını cazip şartlarla geri çağırmaktadırlar. Ülkelere, uzmanlık alanlarına ve çalışma şartlarına göre geri dönüşler farklılık arz etmektedir (Gökbayrak, 2008: 76). Nitekim birçok ülke mensubu kişi bu çağrılara cevap vermektedir. Dönüşlerde sadece ekonomik değil, milli ve insani saikler de dikkat çekmektedir.

Küreselleşme sürecinde ülkeler ve toplumlar üzerinde geliştirilen projelerde beyin önemli yer tutmaktadır. Liberal kapitalist ülkeler daima minimum maliyetle çalışmaktadırlar. Bir tarafa minimum olan değer, diğer taraf için maksimum kayıp olmaktadır. Nitelikli beyin göçü ile en çok kazananlar gelişmiş ülkeler olmaktadır. Göç veren kök ülkeye dönüş yapılmadığı zaman büyük bir kayıp oraya çıkmaktadır (Öneri, 2019: 15). Bir ülkede çıkan kriz, yetişmiş insanların ayrılmasına ve başka ülke aramalarına neden olmaktadır. O ülkede savaş, kriz çıkması bir tarafa, yetişmiş insan gücü de çok ucuza gelişmiş ülkelere gitmektedir. Beyin göçünün göç veren ülkeye

başka olumsuz etkileri de vardır. Kaliteli beyinler olmayınca toplumun üretkenliği zayıflamaktadır. Geri dönenlerin daha az, dönüş yapanların da düşük nitelikte oldukları görülmektedir (Uğur vd., 2016: 53).

Yapılan araştırmalarda göç veren kök ülkeye göçmenlerin katkıları, diasporanın para havalelerinin kalkınma üzerindeki etkileri, ülkelerine yatırım yapmaları, ülkelerarası siyasi, ekonomik ilişkilere destek olmalarıyla dikkat çekmektedir. Ayrıca beynin dönüşü gibi çeşitli şekillerde bilgi, birikim, teknoloji transferi, standartların yükselmesi bağlamında olumlu katkılar üzerinde çalışmalar yapılmakta, raporlar yayınlanmaktadır (Gökbayrak, 2008: 80). Bu bakımdan küreselleşme süreci beyin göçünün katma değerini kök ülkeler için değerlendirecek fırsatlar sunmaktadır. Kök ülkede kalsa aynı bilgi, birikim, teknik seviyeyi elde etme imkanı olmayan insanların geriye dönmeden değerlendirmesini sağlayacak imkan ve fırsatlarını geliştiren yapılanmalar ve projeler önem kazanmaktadır.

2.3.8. Sosyal Devlet

Sanayi devrimi ile çok hızlı gelişmeler yaşandı. Sermaye güçlüydü, devletin müdahalesi ise sınırlıydı. 1929 ekonomik krizinden sonra devlet vatandaşlarına asgari gelir düzeyi, sosyal güvenlik, eğitim ve sağlık imkanları için düzenleyici rol üstlendi, sosyal refah devleti güçlendi (Acar, 2017: 250). Sanayileşme ile gelişen liberal devlete güven azaldı ve ülkeler sosyal refah devletine yöneldiler. İkinci dünya savaşından sonra Avrupa ülkeleri sıkıntı yaşadılar. Yaraları onarmak, yıkıntıları gidermek için büyük bir çaba ile sanayileşmeye yöneldiler. Daha sonra meyvelerini toplamaya başladılar, büyük atılımlar yaptılar. Bu arada sendikalar işçilerin yaşam şartlarını iyileştirdiler. Avrupa ülkeleri vatandaşlarının refahını artırdı, sosyal devlet güçlendi. İnsanlara sağlık, eğitim, beslenme, dinlenme, eğlenme ve sosyal güvenlikleri için geniş imkanlar sağlandı. Avrupa cazibe merkezi oldu. Birçok ülkeden istihdam açığını kapatmak işçi ithaliyle iş gücü piyasaları güçlendirildi. Bir şekilde devlet ve özel sektör kazancını vatandaşlarıyla ve çalışanlarıyla paylaştı. Gelişmiş ülkelerde sosyal refah devleti uygulanırken ekonomik finansal ve mali krizler baş göstermeye başladı. Bu arada, küreselleşme ile gelen anlayış daha çok kazanan, çok az paylaşan bir sistem kurdu. Sosyal devleti ötedi, şirketleri, sermayeyi ve maliyeti öncelik olarak ele aldı. Üretim hatlarını işgücünün ucuz olduğu, sosyal hakların ve maliyetlerin düşük bulunduğu coğrafyalara

çekti. Bir taraftan Japonya, daha sonra Çin Batının elinden sanayileşmenin karlı üretimini aldı, maliyetleri düşürdü, pazarın akışını değiştirdi, kendi mecrasına aktardı (Acar, 2017: 252). Batıda sosyal, refah devleti zayıflamaya başladı. Birçok az gelişmiş ülke sosyal devlete özenmişti. Ancak, liberal düşünce, yaklaşımlar sosyal refah devletinin ömrünü kısa tuttular. Bazı yazarlara göre liberal devlet rekabet devletidir, bu nedenle sosyal devletin yerini neoliberal dönüşümün rüzgarıyla rekabet devleti almıştır (Jessop, 2009: 158).

Sosyal devletin zayıflamasının bir sebebi de özelleştirmeler nedeniyle devletin elindeki imkanların ve kaynakların azalması, ekonomi ve maliye politikalarındaki düzenleyiciliğinin, belirleyiciliğinin azalması, borçlarının artmasıdır (Acar, 2017: 252). Küresel ekonomik dalgalar, devletlerin bu alanda karar verme, uygulama süreçlerinde yetki ve kabiliyetlerini daraltmıştır.

İletişim teknolojisi ileri bir noktaya ulaştığında dolayı küreselleşmenin sağladığı etkileşim, toplumların ülkeleri, sosyal yaşamı, kültürleri, inceleme, irdeleme, takip etme, ölçme ve değerlendirme imkanını sunmuştur (Uluç - Yarcı, 2017: 92). Sosyal devletin zorunlu olduğu küreselleşme sürecinin etkileriyle daha çok anlaşılmıştır. Zira küreselleşme ile devletin egemenliği çoklu yapılara, çoklu iktidarlara geçmiştir. Çokuluslu şirketler, uluslararası kuruluşlar ekonomik hayata egemen olmuşlardır. Devletler tamamen devre dışı kalmamışlardır, ancak sosyoekonomik yetki ve güçleri sınırlanmıştır. Dönüşüme uğrayan kurumların sosyal devleti güncel hale getirmesi kaçınılmazdır (Çımrın, 2009: 202).

2.3.9. Yoksulluk ve Gelir Dağılımında Eşitsizlikler

Küreselleşme sürecinde küresel yoksulluk artmıştır. Dünya daha çok gelir, katma değer üretirken yoksulluk oranları yükselmektedir. Az sayıda kişinin servetlerinin devleştiği, sermayenin ve gelirin tabana yayılmadığı, hane halkına düşen gelir paylarının azaldığı görülmektedir. Belirli bir kesimin refah seviyesi giderek yükselirken, diğer geniş kesimlerin gelirleri düşmektedir. Küreselleşme sürecinde devletin sosyal politikalara müdahalesi önlenmiş, neoliberal politikalar hakim olmuştur. Tamamen piyasa şartlarına endekslenen ekonomi politikaları sonucunda gelir eşitsizliği ortaya çıkmıştır (Acar, 2017: 254). Gelir düşüklüğüyle aile düzenlerinin sarsıldığını, yaşam standartlarını korumak için farklı kazanç yollarına sapıldığını, evlilik, birlikte veya yalnız yaşama gibi

tercihlerinin farklılaştığı görülmektedir. Bu durum fırsat eşitsizliğini, sosyal problemleri, suçların artmasını, eğitim seviyesinin düşmesini, gayri meşru kazanç yollarının önünü açmış, yaygınlaşmasına sebep olmuştur (İNSAMER, 2018).

Yoksul ülkelerden gelişmiş ülkelere göç eden nitelikli işgücü/ beyin gücü ve genç nüfusun akışı da belki emek hırsızlığı olarak değerlendirilebilir. Çünkü özellikle eğitilmiş işgücünün gelişmiş ülkeye katkısı çok olmakta, onu yetiştiren ülke zayıf kalmaktadır. Nitekim bu tür geri beslemesi olmayan, kaynak ülke tarafından değerlendirilmeyen göçler, gelir dağılımında eşitsizliğin sebeplerindendir (Öneri, 2019: 16).

Toplumların, ülkelerin yer altı yeryüzüstü kaynaklarına, insan kaynaklarına el koymak, işgal ve müdahale etmek, sömürmek de hırsızlıktır. Sömürü hırsızlığın versiyonudur. Dünyanın en gelişmiş teknolojilerine, üniversitelerine, kurum ve kuruluşlarına sahip devletler, şirketler en nitelikli beyinler bazı hallerde sömürünün, hırsızlığın, haksızlığın başını çekmektedirler. Demokrasiyi geliştirmek için girdikleri ülkelerin kaynaklarına el koymuşlardır. İşgal edilen ülkelerde halkın fakirlikten beli bükülmektedir. İletişim sayesinde Bu nedenle sömürü düzenine ve küreselleşmeye karşı sosyal hareketler, sosyal ağlar yoluyla dağınık bireyleri çabucak bir araya toplamaktadır (Sayımer, 2014: 98).

Hammaddeyi ucuza alan, işgücünü düşük ücretle çalıştıran, ülkelerin kaynaklarını, pazarlarını kontrol eden, toplumun çıkarını düşünmeyen, ülke ekonomilerini sarsan çokuluslu şirketler, yoksulluğun amilleridir. (Kamacı - Turan, 2018: 83). Sosyal yapılar yoksullukla eğitim, beslenme, şehirleşme sorunlarının yanında, kültürel yıpranmalara maruz kalmaktadırlar. Dünyada her yetmiş kişiden birisi yardıma muhtaçtır. 2018 yılında ihtiyaç duyulan rakam 24,88 milyar dolardı, ancak %56'sı karşılanmıştır. Yardım bekleyen 142 milyon insan vardır. Milli gelirine göre en fazla yardım yapan ülke Türkiye'dir, milli gelirinin 0,85 ini 8,07 milyar dolar olarak yapmıştır. Bu alanda ABD 6,68, Almanya 2,99, AB kurumları 2,24, İngiltere 2,52 milyar dolar yardım yapmıştır (TRT Haber, 20 Ağustos 2019).

Dünyada 820 milyon kişi yeterli gıdaya erişememektedir. Açlıktan en fazla çocuklar ve kadınlar zarar görmektedir. Savaş, çatışma, güvensizlik, doğal afet, kuraklık, ekonomik kriz, iklim şoklarından dolayı açlık yaşanmaktadır (İNSAMER, 2018).

2.3.10. İnternet, Sosyal Medya, Dijitalleşme

Geleneksel medya gazete, radyo ve TV'lerdir. Medya insanları gelişmelerden dolayı bilgilendirerek önemli bir fonksiyonu icra etmektedir. Dünyayı toplumları, yaşama tarzlarını, kültürleri tanıma aracı ileri iletişim teknolojisiyle gelişen internet medyası ile kolaylaşmıştır. Teknolojinin gücüyle medya işlevsel hale gelmiştir. Doğru bilgilendirmenin yanında medyanın kullandığı içerikler yönlendirici olmakta, zaman zaman çeldirici, yanıltıcı bilgi ve haberler de üretilmektedir (Ayaydın - Ayaydın, 2018: 58). İletişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler, dijital ağlar, internet, cep teknolojisi ile geleneksel medya etkisini sürdürmekle beraber, yerini önemli oranda yeni medya almıştır. Yeni medyanın en etkin sürümü sosyal medya hızla yayılmaktadır. Sosyal medya özgürlük vaat etmektedir, katılım engeli yoktur, paylaşım açıktır. Kültürel gücü yüksektir. Eski ile bağları koparan, eskiyi değersiz kılan, toplumu ve özellikle gençleri tüketim kültürüne sevk eden sosyal medya yeni küresel kültürün aracısı olmaktadır (Babacan, 2016: 30).

Toplumsal ahlakı, kabulleri, tercihleri, algıları, değer yargılarını, gelecek planlarını, komşulukları, arkadaşlıkları, dostlukları sosyal medya derinden etkilemiştir, değiştirmiştir. Sosyal medya ilk çıktığında yakın olan kişileri bir araya getiren paylaşım siteleri idi (Uluç - Yarcı, 2017: 91). Son haliyle ise kapsamlı içerikleri sunan, karşılıklı çalışan fonksiyonel ve etkin bir ağ haline gelmiştir. Aidiyet, mahremiyet, sadakat, vefa gibi, toplumsal değerleri, kriterleri değiştirmiştir.

Toplumlar gerek geçmişlerini gerekse başka toplumların davranış, ahlak, hassasiyet ve geleneklerini medya, sosyal medya yoluyla öğrenebilmektedirler. Paylaşımlar kişi ve gurupların inanç ve düşünce yapılarına göre şekillenmektedir. Sosyal medya kamusal hayata geniş katılım imkanları sunmaktadır (Uluç - Yarcı, 2017: 91). Sosyal medya, küresel siyasetin en önemli aracıdır. Aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel küreselleşmenin etkin bir unsurudur. Bu nedenle siyaset kültürü de değişmektedir. Sosyal medya ile siyaset ve düşüncelerin yayılması daha kolaylaşmıştır. Siyaseti etkilemekte ve toplumları yönlendirmektedir (Karakulakoğlu, 2012: 39).

Her ailede, arkadaş gurubunda, işyerinde, okul, üniversite arkadaşlıklarında whatsapp gurupları revaçtadır. Siyasi, kültürel, mesleki, ideolojik guruplar, platformlar kurulmuştur. Yerel, ülkesel ve evrensel konular paylaşılmakta ve müzakere

edilmektedir. Paylaşımlar, katılımlar ve etkileşim zamana ve mekana bağlı değildir (Uluç - Yarcı, 2017: 89).

Medya, sosyal medya ve iletişim kanalları kişileri dinamik tutmakla beraber bağımlı kılmış, manipülasyon, yönlendirme ve etkilemeye açık hale getirmiştir. Medya, anlayışları, algıları, muhakeme ölçülerini etkilemektedir. Sosyal medyada katılım imkanı olan insanların hazırladıkları içerikler insanları etkilemektedir. Sosyal medya büyük şirketler ve devletlerin kontrol aracı olmuş, trilyon dolarlık görünmeyen yüzü ortaya çıkmıştır (Varol, 2017: 405).

Sosyal medyanın dinamizmi ve etkisi her devletin ve topluluğun kendi düzenini kurmasını gerektirmektedir. Çok uluslu şirketler medyanın gücünü görerek medya sahasında güçlenmişler ve medyayı tekel, tek ses haline getirmişlerdir (Öze, 2017:205). Küresel merkezlerin elinde ve kontrolünde olan bu sistem karşısında toplumun diğer kesimlerinin yapacakları, geliştirecekleri enstrümanlar zayıf ve güçsüz durumdadır. Diğer kesimler, küresel sistemin belirlediği ve uyguladığı sosyal medya araçları içerisinde etkin anlamda yenilikçi değil, ancak koruyucu, geliştirici çalışmalar üretmeye çalışmaktadırlar. Bunlar da sınırlı kalmaktadır. Aileyi, çevreyi, tarihi, toplumsal değerleri geriye iten kendini haklı, doğru ve özgür olarak ele alan sosyal medya anlayışı ve gücü bireyler, toplum üzerinde egemendir, giderek daha çok etkinleşmekte, yaygınlaşmaktadır (Babacan, 2016: 38).

Medya halkın haber alma özgürlüğü katkı sağlayan, kamu hizmeti veren bir araçtır. Bu nedenle medya tekelinin şahıslarda olması medyanın özgün ve temel işlevini ortadan kaldırmaktadır. Medya, küreselleşme sürecinde halka haber verme, bilgi sağlama, halkı yönlendirme, şartlandırma ve istenilen alanlara çekmeye yönelmiştir. Kamu yararı yerine çok uluslu şirketlerin karları, küresel otoritelerin amaçları ve çıkarlarını öne almıştır. Çünkü küresel medya az sayıda çok uluslu şirketin elinde bulunmaktadır (Varol, 2017: 406).

İnternet, sosyal medya küresel silahtır. Devletler, toplumlar siyaset, ekonomi, sosyal ve kültürel alanda interneti yoğun bir şekilde kullandıkları için savaş (internet savaşı)'ın kaçınılmaz, etkisinin de yüksek olacağı tahmin edilmektedir (Ryan, 2019: 236).

Sosyal medyanın gençler üzerinde büyük etkisi vardır. Yapılan araştırmalara göre gençler sosyal medyada kendilerini rahat ve zgr hissetmektedirler. Bugünün gençleri sorumluluklarını aksatmaktadır. Aile içi iletişimde zayıftırlar. Sevgi, saygı, vefa ölçüleri, dürüstlük ilkeleri zayıflamaktadır. Çalışma azmi ve şevki yerini rahatlığa bırakmaktadır. Araştırmalara göre sosyal medya gençler üzerinde fiziki, psikolojik, sosyal ve zihni yönden olumsuz etkilere neden olmaktadır. İngiltere’de Manchester niversitesi ile BBC’nin dünya genelinde yapmış olduğu araştırmada ilginç sonuçlar ortaya çıkmıştır, Araştırmaya göre gençlerde dijital bağımlılık vardır. Onlarca sanal arkadaşları olmasına rağmen, yalnızlık hissetmektedirler. Sosyal medya da beğenilmediği zaman karamsarlığa düşmektedirler. Mevcut hale sosyal medya insanları ve özellikle gençleri sosyallikten uzaklaştırmaktadır (Tarhan, 2019)

Bazı araştırmalara göre sosyal medyanın olumlu yönleri de görülmektedir. Gençlerde sosyal medya vatana bağlılığı, yardımseverliği, hayvan sevgisini geliştirmektedir. Sosyal medya toplumsal etkisi yüksek bir araçtır. Görünen odur ki olumlu ve olumsuz etkileri giderek artmaktadır (Ayaydın - Ayaydın, 2018: 79).

Sosyal medya sosyalleşme aracı olarak görülmektedir Ağlar üzerinden sosyal ilişkilerin geliştiği önemsenmektedir. Küresel egemen glerin ideolojik, sürekli ve etkin aracı insan nasıl sosyalleştirebilir? Bütün bilgiler, tanımlamalar, ilgiler, sözler, düşünceler bir kontrol, izleme, lme, değerlendirme merkezi ve sistemine bağlanmıştır. (Dilmen - ğt, 2010: 240).

Dijital yaşam, bireyi, toplumu ve hayatı kuşatmıştır. Bireyleri programlamakta, bireyler programlanmaktadır. Dijital program, zaman, yer, kimlik, amaç, açıklık, sosyallik, seçim, karışıklık, boyut, gerçeklik olarak on özelliği insanlara yüklemektedir (Yengin, 2014: 116).

Teknoloji dijital ağlar ve araçlarla insanları birbirlerine bağlamıştır. Toplumda sıradan, hatta kabul görmeyen insanlar kendilerini ifade etmekte, mesaj göndermekte, geri bildirim almaktadırlar. Bireyler tanıdığı ve tanımadığı geniş bir kitle ile iletişim halindedirler. Bu bir tatmindir, bununla birlikte bağımlılığı da artırmaktadır. Dijital dünya insanları birbirlerine bağlarken insanlar teknolojiyi tekeline bulunduran merkeze, o merkezin yönetimine, ağda sunulan içeriklere ait olmakta, bağımlı kalmaktadırlar (Güney, 2017: 208). Küresel emperyalist gler büyük ve fonksiyonel

düzeni kurmuş bulunmaktadırlar. Dijital yaşam sosyal hayatın tümünü kuşatmakla beraber birey ve toplum üzerinde bağımlılığı sağlayarak psikolojik üstünlük elde etmişlerdir. İnternet bağımlılığı insanlarda çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir. Dijital bağımlılığı olan kişilerde üç özellik görülmüştür. Kendilerine bakmıyorlar, temizliğe dikkat etmiyorlar. Sıcak yemek yemiyorlar. Dini, milli, ideolojik aidiyetleri gereksiz buluyorlar (Tarhan, 2019)

İnternette geçirilen niteliksiz zaman sekiz saati geçiyorsa bu durum bağımlılık olarak nitelendirilmektedir. Bu insanlar internet kullanmadıkları zaman karamsar, mutsuz, sıkıntılı olmaktadır onlar için, karşılıklı konuşmak yerine sanal dünya ile meşgul olmak daha kolay gelmektedir (Öztürk, U., 2015: 631). Sosyalleşme adına sosyal medya ve internete takılan kesimler sosyal hayatın en temel unsurları aile ve yakın çevreleriyle daha az ilişki kurmaktadır. İnternette tanımadıkları kişilerle daha çok temas kurmakta, kendi yaşamlarını abartmakta, gerçek dışı ifadeleri kullanmakta, böylece farklı kişilik ve karakter yansımaları ortaya çıkmaktadır. Giderek sanal, dijital yaşama bağlılık daha çok artmaktadır (Güney, 2017: 210).

Dijital yaşama bağımlılık yeni hastalıklara sebep olmaktadır. İnternetsiz kalma korkusu anlamına gelen Netlessfobi, internetsiz zaman geçirememeye veya internette çok zaman ayırma, internetin olmadığı ortamlarda sıkıntı, sorun yaşamak, aşırı bağımlılıktır. Niteliksiz zaman geçirenlere Netlessfobikler denilmektedir ki, giderek sayılar çoğalmaktadır (Günay, 2017: 211).

İnternet kullanırken birçok hastalık ortaya çıkmaktadır. Bilinen tıp dergisi The New Scientist'e bu hastalıklar şunlardır:

Ego sörfü: İnternette kendini, adını aramak,

Enfornografi: Bilgi açlığını dindirmek,

Blog ifşacılığı: Yayılması uygun olmayanları açıklamak,

Youtube-Narsizmi: Kendine ait videoları yayınlamak,

Myspace Taklitçiliği: Farklı bir kişiliğe özenmek, bürünmek,

Google Takibi: Kişiler hakkında bilgi edinmek,

Siberhondrik: En küçük bir hastalıkta internetten tedavi aramak,

Photolurking: Uzun zaman başkalarının fotoğraflarına bakmak,

Wikipedializm: İnternet ansiklopedisine katkıda bulunmak, yazmak ve tashih yapmak,

Cheesepodding: Müzik parçaları indirmek, gibi birçok hasatlık sayısı giderek artmaktadır (Özsoy, 2009: 652).

İnternet zaman ve mekanı ortadan kaldırmaktadır. İnsanlığın varoluşu, sosyal hayat, zaman ve mekanla kaimdir. Zamanın ve mekanın ortadan kalkması yabancılaşmayı meydana getirmektedir (Dağtaş - Yıldırım, 2015: 152). Varlık sorunları yaşayan nesiller, topluluklar yaşamı tatsız ve zevksiz görmekte, hırs ve çabalarını yitirmekte, hayal alemine dalmaktadırlar. Gelecek geçmişle kaimdir. Sanal alemler meçhul ve belirsiz, ütöpik hayatı sundukça insanlar ve özellikle gençler dünyadan, yaşamdan, zaman ve mekandan kopmakta, yabancılaşmaktadırlar.

Dijital yaşamın önemli bir unsuru sanal topluluklardır. Sanal topluluklar ki bunlara cemaatler de denilmektedir, canlı, hızlı ve etkin yapılardır. Sanal topluluklar her zaman gerçekçi ve doğru olmamakta, manipülasyona ve aldatmaya da açık bulunmaktadır. Bilgisayarı başında, cep telefonu elinde, internet ve ağlar üzerinde toplumsal hareketlere katılan bir kesim ortaya çıkmıştır. Psikolojik olarak rahatlamak için toplumsal sorunlara karşı sosyal medyada tepki gösteren Slaktivizm, Cliktivizm diye isimlendirilen kesimler aktif olmuşlardır. Slacker/ tembel, aktivist / eylemci birleşmesinden, “tembel eylemci”, gelen sosyal medya eylemcileri yeni bir eylem türünü ifade etmektedir. Asgari çaba göstererek, sosyal medyada, imge, simge, emoji, resim ve işaretleri kullanarak tepki formları oluşturmaktadırlar (Çaycı - Karagülle, 2014: 6375).

Sosyal medya mobil iletişim araçlarıyla siyasi ve sosyal hayata katılımı sağlayan, çabuk örgütlenen, kitleleri hızlı harekete geçiren dinamik bir ağıdır. Kamuoyunun ilgi, bilgi ve haber kaynakları mobil iletişim sistemlerine bağlanmıştır. Bilgiyi, haberi doğrulama, araştırma, peşine düşme sayısız, farklı kaynaklarla teyit etmek mümkündür. Ancak bu sistem kamuoyu oluşturmakta çok mahirdir. Zira, toplum birçok konuda bilgi kaynağı olarak sosyal ağları tercih etmektedir. Ağlarda bireyler göreceli özgürdür, katılımcıdır, paylaşımcıdır, paydaştır. Ancak paylaşımların riskleri vardır: Manipülasyon, dezenformasyon, özel hayata saldırı, sosyal mühendislik, hacker atakları, zaman ve

mekansızlık, ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel çarpıtma, aldatma, yanlış haber, provokasyon, tahrik, bağımlılık gibi bireyi, toplumu, ülkeyi ve insanlığı zora sokacak tehlikeler için kolay yayılma alanı olarak sosyal medya birçok riski taşımaktadır (Eren - Aydın, 2014: 202-203).

Sosyal medya, yeni medya, ağ ve internet teknolojisi bireyi, bireyselliği öne çıkarmış ve başarmıştır. Sansürü ve sınır yoktur (Kırık, 2012: 93). Sorumluluk duygusunu zayıflatmıştır. Zamanımızda sosyal medyanın, ağların toplumsal etkileri henüz tam olarak ölçülebilmemiş ve incelebilmemiş değildir. Sürekli değişen, dinamik bir süreç içerisinde bulunan sosyal medya, diğer adıyla yeni medya geleneksel medyadan farklıdır. Alıcılar aynı zamanda verici durumundadırlar. Mekan ve zaman kalkmıştır. Yersiz-yurtsuzdur, insanlar sanal ağlarda, ama ancak yeryüzünün her yerinde ve her yerine yönelik olarak etkindirler. Sadece şirketler değil, devlet, kurumlar, kuruluşlar, toplum, bireyler, sanal topluluklar sosyal medyada aktif olarak yer almaktadırlar (Uluç - Yarcı, 2017: 99). Sosyokültürel yapıları sosyal medyanın derinden etkilemektedir.

2.3.11. Çevre ve Doğal Yaşam

Çevre dünyanın en önemli sorunlarından birisidir. İnsanlığın ve varlığın geleceğini tehdit etmektedir (Kaya, S. 2019: 95). Küreselleşme sürecinde çevre ve doğal yaşamın tahribatı devam ederken, çevre bilincinin geliştiği, doğal yaşamın korunması için küresel anlayışın yerleştiği, doğal ürünlere doğal beslenmeye karşı ilginin arttığı görülmektedir. Esasen küreselleşme birtakım alanları kapatırken, sömürürken diğer taraftan da iletişim ve etkileşimle insanlar ve toplumların düşünme, değerlendirme, sorgulama, araştırma melekelerini de harekete geçirmekte, geliştirmektedir.

Dünya nüfusunun çoğalmasıyla gıda ihtiyacı artarken, tarım alanları, sanayi ve teknolojik gelişmelerden dolayı çevresel etkilere uğramıştır (Ağcakaya - Öğrekçi, 2016: 27). Kentleşme, yolların, barajlar, fabrikalar, santraller ve büyük alt yapı, üretim tesisleri, tüketimin artması çevre sorunlarını büyütüştür.

Sanayileşme ile toprak, hava, su, yeryüzünün doğal alanları ciddi şekilde zarar görmüştür. Atıklar, zehirli dumanlar, zararlı ürünler, kesilen ağaçlar, yok edilen ormanlar, kirletilen su kaynakları, sağlıksız yapılaşma, kentleşme (Sarıoğlu, 2005: 62) sanayide zararlı kimyasallar doğal dengeyi değiştirmiş, yeryüzü tarihin en büyük

tahribatına uğramıştır. Maalesef bu katliama da gelişmiş ülkelerin sanayileri sebep olmuştur. Sanayi ve teknolojiyi ellerinde bulduran çok uluslu şirketlerin önceliği kısa, çabuk yoldan ve büyük oranda para kazanmaktır. Ağaçların kesilmesi, suların ve toprağın, havanın kirlenmesi yeni bir kazanç kapısıdır. Zira kirliliğe çözüm için yine üretim mekanizmaları, endüstriler çalışacak, para kazacaklardır.

Kazanç hırsı, rekabet, güvenlik kaygıları ile geri dönüşü, çözümü olmayan sorunlar ortaya çıkmıştır. Kapitalist düşünce için çevre sorunlarını gidermek, çözüm üretmek önemli değildir. Öncelikli amaç kısa zamanda kar elde etmektir. (Sarioğlu, 2005: 25). İklim değişikliği kaygıları artırmaktadır. İklim değişiklikleri, erozyon, bitki örtüsü, hava, su, deniz, enerji kaynakları, insan sağlığı hayvanlar aleminde değişikliklere sebep olmaktadır (Doğan - Tüzer, 2011: 25). Bütün bunlar sosyal hayatı da derinden etkilemiştir. Sağlıksız şehir planları, ulaşım güçlükleri, konut yetersizlikleri, toplumsal gelişmenin önünde büyük engeller olmuşlardır. Doğal yaşamdan uzaklaşan nesiller yapay dünyanın problemleriyle, hastalıklarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Kaos, kargaşa, kirliliği ve sağlıksız şartlarda yetişen nesillerin yaşamları da sorunlar içermektedir. Yaşam kalitesi insan, toplum için önemlidir. Sağlıksız şartlar sadece bedensel değil, ruhsal sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle çevre ve doğal yaşamın tahribatı birçok sağlık sorunlara, sosyal problemlere, manevi sıkıntılara da sebep olmaktadır. Küreselleşme sürecinde iletişim araçlarının toplumları bilgilendirecek araçları sayesinde insanlık değişim, dönüşüm arayışlarına yönelmektedir (Erdağ - Peker, 2014: 218).

Çevre bilinci insanlarda uyanmıştır. Toplumsal talep ve baskılar yerel, genel ve küresel otoriteler üzerinden ağırlıklarını hissettirmeye başlamışlardır. Doğal yaşama ve doğal ürünlere, planlı kentleşmeye, toprağın, suyun, havanın korunmasına kirletilmemesine yönelik hukuki, sosyal ve teknolojik tedbirler alınmaya başlamıştır. Bu alanda çok sayıda kurum ve kuruluş teşekkül etmiştir. Bu konularda izleme, denetleme, takip etme görevlerini üstlenen birçok kişi, kurum, dernek, devlet kuruluşu olup, birçok da hukuki düzenlemeler, küresel sözleşmeler yapılmıştır. Küreselleşme çevre bilincini uyandırırken ortak bir inanç, anlayış ve “tek bir dünya var, başka yok” diye yaygın ve kapsamlı bir duyarlılık küresel düzeyde oluşmuştur (Akşit, 2007: 6).

2.3.12. Küresel Sosyal Sorunlarla İlgili Rakamlar

Küreselleşme sürecinde önemli ve geniş çaplı sosyal yaralar, sorunlar baş göstermiştir. Bir kısmı bütün insanlığı ve yeryüzünü endişeye sevk eden, bir kısmı ise Müslüman toplumları daha çok ilgilendiren gelişmeler sosyal ve kültürel yapının bozulmasına, yıpranmasına sebep olmaktadır. Obezite, açlık, stres, travma, feminizm, cinsiyet eşitliği, savaş mağduru ve yetim çocuklar, yoksulluk, yaşlı nüfusun artması, yapay zeka, hava kirliliği, iklim değişikliği, işgaller, istilalar, soykırımlar, göçler, mülteciler, büyük sosyal ve kültürel sorunlara sebep olmaktadır. Bunlarla beraber bütün ülkeler için eğitim, bulaşıcı hastalıklar, anne ve babanın çalışmasından dolayı çocukların durumu, çevre, uyuşturucu alışkanlığı büyük bir sorun haline gelmiştir (Köse, Ö., 2003: 32). İlgili rakamlar, araştırmalar göz korkutmaktadır. Her 10 kişiden birisi kirli hava teneffüs etmektedir. Her yıl 7 milyon kişi ölmektedir. Hava kirliliği ömrü 2 yıl kısaltmaktadır. Şehirleşme, sanayileşme, fosil atıklar, nüfus artışı ve doğal afetler hava kirliliğine sebep olmaktadır (TRT Haber, 4 Mayıs 2018).

BM'in 2017 istatistiklerine göre dünya üzerinde 258 milyon göçmen vardır. %48 i kadın, %14 ü 20 yaş altıdır. Asya 80, Avrupa 78, Kuzey Amerika 58, Afrika 25, Latin Amerika 10, Okyanusya'da 8 milyon göçmen vardır (Anadolu Ajansı, 1 Şubat 2017).

1970'de obez insan sayısı 105 milyon iken günümüzde 700 milyona çıkmıştır. Aşırı kilolarla birlikte 2 milyara ulaşmaktadır. Her yıl 1 milyon kişi hayatını kaybetmektedir. Fast food, GDO'lu ürünler, aşırı tüketim, sağlıksız beslenme obezitenin en önemli sebepleri sayılmaktadır. 1, 3 milyar insan çok boyutlu yoksulluk içindedir. Diyabet, kalp, hipertansiyon hastalıklarına daha çok obezite sebep olmaktadır (İNSAMER, 2018).

Dünyada 2020 yılında 158 milyon, 2025'te 206 milyon, 2030 'da 254 milyon 5-19 yaş aralığındaki çocuk/ergenin obezite ile yaşaması öngörülmektedir. 61. 987. 920 kişi ile birinci sırada Çin, 3. 389. 941 kişi ile dokuzuncu sırada Türkiye bulunmaktadır (TRT Haber, 21 Ekim 2019).

Savaşlarda en büyük zararı çocuklar görmektedir. Afganistan'da, Irak'ta, Yemen'de, Suriye'de, Afrika'da çocuklar hayatını kaybetmekte, yaralanmakta, yetim kalmakta ve tacize uğramaktadırlar.

Aile kurumu yıpranmaktadır. Evlilik yaşı yükselmekte, boşanma oranları artmaktadır. 1970 yılından doğurganlık oranı dünya genelinde 4,7 iken, 2013 yılında 2,5'a düştü. Her yıl 60 milyona yakın kürtaj gerçekleşmektedir. ABD ve AB de evlilik dışı doğum oranı %50, bazı ülkeler de %70'e dayanmıştır. Boşanma teşvik edilirken, eşcinsellik özendirilmektedir (İNSAMER, 2018).

Kriz bölgelerinde yaşanan travmalar sosyal dengeyi bozmaktadır. Doğal afet, savaş taciz, tecavüz, şiddet, kayıp, göç, ihmal, istismar, yaralanma, ölüm, esir düşme, yaşama yönelik şiddet travmalara sebep olmaktadır. Bunların sonucunda çok sayıda kalıcı, uzun yıllar devam eden sağlık ve psikolojik sorunlar ortaya çıkmaktadır (İNSAMER, 2018).

2.4. Küreselleşmenin Kültürel Etkileri

Küreselleşme yaşam tarzını, düşüncesini, birey ve toplum hayatını çok yönlü etkilemektedir (Korkmaz - Osmanoglu, 2019: 957). Küreselleşme sürecinin etkileri ortaya çıktığında sürecin ekonomi ile ilgili olduğu, küresel şirketlerin bütün dünyayı ve ülkeleri ekonomik olarak çevrelemek istedikleri, ulus devletlerin egemenlik alanlarının bu bakımdan giderek kısıtlanacağı düşünülmüştür. Sürecin başında küreselleşmeyi daha çok sosyologlar incelemişlerdir. Ekonomik etkileri, yansımaları değerlendirilmiş, tartışılmıştır. Daha sonra küreselleşmenin siyasi etkileri görülünce süreç siyaset bilimcilerin de ilgi alanına girmiştir. Geçen süre içerisinde küreselleşmenin en büyük etkisinin kültürel yönde olduğu ve bu etkinin genişleyeceği görülmüştür. Hilmi Ziya Ülken kültürü, toplumun "sosyal hafızası olarak görmüştür. Bazı yazarlara göre de kültür, bir toplumun tarihsel süreçte ürettiği, gelecek nesillere taşıdığı maddi, manevi birikimlerinin, yaşam pratiklerinin, düşünce, idrak değerlerinin bütünüdür (Turhan, 1994: 39-40). Maddi değerler, yaşama, yeme, içme, giyme, geçimini sağlama gibi faaliyetlerin tümüdür. Manevi değerler ise, duygu, düşünce, ahlak, gelenek, göreneklerini içeren özelliklerin toplamıdır. Batı kültürünün küreselleşme sürecinde egemen aktörü, biçimlendiricisi ise ABD'dir (Taylan - Arklan, 2008: 95).

Küreselleşme yerel değerleri ve kültürleri olumsuz etkilemektedir. Ortak yaşama tarzı için üretilen film, müzik gibi kültürel ürünlerin yanında, mal ve hizmetlerle egemen kültüre maruz kalan toplumlar tüketime yönelmekte, şuurlarını yitirmekte, sürecin egemen baskısı altına girmektedirler (Uğur, 2015: 8). ABD'nin ürettiği kültürel maddi değerler markalardır. Markalar kültürün önemli bir aracı haline gelmişlerdir. Coca Cola,

Pepsi, Starbucks Coffee'den McDonalds, KFC gibi fast foodlar yiyecek, içecek kültürüne, Hollywood filmleri, çizgi filmler, dijital oyunlar, oyun kahramanlarında sunulan yaşam tarzlarına, Apple cep telefonları, Windows yazılım programlarıyla hayatın tümüne, sosyal medyanın araçları twitter, facebook, youtube, instagram gibi uygulamalarla ağ toplumuna, amazon, e-bay, ali baba satış siteleri ile pazara, Google arama motoru gibi rehber sitelerle canlı, çekici, sürükleyici, etkin, bağımlı yeni bir hayata insanlık çekilmektedir. Öyle ki, sosyal paylaşım sitelerinden facebook misyonunu, “dünya insanlarını düzenlemek” olarak iddia ve ilan etmiştir (Yıldız, 2012: 541). Bu konuda başarılı da olmaktadırlar. Hayatın her tarafını saran kültürel çember, kuşatma vardır. Bütün bunlar kültürün maddi kısmı görünmekle beraber iç dünyalar ve düşünceler bu kültürün manevi kapsama alanına girmektedir. Küreselleşme kişi, aile, toplum hayatını kökten etkileyen inanç, duygu, düşünce, idrak, ahlak, gelenek, görenek, değer yargıları, ahlaki değiştiren, zorlayan, alt üst eden, etkin, yaygın, çekici, aldatıcı büyük bir kültürel akım, istila, sömürüye sistemidir. Sanat, edebiyat gibi değerler, tüketim kültürüne kurban edilmektedir (Korkmaz - Osmanoğlu, 2019: 954).

Dünya toplumsal hayatı kapsayan, yerel anlayış, bakış, duruşları değiştiren kültürel dayatma ile karşı karşıyadır. Kişi, aile, toplum, devlet, ticaret, eğitim, çalışma hayatı, işyeri, şirket, fabrika ve insanın olduğu her nokta küreselleşmenin nüfuz ettiği yerlerdir, yapılarıdır. Küreselleşme süreci, Asya'dan Afrika'ya, Avrupa'ya Amerika Kıtasına Müslümanlardan Budistlere, Hristiyanlardan Hindulara, Güney Amerika yerlilerine, ateistlere, kültürel dünyalarına ve birikimlerine uzanmış, kapsamına almıştır (Korkmaz - Osmanoğlu, 2019: 952). İnsanlığı homojen, türdeş hale getirme, tek düze kılacak mono kültür programı uygulamaya konulmuştur. Küresel kültürün yerel kültürlerin yerini alması ve dünyanın siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan düzleştirilmesi, yönetimi, denetimi ve sömürüsü planlanmış, uygulanmaktadır. İnsanlar günlük, olağan ihtiyaçlarıyla kültürel çembere alınmıştır. Küresel kültür, sürecin ilk başlarında McDonaldslaşma, Colalaştırma, Amerikanlaştırma olarak ifadelendirilmiştir, Zamanımızda çok isimlendirme çeşitlenmiştir. Facebooklaştırma, Twitterlaştırma, Netflixleştirme ve niceleri... Sonuç olarak günümüzde mono(tek) ve egemen kültür Amerikan kültürüdür, (Türkkahraman vd., 2009: 7). Amerikanlaştırmadır. Küreselleşme özgürlük vaadi ile gelen kapsamlı köleleştirmeye dönüşmüştür. Üstelik hedef kitleler tarafından ödenmektedir. Pahalı cep telefonları, yazılım, program ve uygulamalarla

küresel sistem ücretini de oldukça yüksek bir bedelle tahsil etmektedir. İnsanların en çok zaman harcadığı yeni medya, sosyal ağlardır. Ödenen sadece zaman ve imkan değil, sosyokültürel varlıklardır. Değerler değersizleştirilmekte, zihinler işgal edilmekte, esir alınmakta, duygular, vicdanlar sömürülmekte, akıllar tutulmaktadır (Korkmaz - Osmanoğlu, 2019: 960).

2.4.1. Din ve İnanç Dünyası

Küresel ağlar genişledikçe küresel kültür yeryüzüne yayılmakta, ağ toplumları oluşmakta, kültürel hayat şekillenmektedir. (Elitaş - Keskin, 2014: 185). Kültürel emperyalizm etkin hale gelmiş, güncellenmiştir. Kültürün manevi tarafı inanç, din, düşünce hayatıdır. Küreselleşme güçlü içeriklerle, film, oyun, çizgi film, medya, reklam ürünleriyle yeni bir kültürü ve dünyayı kurgulamaktadır. Maddi, hazcı, seküler, değerleri sarsan, ahlak ve ölçüleri serbest yaşamı öne çıkarmaktadır. Kültürel içerikler, küreselleşme ile insanlığı köklerinden kopararak, ayıracak bilgilerle yayındadır. Dini motifler zaman zaman Hristiyan Musevi, pagan, ateist, deist yaklaşımlardır. Küreselleşmenin dini etkileri girift, karmaşık ve çok yönlüdür. (Shahatov, 2019: 324).

Temel toplumsal değerleri can, akıl, inanç(din), nesil(aile) mal bütün dinlerde korunmuştur. Küreselleşme kazanmayı, hırsı, elde etmeyi, bireyciliği, bencilliği önceleyen, sömürü anlayışı olan bir kültürü hakim kılma arzusundadır. Bütün dinler şu veya bu şekilde ahlak, fedakarlık, saygı, ötekini kabul etme, adil olma gibi asgari müşterekleri, değerleri savunmaktadır. Küreselleşme ile dinlere olan ilginin azaltılmakta, bu temel değerleri yıpratmaktadır. Hristiyanlık küreselleşme karşısında ezik, zayıf hale gelmiştir. Küreselleşme kaynağı olan Batı Medeniyetinden ilhamla, yeni çağda Hristiyanlığa karşı sırt çevirmiştir (Duralı, 2000: 53). Küreselleşme Batı toplumlarından çıkan ama onu da görmezden gelen veya kullanan bir zihniyete sahiptir. Hristiyanlık sürekli güç kaybetmekte, kiliseler kapanmaktadır. Hristiyanlık üzerine araştırmalar yapan bir şirket ABD’de haftada 100 kilisenin kapandığını, kiliselerin bira fabrikası, bar ve oyun mahalline dönüştüklerini, 6-10 bin arasında kilisenin kapanma aşamasına geldiğini, kiliseye giden insan sayısının %20’nin altına düştüğünü tespit etmiştir (Euronews TR, 29 Kasım 2018).

Küreselleşme sürecindeki araçlar dini inanç, anlayış, tercih ve kabulleri de ezici bir şekilde sarsmaktadır, eğilimleri suflı arzulara çevirmektedir. Bütün dini yapılar

küreselleşme sürecinde zarar görmüştür. Küreselleşme liberal kapitalizme dayanmıştır. Din geri plana itilmiştir. Küreselleşmenin dini kurumlardan haz etmediği açıktır. Batı kendi Hristiyan kaynaklarından da uzaklaşmıştır (Kılıoğlu, 2017: 263).

Küreselleşme değerleri değiştirmiştir. Bireyci, çıkarıcı, hazcı, hırslı anlayış, değerler öne çıkmıştır. Sorumlu, diğerkam, yardımsever anlayış ve değerler ikinci planda itilmiştir (Küçükşen - Budak, 2017: 324). Bunlarla beraber, küresel güçler Hristiyanlığın sinerjisini elde etmek amacıyla bazı dini gruplarla iş birliği içerisinde. Amerika'da Hristiyan evanjelistlerle küreselleşmenin amaçları bütünlük içindedir (Coşan, 2018: 134).

Liberal kapitalist toplumlarca üretilen kültür bütün dünyaya iletişim kanallarıyla ihraç edilmekte ve inanç dünyasını kapsamına almaktadır. Kültürel yayılma, istila, emperyalizmin Batı'nın, daha çok Amerika'nın siyasi, ekonomik ve sosyokültürel hedeflere ulaşmayı amaç edindiği Batılı aydınlar tarafından iddia edilmektedir (Çapcıoğlu, 2008: 97-98).

Küresel medya şirketleri insanlığın düşünce hayatını da kısıtlamaktadır. İfade özgürlükleri küresel şirketlerin piyasa çıkarlarına takılmakta ve sınırlanmaktadır. Küresel şirketler devletlerden daha etkili olduğu için çıkar ve yararları da düşünce özgürlüğünden önce gelmektedir (Varol, 2017: 412). Sadece onların izni, onayı olan düşünceler, görüşler medyada yer bulmaktadır.

Hindistan, Çin coğrafyasında yaşayan Hindu ve Budistlerin küreselleşmeye zaman zaman uyumları, zaman zaman dirençleri görülmektedir. İslam ülkelerine gelince, küreselleşmenin bir ikilemeyle karşılaştığı gözlemlenmektedir. Küreselleşmenin egemen unsurları bir taraftan İslam ülkelerini kuşatıcı, kapsayıcı gözükmeye çalışmakta, diğer taraftan dışlayan, ötekileştiren, çifte standart uygulayan tutum ve davranış içerisinde bulunmaktadır. Dışlama, ayırıştırma, ötekileştirme karşıt sosyal dalgayı harekete geçirmiştir. İslam dünyası küreselleşmenin patronu ABD ve küresel güçlere karşı daha çok toplumlar nezdinde büyük bir direnç göstermeye, karşı davranışlar geliştirmeye yönelmiştir. İslam ülkelerine ve Müslümanlara baskılar, operasyonlar yapılmakta, ülkeler işgal edilmekte, sömürülmektedir. İslamofobi ile özellikle Batıda yaşayan Müslümanlar hedef gösterilmekte ve yaptırımlar uygulanmaktadır. Her şeye rağmen İslam Batı'da etkisini artırmaktadır. Küresel bir araştırma şirketinin yapmış olduğu

çalışmaya göre Avrupa’da kapanan kiliselerin yerine camiler açılmaktadır (Euronews TR, 27 Ağustos 2018).

Küresel iletişimde etkili olan ABD merkezli oyunlar ve Hollywood filmlerinde dini motifler çok kullanılmakta, inanç dünyası üzerinde yönlendirmeler yapılmakta, insanlar etki çemberine alınmaktadır. Harry Potter, The Exorcist, Yüzüklerin Efendisi, İşaretler, Matrix, Paranormal gibi birçok film hayal aleminde olağanüstü güçlere dikkat çekmekte, gerçek ve doğru din anlayışından insanlar başka mecralara sevk edilmektedir (Arslan, M., 2016: 216). Küresel medya araçlarının içerik ve uygulamaları ile ulaştıkları sonuçlar, verdikleri zararlar dinlerin yıllarca tamirini yapamayacakları boyutlardadır. Küreselleşme kültürel olarak materyalist, pragmatist düşüncelere yelken açmıştır. Dini bakış açısına mesafeli durmuştur. Ekonomi ve iş hayatında dine karşı bazen antipati, bazen şüphe ile bakılmıştır. Halbuki küreselleşme sürecinin ıslahına, olumlu işlevine inançlı insanların katkıları olacaktır. Ancak, küreselleşme kendi gelişme ve büyüme stratejileri önünde dinleri engelleyici görmektedir (Young, 2013: 110).

Batı toplumlarında toplumsal ve bireysel depresyonlar, sarsılmalar, krizler artarak devam etmektedir. İnançsızlık aile yapılarının dağılmasında, intiharlarda önemli bir etken olarak tespit edilmiştir. Küreselleşme ile dini hayat bir açıdan zayıflarken, diğer açıdan aidiyeti geliştiren sosyal medya etkisi ile kısmi de olsa kuvvetlenmektedir.

Francis Fukuyama “Tarihin Sonu” teziyle her sistemin iflas ettiğini, tek yolun kapitalizm sistem içerisinde özgürlükler, demokrasi, insan hakları olduğunu yazmıştır. Bu tespit veya telkin küreselleşme süreci için bir milat veya dönemeç olarak ifade edilmiştir. Geçen sürede ve halen bunun böyle olmadığı ortadadır. İnsanlar zulüm, işgal, açlık, hastalık, savaş, terör ve sömürü içerisinde perişan olmaktadır, evrensel değerler çiğnenmektedir. Oysa, en ileri liberal kapitalist devletler, bu durum karşısında Batı Medeniyetinin ilerlediğini söylemektedir (Özakpınar, 2013: 335). Medeniyetler Çatışması ile ABD’nin en önde gelen entelektüellerinden Samuel Huntington ve bazı çevreler dünyada mücadelenin ekonomi değil, kültür sahasında olacağını çok önceden iddia etmişlerdir. Birtakım medeniyetler arası çatışmaları, krizleri peşinen öngörmüşler, belki de arzu etmişlerdir. Onlara göre de bu çatışma İslam ve Batı arasında gerçekleşecektir. Nitekim bu yaklaşım İslamofobi ve diğer suni problemleri doğurmuştur (Şentürk, 2013: 2).

Bu gelişmelerin yanında dini yapıların sosyal medya araçlarıyla dış dünyaya açıldıkları görülmektedir. Misyonerlik Hristiyanlığın yayılması için aktif bir çalışma içindedir. Lakin, küresel egemen güçlerle çatışması yoktur. Müslümanlar internetin getirdiği kolaylık ve avantajlardan yararlanarak görsel, sesli dijital araçları kullanmaktadırlar. Sosyal medya bu açıdan çok verimli bir alan haline gelmiştir. İletişim teknolojisi ile yeryüzünün her noktasına dini inanç, düşünce, anlayışları sunmakla beraber, kurumların da açılmasına imkan tanımıştır. Konuşmalar, vaazlar, düşünceler, platformlar, mesajlaşmalar, guruplar, videolar insanların erişimine açık hale gelmiştir. Dinin küreselleşmesi sürecin zorunlu bir parçası olmuştur. Göçmenler küreselleşmenin motoru ve dinamik gücüdür. 1980’den beri Batılı toplumlardan etkin olan göçmenler çok kültürlü / çok dinli olarak talepleriyle dinin kamusal alanlara tekrar dönüşünü sağlamışlardır (Shahatov, 2019: 324). Batı toplumlarına hayat vermişlerdir. Bu süreçte “medya vaizleri” olarak vasıflandırılan internet fenomenler, youtuberlar boy göstermekte, geniş bir ilgi alanı oluşturmuşlardır. Bu ağlarda birçok dini program, vaiz, din alimi yer almaktadır. Milyarlarca insan internete katılmıştır. Ancak bu katılım kontrol ve yönlendirmeye açıktır. Kurumların, şirketlerin ve devletlerin etkin katılımları vardır. Dijital kültürün en önemli tarafı katılımı sağlamasıdır (Karakulakoğlu, 2012: 34).

Hayat maddeye göre odaklanmıştır. 20. yüzyılda kapitalizm ve sosyalizmin, iki kutuplu dünyada dinden uzak toplumlar inşa edilmişlerdir. Laik, seküler devlet yapıları ülkelere hakim olmuştur. Dini ölçülerin olduğu devletler sayıca çok azdır, etkin değildir. İslam ülkeleri işgal, istila edilmiş, bölünüp, parçalanmış, dini eğitim ve kurumlar zayıflamıştır. Küreselleşme sürecinde ise İslam ülkelerinde din dışı eğilimler güçlenmiştir. Kapitalizm yeni ve çekici bir dünya sunmuş, bu dünya ilkeleri, ritüelleri, yaşam tarzlarıyla bir dine bağlanır gibi insanları bağlamıştır. Soğuk savaştan sonra yeni kimlikler ve dini hareketler ortaya çıkmıştır. Ardından yaşanan göçlerle toplumların homojen yapıları da değişmiştir. Dinin ve dindarlığın toplumdaki konumu küresel dönüşümlerle tartışılmaya başlanmıştır (Shahatov, 2019: 13).

Küreselleşme sürecinde değerleri yıpratran yeni medya ürünleri, ağlar, dinden uzak, dini anlayış ve idrakten mahrum insanları öngörmektedir. Küreselleşme süreci modern dönemin devamıdır. Bu dönemde aydınlanmadan kaynaklanan rasyonalizme,

sekularizme, modern bilime önem verilmiştir. Modern bilim adeta kutsanmıştır, kendi dışındaki bilgiyi reddetmektedir. Batı toplumlarında hıristiyanlığın baskın gücü küreselleşme sürecinde modern bilime yüklenmiştir. (Akçetin, 2018: 129). Küreselleşme sürecinde kültürel sistem çok uluslu şirketlerin gücü ve egemenliği elindedir. Dini inanç ve yaşam tarzı olarak değil yalnızca inanç olarak gören, ya da sadece Tanrı'ya inanan ve dine bağlı olmayan gibi birçok farklı inanç türleri de türemiştir. Bütün bunlara rağmen Hıristiyan ve Musevi kurumlar Batı-Hıristiyan dünyasının desteğiyle çok güçlüdürler Batı ülkelerinde İslam karşıtı düşünce ve uygulamalar artmıştır. İnsaflı aydınlar dinin kimliği bir parçası olduğu düşüncesiyle bazıları kamusal bazıları ise bireysel hak ve özgürlük bağlamında korunması gerektiğini savunmaktadırlar (Shahatov, 2019: 318). Modern dönemlerde, küreselleşme sürecinde kapitalizmin egemenliği ahlaki geriye itmiş, ahlaki olanın önceliği ortadan kalkmıştır. Uluslararası ilişkiler, ekonomik çıkarlar öne geçmiş, öncelikleri belirlemektedir (Akçetin, 2017: 123).

Küreselleşme sürecinde küresel ahlakın seviyesi ve düzenlenmesi dünyada çok tartışılmaktadır. Teknolojinin hızı ve kültürler üzerinde yapmış olduğu tahribatlara, kültür emperyalizminin ezici etkilerine karşı tepkiler ve tedbirler bütün toplumlarda düşünülmektedir. İnsanlığın kadim değerleri küresel kapitalizmin çarkları arasında erimeden çözüm bulunması zorunluluk arz etmektedir (Arslan, D., 2011: 18-19).

2.4.2. Yaşam Kültürü

Küreselleşme sürecinde bireylerin, toplumların, şirketlerin, işletmelerin kurumların, kuruluşların yaşam biçimleri ve ölçüleri değişmiştir. Kültür maddi gelişmelere göre tanımlanmıştır. Bu maddi değerler ülkelere ihraç edilmeye başlanmıştır (Korkmaz - Osmanoğlu, 2019: 953). İhtiyaçlar sınırsız, büyüme sonsuz düşüncesiyle sadece tüketime yönelik bir dünya tasarlanmıştır. İnsan sadece tüketici olarak ele alınmıştır. Dünya hayatının sürdürülmesi bu ilkeye dayanmıştır. Dünyanın kaynakları sınırlıdır, istekler sınırsızdır. Sınırsız isteklere kapı açılması, büyümenin sonsuz olması arzusuyla dünyanın dengesi bozulmaktadır. Kültürel değerlerin tüketim kültüründen kurtulması gerekir.

Küreselleşme bireyi öne çıkarmıştır. Küresel kültürle geleneksel yapılardan bireyin başat olduğu bir döneme ve zemine geçilmiştir (Ağcakaya - Öğrekçi, 2016: 37). Birey

sadece kazanmak ve tüketmek, zevk almak üzere programlandığında çatışma başlamaktadır. Toplum bu bireylerden oluştuğunda insani değerler zayıflamaktadır. İnsan çok daha erdemli, şerefli, iyilik, güzellik üretecek haslet ve kabiliyete sahiptir. İnsanı sığ bir yere almak kemalatın önüne geçmektir.

Küresel odaklar, küresel pazarı sürdürecektir tüketim alışkanlıklarının kazandırıldığı, başka düşüncelere, amaçlara yer verilmeyen, farkına varmaksızın Batı değerlerini özümsemiş, hazcı kitleleri istemektedirler (Yarımsakal, 2019: 103). Küreselleşme bireyci, çıkarıcı, bencil, ben merkezli, tüketici, yalnızlığı önceleyen, kazanç, kariyer peşinden koşan, birlikteliği ve takım olmayı çıkar amaçlı düşünen, aile, toplum, millet, ülke değerlerinde hassasiyeti zayıf toplum yapılarını dikte etmektedir. Sosyal medya ve cep telefonları insanların diğerlerine olan bağımlılığını azaltmış, ağlara bağlamıştır. Alışverişten eğlenceye, keyiften zevke, haberleşmeden konuşmaya, bilgi almadan muhakemeye, sosyal medya araçlarını kullanan birey hiçbir kimseye ihtiyaç duymadan aktif bir hayatı sürdürebilmektedir (Göker vd., 2010: 186).

Küresel kültür seküler düşünceye ve inanca dayanmaktadır. Toplumların kadim birikimleri, değerleri ve ananeleri geri bırakılmıştır. Seküler anlayış kültürün kodlarını değiştirmiştir. Dönüşüm sağlamıştır (Ağcakaya - Öğrekçi, 2016: 37). Bu değişim ve dönüşüm, bireyi, toplumu ve insanlığı huzursuzluğa götürmektedir. Eş, arkadaş, dost, iş seçimlerinde maddi ölçüler öne alınarak küresel kültürün kulvarına girilmiştir. Deprem, felaket olduğunda insanların ilk gittikleri yer marketler, bankalar olmaktadır. Aile içi anlaşmazlıklarda çocuklar değil, nefisler öne alınmakta, kısa sürede boşanmalar gerçekleşmektedir. Çocukların annesiz veya babasız büyümesi endişe kaynağı olmaktan çıkmıştır. Küresel insan bu yaşam kültürü ile yalnız, sıcak, samimiyet ve güven ortamından yoksun hale gelmiştir. Bu insan çok fazla kişi ile karşılaşmasına rağmen yalnızlık hissetmekte ve bunalıma düşmektedir. Refah seviyesi yükseldikçe bu sorunlar artmaktadır (Kandemir, 2017: 426).

Ailede en yakın olan ve en çok ele alınan, kullanılan, temas sağlanan, bir arada olunan unsur, cep telefonudur. Neredeyse, kesintisiz bağımlılık tesis edilmiştir. Bağımlılık sağlıklı düşünme ve hareket etmenin önünde engeldir. Bir kişi araştırılırken sosyal medya hesabına bakılmakta, inanç, düşünce ve davranışları, tercihleri ölçülmeye çalışılmaktadır. Aile, çevre, toplumdan kazanılan değer ve yaşam biçimleri yerellikten

küreselliğe evirilmektedir. Sabit, yerel mekan ve yaşam, küresel ancak yersiz-yurtsuz bir sanal aleme insanları taşımakta, her bireyin zihnine ve yaşamına küreyi yerleştirmektedir. Aidiyetlerinden ve kökenlerinden soyutlamaktadır, bunu arzu etmektedir (Elitaş - Keskin, 2014: 183). Mutsuz bir insan profili ortaya çıkmıştır. Haz ve hıza mahkum edilmiş kitleler diğer kişilerin, toplumların duymadıkları, görmedikleri inançları, düşünceleri, alışkanlıkları, sapkınlıkları sosyal medya yoluyla öğrenmekte, inanç, düşünce ve yaşam tarzları etkilenmektedir. İnsanlarda tatminsizlik ve boşluklar oluşmuştur. Uyuşturucu, alkol kullanımı artmış, ahlaki sapkınlıklar çoğalmıştır, üstelik kamuya açık halde sunulmakta, özendirilmektedir. Bilinmeyen veya toplumlarda bilinip de gizli tutulan, konuşulması bile toplumsal değer yargılarına aykırı kabul edilen ayıp, günah, çirkin haller açık halde, propaganda edilmekte, olağan karşılanırduruma gelmektedir. Bu değişim süreçleri dünyayı temelinden etkilemektedir (Korkmaz - Osmanoğlu, 2019: 958)

Toplumsal ilişkilerde ahlaki ve insani kurallara riayet etmenin, davranışları geliştirmenin erdemine sosyal medya yoluyla ulaşanlar da görülmektedir. İnanç, düşünce ve yaşam tarzlarını medya aracılığıyla izledikleri programlarla değiştiren, mesela hayır işlerine yönelen, hayatını değiştiren, kendisini iyiliğe vakfeden, yanlışları faş eden, İslam'ı seçen insanlar vardır. Doğru bilgiye ve düzgün insanlara ulaşan, iş birliği yapanlarda az değildir.

Ulaşım ve iletişimle, insanların çevreleri genişlemiş ve gelişmiştir. Küresel iş, eğitim, çalışma, turizm hayatı zenginleştirmiştir. İletişimi, tanımayı, tanışmayı kolaylaştırmaktadır. Daha çok çevre, daha çok insan, daha çok iş ve meşgale insani melekelerin gelişmesini kabiliyetlerin de ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Küresel yaşam, küresel düşünmeye yol açmıştır. Küresel iletişim araçları zaman ve mekan algısını dönüştürmüştür. Dünyanın her yerini internetle keşfeden insanlarda hükümlerlik duygusu hakim olmuş, küresel insan, dünya vatandaşı bir düşünce vatan ve mekan şuurunun, aidiyet duygusunun zayıflamasına sebep olmuştur (Korkmaz - Osmanoğlu, 2019: 957).

Küreselleşme şehirlerde benzer yapılara yön vermektedir. AVM'ler, rezidanslar, çok katlı binalar, iş merkezleri bu sürecin eseridir. Yaşam tarzları mekanik ve tüketim kültürüne endekslenmiş, sadece tüketime, gösterişe, kazanca yönelik ruhsuz yapılar inşa

edilmiştir. Amerikan Barlar, Amerikan Kapı, Amerikan Mutfak, Fransız Pencereleler, İtalyan mobilya gibi birbirini etkileyen mimari tarzlar, eşyalarla geleneksel kalıpları bertaraf edilmiştir. Şehirlerin gösterişli gökdelenleri, iş merkezleri için model olmuştur. ABD'nin Manhattan örneği birçok ülke için örnek teşkil etmiştir. Bugün AVM'ler birer yaşam merkezi haline gelmiş, rezidans denilen konutlar, sinema salonları, kuaförler, eğlence merkezleri ile bütün ihtiyaçlarını aynı mekanda gideren sadece parasından dolayı elit zümrelere tahsis edilmiştir. AVM'de food court denilen yiyecek salonlarında yemek yiyen, cafelerde kahve içen, marka dükkanlardan alışveriş yapan, yeme, içme, giyme ile meşgul, sokağa çıkmayan, komşu görmeyen, seyyar satıcı ve esnaf bilmeyen, tanımayan robot, tüketim toplumu küreselleşme sürecinin eseridir. AVM'ler küresel kültürün mekanı ve merkezi haline gelmiştir (Ahmadov, 2019: 33).

Bir taraftan geleneksel çarşı AVM'ler ile zayıf hale getirilirken, esnaf – müşteri münasebeti de internetten satışların tercihi sebebiyle ortadan kaldırılmaktadır. Mahallenin bakkalı, berberi, kasabı, manavı tarihe karışmaya başlamıştır. Mimari projelerde zincir marketlere uygun planlar yapılmakta, güçlü markalara, sermayeye endeksli planlar yapılarak küçük ve orta ölçekli esnaf kaldırılarak sosyokültürel yıkıma sebep olunmaktadır. Pahalı mekanlar maliyetleri, maliyetler toplumun yükünü artırmaktadır. İnsanlar ihtiyaç olan bir şeyi değil tüketim mutluluğuna erişmek için paraları olmasa dahi haz için bir şeyleri satın almaktadır (Cop - Oyan, 2010: 98-100).

Geleneksel aile konut planı yerine 1+1, 2+1 gibi ekonomik konutlar, stüdyo daireler yapılmaya başlamıştır. Yalnız yaşanacak, küçük aile, çocuksuz, torunsuz, anne-babasız, misafirsiz, akrabasız, arkadaşsız ve ilişkileri zayıf olan konutlar üretilmektedir. Bu kutu gibi daireler, misafire kapalı duygusuz mekanlar aile çevresi ve komşularla ilişkileri baştan kısıtlamaktadır (Koyuncu, 2009: 16). Aile dahi evde yemek yapmamakta, paket servisler istenmekte, çocuklar anne yemeğini tatmaktan mahrum bırakılmaktadırlar. Ev merkezi mekan olmaktan çıkmıştır (Kandemir, 2017: 426).

Otomobil üretiminin yaygınlaşması, ucuzlaması, kredi imkanlarının çokluğu şehirlerin otomobil yığınlarına dönüşmesine sebep olmuştur. Trafik büyük şehirlerde sorun haline gelmiştir. Stres, zaman kaybı, gürültü, hava kirliliği, salınım gazları ve tahribatlar sadece şimdi yaşayanları değil, geleceği de tehlikeye atmaktadır. Gelişmeler şehirlerin mimari planlarını etkilemiş, yaşam kültürünü değiştirmiştir. Doğal yaşamdan uzaklaşmıştır.

Konut, inşaat kalitesinin yükselmesi, eşyaların, mekanların güzelliği standartların yükselmesi olumludur. Yaşamın huzurlu olması önemlidir. Kalite ve refah ancak huzurla birlikte olmalıdır. Küreselleşme sürecinin maddeci, hazcı, gösterişçi saikleri huzuru tek başına sağlamaktan uzaktır. Hayat insanlarla, dostluklarla güzeldir. Bu güzellik ise doğru yaşam kültürü ile yaşanır. Çağın insanı en yakınlarından, ailesinden, anne babasından, komşusundan uzaklaşmıştır, yalnızlığa düşmüş, acıları, sorunlarıyla baş başa kalmıştır (Korkmaz - Osmanoğlu, 2019: 956).

Gelişmiş ülkeler, rağmen şehir ve yapı mimarilerinde geleneksel yaşam kültürlerini korumakta, doğru mimari planları uygulamakta, katı hukuk kurallarına da uymaktadırlar. Şehrin tarih, tabiat varlıklarını korumaktadırlar. Okul, ev, işyeri ve sosyal alanları, donatıları yaşam kalitesini yükseltecek şekilde planlamaktadırlar. Geri kalmış, az gelişmiş, gelişmekte olan ülkelerde küreselleşme süreci mimariyi rant ve çarpık hale çevirmiştir. Küresel güçler için o ülkelerin kaynakları ve pazarları her şeyden önemlidir. Plansız yapılaşma, rant ekonomisi, göç ve yerleşim politikaları, alt yapı, ulaşım, trafik, hava kirliliği sorunları önü alınamayan şekilde o ülkelerde devam etmektedir. Çarpık planlar ve mimari ile şehir imarı sorunlarla yüklü olduğu gibi, insan, aile, toplumsal ilişkiler, beslenme, eğitim gibi yaşamın temel unsurları da zarar görmekte, yıkıma uğramakta, maddi ve manevi çöküşe gitmektedir.

İslam tarihinin köklü kentleri Kahire, Yeni Delhi, Jakarta gibi mega şehirlerde hayatı sürdürmek çok zor hale gelmiştir (Lawrence, 2013: 58).

2.4.3. Bir Arada Yaşama ve Çok Kültürlülük

Çok kültürlülük kültürel çeşitliliği ifade eden, literatürde ilk olarak Kanada ve Kuzey Amerika'da kullanılan bir kavramdır. Çok kültürlülük zenginlik, karşılıklı saygı ve haklara riayetle yaratılışa uygun, tabii bir yaşam tarzıdır. Küreselleşme yeryüzünün her tarafına yönelmesi, çok kültürlü bir yaşamı kapsamaması, bir arada yaşamayı doğal, gelişen ve sürekli bir hayat tarzı olarak görmesiyle bir arada yaşama kültürünü geliştirmiştir. Bir arada yaşamak insanın yaratılışına uygundur. Çok kültürlülük farklı kültürlerin bir arada yaşamasına imkan veren, siyasi, ekonomik müşterek bir zeminin oluşmasıdır (Yılmaz, M., 2017: 229).

İnsanın, malın, paranın hareketi, iletişim ve ulaşım kanallarıyla toplumlararası sürekli akışın olması çok kültürlülüğü ve bir arada yaşamayı geliştirmiştir. Dünyada kapalı toplum azalmıştır. Her din, dil, renk, ırka mensup insanların dolaşımı, yerleşimi, ticareti, seyahati ile çeşitli toplumlar birbiriyle iç içe olmaktadır. Sosyal medya ağları çok kültürlülüğü, iletişim ve etkileşimi de artırmıştır. İnsanların birbiriyle doğal, içten ilişkisi yeryüzünün sulhu ve selameti, insanlığın da gelişmesi önemlidir. Çok kültürlü yaşam demokrasinin gelişmesi ve yayılması içinde önem kazanmaktadır. Çok kültürlü toplumlarda, gelişmiş ülkelerde ayrımcılık, ötekileştirme, dışlama, ırkçılık ve nefret suçlarının artması ise kaygı vericidir (Yılmaz, M., 2017: 233).

Küreselleşme süreci insanların birbirlerini tanımalarına imkan verirken, maddi ve teknik gücü yüksek olanların egemen olmasına fırsat vermektedir. Diğer kültürleri ezici, dışlayıcı, egemen baskı kültürü, mono/tek-kültür dayatılmakta, kesimler zayıflatmakta, ilkeler çiğnemekte, yaygın popüler kültürün yaşam pratikleriyle ahlaki zemin sarsılmaktadır. Bunun sebebi küresel şirketlerin kültürel içerikleri pazarlamaları ve bu hayatı kontrol etmeleridir. Tarih boyunca korunan kültürel değerler, küresel şirketlerin kültürü piyasa ürünü yapmalarıyla erimekle kalmayıp, üretilen kültür yaşam tarzlarını şekillendirmektedir (Erdoğan - Alemdar, 2005: 22). Olumlu açıdan baktığımızda ise insanlar, toplumlar arasında müsamaha, hoşgörü, sınırlar arasında geçirgenlik, bir arada yaşamının önündeki engellerin, ön yargıların kaldırılması gibi insanlık için faydalı bir süreç de işlemektedir.

Çok kültürlü yaşam, bir taraftan da yerel kültürleri küresel hale getirmektedir. Küreselin yerelleşmesinin yanında, yerel de küreselleşmekte, küresel medya araçlarıyla kolaylaşmaktadır. Bu bakımdan küreselleşme ile birlikte bazı kültürler, ayrıştırıcı, dışlayıcı, ötekileştirici yaklaşımlarla düşman gösterilmektedir. İslamofobi ile İslam'ın ve Müslümanların hedef alınması en bariz örnektir. ABD'nin son yıllarda göçmenlerle ilgili aldığı kararlar da bu bakımdan dışlayıcıdır. Batı ülkelerinde ırkçılık yanlısı, yabancı düşmanlığına göz yumulması, Hollanda, Fransa, Almanya gibi ülkelerde siyasi aktörler eliyle savunulmaktadır. Çok kültürlü toplum ve yaşamın üzerine bina edilmiş olan küreselleşmenin bazı kültürlerden yana olduğu, tarafgirliği, ideolojik hedef taşıdığı görülmektedir. Batı ülkeleri iş gücü ihtiyacı ile istihdam ettikleri Müslüman işçilerin ve çocuklarının dini taleplerini dile getirmek karşısında da zorlandıkları görülmektedir.

Aynı zamanda Hıristiyan temele dayalı sosyokültürel yapı da güç kaybetmekte olduğundan dolayı sorunlar artmaktadır (Üstel, 1999: 247).

Küresel ilişkiler birlikte hareket etmeyi zorunlu kılmaktadır. İnsan yaratılış olarak iş birliğine, birlikte yaşamaya, sevgiye, müsamahaya, hoşgörüyeye, inançlı olmaya, adalete yatkındır. Kendi dışında olanları, kendi çıkarı için yok saymakla kalmayıp, tehlike addeden, hatta hedef seçip düşman sayan bir anlayış ve davranış karşısında kültürlerin kendilerini koruma refleksi harekete geçmiştir. Küresel kültür odaklarının tek taraflı, adil olmayan, düzleştirici yaklaşımları diğer kültürel yapıların kendilerini güçlendirme ve yenilemenin yolunu açmaktadır. Birlikte yaşamın devamı, barış ve huzurlu bir dünya için “ötekileştirme”nin arşive kaldırılması gerekmektedir (Demir, 2017: 174).

2.4.4. Dil, Kültür, Tek (Mono) Kültür

Dil kültürün en önemli öğelerindendir. Kültür düşünce ve dille yerleşir, gelişir. Küreselleşme süreci ilgiyi insanların soyut, ruhsuz ancak çekici, aldatıcı ve sanal bir mecraya çekmektedir. İnsanların kendi kültürü, tarihi, birikimi ve değerlerinden uzaklaştırmaktadır. İletişim araçları ulusal ve yerel dillerin kullanımını azaltmaktadır. Küreselleşme sürecinde kişilerin kendi dilleri ile olan uzaklıkları kültürlerini tanımalarını engellemektedir. Okumak, incelemek ve anlamak için yeterli dil bilgisi ve alt yapı zayıflamaktadır. İnternete ve sosyal medyaya ayrılan zaman çok olduğu için nitelikli okumaya zaman kalmamaktadır. Sosyal medya kullanıcıları az sayıda kelime ve kırık cümleler kullanmaktadırlar. Sosyal medya ağlarında kullanılan iletişim dili sığ ve basittir. Kültür dile hakimiyetle gelişir, kavramlar öyle anlaşılır. Küreselleşme adeta toplumların dillerini koparmıştır. İnsanları bir nevi işaret diline mahkum etmiştir. UNESCO tarafından yapılan araştırmalar göstermektedir ki, dünyada konuşulan 6000 dilin yarısından fazlası yok olmak üzeredir (Ahmadov, 2019: 34).

Küreselleşmenin dili İngilizcedir. Küreselleşme İngilizce ile konuşur, anlaşır, yazışır (Taylan - Arklan, 2008: 89). Uluslararası ilişkiler İngilizce ile yürümektedir. Malın, insanın ve paranın hareketinde İngilizce, başat küresel bir dildir. Küresel iletişim araçları, TV, sosyal medya ve yeni medya araçları bütün dünyaya İngilizce ağırlıklı yayın yapmaktadır. Küresel siyaset, ticaret, ekonomi, ilim, eğitim, turizm, kültürel ilişkiler, çalışmalarda İngilizce hakim ve geçerli bir dildir. İngilizce emperyal vizyonun yansımasıdır (Ak, 2017: 297). Dünyanın birçok eğitim kurumunda birinci veya ikinci

dil İngilizcedir. Birçok ülkede eğitim dili İngilizce olan okullar vardır. Yurtdışı eğitim, iş programları, paketler İngilizcedir. Yazılımlar, programlar, filmler, oyunlar, makaleler, videolar, internet bağlantılı materyaller İngilizcedir Uluslararası kuruluşların, küresel şirketlerin dilleri İngilizcedir. İngilizce bu bakımdan ABD'yi güçlü ve önde tutmaktadır. Küresel sistem diğer dilleri bertaraf etmiştir. Kültürel açıdan bir gerçektir ki, duygular, heyecanlar başka dilde ifade edilemezler. İngilizce yerkürede egemendir, bazı ilim adamlarına göre İngilizcenin konumu köle-efendi ilişkisi gibidir (Varol, 2017: 414).

İnternet dili İngilizcedir. Sosyal medya ve internette iletişim araçlarının dil üzerinde olumlu tarafları da vardır. Tercüme siteleri ve uygulamalar, dil öğrenimi kolaylaştıran uygulamalar, alt yazılar, anlık çeviriler, dijital sözlükler, sesli uygulamalar dil öğrenimi ve kültürel gelişim için geniş imkan, fırsat, avantajlar da sunmaktadır. Birçok konferans sitesi çeşitli konularda görüntülü seminer ve konuşmaları ücretsiz sunmaktadır. Bu sitelerde konuşmanın gördüğü rağbete orantılı olarak birçok dilden çeviri alt yazı ve metin olarak verilmektedir. Normal yollarda düşünce ve görüşlerini, çalışmalarını sunma imkanı bulmayan kişi ve toplulukların kendi dillerinde hazırladıkları birikimleri küresel kullanıma açık hale gelmektedir. Metin tercümeleri konulmaktadır, ilgi duyanlar tercüme ederek faydalanabilmektedirler.

Küresel odaklar çıkarlarına daha kolay ulaşmak, amaçlarına erişmek için pratik ve pragmatik çözümler üretmişlerdir. İnternet, cep telefonları ve sosyal medya ağları, yerel dillere yönelik yazılımlar, programlar ve uygulamalarıyla bütün ülkeleri ve toplumları küreselleşme sürecinin parçası haline getirmiştir. İnternet uygulamalarıyla süreç dil engelini de kısmen ortadan kaldırmaktadır. Google gibi güçlü tercüme hizmeti veren programlar, youtube videolarında otomatik çeviriciler global dünyayı canlı tutmakta, dili engelini kaldırmakta, anlık ve etkin çözümlerle iletişim sağlamaktadırlar.

Rusça, Fransızca, Arapça, Türkçe, İspanyolca, Çince küresel dillerdir. Hiçbir dil bu süreçte İngilizce ile yarışacak durumda değildir. Türkiye'nin dizi filmleri vesilesiyle birçok kimsenin Türkçeyi öğrendiği, geliştirdiği bir vakiydir. Ayrıca uydu sistemleri ile yaygın birçok ulusal TV alt yazı hizmeti ile dünyanın her yeri ile iletişim ve propaganda halindedir. Dil kültür demektir. Küreselleşme İngilizce ile başlayarak mesafe almıştır.

İngilizcenin kültürün etkin bir aracı olması kültürel emperyalizmin egemenliğini yerleştirmekte öncü etkisi vardır.

Dijitalleşme diğer dillerin ve kültürlerinde önünü açmıştır. İnsan dil öğrenmeye eğilimlidir. Çok dilli küresel toplum teşekkül etmektedir. Göçler diller arasında etkileşimi artırmakta, göçmenler çok dilli olmaktadır. İnternet ortamında yoğunlaşma ve malın, hizmetin, insanın hareketi ile husule gelen bağlantılar diğer dillere karşı ilgiyi artırmıştır. Küresel bağımlılık, ticaret ve eğitimden dolayı orta ve ileri düzeyde dil öğrenimi her ülkede artmıştır. Birçok yerde Çince, Japonya, Türkçe, İspanyolca, Arapça gibi dilleri öğreten ticaret, turizm, dil eğitimleri veren kuruluşlar çoğalmış, üniversitelerde bölümler açılmıştır.

Popüler kültür kitle iletişim araçlarını kullanarak sosyal medya ile kültürel hegemonyayı sağlamaktadır. Baskın popüler kültür emperyalizmin kendisidir (Alan, S., 2018: 6). Dünyanın tek kültüre, inanca, düşünceye, yaşayışa, değerlere, ahlaka indirgenmesi küreselleşmenin amacıdır. Küresel şirketler tarafından insanların istekleri, kimlikleri, bilgileri, hizmetleri, ürünleri düzleştirme çalışmalarında küresel medyanın etkisi yüksektir (Vural, 2017: 415). Bireyler, toplumlar arasındaki kültür farklılıkları kaldırılarak kültür, tek bir zemine çekilmektedir. Bu tek kültür ise Amerikan kültürüdür, küreselleşen de Amerikan kültürüdür (Vural, 2017: 416).

Yaygın ve küçük üretim atölyelerinin yerini büyük sanayi kuruluşları almıştır. Sayısız ürün çeşitleri, zenginliği tek çeşit ürünlere, tekel üretici ve satıcılara indirgenmiştir. Tüketim ürünleri, bir tek tüketim ve kullanım kültürüne göre dizayn edilmektedir, Yırtık kot pantolonlar, stretch giyimler sıradan hale gelmiştir. Küreselleşme süreci müzik, film, çizgi film, oyunla en küçük bebeklerden başlayarak mono/tek kültürü yaymaktadır.

Kitle iletişim araçları, medya, popüler ve tüketim kültürü yoluyla toplumlar birbirine benzeştirilmektedir (Alan, S., 2018: 6). Küresel sermayenin egemenliği altında olan her türlü medya yerel kültürleri aşındırmaktadır. Medyanın içeriğine batılı yaşam tarzları, Amerikan ve Anglosakson kültürü hakimdir (Taylan - Arklan, 2008: 95). Yerel kültürlere küresel Amerikan medyası tek/ bir ideoloji, dünya görüşü şırına etmektedir. Hem fiziki olmayan hem de zihni ve fiili bir işgal, sömürü söz konusudur (Vural, 2017: 417). İnsanlığın kadim birikimleri silindirle ezilmektedir. Duygu, düşünce ve ahlak düzeyinde ilgiler, hassasiyetler, algılar, anlayışlar, tercihler değiştirilmektedir. Günah ve

ayıp kuralları örselenmekte, zayıflamaktadır. Küresel kültürü taşıyan en önemli unsur medyadır.

Kültürel küreselleşme ile Batılı değerlere dayanan düşünce, ahlak, duygu, toplumsal, ailevi ilişki kalıpları bütün dünyaya yayılmıştır (Ahmadov, 2019: 39). Sosyal medya ve internet ile ilkeler, ahlaki anlayışlar da melez bir hale gelmiştir. Kültürel genlere, yapılara yapılan müdahaleler tepki uyandırmakta, yerel değerler ve kültürel yapılar da harekete geçmektedir.

Dürüstlük, adalet, ciddiyet, sadakat, ahlak, haya, edep gibi erdemler düşük düzeyde de olsa küreselleşme sürecinde yükselen değerlerdir. Nitekim, Almanya’da otomobili suya düşen yaşlıları kurtaran bir göçmen kahraman kabul edilmektedir. Cüzdanını unutarak havaalanında uçağı kaçırmakta olan iş adamına kredi kartını emanet veren göçmen taksicinin davranışı ve değerleri gazete manşetlerine konu olmaktadır. İş, spor, kültür, sanat, edebiyat, siyaset hayatında yaşanan olaylarla, önde gelen simaların, şirketlerin, kurum ve kuruluşların hayatları sosyal medya araçları yoluyla her yere çabucak ulaşmaktadır. Tanınan, bilinen erdemli ilkelere sahip olanların ahlaken tercih edildikleri, destek buldukları, diğerlerinin yadırgandığı görülmektedir. Örneğin, beğenilen bir spor adamının yanlış bir hareketi, amatör bir kamera ile yayılınca karizması çizilmekte, kariyeri etkilenmektedir. İnternet üzerinden bir alışveriş yapılacağından puanlama sistemleri oluşmuştur. Satıcıları dürüst, kaliteli, başarılı olmaya sevk etmektedir.

İnternet alışverişi geleneksel esnaf – müşteri ilişkilerini de ortadan kaldırılmıştır. Esnaf-müşteri ilişkisi sadece ürün değil bir kültürel alış-veriştir. İnsanların selamlaşmasını, tanışmasını, dayanışmasını, yardımlaşmasını, dertleşmesini, paylaşmasını gerçek anlamda sosyalleşmesini sağlar. Dolayısıyla internet bir yönüyle insanlar arası doğrudan ve sıcak iletişimi azaltan, sosyalleşmeyi zayıflatan sosyal medya egemenliğine yönelmiştir. Kültürel değerlerin çift taraflı yıpranması söz konusudur. Mono kültür sadece alışveriş ve ihtiyaçlar da değil, inanç, düşünce, duygu, vicdan dünyasını şekillendirecek içerikleriyle yayılmaktadır.

Mono/tek kültür değerleri ortadan kaldırmaktadır. Giyim kuşam, konut, yeme içme, eğlence, spor, turizm, sanat, aile anlayışı, yönetim tarzlarında bütün insanlığı tek bir boyuta, tek örnek-kültürle bütün insanlığı kapsamına almaktadır. Sınırsız tüketim,

çılgınlık derecesinde yeme-içme, alış-veriş, gezip eğlenme, cinsellik eğilimlerine toplumlar yönlendirilmiştir. (Duralı, 2000: 186-187).

Mono/tek kültür yeryüzüne hakim olduğunda insanlığın geleceği bunalıma, dünyanın geleceği tehlike ve felakete itilmektedir. Mono / tek kültür işgal ve istiladır. Fıtrata aykırıdır. Tarihte yaratılışa aykırı bütün hareketler, baskılar, işgaller dayatmalar geri tepmiştir. Nitekim liberal-kapitalist ve sosyalist kültür başarısız olmuştur, insanlık o kültürü reddetmiş, etmektedir. Küreselleşmenin egemen unsurları küresel kültürü bilinçli bir şekilde kadim değerlere aykırı olarak bina etmektedirler. İnsanlık buna direnecektir. Nitekim küreselleşme dalgası yerel kültürlerin inanç, düşünce, davranış açısından kendi değerlerine bağlılığı yanında kültürle ve geleneksel birikimlerini ortaya koyarak küresel kültüre karşı bir duruş sergilemektedir (Alan, S., 2018: 6).

İnsan için en önemli ve kapsamlı ilişkiler ağı internettir. Alışkanlıkları, düşünce, davranış kalıplarını, internet etkilemektedir. Yaşam kültürü değişmektedir. Damak tatları, cüzdana göre tercihler, mekanlar, desenler tümüyle değişime uğramaktadır. İnternetle kitle iletişim araçlarının içerikleri ve arka planlarında bulunan egemen kültürün rıza ile yerleştirdiği öğeler vardır (Taylan – Arklan, 2008: 91).

İnsanların zihni, değer yargıları, cebi, cüzdani, ailesi, arkadaşları, sokağı, mahallesi, akrabası, komşuları, iş yeri, mensup olduğu, sempati, antipati duyduğu STK'lar, partiler, sendikalar, zevk, keyif alanları, eğlenceler hayatın her alanı artık internet üzerindedir. İnsan internetin ağına bağlanmıştır (Güney, 2017: 208). İnternetin, cep telefonlarının, tabletlerin, internet uyumlu televizyonların aileye girmesiyle çok küçük yaşta çocuklar da dahil bütün aile, dijital ağlara kapılmıştır. Bir taraftan yetişkinlerin kültür hayatını değiştiren internet, diğer taraftan büyüklerin yerleşik kültürlerini de etkilemektedir. Ağlar buluşma noktası olmuş, internette buluşanlar arasında ayrı bir kültür oluşmaktadır (Dağtaş - Yıldırım, 2015: 152).

Devlet kurumları, kuruluşlar, üniversiteler, şirketler, işletmeler, STK'lar, dini, fikri, ilmi merkezler, araştırmalar, kültür faaliyetleri, sosyal etkinlikler, turizm “hayata dair her şey” internet üzerindedir. İletişim, haber ve bilgi internettedir. Kültür iletişimle sağlanmaktadır. Birey ve toplum, kuşaklar arasında kültürün taşıyıcı gücü iletişimdir (Babacan, 2016: 32). Tanıma, tanışma, bilişme, için internet merkez olmuştur. Aidiyetler internetle oluşmakta, gelişmekte, sürmektedir. ABD de askeri amaçlar ve

güvenlik sebepleriyle geliştirilen internet kişiden aileye, aileden topluma, toplumdaki devlete, devletten devletlere ve tüm insanlığa “viral” büyük bir ağın kurulmasını sağlamıştır. İnternet sitelerinde kullanılan uygulamalara, yapılan araştırmalara göre insanların tercihleri tespit edilmektedir, üretim süreçleri ona göre belirlenmektedir. İnternet yoluyla bilgi, reklam etkisini göstermekte, hızlı yayılmaktadır. Kültürel ürünler ekonomik amaçları taşımaktadır. İletişimle, ekonomi iç içedir (Taylan - Arklan, 2008: 93).

Okunması gereken makaleler, kitaplar, haberler, mesajlar, açıklamalar, beyanlar internet yoluyla verilmektedir. İletişim kültürü iletişim araçlarının ve içerikleri hazırlayanların elinde şekillenmektedir. İnternetin demokrasi kültürüne ve demokrasiye katkısı ise tartışılmaktadır (Karakulakoğlu, 2012: 37). İnternet yoluyla talepleri ileten, şikayet eden, düşünceleri ileten, takip eden, sonuç alan, sorgulayan insanlar yönetime katılımcı durumundadırlar. İnternet mesaj, bilgi depolama ve transferi, veri bankaları ve online kütüphanecilikle ilmi çalışmalara ve akademik hayata büyük katkılar sağlamaktadır (Held - McGrew, 2008: 24).

2.4.5. Tüketim, Alışveriş, Giyim, Yemek, Müzik, Spor, Film

Tüketim kültürünün gelişmesi, alışveriş, alışverişin yapılacağı mekanlar, tercih edilecek markalar, e-ticaret siteleri, cep uygulamaları ve kredi kartları, çok çeşitli, sürekli yenilenen modeller, outlet mağazaları, cazip renkler, moda, reklam, cep teknolojisi, haber, bilgi arasında sunulan kısa tanıtımlar gibi her şey tüketime doğru toplumu yönlendirmektedir (Ceyhan, 2015: 222).

Küresel kapitalizm tüketime dayalı insan tipini hedeflemiştir. Sürekli tüketen insan tasarlanmıştır, hammadde insan olmuştur (Yarımsakal, 2019: 109). Medya, kitle iletişim araçları, tüketim toplumunu hazırlayan kültür endüstrisinin etkin unsurlarıdır. Zihin dünyasını şekillendiren, bilinçaltını oluşturan ortak giyim tarzları, ortak tüketim kültürü, alışkanlıklar, tercihler köyden şehre, New York’tan İstanbul’a, Venezuela’dan Kenya’ya aynı çizgide buluşmaktadır. 50-60 yıl önce ülkelerin giyim tarzlarında farklılıklar varken, küreselleşme sürecinde dünyanın birçok yerinde erkek, kadın, genç ve çocukların aynı tarz, benzer giyindikleri görülmektedir (Uluç - Yarcı, 2017: 92). Bugün o derece ki çocuk ve genç tişörtlerin üzerindeki resimler, semboller bile aynıdır ve algıları içermektedir.

Moda küreselleşme araçları için en çabuk, kolay, hızlı ve etkin bir ideolojik araçtır. Her yılın renkleri, desenleri, çizgileri, kullanılacak malzemeler, moda merkezleri ile üretim süreçleri ve tüketim mekanizmaları yönlendirilmektedir. Tüketime artması, toplumsal ve ekonomik değişimlere sebep olmaktadır (Taylan - Arklan, 2008: 92). Fast food, cola, kahve, pizza küreselleşme yoluyla yayılarak, yeme, içme, giyim, kuşam, müzik, eğlence, yaşam pratikleri, tüketim alışkanlıkları tek tipleştirilmek, düzleştirilmek istenmektedir. Tüketim kültürünün belirli markalarda toplanması tek kültürün dizayn edilmesidir. Cola, lipton, pizza, burger, cips, ice tea ile yiyecek içecek alışkanlıkları değiştirilmiştir. Benzin istasyonlarından. Jeans, tişörtlere, Adidas, Nike gibi spor markalarından fast food dükkanlarına, McDonalds'lara küresel markalar hakimiyetleriyle yerel kültür ve ürünleri ortadan kaldırmaktadırlar. Yiyecek içecek sektörü ilk, en mühim örgütlenme, yayılma, propaganda, davranış ve alışkanlık kazandırma veya değiştirme aracıdır. Bu sektörler yerel kültürleri de harmanlayarak kültürün taşıyıcısı olmuşlardır (Alan, S., 2018: 6). Rap, metal gibi müzikler dünya gençliğinin zevkleri arasındadır. Müzik piyasasını belirleyen güçler müzikler, sanatçılar, şarkılar içerikler, mesajlar ve görünümleriyle başlı başına kültürel araçlardır, telkin ve algı içermektedirler. NBA, Dünya Kupası gibi profesyonel sporlar küresel büyük sektördür. Milyarlarca insanı ekran başında tutabilmektedir. Büyük spor endüstrisi TV izleme ücretlerinden, forma satışlarına kadar aidiyet, kimlik inşa etmekte, bağımlılık yapmaktadır. Kişilerin zihni, zamanı ve imkanları küresel ipotek altındadır. Bedensel eksersiz çalışmaları, yürüyen bantlar gibi birçok spor aleti için pazarlar açılmıştır. İnternette alet satışlarının satışına destek için birçok kültürel program ağlara yüklenmiştir. Fitness salonları küresel kültürün spor alanındaki pratiklerindedir, açılımdır. Elbette spor faydalıdır. Ancak, endüstriye dönüşerek bir sömürü aracı haline gelmesi insanlığın kar için esir edilmesidir. Gazete, TV, internet yayınları, spor totodan lotoya şans oyunları, at yarışları da düşünüldüğünde büyük bir sektör küresel sömürgeci bir yapıya dönüşmüştür. Her kültürün ana hedefi vardır. Küresel kültür araçları ve içerikleriyle gençliği hedef almış, küresel toplumun inşasında gençlik üzerinde çalışmaktadır. Marka ayakkabısı, elbisesi, cep telefonu, eşofmanı, yemek yediği fast food, gittiği kafe, dinlediği müzik ve tükettikleriyle varlığını tanımlayan bu kültürün kollarında gelecek düşüncesi olmayan bir gençlik yetişmekte ve yaşamaktadır. Gençliğin topluma, ülkeye ve insanlığa katkısı beslendiği kaynaklara ve ilkelere

bağlıdır. Bu bağlantıların çok bir şey getirmeyeceği, ancak küresel toplumun bireyi olacağı gözükmemektedir (Babacan, 2016: 30).

Amerikan'ın en önemli kültürel aracı Hollywood filmleridir. Amerikan filmleri küreselleşme sürecinde internet ve mobil iletişim teknolojileri kullanarak, Netflix gibi film, dizi kanallarıyla etkili olmaktadır. Uyuşturucu kullanımından, cinsel sapkınlara, cinayet, hırsızlık gibi birçok suçlardan aile içi şiddete varana dek birçok konuda çekici ve sürükleyici senaryoları kullanarak zihniyet inşa etmekte, alışkanlıkları değiştirmektedir. Tüketim kültürünü artırmakta, egemen güçlerin kudretini vurgulamakta, mesela Müslümanları terörist olarak zihinlere kazımaktadırlar. Amerikan kültür değerleri, Amerikan yaşam tarzı film ve dizilerle yeryüzüne yerleşmektedir. Yeni medya, sosyal medya çok daha kolay yollarla, zaman ve mekana bağlanmaksızın bu görevi üstlenmektedir. Amerikan kültürü alışverişte de diğer kültürleri zayıflatan güçlü araçlara sahip olarak çeşitlilik ve zenginlikleri de ortadan kaldırmaktadır. Black Friday (Kara Cuma) diye bilinen, 1952'den beri ABD de Noel alışveriş sezonunun başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Şükran Günü'nden sonraki ilk olup Kasım ayının dördüncü cuma gününe denk gelmektedir. O gün bütün dünyada çılgın alışverişler yapılmaktadır (Dağtaş - Yıldırım, 2015: 157). Türkiye'ye yansıyan bu alışveriş günü tepkiler üzerine Efsane, Şahane, Beklenen Cuma'ya dönüşmüştür. Gece yaraları firmaların önüne kuyruklar birikmekte, alışveriş kargaşası yaşanmaktadır. 2019 yılı 27 Kasım'da 4,7 milyar liralık harcama yapılmıştır. Cuma gününden sonra 2 Aralık Pazartesi Siber Pazartesi günü ise 5 milyar TL harcama yapıldığı tahmin edilmektedir. ABD'de ise Cuma günü 7,4 milyar dolar, Pazartesi günü ise 9 milyar dolar satış yapılmıştır. (Milliyet, 2 Aralık 2019)

2.4.6. Reklam ve Kültürel Hayat

Küreselleşme reklam, tanıtım, propaganda üzerine bina edilmiştir. Reklam kültür endüstrisi olarak küreselleşmede mühim bir yer tutmaktadır. Reklam, toplumsal talebi artırarak, tüketim ideolojisini, kültürünü insanlara rızaları, istekleri ile yükler, siyasetle de tüketimi artırır (Taylan - Arklan, 2008: 92). Tüketim toplumunun heyecanı motor gücü olan reklamlarla yapılmaktadır. Reklamlar gazetelerde, TV'lerde, sokak afişlerinde, billboardlarda yapılır. El ilanı gibi klasik, yerel, sınırlı reklamların modası geçmiştir. Reklam sektörü küresel şirketlerin elindedir. Küresel şirketler yerel ve daha düşük

profilli olanları değil, küresel yüksek düzeyli reklam şirketlerini tercih etmektedirler (Varol, 2017: 408). Reklam sektörü dijital dünyada her an cep telefonu ile insanlardır. Reklam edilen ürünün, şirketin araştırması, analizi, kontrolü kısa, çabuk ve sonuç odaklı geliştirilmiştir. Dolayısıyla üretim, tüketim ve hizmet ürünleri dijital ağlarda görsel, bilişsel ve işlevsel olarak sunulmaktadır. Bir fabrikayı 360 derece görmek, bir ürünü 3 boyutlu, görsel, grafiksel incelemek, ayrıntılarına vakıf olmak, müşteri düşüncelerine ve şikayetlerine ulaşmak, canlı olarak müşteri temsilcileri ile görüşmek, her türlü teknik ve ticari bilgiye ulaşmak, ürünleri karşılaştırmak reklam sektörünü işlevsel hale getirmiştir.

Küresel medya, küresel şirketlerin bir parçası olmakla beraber, ideolojik bir araç haline gelmiştir. Reklam şirketleri de küresel şirketlerin kadrosuna dahil edilmiştir. Reklam şirketleri ürün, haber, eğlence programlarını, kültürel ürünleri topluma sunarak pazarlayarak kapitalizmin stratejik unsuru haline gelmişlerdir (Varol, 2017: 409).

İnsanların aynı şeyleri tüketmesi, yemesi, içmesi, giymesi, seyretmesi bir çeşit meşhur yazar Cengiz Aytmatov'un tabiriyle "mankurtlaşmak"tır (Korkmaz - Osmanoglu: 2019: 954). İşin bir diğer tarafı şudur: Reklamlar zihin, düşünce, algı dünyasını kapsamış, değer yargılarını güçlü şekilde etkilemektedir. Kullanılan araçlar, sözler, figürler semboller kalıcı tarzda inançları, düşünceleri etkilemektedir. Reklam temaları örf, adet, gelenekleri değiştiren, bazen onları kullanan, kara dönüştüren, hatta bozan içeriklerle sunulmaktadır. Toplumun beğendiği simalar reklam yüzü olmakta, metinler görsellerle güçlendirilmiş şekilde sunulmakta, düşünce ve davranış kalıpları sarsılmaktadır. Küresel şirketler yerel kültürü dikkate alan, ama küresel mesajları ve hedefleri taşıyan reklamlara yönelmişlerdir. Reklam tüketim toplumunu dizayn etmektedir. Reklamsız hayat yoktur. Bireyler ihtiyaçtan öte gerekli, gereksiz alışverişlerine moda ve reklamlarla karar vermektedirler, daha çok tüketmektedirler (Ahmadov, 2016: 32). Reklamlarla birlikte ürün, üretici şirket, şirketin yapısı, ortakları ve her şey tüketicinin dünyasına girmiştir. Tüketici ürünle iç içedir. Ürünle bütünleşen tüketici hırsıyla bu dünyanın bağımlısı olmaktadır. Standartların gelişmesi, hijyen, müşteri memnuniyeti, duyarlılığı ve piyasa dengesi yaşam kültürünün ve kalitesinin yükselmesi tüketicinin tercihi olmaktadır.

2.5. Küreselleşmenin Türkiye'ye Etkileri

Küreselleşme ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel olarak Türkiye'yi de doğrudan, yakından etkilemiştir. Türkiye belki de dünyada en çok etkilenen ülkelerden birisidir. İlginç olan bir şey şudur ki, küreselleşmenin etkilerinin yükselişe geçtiği 1980 ve 2000 yılından sonra Türkiye'de tek başına, reformcu ve atılımcı partiler uzun süre iktidara gelmişlerdir. Dünyaya hızla entegre olmaya çalışan, dışa açılan iktidarlar döneminde küreselleşmenin yükselen, çarpıcı etkileri eş zamanlı olarak Türkiye'ye daha hızlı yansımıştır.

2.5.1. Küreselleşmenin Türkiye Üzerine Ekonomik Etkileri

24 Ocak 1980'de ekonomide alınan kararlar, enflasyonu düşürmek, dış ticareti geliştirmek, yabancı para açığını kapatmak amacıyla alınmıştır. Küreselleşme süreci ile paralel olarak Türkiye, 1980'den sonra ekonomide çok mesafe almıştır. Kamu yönetim anlayışı değişmiştir. Rasyonel, şeffaf, demokratik yaklaşımlar kamunun ekonomik davranışlarında belirleyici olmaya başlamıştır. Kitle iletişim araçlarının artan gücü Türkiye'nin siyasi ve ekonomik hayatını etkilemiştir (Köse, S., 2000: 193). Türkiye ekonomisi bu tarihte sonra liberal kapitalist ekonomik yapılanmaya açık hale gelmiştir. Küreselleşmenin Türkiye'de ilk yansımaları ekonomik küreselleşmede görülmüştür. Türkiye yatırım, ticaret ve finansmanda serbestlikle ekonomik küreselleşme zeminine dahil olmuştur. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, ihracatın artması, 1994 ve 2001 krizlerinde ekonomik küreselleşmenin etkileri görülmüştür (Adıgüzel, 2013: 18).

Ekonomik küreselleşmenin Türkiye'ye olumlu ve olumsuz yansımaları olmuştur. 1983'ten sonra yapılan reformlar, Türkiye'nin dünyaya açılması, 1987'de AB'ye tam üyelik müracatı ile ekonomide küreselleşme süreci hızlanmıştır. Liberal ekonomi politikaları ile birlikte, teşebbüs hürriyeti, yatırım ve ihracata yönelik teşvikler, para politikalarında serbestlik Türkiye'nin küresel ekonomiye entegre olunmasını sağlamıştır. Birtakım iktisadi devlet kuruluşlarının özelleştirilmeleri, yabancı sermaye girişi, Türk şirketlerinin küresel rekabete uygun açılımları, ortaklıkları, insan kaynaklarını geliştirilmesi, hukuki düzenlemeler ekonomik küreselleşme yolunda atılan adımlardır. Gümrük duvarları kalktığı için özel sektörün bir bölümü rekabet edebilmek amacıyla teknolojisini yenilemiştir. Bunu sağlayamayanlar ise küçülmeyi tercih etmiş veya

ithalatçı olmuşlardır. Kamuya ait işletmeler ise buna ayak uyduramadığı için cari açık ve kamunun borçlanması artmıştır (Özyıldız, 2017: 1272).

Türkiye'nin piyasa, deregülasyon ve özelleştirme çalışmaları 1980 yılında başlamış olsa da, 2000 ve 2001 da yaşanan ekonomik krizlerin ardından ekonomide kapsamlı değişiklikler yapılmıştır AKP'nin işbaşına gelmesiyle birlikte ise İnsan Kaynakları yönetiminde Yeni kamu Yönetimi reformu çalışmaları yapılmıştır (Uğur - Köseoğlu, 2018: 172).

Türkiye'de 2002'den sonra yabancı yatırımcıyı çekecek yasal düzenlemeler ve teşvikler daha çok yapılmıştır. Yabancı sermaye öncelikle özelleştirmelere ilgi duymuş, sonra da banka ve sigortacılık gibi hizmet sektörlerine, borsaya yönelerek sıcak para gelmeye başlamıştır. Geçen sürede sıcak para akışı küresel şirketler tarafından stratejik bir araç olarak kullanılmıştır. Yabancıların sıcak para ile gelmesinin sebebi ABD, İngiltere, Japonya ve Almanya'ya göre yatırımcıların Türkiye'de yüksek faizle gelir elde etmeledir (Özyıldız, 2017: 1284).

Türkiye'den birçok fabrika, işletme, şirket batılı şirketlerin kapsama alanına girmiştir. Türkiye doğu ve batı, kuzey ve güney arasında terminal bir ülkedir. Siyasi ve ekonomik ilişkilerle yakın zamana kadar körfez bölgesinin ve halkının da ilgisini çekmiştir. Orta ölçekli sermaye akışı bu bölge ve halkından daha çok inşaat sektörüne yönelmiştir. Türkiye küresel güçler için cazibe merkezidir. Birçok küresel şirket Türkiye'de stratejik yatırımlar yapmışlardır. Türkiye'nin gerek tüketim kapasitesi gerekse genç nüfusu, yetişmiş insan gücü, jeostratejik konumu çekici olmuştur. Yabancı sermaye akışı Türkiye'de sadece üretim ve hizmet sektörünü geliştirmekle kalmamış, insan kaynakları açısından da kalifiye elemanları geliştirici olmuştur. Türkiye'yi yatırımcılar, lojistik üs, terminal ve köprü ülke olarak görmüşlerdir. Yatırımcı şirketler daha çok yüksek gelirli ülkelerden gelmişlerdir (Durgan, 2016: 132).

Küreselleşme süreci özelleştirmeleri öncelemiş, devleti bu alandan çekmeyi dikte etmiş, hatta dayatmıştır. Bu fikrin temeli, karlılık, verimlilik, rekabet gücü ve hareket kabiliyetinin kazanılmasıdır. Liberal eğilimlere göre devletin ekonomide, mali politika ve ekonomik kararlarda olması karar alma süreçlerini, rekabet edebilmeyi, teknolojiyi ve diğer yatırımları zorlaştırmakta, maliyetleri yükseltmekte, aşırı istihdamı körüklemektedir. 1980'den sonra dünyada büyük bir özelleştirme furyası başlamıştır.

1992 Maastricht ve 1997 Amsterdam anlaşmaları ile AB, üye ülkelerde özelleştirmeleri artırmayı kararlaştırmıştır (Savran, 2011: 242). Türkiye de bundan payını almıştır. Zamanla özelleştirmelerin faydaları görüldüğü gibi, ülkenin çıkarına olmayan tarafları da müşahede edilmiştir. Satın alanlar özelleştirilen kurumları kapatmışlar veyahut daha büyük ölçekli küresel şirketlerle ortaklık yaparak, daha sonra hisseleri o şirketlere devretmişlerdir Emek emek büyütülen, destek ve teşvik verilen şirketlerin millilik vasfı şekil olarak kalmış, özelleştirilen alanda yapılan üretimlerde ithalat başlamıştır. Vatandaşa verilen ürün ve hizmetin ücretleri fahiş hale gelmiştir. Küresel şirketler sadece kar ve sömürü odaklıdır, halkı, ülkenin ekonomisini düşünmemektedirler (Harmancı, 2004: 11).

Türkiye birçok özelleştirme işlemi yapmış, ayrıca yabancı sermaye girişini de sağlamıştır. Özelleştirmelerle gelen sermayenin yabancı sermaye yatırımı olacağı hatasına düşülmüştür. Özelleştirilen bazı devlet şirketlerinin yatırımları ıslah edilmek yerine, yatırımcılar tarafından kıymetli olan arsaları ranta çevrilmiş, üretimden vaz geçilmiş, sadece kar amaçlanmış, varlıklar ucuza alınmıştır (Adıgüzel, 2013: 4). Türkiye faydaları ve kayıpları birlikte yaşamıştır. Bugün bazı şirketlerin özelleştirilmesinden vazgeçilmiş, bazı şirketlerin özelleştirilmesine ise devam edilmektedir. En azından Türkiye son yıllarda ülke menfaatlerini gözeterек karar vermeye çalışmaktadır. Sadece küresel gerçekleri değil, milli, öncelikleri de dikkate alarak her iki gerçeğin gerektirdiği şekilde karar vermektedir. Özelleştirmeler iş hayatını da etkilemiştir. Taşeronluk sistemi de gelişerek maliyetlerin düşürülmesi hedeflenmiştir. Ancak bu gelişmeler ekonomi içinde rekabet, kalite, sermaye yapıları, sosyal politikalar, vergi açısından farklı sonuçlara sebep olmuştur. Bazı özelleştirmeler sosyokültürel dokuya zarar vermiştir. Özelleştirmeler bu bakımdan küreselleşmenin ekonomiden daha öte sosyokültürel sahada kullandığı bir silah haline gelmiştir. Sadece verimliliği, rekabeti, parayı önceleyen, sosyal siyaseti arka plana iten icraatlar, toplumun uzun vadede sosyoekonomik ve sosyokültürel kazanımlarını yok etmektedir. Telafisi güç zararlar, kapatılması büyük yaralar açmaktadır.

Küresel ekonomiye uyum ve rekabet gücü mevzuatın güncellenmesi ve özellikle AB ile uyum süreci, telekomünikasyon, fiber kablo altyapıları, ulaşım, iletişim, bankacılık alanından yapılan yatırım ve düzenlemelerle daha çok mesafe kat etmiştir. Ancak,

küresel rekabet açısından Türkiye'nin birçok eksikleri vardır. Küresel Rekabetçilik Raporu rakamlarına göre 140 ülke arasında Türkiye 61,6 puan ile 61'nci sıradadır. Türkiye Avrupa ülkeleri arasında değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Türkiye'nin 12 bileşen arasında en iyi olduğu 86.2 puan ile sağlık, en düşük olduğu ise 44.0 ile yenilik kabiliyetidir. 4.0 Endüstri Devrimi küresel rekabet ve sistem, başarı olmak açısından yenilik kabiliyetinin geliştirilmesi önemli sayılmaktadır (Zengin - Sağır, 2019: 873).

Küreselleşme sürecinin sağladığı ulaşım ve iletişimle dünyanın herhangi bir yerinden diğerine mal, hizmet akışı hızlı ve kolay olmaktadır. Dış ticaretin hacmi, ithalat ve ihracatın kolaylaşması, e-ticaretin hayata girmesiyle büyümüştür. Türkiye dünyanın her yerine mal gönderen ve getiren bir dış ticaret rejimine sahiptir. Birçok ülkeye yerleşmiş, birçok ülkeye seyahat eden personel yapısına sahip olmuştur. Hayli yabancı şirket kurulmuş, temsilcilikleri açılmış, çeşitli ülkelerle ticaretin geliştirilmesi için anlaşmalar yapılmıştır. Türkiye'nin dış ticaret kalemleri artmıştır. Türk şirketleri de dünyanın birçok ülkesinde yer almışlar, ürün, hizmet ihraç eder, üretim yapar hale gelmişlerdir. Türkiye dış ticaret rejimini finansman, ürün, eleman, uluslararası anlaşmalar, hukuki ve teknik altyapıyla çok geliştirmiştir.

Türkiye'nin bir ucundan diğerine, dünyaya hizmet ve ürün ihraç eden, emeğini taşıyan, ekonomik bakımdan ilişkisi olan insan, şirket, işletme, fabrika vardır. Dünyanın çeşitli yerlerinden Türkiye'nin her bir köşesine ulaşan hizmet, ürün, hizmet veren yerleşik yabancı kişi şirket ve kuruluşları bulmak mümkündür. Dış ticaretin artışı üretim, tüketim ve hizmet kalitesini de artırmıştır. Küreselleşmenin sunduğu teknolojik imkanlar, altyapı, iletişim ve araçlar ticareti geliştiren en önemli unsurlardır. Sanayi, tarım ve hizmet sektöründe dış ticaretin hacmi küreselleşme süreci ile birlikte genişlemiştir. Türkiye küreselleşme sürecinin aktif bir tarafıdır. Ekonomi çok yönlü işlevsel bir araçtır. Küreselleşme süreci bu sahada gücünü, tekel halinde belirli sermaye, teknoloji, hizmet, ticaret şirketlerinde toplamıştır. Türkiye bu sahada küresel mücadele vermektedir. Ulaşım, sağlık, turizm gibi hizmet, sanayi, savunma sanayi, tekstil, kimya gibi birçok endüstriyel alanda yaygın ve etkin çalışmalarını devlet –özel sektör iş birliğiyle küresel eğilimlere uygun olarak, birçok ülke ile ilişki halinde geliştirmektedir. E-ticaret hacmi de giderek büyümektedir (TÜSİAD, 2019).

Türkiye her şeye rağmen genç nüfusu, KOBİ'leri, ihracat kabiliyeti, istikrarlı, yatırımcı ve atılımcı hamleleri, yetişmiş insan gücü, müteşebbis iş adamlarıyla ekonomisini büyütüp, geliştirmiştir. Bu gelişmeler küreselleşme sürecinin hız kazandığı dönemlerle eş zamanlıdır. İç siyasi ve bölgesel siyasi krizler ekonomide daralma ve küçülmeye sebep olmuştur. Küresel krizler de ekonomiyi olumsuz olarak etkilemiştir. Bu krizler arayış ve çabaları artırmıştır. İran-İrak, Körfez, Bosna savaşları, 1994, 1998 ve 2000 ve 2001 krizleri, 28 Şubat post-modern darbesi, küresel krizleri Türkiye'yi ekonomik anlamda etkilemiştir, yorgun düşürmüştür. Son dönemde, geçmiş süreçleri de dikkate alarak, küresel rekabete uyumlu, kurumsal reformlar ve yasal düzenlemeler yapılarak yeni bir süreç başlamıştır (Ünay, 2018: 11).

Türkiye ekonomisi birçok siyasi kriz ve olaylara karşı direnç göstermiştir. Hıran Dink cinayeti, AKP kapatma davası, Gezi Olayları, 17/25 ve 15 Temmuz kalkışmaları gibi ekonomiyi de hedef alan olaylara karşı dayanıklı olmuş, küresel kaynaklı birtakım kumpaslara rağmen gelişmesini sürdürmüştür. Küresel yurt dışı ve yurt içi sorunlar, şoklar bertaraf edilmiş, ekonomi canlılığını sürdürmüştür (Duran, 2018: 8).

Türkiye son yıllarda KOBİ'lere çok önem vermiş, sermaye yapıları kuvvetlendirilmiştir. Teşvik kalemleri çeşitlendirilmiş, ihracatta büyük bir ivme elde edilmiş, bürokratik engeller kaldırılmış, muhafazakar kesimlerin orta sınıfa katılımı sağlanarak ekonomik gelişmeye hızlandırıcı bir etki kazandırılmıştır (Ünay, 2018: 15).

Küreselleşmenin egemen güçleri, şirketleri dünyanın ekonomisini kontrol altında tutmak istedikleri için kuralları da kendileri koymuşlardır. IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar, küresel maliye ve finans politikaları, ekonomik kararlar bu merkezlerce belirlenmektedir (Uğur, 2016: 3). Bu kuruluşlarca Türkiye'ye her zaman dayatmalar yapılmıştır. Türkiye IMF borcunu ödeyerek bağımsız bir ekonomi ile hayata devam etmektedir. Özelleştirme politikaları, devletin ekonomi üzerinde etkisinin azaltılması, sosyal devletin geri bırakılması, büyük ölçekli satış, pazarlama ve dağıtım ağları, küresel ekonominin Türkiye'de de etkisini artırmıştır. 2010'dan sonra ABD ve küresel güçlerin tek yanlı politikaları Türkiye'nin de bağımsız adımlar atmasına sebep olmuştur. Ekonomik ve askeri alanda atılan adımlar dış siyasette bağımsızlığını da göstermektedir (İnat, 2018).

Türkiye enerji kaynaklı, petrol zengini komşu ve akraba ülkelerle münasebetleri geliştirerek terminal ülke olmaya çalışmaktadır. Büyük çoğunluğu enerji ihtiyacından kaynaklanan cari açığını gidermek, stratejik sanayi ve teknoloji ürünlerini üretmek, hizmet sektörünü, geliştirmek, yenilenebilir enerji kaynaklarını artırmak üzerine yoğunlaşmıştır. Bu nedenle yatırım, üretim alanlarında vergi avantajları, teşvikler sunmuştur. Her ne kadar yeterli yabancı sermaye transferi gerçekleşmemiş olsa da Türkiye yabancı yatırımcıyı cezp edecek imkanlar geliştirmiştir (Durgan, 2016: 111). Kendi içinde ise, yatırımcılara teşvikler vermiş, teşvik alanlarını, bölgelerini, ürün ve hizmet çeşit ve sahalarını giderek geliştirmiştir. Küreselleşme Türkiye'nin maliye ve finans stratejilerini geliştirmesini zorunlu kılmıştır. Bütün ülkelerle iş yapılabilirlik kapasitesini ve rekabet kabiliyetini dikkate alan, cari açığı azaltan, ihracatı geliştirecek plan ve programlar yapılmıştır.

Küreselleşme ekonomisi ABD merkezli küresel kurum ve şirketlerin kontrolündedir. Bu merkezlerden baskı ve sömürü artıka kendisine güvenen ülkeler direnç göstermekte, reflekslerini geliştirmek, alternatif programlar ortaya koymaktadırlar. Türkiye'de çok sık ABD merkezli ekonomik operasyonlarla karşılaşmaktadırlar. Küresel güçler kesin bağımlılık, itaat, boyun eğme ve hatta esaret istemektedirler. Türkiye çok mücadele etmektedirler. Dünyanın en büyük 20 ekonomisi içerisinde, milli geliri, istihdam kapasitesi, ürün ve hizmet yelpazesi ve enerji koridorlarında bulunması itibariyle "oyun kurucu" olmaya çalışmaktadır, uluslararası ekonomik kuruluşlarda söz söyleyebilmektedir (İnat, 2018). Çin'in dünyada baskın bir üretim, satış, pazarlama, yatırım, finans gücü hasıl olmuştur. Asya'dan Afrika'ya geniş bir yelpazede yatırımları vardır. Çin'in bir kuşak, bir yol projesinde Türkiye önemli bir kavşaktır (İstikbal, 2019). Birçok Avrupalı banka Türkiye'deki bankaları satın almış ve ortak olmuşlardır. Rus şirketler çeşitli yatırım ve kredi seçenekleriyle piyasada bulunmaktadırlar. Akkuyu Nükleer Santral projesi Ruslar tarafından yapılmaktadır. Ekonomiye büyük katkısı olacaktır. Rusya ile ekonomik ilişkiler çok gelişmekle beraber Türkiye'nin küresel bir başka ülkeye bağımlılığı da artmıştır. 2000'li yıllardan sonra Ortadoğu ve İngiltere merkezli bazı Arap şirketleri de Türkiye'de yatırıma girmişlerdir. Önemli atılımlar yapmışlardır.

Dünyanın en büyük yatırımları arasında sayılan metro, köprü, nükleer santral gibi önemli projelerle Türkiye dünyanın en büyük yatırımlarını yapan ülkeler arasındadır. Yap, işlet devret, kamu/ özel sektör ortaklığı projeleri ile köprüler, Avrasya Tüneli, rüzgar, güneş, hidroelektrik santraller gibi önemli yatırımlar gerçekleştirilmiştir. Yatırımlar için teşvik kalemleri artırılmıştır. Dünyadaki en büyük 10 projeden Türkiye’de olması, genç nüfusu, dünyanın dörtte birine dört saatlik uçuşla erişilmesi, iç pazarın canlılığı küresel yatırımcıların ilgisini çekmektedir.

Yatırımcı ülkelerin, şirketlerin çeşitliliğiyle yatırımlar ülkenin muhtelif kesimlerine yayılmıştır. Her şeye rağmen Türkiye bağımsızdır. Bir zamanlar “onlar ortak, biz pazar” olmaktan çıkıp, bağımsız, güçlü yatırım ve atılımlarıyla kapsamlı ve geniş bir kesimin de ilgi odağıdır. Dünyanın birçok ülkesine uzanmıştır. Rekabet kalemlerini artırmıştır. İnsan kaynaklarında genişlemiştir. Beyin gücüne ve göçüne, araştırma projelerine önem ve destek vermektedir. İhracatını yükselterek, yeni pazarlara, ülkelere, ürün ve hizmet çeşitliliğine odaklanmıştır. Küreselleşmenin belirlediği bağımlılık bandında değil de küreselleşme sürecinde kendi bağımsız yörüngesinde hareket etmeye çalışmaktadır. Ekonomide bağımlı olarak değil, bağımsız ve şahsiyetli, temel değerleri koruyarak büyümeye çalışmaktadır (İnat, 2018).

2.5.2. Küreselleşmenin Türkiye Üzerine Siyasi Etkileri

Küreselleşmenin Türkiye üzerindeki etkileri 1980’den sonra başlamıştır. 12. Eylül 1980’de askeri ihtilal ile Türkiye vesayet dönemine girmiştir. 1980 darbesinin ardından dünyada yaşanan liberal rüzgarlar Türk toplumunun demokratikleşme, hukuk devleti, çağdaşlaşma, hak ve özgürlük taleplerini artırmıştır. Kapitalizm yeni bir yapılanma sürecine girmiştir. Askeri ihtilalin akabinde dışarıda gelişen liberalizm rüzgarıyla, içeride yaşanan gelişmeler, talepler bütünleşmiş, Türkiye’de liberalizm ilk kez güçlü tanıtım imkanı ve kabul zemini bulmuştur (Şen, B., 2008: 187). ABD’de Reaganizm, İngiltere’de Thatcherizm rüzgarlarıyla bütün dünyaya liberalizm akımı ihraç edilerek kapitalizmin yeni formu neoliberalizm özendirilmiştir (Özaydın, 2008: 171). Gerek bu rüzgar gerekse askeri vesayet döneminden sonra seçimlerin yapılması, Türkiye’de tek partili iktidara geçilmesiyle küreselleşmeye paralel olarak siyasette yepyeni bir dönem başlamıştır. Askeri ihtilal yönetimi ideolojik sebeplerden dolayı binlerce insanı hapslere koymuş, siyasi partileri, dernekleri yasaklamış, meclisi feshetmiş, belediye

başkanlarını görevden almıştır. Askeri darbe sadece siyasi değil, ekonomik, sosyal ve kültürel hayatı etkilemiştir. Batı ülkelerinin baskısı, toplumsal dinamiklerle birleşince Türkiye, askeri vesayetten hak ve özgürlüklerin önemsendiği bir zemine girmiştir. Özallı yıllar dediğimiz dönemde düşünce, teşebbüs ve inanç hürriyetinde tarihi adımlar atılmıştır. Bu açılımlar aynı zamanda küresel nitelik de taşımaktadır. Teşebbüs hürriyeti ile yatırımların önü açılmıştır. İnanç ve düşünce özgürlüğü alanında kısıtlamalar kaldırılmış, toplumda rahatlama sağlanmıştır. Gazete ve TV'lerin üzerindeki baskılar kalkmıştır. Özel TV'lere izin verilmiştir. İran İslam Devrimi, Afganistan'ın işgali Türkiye'yi yakından ilgilendirmiştir. İran devrimi ideolojik olarak Türkiye'yi etkilemiş, bir akım doğmuş, birçok İran devrim yazarının eserleri Türkçeye tercüme edilmiştir (Şen, B., 2008: 202). İran devriminden etkilenen siyasi değişim bölge ülkelerini de etkilemiştir. Bu gelişmeleri de gören Amerika ve Avrupa ülkelerinin tesiriyle toplumsal talepler Türkiye'de dikkate alınmıştır.

Küreselleşme süreci 1987'de AB'ye tam üyelik için müracaat edilmesi, 1989'da Berlin duvarının yıkılması, bilahare SSCB'nin dağılması, Türk Cumhuriyetleri ile Balkanlar ve Kafkasya'da bazı ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmasıyla Türkiye bölgelerde kendisini göstermeye başlamıştır. Reagan /Thatcher 'in savunduğu ABD eksenli (Öymen, 2005: 216) neoliberal anlayışın küresel merkezlerce Türkiye'ye yerleşmesi ve coğrafi yakınlık, tarihi birliktelik sebebiyle Türkiye üzerinden SSCB sonrası bağımsızlıklarını kazanan ülkelere ihracı, Batılı değerlerin nüfuz etmesi programlanmıştır. Bu süreçte Ortadoğu, Akdeniz ve Orta Asya arasında jeopolitik ve jeostratejik konumda yer alması, tarihi geçmişi de dikkate alınarak, bölge ve dünya siyasetinin değişimiyle Türkiye için dönüm noktası olmuştur.

SSCB hegemonyasında olup bağımsızlığını kazanan ülkeler üzerinde Türkiye'nin kendine has düşünce, amaç, arzu ve planları da oluşmaya başlamıştır. Artıları ve eksileriyle Türkiye kabuğundan çıkmış, yüzünü dünyaya çevirmiştir. Bağımsızlığı kazanan Türk Cumhuriyetleri bir dönemeç noktasıdır. Adriyatik'ten Çin Seddine, 21'nci Yüzyılın Türk yüzyılı olacağına dair birçok söylem duyulmuştur (Coşan, 2018: 146). Türkiye kendisine yakın ülkelerle iş birliğine girmiştir. Türkiye Cumhurbaşkanı Özal, İzmir İktisat Kongresinde hata yapılmadan gidilirse 21. Yüzyılın Türklerin yüzyılı olacağını söylemiştir (Köseoğlu, 1998: 144). Küresel gelişmelerle Türkiye'de hak ve

özgürlükler daha çok gündeme gelmiş, mesafe de alınmıştır. İran- Irak, Azerbaycan-Ermenistan, Körfez savaşları, Bosna Hersek ve Çeçenistan'da yaşananlar, küreselleşmenin etkilerini Türkiye'ye yansıtmıştır. Bu süreçte küresel terör planı ile PKK ayrılıkçı hareketi Batı tarafından desteklenmiş, ırkçılık kışkırtılmıştır. Türkiye'nin Orta Asya, Balkanlar, Ortadoğu'ya yönelik açılımları, atılımları, çalışmaları engellemelere rağmen genişlemiştir. Bosna Savaşı Türk milletinin Balkanları hatırlamasına, tanınmasına, birçok şeyin uyanmasına sebep olmuştur (Brown, J., 1995: 95).

Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın ölümü küreselleşme yönünde gitmeye çalışan Türkiye'nin önünün kapanması, hak ve özgürlüklerin kısıtlanması için önemli bir dönemeçtir. Etnik ayrımcılığı hak ve özgürlük bağlamında ele alan, Türkiye'yi sürekli suçlayan Batı dünyası dini açıdan hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, Refahiyol hükümetinin alaşağı edilerek, siyasi yasakların getirilmesine ses çıkarmamışlardır. 28 Şubat post modern darbesi ile hak ve özgürlüklerin kısıtlanmış, Türkiye siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel yönden büyük bir krize, saplantıya küresel güçlerin planlarıyla girmiş veya sokulmuştur. Bu süreçte AB'ye karşı yakınlaşmalar artmıştır. Devletin baskıları nedeniyle muhafazakar kesimler Batı karşıtı düşünce ve söylemlere rağmen AB yanlısı siyasetler geliştirmişlerdir (Şen, B., 2008: 276). AB'nin en temel haklara duyarsız kalması, Türkiye'de yaşanan gelişmeler, demokratik, hak ve özgürlükleri içselleştirmiş ülkelerin, çifte standartlarını tanımaya sebep olmuştur. AK Parti döneminde AB ile müzakerelerde çifte standart uygulanması ile Türkiye, Ortadoğu ve diğer ülkelere yönelmiştir. AB'nin ikircikli tutumu Türkiye'nin çok yönlü siyaset yürütmesini zorlaştırmıştır (Telatar, 2015: 498).

2000'li yıllardan sonra iletişimin hız kazanması, internetin küresel etkileşimi artırması, toplumsal duyarlılıkların harekete geçmesi, farklı kesimlerin desteğini alan AK Partinin kurulması ve iktidar olmasıyla haklar ve özgürlükler alanında ilerlemeler sağlanmıştır. Daha sonra internet demokratikleşme açısından önemli bir araç haline gelmiştir (Dağtaş - Yıldırım, 2015: 151). Türkiye yaşanan değişimde, Türk siyasi hayatının küresel gelişmelere ve gerçeklere adaptasyonu, AB'ye entegre olmaya çalışması, toplumsal taleplerin siyasette ve yöneticilerde karşılık bulması, darbe dönemlerinin baskısından kurtulma, çağa ayak uydurma istek ve arzuları da etkili olmuştur. Türkiye'nin çok yönlü

gelişmesi, ilerlemesi çevre, komşu ve diğer bazı ülkelere örnek ve ilham kaynağı olmuştur. Türkiye küreselleşmeyi bölgeselleşme ve AB ile ilişkilerin gelişmesini de dahil ederek ele almıştır (Şen, B., 2008: 269).

Küreselleşme süreci siyasi karar, kanun ve uygulamalarıyla haklar ve özgürlüklerin gelişmesini kısmen olumlu anlamda etkilemekle, geliştirmekle beraber, birçok temel değer, kabullerin, mahremiyetlerin kutsalların yıpranmasına, zarar görmesine sebep olmuştur. Yeni Dünya Düzeni küreselleşmeye biraz daha kapı açmıştır. ABD'nin deklare ettiği YDD küreselleşmenin bir sürümü olmuştur. Bazı aydınlar YDD'yi Kuzey tarafından, "küresel kapitalist egemenlik düzenini inşası olarak vasıflandırmışlardır (Bora, 1995: 12).

İletişim çok hızlı ve inanılmaz şekilde toplumun irade, karar, muhakeme ve hafızasını güçlendirmiştir. Açık toplum egemen hale gelmiştir. Kamuoyundan bir şey gizlemek, saklamak mümkün değildir. Seçmen cep telefonları, kameralar, smsler, twitter ve sosyal ağlarla, siyaset kurumunu, liderleri, partileri, söylemleri, yatırımları, kadroları, projeleri inceleme, izleme, irdeleme imkanlarına kavuşmuştur. Karşılaştırma ve değerlendirme, karar verme süreçleri bireysel anlamda güçlenmiştir. Seçimlere katılım oranı artmıştır. Türkiye açıklık, şeffaflık konusunda başarılı olmuştur. Seçmenlerde yolsuzluğa, baskıya, zulme, kayırmaya, iltimasa, rüşvete, tembelliğe, kuru söylemlere, ayrılmışlığa karşı bir duyarlılık oluşmuştur. Küresel mantık ve muhakeme kazanan toplum, sandığa giderken iç ve dış şartları değerlendirebilmektedir. Küreselleşme süreci küresel değerler yanında yerel değerleri de canlı tutan bir refleks oluşturmuştur. Etnik, dini, sosyal, ekonomik ve kültürel aidiyetler harekete geçmiştir. Siyasilerde bu değerler aranmakta, partiler bu değerleri göz önüne almaktadırlar. Küreselleşme sürecinde oy veren vatandaşın, seçmenin eğilimlerini önce gazeteler, sonra TV'ler, daha sonra internet ve sosyal medya etkisi altına almıştır (İşman - Kara, 2018: 612).

Küreselleşmenin merkezi olan ABD ve AB'nin bazı ülkelerinde seçime katılma oranları çok düşükken (Anadolu Ajansı, 25 Nisan 2019) Türkiye'de %85'lerde olup, oran yüksek seyretmektedir. Türk milletinin yönetime, yöneticilere, iç ve dış gelişmelere karşı duyarlı olduğu bir gerçektir. Küreselleşme süreci duyarlılığı artıran, zenginleştiren malzemeyi topluma sunmaktadır. Seçmen eğilimleri toplumun diğer tercihlerine de yansımaktadır. Küresel, ulusal ve toplumsal gelişmeler kitlelerin ilgisini çekmekte,

takibini sağlamaktadır. Küresel gelişmeler, seçmeni dikkatli, seçici ve nitelikli hale getirmiştir. Seçmen eğilimleri analiz edildiğinde küreselleşme ile yerelleşmenin yansımaları görülmektedir. Seçmen küresel gelişmelere uygun, yenilikçi, dünyaya entegre olan, ancak, yerel değerleri koruyan ve geliştiren tercihlerde bulunmaktadır (Demirtaş, 2017: 36).

Küresel gelişmeler, iletişim araçları, açık toplum seçmen eğilimlerini de etkilemekte ve siyasi partiler bu yaklaşımları dikkate almak durumunda olmuşlardır. Seçmen seçim beyannameleri ve taahhütlerini önemsemekte, takip ve tahlil etmektedir (Zaim, 2007: 21).

İnternet, televizyon ve sosyal medya araçları seçmenin partileri daha çok ve sık takip etme imkanlarını sunmaktadır. Bu beyannamelerde toplumu doğrudan ilgilendiren, sosyal hayata dönük, ekonomik programlar daha çok dikkati çekmektedir. Kişilerin ve toplumun muhtemel kriz, tehlike ve risklere karşı korunma siyasetleri, istihdam, eğitim, eğitimde fırsat eşitliği, çalışma hayatı, sağlık, sosyal güvenlik, barınma, konut, gelir dağılımı seçmenin önceliklerini teşkil etmektedir. Kadın, çocuk, genç, yaşlı, engelli, bağımlı, kimsesiz, şehit ve gaziler olmak üzere toplumun bütün katmanları seçim beyannamelerinde yer almaktadır (Özkan - Bingöl, 2018: 33-80).

Türkiye'nin küresel gelişmelere açık olmasında AB ile devam eden üyelik sürecinin etkisi büyüktür. Toplum yıllardır Avrupa'da yaşayan vatandaşlarından dolayı AB ülkeleri ile bağlantı halindedir. İletişim, ulaşım ve etkileşimle geniş bilgilere ulaşılmaktadır. AB ile olan anlaşmalardan dolayı birçok hukuki düzenleme yapılmıştır. Batının normları, vatandaş gereksinimleri ve talepleri arasında bir sürece girilmiştir (Laçiner, 1999: 5). Seçmenin önemli bir kısmı basiretli düşünerek bir denge arayışındadır. Toplum etkileşimle öyle bir yere gelmiştir ki, gelişmelere, ilerlemelere açık, baskıya, sömürüye kapalıdır. Yerel değerleri, inancını, kültürel birikimini, aidiyetini korumak istemektedir (Kaya, 2015: 47). Küreselleşmenin başat ülkeleri ABD ve İngiltere iki partili sistemle idare edilmektedir. Türkiye 1950, 1980, 2000 sonrası iki partili sisteme dönmüştür (Şen, B., 2008: 186).

Türkiye AK Parti döneminde küresel, bölgesel olarak etkin, uluslararası toplumda uluslararası kuruluşlarda etkin ve katılımcı, düzen kurucu, barış, adaletten yana, krizleri çözümleyici bir vizyon ve rol belirlemiştir. Doğu ve Batı arasında köprü ve merkez

ülkeyi amaç edinmiştir. Bu vesileyle Balkanlar, Ortadoğu, Orta Asya ve Afrika Ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmiştir (Telatar. 2015: 495-497).

Her şeye rağmen Türkiye son yıllarda siyasi cesaret ve maharetle küresel atılımlar, yatırımlar, düzenlemeler, anlaşmalar yapmış, ilişkiler kurmuş, yeni ufuklara yönelmiştir. Soy, din bağı olan, gelişmekte olan ülkelerle temaslarını artırmış, umut veren bir ülke olmuştur. Küreselleşme sürecinde söz sahibi olunması gerektiğini göstermiş, bir açılım getirmiş, katkıda bulunmuştur. Yerellik, bölgesellik ve küresellik arasında bir denge oluşturmuştur. Küresel güç potansiyeline sahip olduğu anlaşılmıştır. Türkiye küresel siyasette gücünü artıran bölgesel bir güçtür (Özdemir, Ç., 2018).

Türkiye'nin İslam Konferansı Örgütü Genel Sekreterliği, Avrupa Konseyi Başkanlığı gibi uluslararası düzeyde üstlendiği görevler, BM de ortaya koyduğu performans, vize uygulamalarında getirdiği kolaylıklarla küresel açılımları sağlamıştır. Cumhurbaşkanının "Dünya Beşten Büyüktür" ifadesi karşılık bulmuş, destek görmüştür. TİKA, AFAD, KIZILAY; Maarif VAKFI gibi yardım, eğitim kuruluşlarıyla, yardımlarla birçok ülkeye uzanması, yüz binin üzerinde yabancı öğrenciyi üniversitelerde eğitim imkanı sunması küresel irtibatlarını kökleştirmektedir (Duran, 2018). Karşılık beklemezsizin sorunlu komşu ülkelere arabuluculuk etmesi, istismar etmemesi küresel potansiyel gücünü gösterirken, küresel güçlerin istismarlarını, kumpaslarını da ortaya çıkarmaktadır. Küresel siyaset korku ve endişe üretirken haklı olduğunda direnerek, ilkeli durarak, güven vererek küresel duruş sergilenmektedir.

Türkiye herkese karşı duyarlı, ilgili, sorumlu, etkili davranmaktadır. Deprem, sel, afet gibi felaketlerde, savaş, göç gibi krizlerde ayırım yapmaksızın yardım ve destek vermektedir. Geniş çapta birçok ülke ile ilişkilerini, iş birliğini artırmıştır. Dünyanın birçok ülkesine iş geliştirmede destekleyici yardımlar sağlamaktadır. Birtakım tesisler kurmakta, araç ve gereçlerle destek olmaktadır. Krizleri çözmeye çalışmakta, haksızlığa uğrayan kişi ve kuruluşlara kucak açmaktadır. Küresel sorumluluk, duyarlılıklarıyla ülkelerin, toplumların dikkatini, ilgisini çekmektedir. Küreselleşme sürecinin insanlarda uyandırdığı farkındalık ileri dereceye çıktığı için örnek ülke olarak toplumsal algıları yönlendirmek insani yaklaşımlarla mümkün olabilmektedir. Türkiye'nin vurguladığı ve uyguladığı siyaset, küreselleşme sürecinde bağlantıların, bağlılıkların, paydaşlıkların çıkara, bencilliğe, hırsla yönelik değil, ortaklığa, birlikteliğe, paylaşmaya ve

diğerkamliğa uygun insani yaklaşımlar olması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu durum geniş bir karşılık bulmakta, takdir edilmektedir. (Duran, 2018).

Küreselleşme sürecinde, ülke ve toplumlar birçok konuda, yoğun ilişkiler içindedirler, bağımlı hale gelmişlerdir. Bu yüzden milletlerarası anlaşmaların sayısı ve çeşidi artmıştır. Bunun yanında iletişimin kolaylığı ile çok yönlü siyaset izlenmesinin, farklı ülkelerle birçok alanda siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel anlaşmalar yapılmasının önü açılmıştır. Çok sayıda ülke ile karşılıklı vizeler kaldırılarak, stratejik iş birlikleri geliştirilmiştir. Yabancıların Türkiye’de mülk edinmeleri kolaylaştırılarak çifte vatandaşlık hakkı tanınmıştır (Dilek, 2017: 4). Yatırım, iş ve oturma imkanları kolaylaştırılmıştır. Vatandaşlık haklarının geniş bir kesim tanınması küresel siyasetin geleceğini daha çok etkileyecektir. Farklı ırk, renk, etnik köken ve dine mensup olarak vatandaşlık hakkını elde edenler, yerleşik vatandaşlarla aynı haklara sahip olmaktadır. Bu husus küreselleşme ve ulus/ milli devlet açısından kritik, önemli bir durumdur. Maharetli bir yönetim (governance) ve yönetim siyaseti gerekmektedir. Yurtdışından, Türk ve Akriba Topuluklarından gelen lisans, yüksek lisans öğrencilerinin Türk üniversitelerinde eğitim almaya başlaması yine küresel siyaset açıdan geleceğe katkı sağlayacak, önem arz edecektir.

Stratejik Ortaklıklar, güvenlik iş birlikleri, askeri üsler, üniversite yatırımları da küresel siyasetin geleceği açısından Türkiye için önemli gelişmelerdir. Birçok ülkeye bürokratlarına, askeri, güvenlik personeline eğitim destekleri küresel açılımlardır. E-devlet, E-hizmet, E-ticaret alanlarındaki uygulamalar siyaseten Türkiye’nin küresel gücünü, itibarını göstermektedir.

Küreselleşme sürecinde Türkiye’nin kendi içinde, çevresinde, bölgesinde siyasi, ekonomik, sosyal krizler yaşanmış, halen de yaşanmaktadır. Küresel egemen güçler ülkeler üzerinde yalnızca ekonomik değil siyasi ve askeri yönden de belirleyici, etkili olmak isterler (Uğur, 2019: 4). Türkiye küresel ve bölgesel sorunlarda, konularda zaman zaman ABD ile karşı karşıya gelmektedir. Bu krizlerde küresel aktörlerin, ABD’nin, kurum ve kuruluşlarının doğrudan etkileri vardır. Türkiye’nin bulunduğu bölge ve karşılaştığı sorunlar, kendi ülkesinin çıkarlarını korumakla birlikte, küresel düzeyde aktör olmasını da gerektirmektedir. Türkiye küresel düzeyde aktör ve etkin olabilmek için ekonomik, askeri ve diplomatik gücünü artırmasının önemi ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de darbe ve darbe girişimleri eksik olmamıştır Türkiye’nin bulunduğu jeopolitik konum küresel egemen odakların ve devletlerin ilgi alanındadır. İçeride 28 Şubat krizi, 27 Haziran Cumhurbaşkanlığı Seçimi, 15 Temmuz kalkışması, çevrede Arap Baharı, Suriye, Irak, Kudüs, Gazze, Mısır, Yemen ve Libya’da yaşananlar, Rusya krizi, Kaşıkçı cinayeti gibi geniş çaplı olaylar Türkiye’nin küresel konumunu da etkilemektedir. Dünya’da hiçbir başka ülke bu denli karmaşık, kapsamlı, çok taraflı, çok boyutlu küresel krizleri bir arada ve art arda yaşamamıştır. Bu krizler küresel fırsatlara da dönüşebilmektedir. Krizler, siyasi ilişkilerin gelişmesine, görüşmelere, anlaşmalara, buluşmalara, cesur duruşlara sebep olmaktadır. Türkiye’nin küresel siyasette etkin olmasının kapısını açmaktadır. Devlet dik durunca, millet iradesi güçlü olunca krizlerin lehimize dönmektedir (Yalçın, 2018)

AB’ye olan tam üyelik müracaatının AK Parti döneminde tam üyelik müzakereleri ile devam etmesi birçok yasal düzenlemenin yapılması demokratikleşme adımlarını hızlandırmıştır. Küreselleşme süreci içerisinde Türkiye’de yaşanan bu gelişmeler içeriden ve dışarıdan yakinen takip edilmiştir. ABD ve diğer Batılı ülkeler, uluslararası kuruluşlar, küresel odaklar gelişmeleri kendi arzu ve amaçları cihetinden yönlendirmeye, etkilemeye çalışmışlardır. İletişim kanalları demokratik açılımları geliştirmiştir. Küreselleşme sürecindeki hareketlilikler, akışkanlıklar, etkileşimler siyasi alanda düzenlemelerin yapılmasına, yöneticilerle toplumun demokratik çalışmalarda mutabakatına, iş birliğine zemin hazırlamıştır (Uluç - Yarcı, 2017: 92). TBMM de ve yerel yönetimlerde halkı tatmin edecek temsilcilerin yer alması, istikbalde küresel rekabete uygun kadrolar açısından umut verici olmuştur.

Küreselleşme sürecinde toplumun muhakeme kabiliyeti, mukayese imkânı ve bilgi dağarcığının güçlenmesi siyasi yapıyı güçlü kılan bir durumdur. 12 Eylül Darbesi önce baskı ve korkuya sebep olmuştur. Kısa zaman sonra ise dünyadaki gelişmelere paralel olarak çoğulcu ve katılımcı demokratik toplum, yönetim talepleri uyanmıştır. 1980 sonrası dört eğilimi bir arada tutan ANAP iktidar partisinin siyasi başarısı toplumda kutuplaşmaların kırılmasına sebep olmuştur. Bir taraftan yerel değerleri savunurken, diğer taraftan batı kültürü ile bir buluşma zeminine yönelmiştir (Göle, 2000: 42). 1990’dan sonra yerel yönetimlerde daha çok RP kökenli halkı iyi tanıyan, sevgisini

kazanan adayların toplumla dayanışma halinde gösterdikleri başarıları, iç kamuoyunun ve dış küresel gözlemcilerin dikkatlerini çekmiştir.

Farklı eyaletlerin kurduğu, federal yapıya sahip ABD'yi, Avrupa Birliği'ni, yüzyıllardır rakip olan ülke ve mezheplerin bir araya getirmesi de Türk toplumu için örnek teşkil etmiştir. Şüphesiz Avrupa Ülkelerinde yaşayan Türklerin, yeni kuşakların, yurtdışına gidip gelen akademisyen, bürokrat, iş adamı ve aydınlarının bu sürecin gelişmesine, çoğulcu ve katılımcı siyaset ve yönetim anlayışına çok ciddi şekilde etkileri, katkıları olmuştur.

Gelişmeler karşısında küresel devletlerin, güçlerin çifte standartları ile karşılaşmak sıradan hale gelmiştir. Demokratikleşme, çoğulcu ve katılımcı yönetim taleplerini görmezden gelebilmişler, örgütlü darbe ve darbe teşebbüslerine destek olmuş veya sessiz kalmışlardır (Bayraklı, 2017) Çoğulcu ve katılımcı yönetim taleplerinin en canlı ve somut örneği Türk Milletinin seçimlere katılma oranı ve partilere verdiği mesajlar, dışarıdan yapılan dikte ve dayatmalara karşı duruşu olmuştur.

Küreselleşmenin siyasete son derece büyük etkisi vardır. Küreselleşme her şeyi ile siyasetin içindedir. Siyasetin malzemesi insan olduğu için, küreselleşme süreci insanların siyasi göz, beyin ve muhakemesini de geliştirmiştir. Devlet Başkanlarının, siyasetçilerin, yöneticilerin kullandıkları twitterların, sosyal medya araçlarının milyonlarca takipçileri, sayısız yorumları muhataplarına karşı düzenleyici bir işleve sahiptir.

2.5.3. Küreselleşmenin Türkiye Üzerine Sosyal Etkileri

Küreselleşme sosyal hayatı geliştirmekle beraber toplumsal birçok sorunlara sebep olmaktadır. Demografik değişiklikler, yaşlı nüfusun artmasıyla bakım problemleri, aile yapısının bozulması, boşanma, yalnız yaşama, göç, mülteciler, plansız şehirleşme, gelir dağılımında eşitsizlikler, terör, açlık, beslenme, obezite, çevre kirliliği, uyuşturucu kullanımı, bağımlılıklar gibi birçok sorunlarla ülkeler uğraşmaktadır (Yılmaztürk, 2019: 147).

2.5.3.1. Birey, Aile ve Toplum

Küreselleşme sürecinin en önemli unsuru insandır ve en büyük etkisi insan üzerindedir. Küreselleşme toplumun en temeli olan insanı, birey, aile ve toplum olarak her yönden etkilemiştir. Bu değişimi sağlayan, birey, aile ve toplumla ilgili birçok kavramı, olguyu değiştiren de son dönemde daha çok sosyal medya olmuştur (Utma, 2018: 1198). Türk toplumunda insanı bireyi şekillendiren en önemli unsur inançları, kültürü ve çevresidir. Aile, anne, baba, eş, kardeşler, arkadaş, akraba önemlidir. Küreselleşme insanı ferdileştirmiştir, bireyselleştirmiştir. Geleneksel toplumda insanın bireysel değil, kişilik özellikleri önemli bir yer tutmaktadır. Kişilik bütündür, insanın sosyal boyutunu tanımlar, insanı başkasından ayırır, bireysel dengenin oluşturduğu, fiziki ve ruhi ile karakteri, mizacı ve yetenekleri ifade eder (Uğur - Okutan, 2018: 2-9).

Bireyler bağımsız, olmuşlardır. Giyim kuşam, yeme-, içme, eğlence, çalışma, okul, gibi konularda birey fazla istişare etmeyen, başkalarını çok dikkate almayan bağımsız, özgür, fakat yalnız ve bencil kalmaktadır. Mesela okulda öğretmen, sanayide usta bireylerin hayatında daha az yer almaktadır. Hayatın olağan akışı içinde yaşanan sorunlardan dolayı en yakınlarını acımasızca yaralayan, öldüren insanları okumak, izlemek sıradan hale gelmiştir. Türkiye sosyal alanda değişimler geçirmektedir. Göç, plansız şehirleşme, işsizlik, gelir dağılımında eşitsizlik gibi gelişmeler toplumsal değerlerin yıpranmasına, bireyciliğe, bencilliğe yol açmıştır (Bayhan, 2002: 45).

Aile toplumun temel taşıdır. Kişiliğin oluşmasında ve gelişmesinde aile çok önemlidir. İnsanın ilk sosyal çevresidir. Ahlaki ve kültürel ölçüler ailede kazanılır (Uğur - Okutan 2018: 13). Türkiye’de yapılan araştırmalar göstermiştir ki, inanç ve ahlak anlayışı ve yapılanmasında aile ilk öğrenme, bilgi edinme ve davranış kazanma yeridir. Aileye en yakın duran unsurlar ise akraba ve arkadaş çevresidir (Gürcan, 2016: 263).

Küreselleşme sürecinde Türkiye’de aile küçülmüş ve geleneksel işlevini kaybetmiştir (Bozkurt, V., 2000: 29). Anne, baba, ağabey, abla, dede, nine, akraba ile ilişkiler zayıflamıştır. Bugün anne ve babalar, küçük yaşlardaki çocuklara dahi söz geçirmekte zorlanmaktadırlar. Sosyal medyayı kaynak ittihaz edenler bilgi ve haberlerin etkisindedirler. Mahremiyet, sır, sadakat, dayanışma, yardımlaşma, diğerkâmlık gibi konularda zafiyetler kendini göstermektedir. Sosyal medyanın mahremiyeti ortadan kaldırması ile aile içi ilişkiler de olumsuz etkilenmektedir (Utma, 2018: 1198).

Sosyal medya araçları eşler arasında aldatmaya yol açan bir araç durumundadır. Medyada sık sık eşinin mail ve mesajlarını görerek cinayetler işleyen kocalar, kadınlar, kavga çıkaran, dağılan, boşanan çiftler görülmektedir. İnternet ve sosyal medya araçları aile kutsiyeti mahremiyetini ve sadakatini, aile kurumunun en temel unsurlarını zayıflatmıştır. Yapılan araştırmalarda her dört kişiden birisinin boşanma kararında sosyal medyanın etkisi gözlemlenmiştir (Yıldız, 2012: 535). Maalesef kişisel ve toplumsal ahlakı alt üst eden internet üzerindeki film, video, oyun, belgesel gibi malzemeler, temel değerleri yıpratmak şekilde girilen facebook, instagram, whatsapp gibi uygulamalar ailelerin gayri ahlaki paylaşımlara, evlilik kurumunu yıkan ilişkilere ve ihanetlere sebep olmaktadır. Sosyal medya ağları maliyeti düşük, erişilmesi kolay, takibi zor, günün her saati karşılıklı etkileşime, görüntülü, kontrolsüz konuşma, görüşme, paylaşımlara, sohbetlerle evlilik birliğine zarar veren ilişkiler kurulmaktadır (Dizman, 2019: 549). Çok yönlü yıpranma ile aileler zayıflamakta, dağılmaktadırlar.

İlk evliliklerin çok çabuk sürede dağılma noktasına gelmesinde sosyal medyanın yıkıcı olduğu görülmektedir. Nesillere köklü, kalıcı ve doğru eğitimler verilmediği için internet ve sosyal medya araçları olumsuz sonuçlara sebep olmaktadır. Hassasiyetler kaybolmaktadır, zayıflamaktadır. Yapılan araştırmalar boşanmanın en çok eşlerin aldatmasından kaynaklandığını göstermektedir (Öngören, S., 2017: 74).

Kısa süreli evlilikler, sadakate aykırı davranışlar, aile içi şiddet gibi sayısız vaka, eğitim düzeyinin düşüklüğü ailenin de seviye kaybına ve toplumun geleceğinin de kararmasına neden olmaktadır. Eşler arasında yaşanan kavgalar, gerginlikler, çekişmeler, aile mahremiyetlerinin açığa dökülmesi bu dönemin en büyük açıklarıdır. Eşler sosyal medyada daha çok zaman geçirmektedirler. Bu süre kadar birbirlerine zaman ayırmamaktadırlar. Paylaşımlar, sosyal medyada kurulan dostluklar aile içinde güvensizlik, şüphe duygularını artırmaktadır (Dizman, 2019: 549).

Her araçta ve süreçte olduğu gibi, internet ve sosyal medya araçları aile ve eşlere için sevgiye, sadakate, saygıya, mutluluk ve esenliğe de sebep olabilir. Nitekim eşler ve aile arasında oluşanlar sosyal medya guruplarında hızlı iletişim ve olumlu paylaşımların bağlılıkları artırdığı görülmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) "İstatistiklerle Aile 2018" verilerine göre 2014 yılında ortalama hane halkının büyüklüğü 3,6 kişi iken, 2018 'de 3,4 kişi olarak

görülmüştür. Çekirdek aile %65,3 iken, tek kişilik hane halkı ise %15,8'e çıkmıştır. Her 5-6 kişiden birisi yalnız yaşamaktadır. Hane halkının %8,9 u ise tek ebeveyn ve çocuktur. Bunlar ciddi sorunları içermektedir. Yaşam memnuniyeti Araştırmasına göre insanları en çok ailelerinin mutlu ettiği anlaşılmaktadır. (Anadolu Ajansı, 28 Mayıs 2019). Evlenme sayısı 2018 de bir öncek yıla göre yüzde 2,9 azalmış, boşanma sayısı ise yüzde 10, 9 artmıştır. 2019'da ise 2018 'e göre %2, 3 azalmış, boşanma ise yine 2018'e göre %8 artmıştır (TRT Avaz, 26 Şubat 2020) Rakamlar aile kurumunun zayıfladığını göstermektedir.

Köklü olmayan, geçici duygu ve arzuların rüzgarıyla gelişen birliktelikler çabuk son bulmaktadır. Ailevi ilişkiler, evlilikler giderek internet ve ağlara kaymıştır. Çok hızlı kurulan ilişkiler ve yakınlıklar, hayaller ve ideallerle buluşmaya yönelmektedir (Ekşi, 2018: 210). Etkileşimlerle maddeci, fırsatçı, bencil, umursamaz anlayışların yayıldığı görülmektedir. Bu tahribat başarısız evlilik ve aile hayatlarının müsebbibi olmaktadır. Boşanmaların ve ayrılıkların önemli bir kısmı genç evliliklerde görülmektedir. Özellikle kadınların çalışma hayatına girmesi, çocuk yapma tercihlerinin ötelenmesi, sayıların düşük tutulması ailenin önceliğini geriye atmaktadır. Kadınların iş gücü piyasasına girmesinin faydaları olduğu gibi zararları da vardır. Okuldan gelen çocuk veya genç evde annesi olmadığı için kapıyı açmakta, yemeğini muhtemelen fast food olarak yemekte, sosyal medya ile baş başa kalmaktadır (Yıldız, 2012: 532).

Küreselleşme sürecinin toplumsal etkilerinden birisi, özgürlük hissidir. Kadınlar özgür yaşamak için yalnız yaşamayı istemektedirler ve bu oranları artmıştır. Yapılan bir araştırmada 30 yaş üstü evlenmemiş olan bayanlar bekarlığı özgürlük olarak gördüklerini ifade etmişlerdir (Yıldız, 2012: 532). Bu yüzden evlenmek istemediklerini beyan etmektedirler. Kadınların iş hayatına girerek kazanç elde etmesi aile bütçesine destek olmakla beraber, param var, gücüm var, yalnız da hayatımı sürdürebilirim, duygu, düşünce ve psikolojisiyle boşanmalarını kolaylaştırmış, artırmıştır. Araştırmalar şunu göstermektedir ki, kadınlar erkeklerin egemenliğine mesafeli olup, bu nedenle ekonomik olarak özgürlüğe önem vermektedirler. Bu iki sebep boşanma oranlarında başta gelmektedir (Yıldız, 2012: 532).

Literatürde solo yaşam denilen yalnız yaşama dünyada büyük sorun olduğu gibi son yıllarda giderek artmaktadır. TÜİK verilerine göre her 6-7 kişiden birisi yalnız

yaşamaktadır. Daha önce 65 üstü yaşlarda görülen yalnız yaşama yaşı aşağıya doğru inmektedir. Yalnız yaşama sebeplerinin başında bireycilik gelmektedir. Kariyer yapanlarda, sosyal ve ekonomik durumu iyi olanlarda, zamanı kısıtlı bulunanlarda yalnız yaşama tercihi daha fazla olmaktadır (Süleymanov, 2018: 22). Kişinin aile, iş ve arkadaş çevresi geniş ve ilişkileri güçlü olsa bile aşırı internet ve sosyal medya bağımlılığı da bir çeşit solo/yalnız yaşam tarzı olmaktadır.

Batıda büyük sorun olan boşanma, yalnız yaşama ve evlilik dışı birlikte yaşama Müslüman ve daha muhafazakar olan Türkiye’de de artmaktadır. Birlikte yaşama çoğunlukla nikahsız yaşamadır. Bu birliktelik evlilik gibi olmamaktadır. Evlilikten çekindiğini ve birbirlerinin özgürlük alanlarına girmediklerini söyleyen çiftler aynı evi kullanmakta, ihtiyaçlarını gidermektedirler. Uzun süreli toplumsal denge ve sağlık açısından yanlış ve tehlikeli bu durumda, mesela bir çocuk doğarsa, ebeveyn kim nasıl olacaktır? Baba kimdir, nesep bağı nasıl kayıt altına alınacaktır? Hukuki durum nasıl olacaktır? Aile düzeni ne olacaktır? Bir çocuğun babasız büyümesinin toplumsal maliyeti yüksektir. Bunlar çok ciddi ve önemli meseleler haline gelmektedir. Küreselleşme bu yaşam tarzını bütün dünyaya dizilerle, filmlerle, oyunlarla, programlarla yaymakta ve özendirilmektedir.

Küresel iletişim araçlarının çoğunda kadınların, bedenlerinin reklam malzemesi, moda unsuru olarak kullanılması kadının aile içindeki konumunu ve aile bütünlüğünü sarsmaktadır (Yazıcıoğlu, 2016: 235). Küresel modern toplumda birey kendisini sınırsız bir iktidar gücünde tanımlamakta ve bedenini istediği gibi kullanabileceği düşüncesini taşımaktadır. Moda ve bedeni estetik ruhları teslim almış durumdadır, kürtaj, kalıcı makyaj ve vücuda kalıcı dövme yaptırmak sıradan ve olağan hale gelmiştir (Meriç, 2016: 316).

Toplum yaşamı, fedakarlığı, başkasını düşünmeyi, yaşam kalitesinin topyekun yüksek düzeye çıkmasını, topluma faydalı hizmetler bırakacak idealleri taşımayı gerektirir. Oysa birey ve aileler bencillik içinde bir döngüye girmiş, maddi kıstaslar içindedirler. Bu durumda toplumun zayıf bir temele oturması kaçınılmaz olmaktadır. Geçmişte topluma mal olmuş kişisel, örnek hikayeler azalmakta, olumsuz sahneler çoğalmaktadır. Geleneksel toplum anlayış, yaşayış, düşünüş biçimleri, idrak ve izan değişmektedir. Misafirlik, komşuluk, arkadaşlık değişime uğramıştır. Evlilik ve eş seçimi, eğitim,

arkadaş seçimi, anne baba, akraba ilişkileri farklılaşmıştır. Birey ve ailelerin gelenek ve göreneklere, adetlere bağımlılığı zayıflamıştır. Bütün yaşam tarzları giyim, yeme-içmeden ibaret hale gelmiştir (Uluç – Yarcı, 2017: 92).

Küreselleşme süreci ile yaşanan gelişmelerin olumlu tarafları da vardır. Bireyin özgüveni yükselmiştir. Bireylerin dar bir alanda kalmadığı, küçük yaşlardan itibaren kapsamlı bir düşünce yapısına sahip oldukları, analiz ve muhakemelerinin geliştiği görülmektedir. Teknoloji ile erken tanışmaları, yeni nesilleri geliştirmektedir. Önceki dönemlerde görülen sınırlı imkan ve fırsatların alabildiğince genişlediğini, yeni ufuklara erişmenin mümkün olduğunu gören bireyler ortaya çıkabilmektedir. Baskın ve dar görüşlü, otoriter anne veya babanın, ustanın, patronun kısıcında kalmaya mecbur olunmadığını insanlar yaşamaktadırlar.

Çoklu düşünme yeteneği kazanan bireyler, gelecek planları yapabilmekte, tek seçeneğe mahkum kalmamaktadırlar. Muhtelif tercih ve seçenekleri de görebilmektedirler. Bu durum şüphesiz aile ve topluma da yansımaktadır. Toplumun zenginliğine güçlü olmasına da sebep olmaktadır. Bu nedenle günümüz Türkiye'sinde ülkenin ve dünyanın çeşitli yerlerinden akseden düşünce, eylem, davranış biçimlerine gelişmiştir. Küresel ve bölgesel gelişmeler Türk insanının kendi öz, manevi değerlerine, geleneklerine, bağlılığını da artırmaya sebep olmaktadır. Küreselleşme Türkiye'de çift taraflı bir süreçtir. Yıpranma, bozulma, dağılma daha çok olmakla beraber, kendi değerlerine, birikimine sahip çıkma eğilimi de yüksektir. Küreselleşme araçlarının asıl hedefi sosyokültürel yapılarıdır. Bu yapıların sağlam, güçlü, kaliteli olması kamuoyunun endişesi olmaktadır. Küreselleşme sürecinden birey, aile ve toplumun olumsuz etkilendikleri herkeslerce kabul edilmektedir. Mahsurları gidererek, olumlu taraflarını kalıcı ve sürekli kılınması ortak bir düşüncedir. Toplum sürecin dışında kalmaz. Yıpranmış kalıpları sağlıklı hale getirecek çözümler üretmek mümkündür.

Türkiye'de genç nüfusun oranı yüksektir. Nüfusun 15,8'ini 15-24 yaş aralığındaki gençler oluşturmaktadır (TRT Haber, 16 Mayıs 2019). Türk toplumunun zihninde yerleşik olan genç tanımı, tipi, profili de küreselleşme sürecinde değişmiştir. Küreselleşme yeni gençlik yapısı oluşturmuştur. Ekonomik refahın, fırsatların, seçeneklerin artması gençliği değiştirmiştir. Varlıklar ve artılar gençliği geliştirmesi gerekirken kolaycı, fırsatçı, hazzı, bireyci, idealist olmayan, değerlere bağlılığı zayıf bir

gençlik yetişmiştir. Küresel egemen güçlerin amaç ve hedeflerine ulaştıklarını görmek mümkündür. Gençlik küresel gelişmelerin odağında ve en çok etki altında olan kesimdir. Gençlik, rahat, serbest, özgür, tüketim toplumunun başat ögesi haline getirilmiştir. Gençlik için toplumsal değerler arka planda kalmıştır (Dağtaş - Yıldırım, 2015: 157).

Küresel modern toplum kişilik, birey tanımlamasını gençlik üzerinden planlamakta, hayat ve gerçek idrakini değiştirmektedir. Teknolojiye bağlı gündelik hayat gerçek zeminden insanları uzaklaştırmakta ve sorunların çözümünde buhranlar yaşanmaktadır. Modern yaşam tarzı kutsallaştırıldığı için gençlerin din ve dünya anlayışları da problemlili hale gelmiştir (Meriç, 2016: 316-317).

İnternet ve sosyal medyanın propaganda, bağımlılık ve etkileri en çabuk ve hızlı şekilde gençlik üzerinde görülmektedir. Ahlaki çözümler, kız erkek ilişkileriyle değerler çığnemektedir. Gençler nasıl yetişiyor, neyi tercih ediyor, neyi hayal ediyor, nasıl giyiniyor, yemek tercihleri, mekanları, dostluk ve arkadaşlık öncelikleri nedir, ibadet hayatları nasıldır, anne- baba bağlılığı nedir, vatan toprak bayrak neyi ifade eder, soruları gerçek tabloyu gösterecektir. Araştırmalarda gençliğin anne-babalarıyla anlayış, düşünce ve yaşayış farkları olduğu görülmektedir. Sosyal ağlarla özendirilen hayat tarzları gençlerin tercihi ve arzusu haline getirilmiştir. Bilgisayar oyunları, sanal sohbetler gençlik üzerinde bağımlılıkla tahribata sebep olmaktadır. Gençlerin ve ergenlerin sosyal medyadan ve oyunlardan olumsuz etkilendikleri, gerçek kimliklerini gizledikleri, yalnızlık hissettikleri tespit edilmektedir (Yıldız, 2012: 534).

En büyük tehlike alkol, sigara, madde bağımlılığı, uyuşturucu alışkanlıkları ve cinsel serbestliktir. Bunlarla gelen değişim ise yıpranma, çöküş ve bozulmadır. Gençlerin internette girdiği siteler, kullandığı faydasız, zaman öldüren uygulamalarla pornografi, oyun, kumar gibi etki ve zararları da artmaktadır. Gençlik bilgisayar, cep telefonu, sosyal medya ile daha çok zaman geçirdiği için aileye, çevreye, kendisini geliştirmeye daha az zaman ayırmaktadır. Gerçek kimliği belli olmayan sanal toplulukların, ölçülemeyen zararları da yansımaktadır (Örs, 2010: 3447-3448).

Hayatının tamamında dijital teknolojik ürünlerle yaşamış, bilgilerle yetişmiş olan gençliğin ölçüleri, yaklaşımları, değerleri, mahremiyet anlayışları farklıdır. Türkiye’de

gençlerin zihinleri medya ve sosyal medya araçlarının kontrolüne girmiştir. 1980 sonrası doğan nesil için dijital yerli denilmektedir (Yıldız, 2012: 530).

Gençlik bir taraftan ciddi bozulma ile karşı karşıya kalırken, diğer taraftan iletişim yoluyla elde ettiği bilgilerle özgüven sahibi de olmaktadır. Gençlik bir taraftan küreselleşmenin yararlarından faydalanıp, zararlarından etkilenmektedir. Diğer taraftan yerel değerlerin önemini anlamakta ve onlara da sahip çıkabilmektedir. Gençlik etkilere açıktır. Sağlam ve köklü değerler eğitimi erken yaşlarda, çağdaş içerik ve araçlarla sunulduğu zaman küreselleşmenin olumsuz sosyal ve kültürel etkileri yerini olumlu, faydalı yansımalara bırakacaktır. Sosyokültürel değerlerin ve yapının sağlamlığı ülkenin gençlerine yapılan yatırımlarla doğru orantılıdır.

Yapılan araştırmalar, gençlerin küreselleşme sürecinin olumsuz etkileri yanında, yerel ve geleneksel bazı değerlere aidiyetlerini, bağlılıklarını ortaya koymaktadır. Aile bağımlılığı, anne-baba saygısı, vatan, bayrak, toprak kutsiyeti, dini inanç ve değerlere karşı aidiyetlerin belirli kesimlerde güçlü olduğu görülmektedir. Uygulama ve eylem bazında, içerik olarak aidiyetler zayıflamış olsa da bazı şartlarda ve mekanlarda sağlam bir zemin, duygu, inanç ve düşünceyi gençlerin muhafaza ettikleri de görülmektedir. 15 Temmuz darbe girişimine olan dirençte bu görülmektedir (Yıldırım - Yürüdü, 2017: 509). Uluslararası spor karşılaşmaları, siyasetçilerin dünya ile ilgili konularda cesur ve özgüven sahibi beyanları, küresel başarılar gençlerin aidiyet duygusunu artırmaktadır. TRT de yayınlanan Diriliş Ertuğrul, Payitaht Sultan Abdülhamit, Yunus Emre, Filinta gibi tarihi dizilere gençlerin gösterdiği ilgi dikkat çekicidir (Türker, 2019: 44).

Sinema, TV, gazete haberleri, oyunlar, filmler, diziler yoluyla suç işleme, şiddet ve kötü alışkanlıklar özendirilmektedir. Basında çıkan haberler ve çıkmayan olaylar, gerçekler toplumsal sorunların boyutunu bilmemize ve tahmin etmemize yetecek verileri göstermektedir. Okullara kadar uzanan uyuşturucu kullanımları, adam öldürme, yaralama, gasp, tehdit, şantaj, yağma, hırsızlık toplumun her tarafına yayılmıştır. Bu içeriklerin paylaşılmasında medya etiği ve kuralları uzun zamandan beri tartışılmakta, tehlikeleri azaltmak ve bertaraf etmek için birtakım düzenlemeler yapılmakta, çözümler aranmaktadır (Örs, 2010: 3448).

Küresel yayınlar, filmler, oyunlar potansiyel suç işlemeye hazır hale getirilmişlerdir. En çok izlenen yerli ve yabancı diziler insan öldürme, mafya, suç, gerilim, dolandırıcılık,

kumpas konularını işlemektedir. Filmlerde çarpık aile ilişkilerinin reklamı ve propagandası yapılmaktadır. Kötü alışkanlıklar özendirilmektedir. Şikayet edilen sahnelerin maalesef en çok izlenen sahneler olduğu yetkililerce açıklanmıştır (Türker, 2019: 37).

Şaşılacak derecede, boyutta, düzeyde profesyonel soygun, kandırma ve dolandırıcılık olayları artmıştır. Suçlar, kötü alışkanlıklar artmakta, internet ve sosyal medya aracılığıyla devasa boyutlara ulaşmaktadır. Suçların kapsamı, psikolojik etkenleri ve dinamikleri sosyal yapıda yaşanan değişmelerle çok alakalıdır.

Siber suçlar, kredi kartı dolandırıcılıkları, banka hesaplarına müdahale ile uluslararası boyutlarda süren kirli işler Türkiye’de yapılmakta ve kaynak eleman bulunmaktadır. Sürekli olarak alınan tedbirlere rağmen gelişen yeni suç teknikleri sürecin getirdiği bir gerçektir. Suçların kökeninde gelir eşitsizlikleri, yoksulluk, dışlanmışlık, edilgenlik gibi sosyal sorunlar vardır. Ayrıca, küreselleşme sürecinde komşu, akraba, arkadaş, hemşeri münasebetlerinin zayıflaması ile sosyal kuralların etkisizleşmesi de suç işlemeyi kolaylaştırmaktadır. Küreselleşme süreci ahlaki anlayış ve ölçüleri yıprattığı, şiddeti normalleştirdiği için tahmin edilemeyen şekilde ve sayıda, akıl almaz suçlar işlenmektedir. Bilişim ve organize suçları teknolojinin gelişmesi ile birlikte artmıştır. (Cinoğlu, 2013: 8-15).

Aile yapıları daha çok maddi temele bina edilmekte, kariyer, kazanç ve varlık merkezli düşünülmektedir. Örneğin, daha önceki dönemlerde anne-babalar çocuklarına şunları telkin ederdi: Aman evladım haramdan uzak dur, helalden ayrılma. Vatana, millete faydalı ol. Bugün aileler; bizim çocuk hangi okula giderse kaç para kazanır, demektedirler. Eş seçimlerinde çalışan bayanlar tercih edilmektedir. Kız öğrenciler çalışmak amaçlı okumaktadırlar. Aile, eş, annelik ikinci planda kalmaktadır. Eve girecek toplam maaşlar hesap edilmektedir. Aile olacağız, çocuk yetiştireceğiz, bu topluma insan yetiştireceğiz, bu nasıl olmalı, düşüncesi maalesef gerilerde kalmaktadır.

2.5.3.2. Yaşam Şartlarında Gelişmeler

Küreselleşme sürecinde yaşam şartlarının kaliteyi artırdığı bir gerçektir. Yaşam kalitesinden sağlık, eğitim, iletişim,iş, çevre, konut, yönetime katılım, güvenlik, refah, yaşam memnuniyeti anlaşılmaktadır. OECD ülkeleri yaşam endeksine göre bazı

alanlarda düşük olsa da sağlık, sivil katılımcılık değerleri yüksek olup, genel olarak yaşam kalitesinde iyileşme olduğu tesbit edilmiştir (Akar, 2014: 11).

Küreselleşme Türkiye’de yaşam standartlarını değiştirmiştir. Köyden şehre, işçiden işverene, öğrenciden öğretmene, gençten yaşlıya, kadından erkeğe toplumun her kademesine değişim yansımıştır. Kurumlarda da standartlar değişmiştir. İnşaat kalitesinden, ev tekstiline, mobilyadan otomobile, parklardan eğlence mekanlarına, camilerden sosyal kuruluşlara her alanda standartlar gelişmiş ve yükselmiştir. Sanayileşmenin ardından uluslararası ticaretin gelişmesi refah ve zenginlik düzeyini artırmış, yaşam standartları yükselmiştir (Yüksel, 2014: 135).

Teknolojinin sunduğu imkanlar ve devletin gelir düzeyinin artması ile toplumsal yaşamın en önemli iki alanı eğitim ve sağlık kurumları modernize olmuş, eğitimde fırsat eşitliği sağlanmış, kişisel gelişim imkanları artırmıştır, Ticaretin gelişmesi ile nitelikli ürünlerin uygun temini, bilgi ve teknolojinin kolay aktarılması hayatın kalitesini artacak imkanları sunmaktadır (Uğur, 2016:7).

şehirlerin planları, alişveriş mekanları, eğitim kurumları, çalışanların iş ve sosyal alanları değişmiş, kalite artmıştır. Bu değişimlerde bir yönüyle bakıldığında kapitalizmin şehirlere yansıdığı da görölmektedir. şehirlerin şekillenmesi, planlanmasında güçlü olan sınıfların, gurupların etkisi görölmektedir (Yılmaz, E., 2016: 44).

Türkiye sosyal hayatı ilgilendiren teşebbüs, yatırım, yönetime katılma, yaşam seviyesini yükseltme, yenilikleri keşfetme, farklı kültürlerle buluşma, coğrafyalara açılma, turizm, seyahat, eğitim, yatırım gibi sahalarda mesafeler katetmiştir. Sağlık hizmetlerinde yükselen kalite, teknoloji ile kolaylıklar seçme seçilme haklarında gelişmeler sağlanmış, yerel yönetimler etkin hale gelmiş, her şehirde üniversite açılmıştır. Giyim kuşamdan, yeme içmeye, seyahat tercihleri, ev, okul ve işyeri eşyalarına bakıldığında varlık ve kalite kendini göstermektedir. Türkiye aynı zamanda kişisel ve ailevi ihtiyaçları tekstil, mobilya, ev ve mutfak eşyası üreten bir ülke olduğu için her keseye uygun, ama çeşitli kalite ve güzellikte ürünler insanlara sunulabilmektedir. Dünyanın her yerinden gelen ürünler toplumun gelir düzeyine göre her kademesine ulaşmaktadır. şehirlerin, evlerin, yaşam alanlarının, çarşıların planları da değişmiştir. Toplum kaliteyi öğrenmiştir.

Türkiye’de yapısal reformlarla yaşam kalitesinde iyileşmeler sağlanmıştır (Akar, 2014: 7).

İlimde, eğitimde, ticarete, sanatta, şehircilikte, tarımda, turizmde, medyada görülen değişme, gelişme ve ilerlemeler sağlanmıştır. İhtiyaç sahiplerini zamanında tespit ederek sosyal yardımları ulaştıran merkezi, yerel yönetimlerin yanında canlı ve aktif STK’lar her yerleşim biriminde kökleşmiştir. İnsan hakları, inanç ve düşünce hürriyeti yasal teminat altına alınarak hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Toplumun devleti, yerel yönetimleri, şirketleri, denetleme ve izleme hakları, yolları ve imkanları sağlanmıştır. Avrupa Birliği ile olan müzakere ve hazırlıklardan dolayı birçok evrensel düzenleme hayata geçirilmiştir.

Yurt içi ve yurt dışı turizm artarak sürmektedir. Yurtiçi ve yurt dışında paralı eğitimde bulunan çok sayıda öğrenci söz konusudur. Her evde birkaç cep telefonu, bilgisayar, buzdolabı, çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, elektrik süpürgesi gibi ev ve elektronik eşyalar sıradan hale gelmiştir. Yapılan araştırmalarda hane halkının %99’u buzdolabı, %96’sı ise çamaşır makinesi sahibidir. Nüfusun %73’ün de ise cep telefonu vardır. (Çalmaşur vd., 2019: 46). 2000’li yıllardan sonra piyasalara hakim olan uzun vadeli kredilerle ev, otomobil, eşya, eğitim, seyahat harcamalarına destek sağlanmıştır. Bu standartlar restoranlar, cafeler, oteller gibi bütün sosyal alanlara, Belediye hizmetlerine aksetmiştir. Kredi kartları alışverişleri kolaylaştırmış, borçları artırmıştır. İnsanların diğer ülkelerde gördüğü izlediği olumlu, yararlı araç, eşya, mekan, hizmet Türkiye’ye aktarılmakta, yansımaktadır. Bu etkileşim hizmet standartlarını yükseltmiştir.

Bu olumlu gelişmelere rağmen gelir dağılımında sosyal adalet sağlanabilmiş değildir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2018 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması sonuçlarına göre, en yüksek gelire sahip yüzde 20’lik grubun toplam gelirden aldığı pay, 2018’de 0,2 puan artmış, yüzde 47,6’ya çıkmıştır. En düşük gelir diliminde olan yüzde 20’lik grubun payı ise 0,2 puan azalmış, yüzde 6,1 olmuştur. Sürekli yoksulluk oranı ise %14’den %12,7 ye düşmüştür (Anadolu Ajansı, 18 Eylül 2019).

İnsanın, malın, finansın ve hizmetin serbest dolaşımı, insani ilişkilerin kurulması ve karşılıklı etkileşim, sosyal alış-verişin standartlarını yükselten önemli unsurlardan birisidir. Şirket, devlet, STK, Üniversite mensuplarının, yöneticilerinin gezileri, toplantılar, görüşmeler bu standartları yükselmektedir. Ayrıca toplantı, kongre,

olimpiyat, yarışma, maç, karşılaşma gibi uluslararası, evrensel veya bölgesel organizasyonlar da standartları geliştirmiştir.

Bununla beraber ölçsüz, dengesiz, kontrolsüz tüketimi azdıracak, ilişkileri sarsacak, kaliteyi düşürecek anlayış ve uygulamaların zararları görülmektedir. Sağduyuya kamu, özel sektör ve toplumun ihtiyacı vardır. Yaşam standartları sosyal hayatın ve kültürel değerlerin korunması, gelişmesi için önem arz etmektedir. Çevrenin tahribi, gelir eşitsizliği, sosyal adaletin hakkıyla sağlanmaması, sermayenin ani hareketleri sonunda zayıf kitlelerin zarar görmesi yaşam şartlarını zorlaştırmaktadır.

Küresel iletişim araçlarının yaygın, program içerikleri zihin, beyin, gönül dünyasını bireyselleştirmekte, bencilleştirmekte, toplumsal değerleri yıpratmakta, zayıflatmaktadır. Sosyokültürel yapı sarsılmaktadır. Helal yaşam kavramı yerine kaynağına, meşruiyetine bakılmaksızın konforlu yaşam tercih edilmektedir. İnanç, kültür ve değerlere aykırı düzenlemeler olumsuz gelişmelere sebep olmaktadır. Aile birliğine, kutsiyetine ve yapısına zarar veren düzenleme ve uygulamalar toplumun temelini sarsmaktadır. Kişi, aile ve toplumda fiziki ve psikolojik büyük kopmalar, sapmalar ve dağılmalar söz konusudur. İlerleme, gelişme ve değişmelerin temel değerlerle bütünleşmesi gerekir. Küresel düzen birtakım imkanları sunarken kadim değerleri düzleştirmekte, ezmektedir. Mutluluk, huzur sadece şekilde, parada, kariyerde, makamda değildir. Türk toplumun ağız tadı, gönül huzuru dediği değerleri kurtarmak ve yaşatmak sadece Türkiye'ye değil, bütün insanlığa, gelecek nesillere hizmettir, sorumluluktur. Küresel değişimi ve gelişimi sağlayan küresel şirketler insan değildir, ruhu yoktur, kar amaçlıdır, rakamlara, maliyetlere göre hareket etmektedirler (Dikkaya, 2006: 172). Onlar için karlı olan Türk toplumu için karlı olmamaktadır. Türk toplumuna şirketlerin karı için büyük maliyetler, faturalar çıkmaktadır. Bu nedenle değişim, gelişim, ilerleme topyekun olacak şekilde planlanırsa toplum huzura ve mutluluğa erişebilir. Aksi durumda toplumun sosyal dengesi bozulmakta ve küresel rüzgarlara karşı direnç gösterememektedir.

2.5.3.3. Emek, İş gücü, Beyin Göçü

Türkiye her yönden köklü bir değişim geçirmektedir. Rekabet dayalı, piyasaya odaklı, kamu gücünü azaldığı, tarımın zayıfladığı, teknolojinin gelişerek üretim süreçlerini etkilediği bir durumda işgücü piyasası, istihdam yapısı, sektörel dağılımlar etkilenmiştir

(Aydemir, 2013: 116). Küreselleşme ile gelişen dış ticaret işgücü piyasalarında da rekabeti artırmıştır. Rekabette uyum sağlamak için esnek çalışma, evden veya bilgisayardan çalışma, uzak diyarlardan internet üzerinden çalışma gibi yeni çalışma türleri ortaya çıkmıştır (Güçlüoğlu, 2017: 35).

Rekabet ve teknoloji nedeniyle tecrübeli, maaşı dolgun elemanlar yerine düşük ücretli elemanlar tercih edilmektedir. Küreselleşme emek ve iş gücü piyasalarını etkilemiştir. Teknolojinin ilerlemesi, üretim süreçlerinde otomasyon, yazılım, robot, bilgisayar ağırlıklı işletmelerin gelişmesi ile insan gücünün niteliği değişmiştir. Yüksek nitelikli işgücü artarken düşük nitelikli işgücünde ise talepler daralmıştır (Yüksel, 2014: 145).

Türkiye’de iletişim teknolojisindeki gelişmeler işletmelerin üretim süreçleri gibi insan kaynaklarını da etkilemiştir. İşe alım, eğitim, performans değerlendirme, online görüşmeler, kariyer geliştirme gibi birçok faaliyet internet üzerinden yapılmaktadır. İnsan kaynaklarına ulaşmak, nitelikli işgücünü kolay temin etmekte dijital yapılara işlevsel hale gelmiştir (Uğur - Güner, 2017: 1-30).

Sendikaların eski gücü ve etkinliği kalmamıştır. Sermaye kesimi sürekli güçlenmiş, sendikalar ise güç kaybetmiştir. Rekabetçi ekonomi de iş hayatı sendikasız işçi çalıştırılmaya yönelik yapılanmıştır. Sosyal siyasetin değişmesi sosyal hayatı da etkilemiştir. Sosyal politikalar küresel bir nitelik kazanmıştır (Yüksel, 2014: 129-141).

Hizmet sektörü mesafe kat etmiştir. Türkiye’de bazı üretimlerin maliyet nedeniyle teşvik bölgelerine kayması, birçok ürünün ithalatı da emek ve işgücünde değişime sebep olmuştur. Devletin hantal yapıdan dinamik bir sürece girmesi, personel çalıştırarak hizmet maliyetinin yüksekliği, ihale süreçlerinin katılımı nedeniyle hizmet alımı, taşeronluk yoluyla kamu hizmetlerinin sunulması piyasaların akışını değiştirmiştir. Bir taraftan faydalı olan süreçler, sağlam ve doğru kurallara ve toplumsal kültüre uyumlu olmadığı zaman başka sosyal sorunlara kapı aralamaktadır. Yine enerji üretimi devletin doğrudan yatırımlarıyla değil de işletme ruhsatlarının satılması, üretilen enerjinin satın alınma garantisi ile devleti yatırım yapma ve yatırımların uzun sürmesi gibi maliyet ve risklerden çekmiştir.

Türkiye’nin başarıyla uyguladığı yap-işlet-devlet, kamu-özel ortaklığı gibi proje yatırım modelleri de emek ve iş gücü piyasalarını değiştirmiştir. Her iki başarılı çalışma,

yatırımların azalması, enerji ihtiyacının beklenenden az, garantilerin döviz bazında verilmiş olması, ekonomik krizler sebebiyle bütçe kaynaklarının zorlanması ile belirli bir süre ülke aleyhine dönünce bunların sosyal etkileri, bedelleri de yüksek olmaktadır.

Türkiye’de işsizlik ciddi bir sorundur Küresel ve bölgesel sorunlar, terör, darbe, ambargo ve çeşitli iç ve dış sebeplerden dolayı piyasalar sürekli iniş çıkış göstermektedir. İşsizliği gidermek, istihdamı artırmak için birçok politika uygulanmaktadır. İşsizlik sadece ekonomik değil sosyal ve psikolojik sorunlara da sebep olmaktadır (Aydemir, 2013: 137).

Küreselleşme sürecinde uluslararası rekabet, iletişimin getirdiği açıklık, oto-kontrol mekanizmalarının çalışması nedeniyle ürün ve hizmette fiyatın uygunluğu, kalite aranmaktadır. Rekabet, şirketler için avantaj olmakla beraber riskleri büyütüştür. İş gücü piyasalarında çeşitlilik artmış, çalışanlar için seçenekler çoğalmış, iş ve çalışma ortamı, imkanı kıymetlenmiştir. Ücretler de rekabete açık olduğu için düşmüş, azalmıştır. Küresel gelişmeler, ticaretin serbestleşmesi, ucuz mal ve hizmet anlayışı, Türkiye pazarının dışarıya açılması, AB ile olan Gümrük Birliği üretim, satış, pazarlama, lojistik gibi diğer emek piyasalarının etkinliği, kalitelisi, özelleştirmeler işçi, işveren devlet tanımları değişime uğramıştır (Yüksel, 2014: 140).

Sosyal hayat hızlı gelişmelerin etkilerini hazmetmekte güçlük çekmektedir. Bu değişimler sadece özel sektörü değil, başta devleti, merkezi ve yerel yönetimleri de kapsamına almıştır. İnsan kaynaklarının eğitimi, kalitesi ve verimliliği öne çıkmıştır. Üniversiteler de talep ve ihtiyaçlara yönelik yeni bölümler açılmıştır. İşyerleri sürekli eğitim alan ve çalışanlarını geliştiren programlar yapmaktadırlar.

Türkiye’nin jeopolitik konumu küresel sorunların odak noktasıdır. Küresel krizler döviz kurlarında dalgalanmalara, sermaye piyasalarında hareketliliğe sebep olmaktadır. Üretim ve istihdam bu hareketlerden etkilenmektedir (Güçlüoğlu, 2017: 38). Bu süreçte Türkiye ihracata ağırlık verdiği için çalışanlar dış piyasalarda yaşanan olumlu-olumsuz gelişmelerden etkilenmektedirler. İhracatın çeşitliliği ve kapasitesinin yükselmesi de yine bu piyasanın niteliğinin gelişmesine katkı sağlamıştır. İnsan ve işgücü yurtdışına taşınmakta, küresel bilgi ve tecrübe kazanmaktadır. Küresel ekonomi en çok sosyal yapıyı etkilemektedir.

1960 yılında itibaren Türkiye'den Batı'ya göçlerle tanışmıştır. Yabancı dil eğitimi, eğitim imkanlarının kısıtlı oluşu, teknolojiye, dışarıya bağımlılık, araştırma imkan ve fırsatları, mezuniyet sonrası daha iyi hayat şartları, refah düzeyini artırmak gibi sebeplerle beyin göçü başlamıştır (Öneri, 2019: 25). Çok sayıda insan öğrenci, uzman, akademisyen ise 1980 sonrasında Amerika ve Avrupa'ya eğitim ve çalışma amacıyla gitmiştir. Yatırım maliyetlerinin yüksekliği, ekonomik krizler, siyasi rejimlerin değişmesi, askeri darbeler nedeniyle nitelikli beyin göçü gelişmiş ülkelere yönelmiştir. 1980 askeri ihtilali, 1994: 2001 ekonomik krizleri vasıflı beyinlerin daha yüksek maaş ve imkanlarla göç etmelerine sebep olmuştur.

Türkiye'den dışarıya giden öğrencilerin tercihlerinde ilk sebep gelişmiş ülkelerde düzenli ve sistemli bir hayatın olmasıdır. Türkiye beyin göçü veren ülkelerin içinde önde gelenleri arasındadır (Bakırtaş - Kandemir, 2010: 968). Dışarıya giden Türk öğrencilerin büyük bölümü geri dönmemektedir. Ekonomik, siyasi sosyal, kültürel, ailevi sebeplerden dolayı Türkiye'den vasıflı iş gücü de dışarıya göç etmektedir. Ekonomik istikrarsızlık, kendini geliştirme, iyi bir iş ortamı, yüksek gelir de göç sebepleri arasındadır (Öneri, 2019: 31).

Türkiye'den 1960'dan sonra daha çok doktor ve mühendisler göç etmişlerdir (Babataş, 2007: 263). Son yıllarda ise bilişim, ticaret ve pazarlama alanında vasıflı insanlar göç etmektedir. Küresel şirketlerin en çok ihtiyaç duyduğu iş gücü teknoloji ve bilişim uzmanları olmaktadır. Beyin göçünün Türkiye'ye 200 milyar dolar maliyeti olduğu belirtilmektedir. Son yıllarda ekonomik kriz nedeniyle bazı alanlarda nitelikli işgücü yine gelişmiş Batılı ülkelere doğru yönelmiştir. Vasıflı beyin göçünün eğitim krizine sebep olacağı endişesi vardır (Sunata, 2018).

Dünyada beyin göçünün yanında tersine beyin göçü de olmaktadır. Beyin göçünün Türkiye'ye geri dönüşü için yapılan bir çalışmada yurt dışında yaşayan kişiler sırasıyla şunları gerekçe göstermişlerdir: Mesleki açıdan iyi bir ortam, ekonomik ve sosyal düzen, yaşam kalitesinin artması dönüşü sağlayacak, kolaylaştıracak sebeplerdir (Uğur vd., 2016: 53). Türkiye Cumhuriyeti Devleti de tersine beyin göçü için geniş bir alan açmıştır ve uğraşmaktadır. 2000'li yıllardan sonra dünyaya açık bir devlet ve toplum projeleriyle Türkiye yetişmiş insanlara çekim merkezi olmuştur. Uzun yıllar Türkiye'de çalışma şartlarını yeterli bulamayıp, cazip şartlarla başka ülkelerde çalışan insanlar

2002'den sonra Türkiye'yi takip etmişler, gelişme ve büyüme ivmelerini görmüşlerdir. 11 Eylül olayı, İslamofobi hareketleri, 2008 Ekonomik Krizi gibi küresel olaylardan sonra Türkiye avantajlı hale gelmiştir. Türkiye'ye ilgi duyan birçok kişi ve şirket dönüş yapmış, devlet kurumu, şirket veya kuruluşta yer almış, ya da serbest çalışmaya başlamış, şirket kurmuşlardır. Bu tercihlerde Üniversitelerin çoğalması, imkanların iyileştirilmesi, devlet kademelerinde esnek çalışma şartlarının sunulması, üretim ve ihracatın artması etkili olmuştur. Esnek çalışma, çalışma süreleri ve ücretlerinde esneklik iş hayatına yerleşmiştir (Yüksel, 2014: 144). Ulaşım ve iletişim imkanlarının kolaylığı kişilerin çalıştıkları yabancı ülkelerle, çevrelerle bağlarını sürdürmelerini de sağlamıştır.

Devlet ve özel sektör dünyanın herhangi bir yerinde bulunan kendisi için yararlı bulduğu Türk vatandaşlarının iş, program, proje ve çalışmalara katılımını sağlayacak formüller geliştirmiştir. Bu konuda daha geniş alanlar açılması gerekir (Tanyıldız, 2011: 4) Dünyanın farklı yerlerinde bulunan yetişmiş, eğitilmiş, birikimli, kaliteli Türk vatandaşlarının aidiyet duygusunu da değerlendiren siyasi irade, çeşitli şekillerde tersine beyin göçünü teşvik etmektedir. Yurtdışında çalışan vasıflı işgücü ile ilgili yapılan araştırmalarda dönmeyi düşünenlerin oranı giderek yükselmektedir. Dönüş yapmak isteyenlerin önceliği daima hayat şartları ve çalışma ortamının ve kalitesinin daha iyi olmasıdır (Gökbayrak, 2008: 77).

AK Parti iktidarının işbaşına gelmesi ve internet ağırlıklı iletişim kanallarının gelişmesi, üniversite sayılarının artması, nitelikli işgücüne istihdam alanlarının açılması, tatminkar maaş verilmesi, araştırma, proje desteklerinin artması, teşviklerin cazibesi, Türkiye'de üretim, yatırım ve pazarın gelişmesi dışarıya olan beyin göçünü azaltmış, tersine beyin göçünü artırmıştır. İlim adamlarına cazip şartlar sunulmuş, rağbet görmektedir. İletişim ve ulaşım imkanlarının artması, yarı zamanlı, proje bazlı işlerin gelişmesi de göç etmiş beyinlerinin dönüşünü, sürekli olmasa da gelip giderek ülkeye katkı sağlamalarına sebep olmaktadır. TÜBİTAK, Savunma Sanayi, ekonomik kurumlar küresel rekabet içinde olan kuruluşlar, bu alanda oldukça mesafe almışlardır. Çeşitli proje ve desteklerle tersine beyin göçü teşvik edilmekte ve karşılık bulmaktadır (Can, 2019).

Özel sektör çok sayıda beyin dönüşünü sağlamaktadır. Küresel rekabet giren veya yurtdışında çalışmaları olan şirketler daha önce aile veya eğitim vesilesiyle muhtelif

ülkelere giden Türk kökenli, yetişmiş elemanları bulmakta onlarla çalışmaktadırlar. Yurt dışında yaşayan yetkin kişiler sosyal medya aracılığıyla Cumhurbaşkanlığı dahil olmak üzere merkezi, yerel, resmi ve özel kuruluşlara ulaşabilmekte ve buldukları ülkelere bilgi, düşünce, öneri, eleştiri, paylaşım ve katılımında bulunmaktadırlar. Beynin küreselleşmesi yeryüzünde tarih boyu vardır. Küresel güçler parlak beyinler neredeyse sifıra yakın bir maliyetle çekip alınmaktadırlar. Türkiye de bu açıdan her dönemde çok kayıplar vermiştir.

Çalışma ve eğitim amacıyla Türkiye'den Avrupa ve Amerika'ya göç eden kişilerin ve yeni kuşakların içerisinde kariyer, iş ve makam sahibi olanlar çoktur. Buldukları ülkelerde çok iyi eğitim alarak, önemli konumlara erişmişlerdir. Birçok imkanlar ve makamlar elde etmişlerdir. Siyasi ekonomik ve sosyal statüleri güçlüdür. Üniversitelerde, şirketlerde, araştırma kurumlarında binlerce Türk kökenli insan çalışmaktadır. Gittikleri ülkelerde genellikle ikinci sınıf muamele ile yetişmiş olan kesimler, Batı ülkelerini tanıyarak, tırnaklarıyla mesafe almışlar, onların dil ve kültürlerini öğrenmişler, kendi dil ve kültürlerini elden geldiğince unutmamaya çalışmışlardır. 1990'dan sonra ikinci 2000'den sonra üçüncü neslin Türkiye'ye olan aidiyet duygusu ile geri besleme (feedback) sağlayacak duruma gelmişlerdir. Bu potansiyeli yaşadıkları ülkeler kendilerinde tutmak istemektedirler. Ancak, küresel anlamda yaşanan olaylarda küresel güçlerin emperyalist tutumları, Batı ülkelerinin çift standartları karşısında Türkiye'nin başarılı grafikleri o topraklardaki beyin gücünün dönüşüne sebep olmaktadır. Bugün itibariyle küreselleşme bağlamında yeryüzünün herhangi bir noktasında bulunan ülkemizin değerlerini paylaşan hatırı sayılır beyin gücü vardır. Muhtelif alanlarda, sektörlerde, devlet ve şirketlerde çalışan nitelikli beyin gücü küresel olarak da Türkiye lehine birikim, sermayedir.

Batı ülkelerinden dönüş yaparak devlette, özel sektörde yer alan, üst makamlarda bulunan bakan, bürokrat, müşavir, akademisyen, CEO gibi nitelikli beyin gücünün ülkemize katkıları kamuoyu tarafından da görülmektedir. Türkiye'nin gösterdiği ekonomik ve siyasi performans, taşıdığı kültürel ve coğrafi zenginlik, bulunduğu stratejik konum, insan ilişkilerindeki sıcaklık Türk insanına olduğu gibi Batı ülkelerinde yaşayan, komşu, akraba ve yakın, komşu ülke ve milletlere mensup kişilere de güven,

güç vermektedir. O insanlardan da Türkiye’de üniversitelerde, işletmelerde, özel ve kamu sektöründe çalışanlar çoğalmıştır (TRT Haber, 4 Nisan 2019)

Küreselleşme sadece ekonomik değil siyasi, sosyal, kültürel birikimler ve bunların koordinasyonunu, bağlantısını sağlayan bir süreçtir. ABD ve ardından Çin bu gücü en iyi şekilde kullanmaya çalışmaktadırlar. Türkiye’nin de birçok avantajı vardır. Türkiye’den göç eden bağlantısını devam edenlerin yanında, çoğunluğu Müslüman, Osmanlı bakiyesi olup, aidiyet duygusunu taşıyan Osmanlı tebaası, topluluklar vardır. Bunlar Ortadoğu, Avrupa, Afrika, hatta Latin Amerika’dadır. Ayrıca Çin’den Adriyatik denizine olan coğrafyada bulunan hayli büyük bir nüfusun içerisinde Türkiye’yi merkez addeden soy, medeniyet birliği ittihaz topluluklar, milletler vardır. Bu kesimlerden Türkiye’de yatırım yapan, vatandaşlık, çalışma ve oturma izni alan, şirket kuran, taşınmaz edinenler çoğalmaktadır.

Küreselleşmenin sağladığı iletişim ve ulaşımın kolaylıklarıyla Türkiye’nin önüne bazı fırsatlar çıkmaktadır. Son 15 yılda Türkiye’nin İslam ülkeleriyle olan ilişkileri ve Müslümanlar adına izlediği siyaset, yardım ve iş birliğinden dolayı bu ülkeye katkı sağlamak isteyenler görülmektedir. Bu alanda yetişmiş, her noktada kendisini kabul ettirmiş beyin gücünün yanında Türkiye’nin son yıllarda yüksek rakamlara ulaşan, üniversitelerde öğrenim imkanı tanıdığı öğrenciler bulunmaktadır.

Küreselleşme sürecinde teknoloji, insan gücünü geriye itmişse de teknolojiye vakıf, bilgili ve nitelikli insanlar önem kazanmaktadır. Kültürlerarası iletişimde her iki kültürün, ülkenin, toplumun içinde bulunan kişilerin katkıları çok olabilmektedir. Bu önemli bir maliyettir. Türkiye bunun maliyetini öğrencilere imkan sağlayarak, kucaklayarak, insani davranarak karşılamaktadır. Bunlar aynı zamanda küresel bir yatırımdır. Katliam, savaş ve göçlerden dolayı ülkelerini terk ederek göç eden, başarılı bilim, fikir, iş adamları da Türkiye’ye ilgi duymaktadırlar.

2.5.3.4. İletişim Teknolojisi ve Dönüşüm

1980 sonrası Türkiye’de basın, medya beşinci güç olarak ortaya çıkmış, siyasi, sosyal ve kültürel hayatı derinden etkilemiştir. İletişim teknolojisi, internet, cep telefonuyla gelişen yeni medya, sosyal medya ise, hayatı tümünden kuşatarak bir küresel ağ toplumu kurulmuştur. Öyle bir ağ ki bilgi toplumu ile iletişim bilişsel ve görseldi, istenildiğinde

ulaşılırdı. Gazete ele alınır okunur, TV kumandaya basılır seyredilirdi. İnternetle ise bilgilere web uygulamalarıyla girilir, alınırdı, ki halen de alınmaktadır. İnsanlar alıcı durumundalardı. Bilgi ancak alıcının isteği ve iradesi ile tek taraflı isteğe bağlıydı. Ağ toplumunda ise bir cep telefonundan çok şey her an alınıyor, ama çok şey de veriliyor. Gündelik yaşam pratiklerinin yanından, bilgi, ihtiyaç, zevk, eğlence, arkadaş, iş, aile, okul, devlet, siyaset, ekonomi, kültürel her şey bu ağlardadır, ağda eldedir. Her an ve her şekilde, her yerde bağlantı vardır. İletişim teknolojileri güçlü bir iktidarı kurmuşlardır (Dağtaş - Yıldırım, 2015: 150). Toplumun önemli bir kısmı, kullanıcı, aktif katılımcı ve paylaşımcıdır. Ağlar geleneksel medya gibi tek yönlü değil, çift yönlüdür. Bu yüzden insalara ağa kolay düşmekte ve kalmaktadır, ağın içindedir.

Her bilginin bir merkezde toplandığı, nasıl, nerede ve ne şekilde değerlendirildiği tahmin edilmekte, ancak bilinmemektedir. Hayat internet, sosyal ağlar üzerinde biçimlenmiştir. Bu da bireyin ve toplumun teknoloji aletleriyle ve sosyal ağlarla iç içe olmasını gerektirmiştir. Toplumun her kesimi ve her konu sosyal medyada yer bulmuştur. İnsanlar birbirlerini facebook, instagram gibi sitelerden takip eder olmuştur. Whatsapp, twitter haber, mesaj, tanışma, buluşma aracı olmuştur. Şirketler, sivil toplum kurumları, üniversiteler, işletmeler, belediyeler ve devletin kurumları işlemlerini internet, yazılımı, bilgisayar programları ile yürütmektedirler. Ağa bağlı iletişim teknolojisi dünyada o büyük ilerlemeyi, köklü değişimi ve dinamizmi sağlamıştır (Castells, 2005: 473). İnsan düşünce ve davranışlarını belirlemektedir. Türkiye bu devrime çok hızlı girmiştir. Altyapılar, erişim hızları sürekli güçlenmektedir. İletişim aynı zamanda bir denetleyici, düzenleyici araç haline gelmiştir. Okullarda öğrencilerin takibi, velilerle yazışmalar, görüşmeler, devletle ve belediyelerle olan işlemler, ticari, sosyal, kültürel hayatın bütün eylem ve işlemleri de internet, sosyal medya üzerindedir. İletişim teknolojisi yaşamı tarzını, kültürünü değiştirmektedir. Büyük bir dönüşüm yaşanmaktadır, insan kaynakları da bu kapsama girmiştir. Bilginin önemi artmaktadır. Bilişim teknolojisi bireyi merkeze alarak, örgütlü toplum yapısı meydana gelmiştir (Bayraktaroğlu - Özdemir, 2006: 103).

İletişim, bilişim teknolojisi kapsamlı ağ toplumu kurmuştur. Kişi ve toplumların inanç, düşünce ve davranışları üzerinde etkilidir. İletişim teknolojisi ile her türlü olumlu, olumsuz bilgi, belge, fotoğraf, video, film, haber karmaşaya, kirliliğe, kaygılara sebep

olmaktadır. İnsan fitrat olarak canlı, çekici, nefesine hoş gelen paylaşımlara alakası olan bir varlıktır. Duygular ve zevkler, gerçeğe ulaşmaya engel olmaktadır. Bu bakımdan cep telefonu her türlü içeriği taşımaktadır (Berk - Çaycı, 2014: 6372).

2.5.3.5. Eğitim

Küreselleşme eğitimde yeni alanları, ihtiyaçları talepleri ve beklentileri ortaya çıkarmıştır. Bilgi ekonomisi, teknolojisi, mesleki gelişmeler, çalışma kalitesi, ekonomide sektörel gelişme, bilgiye erişme ve kullanma, nitelikli ve yüksek düzeyli eğitim, kritik ve analitik düşünme, estetik, kişisel, sosyal becerileri geliştirme gibi geniş ve etkin bir beklenti dizisi oluşmuştur (Alpaydın, 2018: 16).

Teknolojinin sürekli gelişmesi eğitim politika ve programlarıyla müfredatı da değişikliğe zorlamaktadır. Ayrıca ders kitaplarında, ansiklopedilerde, dergilerde okulda verilenlerden çok daha hacimli, hız ve kapasitede bilgiye dijital veri merkezleri yoluyla ulaşarak elde etmek mümkündür. Küreselleşme ile entegrasyon eğitim programlarının güncellenmesi, ulusal ve evrensel değerlere uygun olması, iş ve meslek eğitimi vermesi gerekmektedir (Korkmaz, 2017: 171).

Türkiye’de cumhuriyetin kuruluşundan itibaren hukukta, yönetimde, yaşam tarzlarında, kalkınmada olduğu gibi eğitimde de Batı modelini tercih etmiştir. Küreselleşmeden önce Türkiye eğitim programlarında yaptığı tercihi AB’ye müracaatı ile birlikte adeta güncellemiştir (Şen, B., 2008: 272).

Küreselleşme sürecinde Türk eğitim sisteminin sorunları modernleşme sürecinde Türkiye’nin geçmişiyle olan tarihi, kültürel, manevi bağları yok sayan bir eğitim anlayışının uzun süre eğitim programlarında hakim olmasıdır. Küresel ve bölgesel gerçeklik karşısında doğru, sağlam ve gerekli söylem, kültür ve eğitim ortaya konulamamıştır (Cantekin, 2015: 42).

Batı eğitim sisteminin Türk Eğitim sisteminden uygulanması ile Türkiye’nin kendi değer ve kültürlerine uygun insan yetiştirmesi uzun yıllar karışıklıklara ve karmaşaya sebep olmuştur. Küreselleşme ile çok kültürlü bir dünya ve toplum ve kültürlerarası etkileşim eğitimde yeni ihtiyaçları ve yeni paradigmaları gerektirmektedir Küreselleşme süreci Türkiye açısından eğitimin ne kadar önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Küresel dalgalar karşısında eğitim müfredatının ise çağa uygun, milli, manevi değerleri taşıyan

mükemmel bir program üretmesi ve sonuç alması. AB'ye müracaatı eğitimde küreselleşmeye yönelik düzenlemeleri yapmak için açısından bir fırsat olarak da değerlendirilebilir (Korkmaz, 2017: 169-171).

Bazı yazarlara göre küreselleşme sürecinde iktidara gelen AK Parti, eğitim sisteminde neoliberal bir siyaset ile muhafazakar dini bir ideoloji çizgiyi takip etmiştir (Karapehlivan, 2019). Bir başka yazara göre ise AK Parti eğitimde nicelik ve yapısal gelişmelere önem vererek okulların bina, cihaz, araç, gereç standartlarını geliştirmiş, sayılarını artırmıştır. Diğer yandan ise muhafazakar kesimin beklentilerini karşılayacak reformlar yapmıştır; İHL'nin sayıları artmıştır (Alpaydın, 2018: 16). Bazı yazarlara göre ise küreselleşme sürecinde neoliberal eğilimler Türk Eğitim Sistemi üzerinde olumsuz etkilere sebep olmuştur. Eğitim sisteminin neoliberal ekonominin ihtiyaçlarına göre programlanması geleneksel eğitim ve öğretime, ulusal kültür ve egemenliğe tehdit unsuru olmuştur (Korkmaz, 2017: 176-177).

Küreselleşme eğitimin birey, toplum devlet açısından kodlarını değiştirmiştir. Tüketim kültürü ve toplumu eğitime de yansımıştır. Eğitim sadece gelir elde etmek amacıyla işleyen, tarafların kazanç sağlamak üzere katıldıkları bir süreç değildir. Ancak, küreselleşme eğitimi metalaştırarak ticarileştirmiştir (Güngör, N., 2014: 4).

Köklü milletler ve medeniyetlerde eğitimde kamu, hatta vakıf hizmetidir, kamu yararı gözetilir, sosyokültürel temelin harcıdır. Küreselleşme ile hızlı gelişmeler iş gücü piyasasında ihtiyaç duyulan sayı ve vasıflar ve ile eğitim kurumlarından mezun olan sayı ve vasıflar arasında uyum sorunlarını ortaya çıkarmıştır (Alpaydın, 2018: 25). Küreselleşme eğitimde yabancı dili geliştirme, farklı kültürleri tanıma, diğer toplum ve ülkelerle karşılaştırma, yeni arayışlar, yaşam kalitesini artırma gibi geliştirici programların hazırlanmasına imkan ve fırsat vermektedir (Korkmaz, 2017: 175).

Türkiye'nin eğitim alanından Yurt Dışı Türk ve Akraba Toplulukları Başkanlığı ile Türkiye Üniversitelerine öğrenci getirmesi, Uluslararası İHL'nin açılması, Yurt Dışında Yunus Emre Enstitüleri ile Türkçe dili ve kültürüne yönelik çalışmalar yapması eğitim yoluyla kültür ve dış siyaset bütünlüğü sağlayan küresel açılımlardır (Demirtaş, B., 2016: 152).

Küreselleşmenin eğitim hayatına olumlu ve olumsuz etkisi, katkısı vardır. Çok kültürlü, aidiyetli kimliklerin, yaşam tarzı kanıksanmakta, içselleştirilmektedir. Çok sayıda öğrenci yurtdışı tecrübesi kazanmaktadır, özgüven, cesaret ve başarıları artmıştır. Çok sayıda yabancı öğrenci Türkiye’de yaşamaktadır. Eğitim anlayışı ve algı değişmiştir. İletişim ve kültürlerarası öğrencilerin etkileşimi bakış açıları ve ufukların genişlemesini sağlamıştır. AB programları dahilinde Bologna süreci, Erasmus dahilinde, ayrıca burslu ve özel statü ile birçok öğrenci yurtdışına gitmektedir. (Korkmaz, 2017: 171).

Küreselleşme sürecinde eğitim kurumları, bina, cihaz, araç gereç, internet, dijital teknoloji ile güçlenmiştir. Türkiye’de 2010’dan sonra tablet bilgisayarlar, cep telefonları e-okul sistemi ile ilk-orta ve liselerde öğrenciler dünyaya açık ve teknoloji ağırlıklı bir ortama girmişlerdir. Sayısız kitap, dergi, ansiklopedi, film, video iletişim araçları ile paylaşılmaktadır. Okullaşma, derslik, öğretmen sayılarında ulusal çapta önemli gelişmeler sağlanmıştır. Program, muhteva, müfredat, uygulama ve sonuçlara bakıldığında kalite ve etkinlik sorunları görülmektedir (Alpaydın, 2018: 16).

İnternet, sosyal medya eğitimi farklılaştırmaktadır. İnternet, bilgilere ve dünyanın her yerine erişmek, depolamak ve transfer etmek büyük fırsatları sunmaktadır. Küreselleşme araçları eğitim hayatını baskın bir şekilde etki altına almıştır. Uzaklık, zaman, mekan ortadan kalkmıştır. Bütün diyarları, sistemleri tanımak mümkün hale gelmiştir. Küreselleşmenin en olumlu etkisi bilgisayarlaşmadır (Korkmaz, 2017: 173). Eğitim büyük çapta aile ve okuldan internete taşınmıştır. Eğitim içerikleri de 2’li 3’lü yaşlarda bebeklerin elinde oyun ve programlarla zihinlere işlenmektedir. Korona virüsü ile bütün Türkiye eğitim programlarını çok kısa zamanda internet ve TV üzerine aktarmıştır.

Küreselleşme sürecinde öğrenci, öğretmen, veli profili ve tanımı değişime uğramıştır. İletişim araçları, yeni medya, ev, iş, aile hayatına nüfuz etmiş, eğitimde başat olan anne, baba, öğretmen etkisini, ağırlığını, ilişkilerini değiştirmiş, dönüştürmektedir. Okulların sadece bilgi veren kurumlar olmaktan öte öğrencileri hayata hazırlayan bir işlevi vardır. Türkiye küreselleşmeden çok etkilenen bir ülkedir. Küresel eğitim programlarına ihtiyaç vardır. Eğitim programları küresel eğitim için yetersiz bulunmaktadır. Çok kültürlü ve dinamik küresel eğitim programlarının geliştirilmesi gerekmektedir (Korkmaz, 2017:171).

Küreselleşmenin Türkiye’de eğitim hayatına etkisi öğrencilerin hal, ahlak, adabı muasheret, başarı, çaba, çalışma, sevgi, saygı, araştırma düzeyleri için genellikle olumlu bir seviye değildir. Bu bakımdan nesiller ne kadar iyi bir eğitim alırlarsa gerek bilgi gerek ahlak olarak topluma o düzeyde katkı sağlayacaklardır. Eğitim kalkınmanın en önemli unsurlarından birisidir, sadece bireysel değildir (Güngör, N., 2014: 4).

Küresel eğitim programını yapan merkezler insan ve toplum hayatının bütün safhalarına, sahalarına, zamanına ağlarla nüfuz etmektedirler. Küreselleşme Batı kültürünü, değerlerini ve yaşama tarzlarını hakim kılan bir anlayışı dikte etmektedir. Küreselleşmenin ideolojik ve egemen bir araç olarak sunulması tehditleri göstermektedir. Kapitalist zihniyetin eğitimle inşası da Türk eğitim sistemine yansıyan zafiyetleri ihtiva etmektedir. Türkiye’de küreselleşme değerler sistemini yıpranmakta, gençlerin düşünce, davranış, inanç, tutum ve ahlaklarında değişime neden olmakta, eğitim kurumları ve programları zayıf kalmaktadır. İletişim teknolojisinin getirdiği fırsatlar yanında tehditlere karşı öğrencilerin korumasız kaldıkları, yeterli ve gerekli programların olmadığı görülmektedir (Korkmaz, 2017: 175-176).

İstatistiklere bakıldığında cep telefonlarından indirilen uygulamaların eğitime büyük oranda olumsuz etkileri vardır. Türk toplumunun varlığı, tarihi, birikimlerine layık ve uygun, küresel gelişmelere açık, kültürel değerlerini içselleştirmiş, farklı kültürlerle açık, paylaşım, iş birliği ve takım çalışması kabiliyetini geliştirmiş, dinamik, iletişim teknolojisini en iyi ve faydalı şekilde kullanan yaygın ve etkin iletişim araçları güçlü, sağlam, doğru içerik ve programların üretilmesi ile eğitim hayatına olumlu katkılar sağlayabilecektir (Dağlı, 2007: 13).

2.5.3.6. Şehirleşme, Yerel Yönetimler, Ulaşım

Küreselleşme sürecinde şehirler 1980 ve 2000’li yıllarda sonra büyük değişime uğramıştır. Ekonomi siyaseti, kalkınma stratejileri, yerel yönetimlerde yapılan reformlar, üretim ve tüketim süreçleri şehirleri değiştirmiştir. Her şehir için aynı değişim ve dönüşüm olmamıştır. Dünyadaki küreselleşme eğilimleri Türkiye’yi kentleşme bakımından değişime yöneltmiştir.

Türkiye’de nüfusun % 92.6’sı şehirlerde ve genellikle nüfusu 100.000’i aşan yerlerdedir. 1980’den sonra ekonomik gelişmelerle terör olayları, yaşam kalitesinin

şehirlerde yükselişi büyükşehirlerde yerleşimi artıran unsurlardır. Kentleşme ile birlikte konut başta olmak üzere, sosyokültürel uyum, çevre, gecekondular, alt yapı, imar sorunları ortaya çıkmıştır. İlerleyen yıllarda merkezi ve yerel yönetimler, kentleşme ile ilgili ulaşım, toplu taşıma, konut, altyapı, çevre, sosyal yardım konularında birçok yenilik ve uygulama ile önemli hamleler gerçekleştirmişlerdir. Küreselleşme yerel yönetimlerin sorumluluklarını artırmıştır. 1980'li yılların gecekonduları ortadan kalkmış aynı yerlerde modern şehirler kurulmuştur. Yerel yönetimler sosyal politikalarda aktif haldedirler (Alan, Ç., 2018: 58-59).

Sanayileşme ve modernizmle birlikte şehirlerin yapısı birçok yönüyle değişti. Türkiye sanayileşme sürecini daha geç idrak ettiği için şehirleşme Batı ülkelerine göre farklı seyretmiştir. Türkiye'de kentleşme süreci uzun bir zaman kamunun düzenlemeleriyle planlı gelişmemiştir. Otoriter ve merkezîyetçi anlayışla, klasik iktidar –toplum ilişkileri, zayıf yerel yönetimler, popülist siyasetle kentleşme yaşanmıştır (Yılmaz - Çiftçi, 2011: 266).

Küreselleşme ile şehirlerde ekonomi öne çıktığı için çalışma, kamu ve yaşam mekanları iç içe girmiştir. Yollar, otoparklar, alışveriş merkezleri, yiyecek içecek mekanları şehirlerin ruhunu zayıflatmıştır. Gökdelenler, her ihtiyacın karşılandığı siteler veya rezidansların albenisi artmıştır. Akıllı kent planlamaları yapılmaktadır. Son yıllarda kentlerin tarihi mekanları restore edilmiştir. Terk edilmiş, virane, yıkık, dökük yerler ihya edilmiştir (Kaypak, 2013: 90-91).

Küreselleşme şehirlerin yapısı, ruhu, planı ve yaşamı konusunda da seküler, maddi, çıkarıcı, hazzı planlar ve uygulamalarla toplumu kıskaçına almıştır. Küreselleşmenin kar, kazanma dürtüsünden Türkiye'de şehirler nasibini almıştır. Çok katlı binalar, alışveriş merkezleri şehirleri estetikten uzaklaştırmıştır. Rant elde etmek için şehirlerin imarında yanlış planlar uygulanmış, geri dönüşü olmayan yapılaşmalar ortaya çıkmıştır. Küresel kapitalizmin tüketim kültürü şehir planlarına ve inşaatlara da yansımıştır. Kentsel dönüşümler küresel sermayeyi çekmeye yönelmiştir. Özellikle İstanbul'da tarihi mekanların bir kısmı lüks konut, eğlence ve diğer merkezlere tahsis edilmiştir (Yılmaz, E., 2016: 44).

Göçlerden dolayı farklı kültürlere sahip insanlar şehirlerin asli unsurları haline gelmişlerdir. Göçler şehirlere akın ettiğinde sadece maddi çıkar amaçlı yerleşimler

gerçekleşmiştir. Sosyo-kültürel değişim yoğunlaşmıştır. Kozmopolit yapılar ortaya çıkmıştır. Mahalle, komşu ilişkileri zayıflamış, din adamlarının etkinliği azalmış, sosyal kontrol mekanizmaları ve fertlerin sorumluluk duyguları zayıflamıştır. Göçler gelir eşitsizlikleri, yoksulluk, eğitim düzeyinin düşüklüğü, suç işleme oranlarının artması gibi birçok sorunu da beraberinde getirmiştir (Es - Ateş, 2004: 226-228).

Küreselleşme sürecinde küresel ve yerel ilişkiler nedeniyle kentin tanımlanması ve planları kavram ve muhteva olarak ele ekonomi odaklı ele alınmıştır. Mekanın gelişmesi ile ekonomik gelişmeyi bütünleyen, kapsamlı, stratejik kent yönetimi ilkeleri ve anlayışı benimsenmiştir. Bu anlayış “inisiyatif alan kent”tir. Çevre, ekonomi ve toplum arasındaki dengenin kurulması, yerel ekonominin imkanların geliştirilmesi amaçlanmıştır (Es - Ateş, 2004: 229).

Bazı yazarlara göre gelecekte şehirler dünya kenti olacaklar, farklılıkları taşıyacaklardır. Küreselleşmenin çift yönlü olumlu olumsuz etkileri şehirlerde de görülmektedir. Şehirler geniştir, hızlıdır; farklıdır, ama benzeşmektedir; komplekstir, fakat fonksiyoneldir; kalabalıktır, ancak insanlar yalnızdır. Şehirler ekonomi, sosyokültürel ve sosyal-psikoloji, mimariden bakınca bu manzarayı göstermektedir. Küreselleşme yerelleşmeye kapı açtığı için farklı kültürler şehirlerde kendisini gösterme alanları da bulmaktadır (Kaypak, 2013: 91)

İletişim teknolojisi ve internet kent hayatını daha çok değiştirmiştir. Teknoloji ile yeni eğlence ve alış merkezleri, ev planları, parklar, havaalanları, kamusal mekanlar, okullar ve diğer mekanlar ve onların etkileriyle görünen şehirler, sadece mimarların değil, diğer sosyal bilimlerin de şehrin sosyal yaşamı, kültürel hayatı için şehirlerin mimarlara bırakmamak gerektiğini ortaya çıkarmıştır (Kaypak, 2013: 92). Küreselleşme ile birlikte bölgeselleşme, demokratikleşme eğilimleri hızlanmış, şehirleri ve yerel yönetimleri de içine alan siyasi ve ekonomik vizyon arayışı Türkiye’de 2000’li yıllardan sonra başlamıştır. (Demirtaş, 2017: 152).

Yerel yönetimler yurtdışında etkinlik kazanmış, uluslararası yerel yönetim örgütlerinde üst makamlar da görev üstlenmişlerdir. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı 2010 ve 2013’te Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği’nin ve BM Yerel Yönetimler Danışma Kurulu’nun Başkanlığını yapmıştır (Demirtaş, 2017: 158).

İletişim, ulaşım imkanlarıyla yerel yöneticilerin ufukları, bilgi ve tecrübeleri, küresel bağlantıları artmış, nitelikli hale gelmiş, genişlemiştir. Ticaretin, turizmin gelişmesi, iletişim ve ulaşım kolaylığı yerel yönetimlerin kuvvetli ilişkiler kurmasına, dünyayı şehirleri tanımasına vesile olmuştur. Şehirleşmenin insan onuruna yaraşır, yönetimin duyarlı, şehir planlarının yaşanabilir, estetik olması, tarihi birikimlerin korunması, sosyal donatı alanlarına önem verilmesi gibi birçok hususta insanla ve yöneticiler bakış açılarını genişletmişlerdir.

Bunların yanında, yapılan araştırmalarda gelişen bazı şehirler sahip oldukları ekonomik, sosyal ve kültürel birikimleri, üniversiteleri ile insan kaynaklarını değerlendirmek bakımından daha cazip şartları ve ortamı oluşturmakta teknik olarak güçlük çekmektedirler (Türkonfed, 2017:143).

Küresel bilişim ve iletişim teknolojilerinin geliştiği, kullanıldığı kültürel mekanlar haline gelen, küresel bir işlev kazanmaya çalışan şehirler toplumsal değişmeyi simgeler, yaşam tarzlarını ifade ederler (Kaypak, 2013: 82).

Türkiye önce kendisine en yakın Avrupa ile, bilahare Amerika, Asya ülkelerini, dünyanın önemli şehirlerini yakinen tanıma imkanı bulmuştur. AB ile ilişkilerden dolayı iş, devlet ve akademi dünyasına mensup kişi ve yetkililerin, yerel yöneticilerin gelişmiş Avrupa şehirlerini görmeleri ufuklarını değiştirmiştir. Kasım 2016 yılına kadar Türkiye’de belediyelerin %91’i AB projelerinde yer almıştır. Hollanda ve İsveç belediyeleri ile birlikte birçok proje geliştirilmiştir (Demirtaş, 2017: 161).

Küreselleşme süreci kentlerin rekabetini getirmiştir. Ekonomik ve kültürel merkezli kent diplomasisi kendisini göstermiştir. Kardeş şehir uygulamaları, ramazan faaliyetleri Balkanlar ve diğer kardeş ülkelere yayılmıştır. Belediyelerin yapmış olduğu insani yardımlar sosyal ve kültürel faaliyetler arasındadır. Belediyelerin markalaşmaya, kentlere yatırım ve turist çekmeye ağırlık verdikleri görülmektedir. Şehirlere yapılacak yatırım ve kentsel proje ve uygulamalarda ziyaret edilen şehirlerin karar ve tercihlere etkisi olmuştur, Belediyeler küresel açıdan örnek şehirleri incelemeye daha çok önem vermişlerdir. (Demirtaş, 2017: 156-162).

Belediyeler insani yardımlara da önem vermişlerdir. Pakistan, Japonya, Endonezya depremlerinde, Sırbistan, Bosna’da sel felaketlerinde, Filistin ve Gazze’de, Osmanlı

Bakiyesi coğrafyada ve Orta Asya ülkelerinde birçok yardım çalışması yapmışlardır. Yardım ve kültürel çalışmalara Bursa, Edirne, Kocaeli, İstanbul gibi birçok büyükşehir, il ve ilçe belediyeleri katılmıştır. Belediyeler birçok uluslararası konferans, sempozyum ve kongreler düzenlemiştir. 2006 yılında Ankara'da Medeniyetler Buluşması olarak Glokalizasyon Konferansı örneklerden birisidir (Demirtaş, 2017: 165).

1980 ve 2000'li yıllardan sonra Türkiye'de tarih ve tabiat varlıklarına özel önem göstermeye başlanmıştır. Merkezi ve yerel yönetimlerde birçok tarihi eseri restore etmişler, verimli, faydalı hale getirmişlerdir. Aynı şekilde tabiat varlıkları korunmuş, parklar açılmış, orman alanları geliştirilmiştir. Yerel yönetimler güzel bahçeler, parklar, bisiklet ve yürüyüş yolları gibi birçok faydalı işler de yapmıştır.

Yerel yönetimlerde 2000'li yıllardan sonra AB ile olan müzakereler ve AK Partinin yerel yönetim anlayışı ile ciddi reformlar yapılmış, siyasi ve ekonomik yönden güçlendirilmiştir. Yetki, sorumluluk, kurumsal ve mali kapasiteleri de kuvvetlendirilmiştir. Bazı şehirler uluslararası siyasi ağırlığa sahip olmuşlardır. Küreselleşme sürecinin de gerektirdiği değişim yerel yönetimleri de değiştirmeye ve gelişmeye zorlamış, şehirler dönüşümler yaşamış ve dünyaya uyum sağlar hale gelmişlerdir. Bu süreçte kent diplomasisi, yönetim, ülke dışı şehirlerle ilişkilerin geliştirilmesi sağlanmış, uluslararası birliklere üye olmuşlar, kardeş şehirlerin sayısı artmıştır (Batal - Tuğlu, 2018: 191-204).

Küreselleşme Türkiye'de yerel yönetimleri, yönetim anlayışında küresel ve yerel değerleri buluşmaya sevk etmiştir. Yerel yönetimler için, geleneksel yönetim anlayışından iyi bir yönetişime, şeffaf, hesap verilebilirliğin egemen olduğu katılımcı bir yönetime geçmek ve başarıyı yakalamak şart olmuştur (Coşkun, R., 2018: 69-76).

Türkiye'nin Batı ile olan ilişkilerinin, ticaret ve sanayinin gelişmesi, yerel yönetim mevzuatında yapılan değişiklikler paralel olarak imar plan ve uygulamalarında yenilikleri getirmiştir. Bir zaman büyük sorun olan gecekondu bölgeleri modern şehirlere dönüşmüştür. Toplu Konut İdaresi marifetiyle dar gelirlilere konut sahibi olma imkanları sağlanmış, imar planları daha kullanışlı, konutlar genellikle yaşanabilir çevreye göre yapılmıştır (Yılmaz, E., 2016: 49).

Bazı yazarlara göre, büyük şehirlerde yüksek güvenlikli, pahalı konutlar ile TOKİ'nin ürettiği tek tip, toplumsal kültür, yaşam özellikleri dikkate alınmadan yapılan toplumsal konutlar kamusal alanla ilişkileri azaltmıştır. Parmaklıkları, yüksek duvarlı yerlerde oturanlar kendilerini topluma kapatmakta, toplu konutlarda oturanlar ise ayrışmakta, kendi içine kapanmakta, sonuçta bir ayrışma ortaya çıkmaktadır (Çoban, A., 2012: 99).

Yerel Yönetimler internet, sosyal medya, yerel TV'lerle halkın çok kolay iletişim sağladığı ve geri dönüşüm aldığı bir dinamik yapıya kavuşmuşlardır. Birçok hizmet e-hizmet/ belediye yoluyla verilmektedir. İletişim ve haberleşme ile yerel yönetimler halkla güçlü bağ kurmuşlardır. Yerel yönetimler klasik belediye hizmetlerini çeşitlendirmişlerdir. Birçok sosyal hizmet faaliyeti, kültürel etkinlikler yapmaktadırlar. Yerel yönetimlerin iş kalitesi, insanları kuşatmaları toplumda sevgi, dayanışma, yardımlaşma ve dostluk ilişkilerini güçlendirmektedir. İletişim araçlarıyla erişim kolay sağlanmakta, bu araçlarla yapılan anket ve kamuoyu araştırmaları da bir denge unsuru olmaktadır.

Küreselleşme sürecinden etkin ve yetkin olmak için ülke bazında kişi, kurum, işletme, toplum, kent ve yönetimlerde rekabet içerisindedir. Kentlerin rekabeti ekonomik hacmi, insan kaynakları, insanların yaşam kaliteleri dikkate alınmaktadır. UN-HABİTAT tarafından yapılan çalışmaya göre 2017 yılında Türkiye'nin en rekabetçi kenti İstanbul'dur. 200 kent içinde 33. sıradadır. Kalkınma Bakanlığınca yapılan değerlendirmeye göre Türkiye'de en rekabetçi kentler ise İstanbul, İzmir ve Ankara'dır (Zengin - Sağır, 2019: 886).

Küreselleşme sürecinde kentlerin öne çıkması ve rekabeti nedeniyle şehirler kalınmada önemli bir işleve ve misyona sahip olmaktadır. Sadece ekonomik değil, siyasi, sosyal ve ekonomik yönden yerel kalkınma modeliyle kentlerin rekabet edebilmesi için iyi bir yönetim ve sürdürülebilir kalkınma gerekli hale gelmiştir. İyi bir yönetim katılımı da gerektirmektedir. Türkiye'de belediye küreselleşmeye paralel sosyal belediyecilik alanını geliştiren, kültürel etkinlikleri sağlayan, iş dünyası ile koordinasyon içinde olan, STK'larla iş birliği yapan bir çalışma düzeni içerisindedirler (Zengin vd., 2014: 105-118).

Şehirler küreselleşme süreci içerisinde uyuşturucu ve diğer suçların yayıldığı, asayiş ve güvenlik açısından risk taşıyan merkezler haline gelmiştir. TV, gazete ve sosyal

medyanın olumsuz etkileri şehirlere ve topluma yansımıştır. Büyük şehirlerde bazı semtler kalabalık ve yoğunluktan dolayı yaşanabilir olmaktan çıkmıştır. Şehirlerde dayanışma zayıflamıştır. Şehirlerde ekonomik tercihler ön plana çıkmış, kadim şehir / mekan olgusu ekonomik hedeflerin tahribatına uğramıştır (Yılmaz, E., 2016: 45).

Ulaşım imkanları kolaylık sağlamaktadır. Eğitim, ticaret, turizm yanında göçler nedeniyle şehirlerin şekli, rengi değişmiştir. Yerel yönetimlerin şehirleri cazip hale getirecek çalışmalar yapması, TV, internet ve sosyal medyanın gücü nedeniyle ülkenin tarihi, kültürel ve doğal yapılarına da ilgiyi artmıştır. Şehirler daha çok liberal-kapitalizmin izlerini taşımaya yönelse de Türk insanı şehirler de kaliteye, temiz ve bakımlı şehirlere yönelmiştir. Şehirlerin kültürel ruhu, sosyal dayanışma ve bütünleşmeye yönelik kısmı ihmal edilmiştir. Son yıllarda bu alanda özgün çalışmalar geliştiren belediyelerin kurduğu merkezler ilgi görmektedir.

Türkiye'nin güçlü, tarihi, manevi varlığı, birikimi ve yerel yönetimlerin dikkatli ve düşünceli davranmaları, kamuoyunun hassasiyetleri nedeniyle şehirlerin kısmen dokuları korunmakta, kültürel ruhu canlı tutulmaktadır. Yerelleşme olgusu küreselleşmenin kapsayıcı, yutucu, haris etkilerine karşı direnç göstermektedir. Şehirleşme sürecinde bu uyanışı, dirilişi ve direnişi görülmektedir. Dikey mimariden yatay mimariye, AVM'lerden bedesten ve çarşılar, yoğun yapılaşmalardan millet bahçelerine dönüş bu gelişmeleri göstermektedir.

Türkiye'de yerel yönetimler etkin, canlı üretkendir. Merkezi hükümetin yerel yönetimlerle ilgili düzenlemeleri çalışmaların önünü açmıştır. Bu birikimlerle temel ve yerel değerlerle birleştirilerek yerel yönetim zihniyeti küreselleşme ile bütünleşmiştir. Türkiye bir taraftan küresel kent örneklerini inceleyerek ve kendi özgün uygulamalarıyla yerel yönetimlerde elde ettiği tecrübeyi Ortadoğu, Afrika, Orta Asya Ülkelerine aktarmaya çalışmaktadır. Dönemin Başbakanı Erdoğan'ın 6 Haziran 2013'te Tunus'a yaptığı ziyarete 27 Belediye Başkanı katılmıştır (Demirtaş, 2017: 167).

Yerel yönetimlerle toplumlararası ilişkiler merkezi yönetime göre daha kısa zamanda, kolay, sıcak ve kuvvetli kurulabilmektedir. Türkiye'nin dışa açık ve küresel siyaseti, kardeş şehirlerin çoğalması, kent diplomasinin kısa zamanda ekonomik ve kültürel sonuçlarının görülmesi yerel yönetimlerin dış politikada yer alması taleplerini artırmıştır

Yerel yönetimlerin dış ilişkiler bölümünde yabancı dilen bilen eleman sorunları da bir ihtiyaç ve sorun olarak görülmektedir (Demirtaş, 2017: 168).

Kentleşmenin ekonomi ağırlıklı olması, hızlı yükselişi ve Türkiye'ye güçlü yansımaları, hızlı, büyüme, göçler, Türkiye'nin dışarıya açılması ve büyük hamleler yapması ile şehirlerde yerel yönetimlerde yönetici kalitesi, bilgi eksikliği, merkezi yönetim yerel yönetim dengesi, yönetişim /katılımın yeterli olmaması, partizan tutumların giderilememesi gibi sorunlar giderilememiştir (Alan, Ç., 2018: 61-62).

Ulaşım küreselleşme de çok önemli bir yer tutmaktadır. Küreselleşme ile Türkiye'de ulaşım gelişmiştir. Mal, hizmet, insanın hareketini hızlandıran, unsurlardan birisi ulaşımdır. Üretim, tüketim süreçleri, hizmet sektörü, uluslararası ilişkiler, turizm, yeni yerleşim yerleri ulaşımı geliştiren etkenlerdir. Hava, kara ve deniz yoluna çok yatırım yapılmıştır. Ulaşım kalkınmayı ve ekonomi ile birlikte şehirlerin ve sosyal hayatın da gelişmesini sağlayan bir faktördür. Büyük medeniyetler, devletler, yolların gelişmesi ile varlık kazanmışlardır. Türkiye'de karayolu, denizyolu, havayolu, insan ve eşya taşımacılığı, kargo ve posta hizmetleri, petrol ve doğalgaz boru hattı ulaştırması çok gelişmiştir. Bölünmüş yollar, otoyollar, tüneller, havaalanları, hızlı trenler ve deniz taşımacılığıyla hizmetin, insanın ve malın akışı ve etkileşim hızlanmıştır (Taşkın, 2016: 137).

Türkiye'nin ulaşım hizmetleri açılım, yenilenme, genişleme, büyüme imkanları sunmaktadır. Küresel ve açık topluma yönelik, irtibat, iletişim ve etkileşime müsait olan Türkiye bulunduğu coğrafya itibariyle bir ulaşım merkezidir, terminaldir. Türkiye'de 2000'li yıllardan sonra çıkışa geçen havayolu taşımacılığı çok gelişmiştir. "Havayolu Halkın Yolu" ilkesini benimseyerek Serbest Havacılık Politikası ile yeni havaalanları inşa edilmiş, yolcu ve yük trafiği önemli miktarda önemli oranda artmıştır (Doğan - Dikmen, 2018: 761).

Türkiye havayolunda bölgesel aktarma merkezi olmayı planlamıştır. Türk Hava Yolu Taşımacılığı dünyanın ileri gelen şirketleri ile rekabet edecek çaptadır. Türkiye'de küreselleşme ile paralel gelişen havayolu taşımacılığı çok uluslu şirketlerin dikkatini çekmektedir. Bu kazanımların Türkiye açısından korunması gerekir (Özür, 2019: 47-48).

Ulaşım ile hareketlilik ve münasebetlerin artması, hızlanması sosyal karakterleri de geliştirmekte, değiştirmektedir. İbni Haldun coğrafyaların insan karakterini, toplumları değiştireceğini ifade etmiştir (Şahin - Belge, 2016: 441). Küreselleşme sürecinde insanlar farklı coğrafyaları kısa, uzun, süreli iş, eğitim, gezi amaçlı olarak görmekte, tanımakta, tefekkür etmekte, kazanmakta ve kazandırmaktadır. Birçok insanla iletişim ve etkileşim sağlanmaktadır. İnsan karakteri gibi toplumunda karakteri değişebilmektedir. Hızlı ve hareketli ulaşım, taşıyan ve taşınan insanlarla birlikte akışkanlığı sağlamaktadır. Bu süreçte yaşam tarzı, söz, davranış, bakış, gözlem, sosyal hayatı etkilemektedir. Sosyokültürel değerler güncelleşmekte, dönüşmekte veya dönüştürmektedir. Ulaşım ile sağlanan hareketlilik bu açıdan önem kazanmaktadır. İnsan hareketliliği sosyal hayata yansımaktadır. Ulaşım ekonomisi, çevre, kültür, turizm, kültür hayatını etkileyen önemli sektördür. Ulaşım ekonomisinin ve dolayısıyla küreselleşmenin en temel unsurudur (Karakaş, 2019: 47).

Türkiye coğrafyası tarih boyunca İpek yolu başta olmak üzere ticaret ve kültür köprüsü olmuş, devletlerin egemenliklerinde önemli yer almıştır. Çin'in Tek Kuşak, Tek Yol (İpek Yolu) projesinde Türkiye'nin konumu ehemmiyetlidir.

Nitekim son yıllarda yurt içi ve yurt dışından yönelik çok sayıda kültür turları yapılmaktadır, kültür turizmi gelişmektedir (Alaeddinoğlu - Yıldız, 2011: 24). Hindistan'dan İspanya'ya, Özbekistan'dan Tunus'a, Kudüs'e yapılan turların insanlarla, kültürle ve tarihle buluşmak açısından sosyal yönden büyük katkısı görülmektedir. THY transit yolcu taşımacılığında İstanbul merkezli başarılı operasyonlar yapmaktadır. Dünyanın birçok ülkesinden yolcu taşıyan havayolu şirketlerini operasyonları sosyalleşmeyi kuvvetlendirmektedir.

2.5.3.7. İktisadi İşletmeler

1980'den sonra Türkiye'nin dış dünyaya açılması, ekonomi, siyaset, ticaret, kültürel gelişmeler, hak ve özgürlükler üzerinde kısıtlamaların kaldırılması, teşebbüsün teşvik edilmesi, ihracata yönelik adımların atılması, 1987'de Avrupa Birliği'ne tam üyelik müracaatının yapılmasıyla iktisadi işletmeler küresel rekabet ortamına girmiştir. 1980 sonrası ekonomi politikaları büyük hacimli sanayi işletmeleri yerlerini değiştirmişler, Anadolu'ya yatırıma yönelmişlerdir. Ayrıca çok sayıda Anadolu'da küçük ölçekli

birçok işletme faaliyete geçmiştir. Bir dönem Anadolu Kaplanları diye anılan bu şirketler sanayi ve ticaretin yeni odakları haline gelmişlerdir (Türkonfed, 2017: 13).

Bu değişimin işletmelerin sahiplerine, çalışanlarına, müşterilerine doğrudan etkisi olmuştur. Kapalı toplum ve durağan ekonomiden, rekabetçi ekonomi ve açık bir topluma geçiş ticaretin canlanmasını sağlamıştır. Çalışanların seçimi, yaşam tarzları, işletmeler, bina mimarisinden, teçhizatına kadar anlayış, davranış ve uygulamalar farklılaşmaya, çağdaş şirketlerle rekabet edecek yapılanmalara yönelmiştir. Şüphesiz bu sadece işletmelere değil, onların yan sanayilerine de yansımıştır. Gerek yatırım gerekse işletme, imalat, satış, pazarlama, ithalat ve ihracat işlemlerinde değişmelerin ve gelişmelerin sosyal etkileri görülmüştür.

Türkiye’de iktisadi işletmelerin % 99.8’ini oluşturan KOBİ (Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme)’ler sosyal ve ekonomik yaşamın temel unsurları olup, sosyal etkileri yüksektir. KOBİ’ler oldukça dinamik bir piyasa ortamında zengin, çeşitli alternatifleri topluma sunarlar. Çok çeşitli sosyal katmanlara mensup, göçmen, azınlık, dışlanmış insanları istihdam etmekle beraber, yatırıma büyük katkıda bulunmaktadır. Toplumsal bütünlüğün sağlanması, gelirin orta kesime dağılması, orta kesimin güçlenmesi, işçi-işveren yakınlığının gelişmesi, sınırlı kaynakların verimli ve akılcı kullanılması, bütün bölgelere yayılması, gelir dağılımında adaletin sağlanması, mülkiyetin tabana yayılması, vasıflı ve tecrübeli işgücünün oluşumu, çoğulcu ve katılımcı demokrasiye katkıları, sosyal ve ekonomik krizlerde çözümçü roller gibi birçok fonksiyonu üstlenmektedirler (Taş, 2010: 173).

Büyük işletmelere göre emeğin yoğunluğu olan KOBİ’ler küresel krizlerde daha çok önem arz etmektedir. 2008 küresel krizinde Türkiye için KOBİ’lerin önemi daha çok anlaşılmıştır. Büyük işletmelere göre daha az sermaye ile daha çok istihdam sağlamaktadırlar. Büyük işletmeler nitelikli çalışana tercih ederken, KOBİ’ler düşük ücretle vasıfsız kişileri geliştirmekte, yetiştirmekte ve iş gücü piyasasına kazanmaktadırlar. Küçük sermayenin yatırıma aktarılması, istihdamın merkezi, sosyal dengenin korunması itibariyle küreselleşme sürecinde KOBİ’ler temel işletmelerdir. Sayıları ve ekonomik büyüklükleri açısından Türkiye için sosyal yönden çok önemli oldukları aşikardır (Taş, 2010: 175).

KOBİ'ler Türkiye'nin her yerine yayılmışlardır. Gaziantep, Konya, Denizli, Ankara, İzmir, Bursa, Samsun, Kayseri, Adana, Kahramanmaraş gibi şehirlerde çok sayıda ve yaygın KOBİ'ler vardır. Mesela Türkiye'de bulunan 210 bin KOBİ'den %20 si Konya'da bulunmaktadır (Türkonfed, 2017:139).

Dokuzuncu Kalkınma Planında (2007-2013) küresel çapta, adil bir gelirin paylaşılacağı bilgi toplumundan KOBİ'lere ciddi bir destekle ehemmiyet verilmiştir. KOBİ'lerin ekonomik ve sosyal hayatta işlevleri ve ağırlıkları nedeniyle küreselleşme sürecine uyum göstermeleri ve gelişmeleri için gereken ilke ve önceliklerin belirlendiği görülmektedir (Taş - Özcan, 2015: 145-149).

Küreselleşme sürecinde işletmelerin geniş müşteri portföyüne küresel anlamda ulaştığı, gelişme eğilimlerini yükselttikleri görülmektedir. Bu ticari çalışmalar, iktisadi işletmelerde görülen değişimler sosyal hayatı şekillendirmektedir. İşletmeler sadece kendi kurumlarını değil, kurum içi İnsan kaynaklarını da küresel ölçekte geliştirmektedirler. İşletmeler rekabet için ihtiyaçları olan insan kaynaklarını geliştirmeye, kariyer planlamaları yapmaya ve çeşitli programlara önem vermişlerdir. Süreç içerisinde kariyer yönetimi daha çok önem kazanmış olup, işletmelere birçok fayda sağlamaktadır. Kariyer yönetimi işletmelere ihtiyaç duydukları ve duyacakları özellikle elemanları hazırlayan bir süreçtir (Özdemir, Y., 2019: 24).

Bilginin küreselleşme sürecinde çok önemli hale gelmiştir. İşletmelerin küreselleşmesi, rekabete açılması için insan ve yönetim unsurunu yeni sisteme uyarlaması, kurumsal stratejiye ve hedeflere sevk etmektedir (Bayraktaroğlu - Özdemir, 2006: 104).

Küreselleşme ile Türkiye'de ulaşım imkanlarının gelişmesi ve ilerlemesi, işletmelerin hareket kabiliyetlerini artırmış, üretimi istihdam, yatırım, pazarlama ve dağıtım açısından küresel rekabete uygun yapılanmalara yönelmişlerdir. İşletmelerin faaliyetleri süreçten olumlu etkilenmektedir (Deniz, 2016: 137).

İktisadi işletmeler iş hayatının güçlü olmasının temel aktörleridir. Küresel rekabet ve sürdürülebilir küresel kalkınma bakımından birçok sorunlar vardır, bunları da en içten yaşayan işletmelerdir. 2017-2018 Küresel Rekabetçilik Raporuna alınan bilgilere göre siyasi istikrar, finansman, eğitilmiş işgücü, döviz düzeni, bürokrasi, enflasyon, siyasi darbeler, altyapı sorunları, yenilikçilik, vergi oranı ve düzeni, zayıflamış iş ahlakı,

kısıtlayan iş düzenlemesi, halk sağlığı, suçlar, hırsızlıklar, yolsuzluklar başlıkları altında Türkiye’de değerlendirmeye alınmıştır. Dünya Rekabetçi Yıllığında Türkiye 46 ncı sırada yer almaktadır (Zengin - Sağır, 2019: 874).

2.5.3.8. Sivil Toplum Kuruluşları

Türkiye’de STK’lar, iki ana başlıkta tanımlanmaktadır. Hukuki durumuna göre dernek, vakıf, sendika, kooperatif vs. olarak, faaliyet alanına göre yardımlaşma, dayanışma, dostluk, ilim,kültür, dini, mahalle, gençlik, kadın, hemşehri diye ayrılmaktadır. Küreselleşme bütün kurumları da kurumsallaşmaya yöneltmiştir. İslami STK’lar küresel sorunlara daha çok yoğunlaşmakta, sosyal, siyasi, çalışmalar, yardımlar yapılmakta, ilişkiler kurmaktadır (Sunar, 2018: 64).

Gerek tarihimizde, gerekse günümüzde hayır çalışmalarından insan haklarına, çevrenin korunmasına, sosyal, kültürel ve ekonomik amaçlara yönelik kuruluşlar etkin olmuşlardır. Demokrasinin gelişmesi ve 1980’den sonra Sivil Toplum Kuruluşları ismiyle anılan kurum ve kuruluşlar etkili olmaya başlamışlardır. Küreselleşme süreci ile demokratik hayata geçiş, dernek, vakıf, işçi, memur, esnaf, işveren örgütlerine bir rahatlık sağlamış, STK’lar toplumun temel örgütleri haline gelmişlerdir. Bu gelişmeler dünyadaki gelişmelerle eş zamanlıdır. (Gündüz - Kaya, 2014:141).

Geleneksel, dini toplulukların oluşturduklarının yanında Batı tarzıyla Türkiye’de yapılanmış olanlarında etkinlikleri olmaktadır. Santral, baraj yapılmalarında ortaya çıkan, Batı ekseninde olaylara bakan STK’lar Türkiye gerçeğinden uzak kalmaktadırlar. Dikkat çekici özelliklere sahiptirler. Bunların finans gücü yüksektir. Sayıca daha çok olan diğer ve yerel STK ‘ların ise parasal gücü zayıf olup, Batı’lı mantığa uzaktırlar (Talas, 2011: 398).

Küreselleşme ile gelişen “yönetişim” anlayışı içinde kamu otoritesi diğer aktörlerle birlikte STK’ları da karar süreçlerine dahil etmeye ve etkin kılmaya başlamıştır. Bu gelişmeler AB ile olan münasebetler ve küreselleşme, yerelleşme çerçevesinde daha çok yoğunluk kazanmıştır. Yönetime katılım kamunun hizmet kalitesini artırmaktadır (Karakurt - Dönmez, 2006: 205)

Türkiye İslam Ülkeleri arasında STK ların en güçlü olduğu ülkedir. Müslüman toplum içinde STKların bir özelliği de hayır yapmak, modernleşme ile oluşan sorunları

giderecek faaliyetlerde bulunmak, yardım yapmak, ahirete hazırlık için hayır yapmak amaçlarını taşımaktadır. Yıllarca devletin dikkate almadığı dini sivil toplum kuruluşları devlet kurumları ile çalışarak çeşitli hizmetler üretmektedirler (Çekin, 2013: 41).Küresel gelişmelerle birlikte bilişim ve iletişim teknolojilerinden yararlanmakta ve etkilerini genişletmeye çalışmaktadırlar.

1980'den yönetime el koyan askeri yönetim bütün parti, dernek, vakıf çatısı altındaki STK'ları kapatmıştı. Yasaklar kalkınca STK'lar çoğaldı. İç ve dış gelişmeler STK ların etkinliğini artıracak ortamı sağlamıştır.Liberalleşme, özelleştirme, yerel yönetimlerin güçlenmesi, devletin küçülmeye yönelmesi, düşünce, inanç, teşebbüs hürriyetinin genişletilmesi talepleri, üniversite mensupları ve aydınların ortaya çıkması, kitle iletişim araçlarının etkisi, küresel haberler ve etkileşimler STK'ların önünü açmıştır (Gündüz - Kaya, 2014: 144).

Yasakların kalkması, AB üyelik ilişkilerinden dolayı yasal düzenlemeler yapılması ile sivil toplum açısından kolaylıklar ve etkinlikler artmıştır. Soğuk savaş döneminden çıkış, Türkiye'nin dünyaya açılmaya başlaması, AB'ne olan müracaatı, küreselleşme ve bilgi toplumu STK'ların gelişmesindeki dış etkenlerdir. AB STK'ların profesyonelliği, siyasi hayata etkisini, demokrasiye katkısını sağlamıştır. 2002 sonrası AB ile bütünlüğü sağlamak amacıyla reformlar yapılmıştır (Çaha vd., 2013: 19-23).

Küreselleşme ve AB ilişkileri STK'ların sosyal sorumluluk duygusunu daha artırmıştır. Gelişmiş ülkelerde sosyal devletin zayıflaması ile doğan bir ihtiyaç ve boşluk gurupları, şirketleri sosyal projelerine yöneltmiştir. Birçok topluluk sosyal sorumluluk kapsamında sorunlara el atmaktadırlar (Çaha vd., 2013: 19-43).

Tarihte olduğu gibi küreselleşme sürecinde de vakıf ve dernekler, dini, sosyal ve ekonomik gayelerle, sivil toplum gücü olarak etkili ve faydalıdırlar. Ekonomiden, kültüre, eğitimden sosyal yardım dayanışmaya, siyasi hayata katkıları çok olmuştur (Gündüz - Kaya, 2014: 161).

Türkiye'de sivil toplumun yapılanmasında devlet belirleyici olsa da küreselleşme süreci STK'ları güçlendirmiştir. Nitelik ve nicelik olarak STK'lar artmıştır. 2002'den sonra yapılan yasal düzenlemelerle sivil toplum anlayışı kanunlarla teminat altına alınmış ve kendisine yer bulmuştur. STK kurumları kalkınma içinde önem taşımaktadır.

Küreselleşme STK kuruluşlarını etkin bir hale getirmiştir. Türkiye’de de kamu ve özel sektörle birlikte yönetime katılım ve iş birliği “yönetişim” toplumun ve ülkenin yararınadır (Gündüz - Kaya, 2014: 165).

Siyaset, ekonomi, kültür hayatında egemen güçlerin ortaya çıkması, sermayenin toplumu kontrol etmesi STK’ların gücünü azaltmış, egemen otoriter aktörlerin müdahalesine maruz bırakmıştır. Kişilerin toplumsal taleplerini STK’lar yerine sosyal medya aracılığıyla doğrudan muhataplarına, resmi kişi, kurum ve kuruluşlara iletmeleriyle STK’ların göreceli olarak güçleri azalmıştır. Sosyal ağ toplulukları, youtuberlar neredeyse bu işlevleri yerine getirmektedirler. Bunun dışında gelirler aidat ve bağışlara bağlı olan STK’ların fikren yakın oldukları yerel yönetimlerin, belediyelerin desteğini almaları özgür ve bağımsız kalmalarının da önünü kesmektedir. Küreselleşme süreci STK’ları farklı şekillerde etkilemiştir. Sosyal ağlar STK’ların etkin araçları olmuştur. İnsanlar sosyal ağlarla geniş çaplı çeşitli, kapsamlı birliktelikler kurmuşlardır. Bu birliktelikler bazen STK’lardan daha etkin olmaktadır. İslami STK’lar küresel yardımlar yapmakta ve iş birliklerini geliştirmektedirler (Sunar, 2018: 20).

Küreselleşmenin çıkarıcı anlayışı ile STK’lar siyasi otoritelerin, merkezi ve yerel yönetimlerin kanadına sığınarak etkilerini sınırlamışlar, zayıflatmışlardır. Küresel ve yerel şirketler STK’larla sponsorluk yaparak faydalı çalışmalara vesile olmakla birlikte, dolaylı bir denetim sağlamakta, yine STK’ları baskı altında, sınırlı tutmakta, zayıf kılmaktadırlar.

Türk toplumu gönüllülüğün tavan yaptığı tarihe ve birikime sahiptir. Türklerin medeniyeti vakıf medeniyetidir. STK diye isimlendirilen dernek, vakıf, ocak gibi yapılar halen ve her dönemde toplumun maddi ve manevi gelişmesinin motoru olmuşlardır (Abay - Akyıldız, 2017: 14). Küreselleşme süreci çeşitli şekillerde bu zengin varlığı yıpratmak istemiş olsa da yeryüzünün her tarafına gerek devlet nezdinde gerekse toplumda yerleşik vakıfların çok büyük yardımları, destekleri ve hizmetleri vardır.

2.5.4. Küreselleşmenin Türkiye Üzerine Kültürel Etkileri

Küreselleşmenin kültürel alanda etkileri, tahribatları dijital ağların yaygın kullanımı ile daha çok kendisini göstermeye başlamıştır. Türkiye büyük çoğunluğu müslüman, milli

ve manevi değerlere haiz, köklü, medeniyetlerin varisi, imparatorluk bakiyesi bir ülkedir. Küresel güçlerin kültürel alanlarda ortaya koydukları programlar, Türk toplumunun değerleri, Türk devletinin varlığı, iddiaları ile çatışmakta ve bu sahalarda sürecin büyük etkileri, zararları ortaya çıkmaktadır.

2.5.4.1. Din ve Ahlak

Küreselleşme dini anlayış, inanç ve davranışları etkilemiştir. Kapitalist, seküler düşünce ve mantıkla ekonomi insanların ölçülerini değiştirmiştir. Genellikle öncelik ahlaki ve dini kurallar değil piyasa kurallarına endeksli hale gelmiştir. Kul hakları, ibadetler ticaret söz konusu olunca geri plana bırakabilmektedir. Çift karakterli dindar bir yapı ortaya çıkmıştır. Ticari sorunlarda kanuni hükümlere riayet edilirken, dinen sakıncaları görmezden gelinerek, kazançların artırılması düşünülmektedir (Şencan, 2016: 21).

Türkiye’de 1980’li yıllardan sonra küresel, dışa açık politikalar, hayata yansımaya başlamış, başta bireysellik olmak üzere dini hayatı da etkilemiştir. Dini hayat inanç, ibadet, günlük yaşam, dini içerikli sosyal yaşamı da içine alır. Siyasetten, ekonomiye, kültüre, eğitime, turizme, sanata uzanır. Dini topluluklar, mezhepler, zihniyet ve anlayış da dini hayatın kapsamındadır (Tekin, 2011: 6-8).

Seküler anlayışın, ahlaki amacı dünyevi kazanç, kariyer, çıkarlardır. Ben merkezidir, rekabet, yarışma, öne geçme kutsallaşmış olup, başkası önemli değildir. Oysa dini ahlak adalete ve Yaradan’ın rızasına dayanır. Toplum, insanlık, çevre değerlidir, önemlidir (Aydın, 2011: 22).

Türkiye’de yapılan araştırmalarda genel olarak üst gelir guruplarının küreselleşmenin etkilerine daha açık olup, alt gelir guruplarının manevi değerlerine daha çok sahip oldukları belirlenmiştir. Ancak son zamanlarda sosyo-ekonomik durumu daha iyi olup, küresel-kapitalist sistemin etkisine maruz kalanlarda değerlere yöneliş, uyanış da vardır. Dindarlığın dürüstlük, sorumluluk, güven, paylaşım, disiplin gibi değerleri etkilediği, güçlendirdiği, hayata uygulanmasında önemli bir yeri olduğu ortaya çıkmıştır. (Arvas, 2018: 55).

Dini yapılar, topluluklar, davranışlar değişime, dönüşüme uğramış, olumsuz etkilerin yanında olumlu gelişmelere de kapı açmıştır. Ramazan aylarında küresel cola şirketi reklamlarında iftarın cola ile açılmasını tipik Müslüman aile sofraları ile kullanmıştır.

Tüketim kültürü dini unsurları da kullanan süreci birçok konuda dini hayata da aktarmıştır (Aktı, 2008: 82).

Küreselleşme ile Türkiye’de dini topluluklar yayın organlarına sahip olmuş, dernekler, vakıflar, şirketler kurmuş, eğitim kurumları açmışlardır. Siyaseten etkili olmuşlardır. Mensupları siyasete girmiştir. Küresel gelişmeler dini toplulukları seküler alanlarda çalışmaya, yeniden yapılanmaya sevk etmiştir (Aktı, 2008: 113-115).

Dinin birtakım hükümleri hazzı ve tüketim kültürüne kapılan toplum tarafından göz ardı edilmektedir. Örneğin “israf haramdır” ilkesini asırlarca yaşam biçimi haline getiren toplumda alışveriş çılgınlığı yaşanmaktadır. Zaman ve değerler tüketilmektedir. Tüketim kültürü zihniyet ve ahlakın değimine neden olmuştur (Aktı, 2008: 133-130).

Tüketim kültürü toplumu teslim alınca akrabalık, komşuluk, dini ve kültürel gelenekler, alışkanlıklar terk edilmektedir. (Aktay - Topçuoğlu, 1999: 20). Bayramlar tatile yönelmiştir.

İslam küreselleşme sürecinde her açıdan gündemde olmuştur. İç ve dış şartlar İslam dinini ve Müslümanları yakinen ilgilendirmektedir. Türkiye dünyada Müslüman ülkelerin en önemlisidir. 2000 yılından bu tarafa İslam ilim, kültür, siyaset, ekonomi gibi hayatın her tarafında ve toplumun gündemindedir. Müslüman aydınlar İlahiyat fakültelerinden din-ahlak, din-dünya, din-ahiret, din-akıl, iman-amel gibi birçok konularda çalışmalar, araştırmalar yapmaktadırlar, İbadetin özüne yönelik araştırmalar gözlemler sürekli, iletişim kanallarında paylaşılmaktadır (Eyüpoğlu - Perşembe, 2018: 89).

İslam’da ahlakın en temel unsuru din ve inançtır. Türkiye Müslüman bir toplumdur. Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmalarda din ile ahlak arasında önemli bir bağ vardır. Dini inançta erkek öğrenciler, ahlaki olgunlukta kız öğrenciler önde gelmektedir. Dini eğitimlerin ahlaki olgunluğu artırdığı ve aile ve okulda din eğitiminin gereği ve faydaları tespit edilmiştir (Kaya - Aydın, 2011: 36).

Dijital araçlar, cep telefonu, internet uygulamaları ve sitelerinin dini ve ahlaki konularda tahribatı da büyük olmaktadır. Bu bakımdan dinen yetkili olan uzmanlarla, sosyal bilimcilerin, bilişim uzmanlarının, ekonomistlerin birlikte çalışarak dijital uygulamalar,

mobil iletişim teknolojisinin dini ve ahlaki açıdan ele alınması gerekir (Şencan, 2016: 26).

İnternet, sosyal medyanın toplumu ahlaki açıdan bir yıkım ve çöküşe görülmektedir. Birçok günah, haram, ayıp ve çirkin, mahrem, resim, fotoğraf, film, videoya ulaşmak ve paylaşmak çok kolaylaşmıştır. Türk aile yapısı zarar görmekte, ahlaki, zafiyet oluşmaktadır. Sorumlu ve ilgili kurumlar yetersiz kalmaktadır. Çocuklar ve gençler iletişim araçlarının bağımlılığı altındadır. Dini konularda da bilgi kirliliği vardır (Özden, 2010: 542).

Bazı yazarlara göre küreselleşmiş dünyanın huzur ve adalete kavuşması Hz. Muhammed (S.A.V.) 'in tebliğ ettiği İslam dininin ilkelerinin içselleştirilmesiyle mümkün olacaktır. Bu nedenle siyaset, ekonomi, kültür, sanat ile küresel toplum anlayışına yönelik İslam düşüncesi ve bilimleri üzerinden yapılacak çalışmaların sadece Türkiye'ye değil, bütün dünyaya faydası olacaktır (Özarslan, 2005: 63).

Türkiye Müslüman bir toplumdur. Böyle olmakla beraber devlet laik olduğu için dini eğitim zorunlu değildir. Eğitim aileler tarafından, yaz kurslarında, evlerde ferdi olarak, okullarda ise seçmeli din eğitimi dersleri şeklinde, ayrıca gönüllü topluluklar tarafından yapılmaktadır. İHL tercihi ise kişilerin özel isteklerine bağlıdır. İnternet, TV, gazete ve sosyal medya araçları incelendiğinde İslam karşıtı sürekli yayınlar ve onların arkasında ise güçlü yapılar vardır. Her ne kadar Türk toplumunun muhafazakar ve dindar olduğu çeşitli araştırma ve anketlerde ortaya çıkıyorsa da İslam dininin inanç, itikat, amel ve ibadet pratikleri açısından bireylerin zayıf olduğu, bilgi ve eğitim eksikliği her şekilde bilinmektedir. İnsanların inanç ve düşünce dünyası ise küresel baskı altındadır. Karşıt yayınların yanında İslami yayınlar eşit değildir. Bu durumun farkında olan Diyanet İşleri iyi müslüman olmak, ibadetleri doğru kanaldan vermek üzere çeşitli yayınlar yapmaktadır. Diyanet Çocuk Dergisi yıllardan beri devlet eliyle yayınlanmaktadır (Yıldız, Z., 2012: 379). İnternetin bu kadar yoğun kullanıldığı, program, yazılım, uygulama ve içeriklerin yüksek hacimlere ulaştığı bir süreç yaşanmaktadır. Son dönemde TRT Kanallarından birisi Diyanet tarafından Diyanet TV olarak kullanılmaktadır. Devlet TV' si olarak bir çok faydayı haizdir Toplumunu dini yönden bilgilendirmek ve bilinçlendirmek amacıyla yayınlar yapılmaktadır (Çuhadar, 2019: 242).

Bireysel olarak birçok kaliteli yayın yapılmaktadır. İktidar ve yerel yönetimlerin sunduğu imkanlarla ulusal ve uluslararası sempozyum, toplantı, kongre ile nitelikli çalışmalarla toplumun inanç ve düşünce birikimi, dünyası bu süreçte sahil kaynakların korunmasıyla güncellenmektedir.

Halkın dine saygısı, bağımlılığı yüksektir. Büyük çoğunluğu Müslüman olan ülkede ibadetlere ve camilere alaka az olsa da İslam ahlakı ve inançlarından kaynaklanan, yardımlaşma, anne babaya saygı, komşuluk, akrabalık bazı davranışlar nispeten korunmaktadır. Kültürel değerleri korumak ve geliştirmek adına yapılan çalışmalar küresel sistemin geliştirdiği içerikler karşısında yetersizdir.

Küreselleşme sürecinin liberal-kapitalist ahlakı ve eğilimleri toplumun dini inancında ve düşüncesinde zaaflara sebep olmuştur. Dinin insanlara yüklediği ahlak, fazilet, adalet, helal kazanç gibi görevler gerektiği gibi yerine getirilmemektedir. İnsanlar inançlıdır, ancak inancın sorumlulukları göz ardı edilmektedir. İnternet araçları, ağlar çift yönlü etkiye sahiptir. Din, inanç ve düşünce üzerinden bilgiye ulaşma, imkanları kaynaklar çok fazladır. Ancak, yanlış, yanıltma, sapma, saptırma, kanma, kandırma da çoktur. Dini kurumlar internet araçlarında etkindirler. TV ve sosyal medya araçları aktif olarak kullanılmaktadır. TRT merkezli Diyanet TV devlet kanalı olarak Din ve Ahlak'ın yerleşmesi için başarılı yayınlar icra etmektedir (Çuhadar, 2019: 242).

Küreselleşme sisteminin iletişim araçlarında kullandığı materyaller dikkat çekicidir. Bunlar göstermektedir ki gelecek yıllar için Türkiye'de inanç ve düşünce dünyasını abluka altına alarak dünyanın her yerinde olduğu gibi inanç dünyasını kontrol etmeyi, yönlendirmeyi istemektedir. Ancak, Türkiye'nin yaşadığı çevresel siyasi olaylar, sorunlar, gelişmeler inanç ve düşünce dünyasını kuvvetlendirmektedir. İletişim araçlarının toplumsal etkisi, hasarları ağır olmakla beraber toplumun ve devletin kültürel hayatı zinde tutacak, inanç ve düşünce dünyasını güçlendirecek çaba ve çalışmaları artırdığı da gözlemlenmektedir. Küresel dalgalar dini hayatı sarstığı zaman toplumun sosyokültürel yapısı da etkilenecektir.

Geleneksel ve yeni medyanın dini konulara etkisi kuvvetlidir. Türkiye Müslüman bir ülkedir. İnsanların aile dışından dini eğitim aldığı okul, kurs, ortam ve dersler çok sınırlı ve yetersizdir İslami bilgiler, içerikler internetten çok hızlı yayılmakta, isteyenler de ulaşabilmektedir. Bilgilerin sağılam ve sağılıklı olmadığı, toplumun bunlardan olumsuz

etkilendiği görülmektedir. İnsanlar genellikle popüler programlar ve aktörlerin etkisi altında dini konuları dinlemektedirler. Bu da dini hayatın şekillenmesinde etkili olmaktadır. Türkiye’de 2000’li yıllardan sonra muhafazakar ve bir parti iktidarda olmasına, çok sayıda İHL açılmasına, Diyanet İşleri işlevsel hale gelmesine, yöneticilerin önde gelenleri dindar olmasına rağmen dini hayatın çok canlı olmadığı görülmektedir. Camilerde namaz kılan insanların sayısı ve yaş ortalaması artan nüfusa göre değerlendirildiğinde oldukça düşük kalmaktadır. Mesela sabah namazlarında camiler çok tenhadır cemaatin yaş oranı ise yüksektir. Bir taraftan muhafazakar ve dindar bir siyasi parti yüksek bir oyla iktidar olmuşken insanlar ibadethanelere mesafeli olmaktadır. Yapılan araştırmalarda namaza kılanların üçte biri çoğunlukla camiye gelmemektedir. Namaz kılma gibi günlük ibadetleri ileri seviyelere çıkmamıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığınca yaptırılan "Türkiye'de Dini Hayat Araştırması"na göre namaz kılanların oranı %42,5, eğitim seviyesi arttıkça namaz kılma oranı düşmektedir. Sağlığı elverdikçe oruç tutanların oranı %83,4 civarındadır. Ankete katılanların büyük çoğunluğu dini bililerini 16 yaşından önce öğrendiğini beyan etmiştir. (Anadolu Ajansı, 15 Temmuz 2014)

Ticarette, alışverişte, devlet ve kamu kurumlarıyla yapılan işlerde, eleman alımları ve yerleştirmelerinde ihalelerde, gelir düzeyi yükselenlerin debdebeli ve şatafatlı bir yaşam tarzını seçmelerinde dinin gerektirdiği hassasiyetlere riayet edilmediğini, toplumun önemli bir kesiminin ibadet ve davranışlarının zaaf içerisinde olduğu çok açıktır.

Küreselleşme sürecinde dindar kişilerin davranışlarında dini ölçülere aykırı muamelelere yöneldiklerini göstermektedir. Düşüncesi doğru, ameli yanlış insanların yoğunluğu vardır. Kişiler ve toplum, kendi değerlerinin saikiyle değil, nefislerine hoş gelen başka keyif, zevklerle hareket etmektedirler. Dini hayat kişide, ailede, toplumda bir bütün olarak anlam kazanmaktadır. İbadet önemlidir, ahlak ve muamele çok daha önemlidir. Küreselleşme maddi ve seküler hayatı özendirildiği için dindarları aşındırmış, dini kisvesi olanlarında istikamet sorunu yaladıkları görülmektedir.

Küreselleşme sürecinde bir taraftan internet, film, oyun, TV, sosyal medya içerikleri diğer taraftan uluslararası olaylar, soykırım, katliam, savaş, göçler, hak, adalete aykırı siyaset, kavga, kargaşa ve karışıklıklar, tüketim kültürünü, çılgın alışveriş dünyası toplumun iç huzurunu ve ruh dünyasını tahrip etmekte, insanları gerçek dünyadan

koparmaktadır. Umut kırıklığı ile hayal aleminde tehlikeli mecralara yol alan toplum, çıkmaza girmektedir. Küreselleşme insanı tüketici olarak görmüş, böyle konumlandırmıştır. (Arıboğan, 2019)

İç huzurunu sağlayacak duygu ve uğraşılardan uzak, tüketime endekslenen insanlar ticarileşmiştir. Sanal alemde sörf yapmakta, AVM'lerde stres atmakta, uyuşturucu ve sakinleştiricilerle sorunlarına geçici çözümler peşinde koşmaktadır. Alışveriş alışkanlığı, çılgınlığa, çaresizliğe ve ruhsuzluğa dönüşebilmektedir. İnsanlar tamamen tüketime yönlendirilmiştir. Tüketmek kendini göstermek, ifade etmek, kullanılan markalar sosyalleşme olmaktadır. Toplumda tükettikleri ile bilinmek zihinlere yerleştirilmektedir (Ceyhan, 2015: 222).

Ölçülerin ve ilkelerin maddileştiği bir dünyada, dijital ağlarda yalnızlık yaşayan insanlar, sanal olarak dünyayı dolaşmakta ama, aradıklarına ulaşamamaktadırlar. Aile içi sorunlar, şiddet, cinayetlere varan huzursuzluklar korkunç düzeye çıkmıştır. Kariyer sahibi insanların yolsuzluk, hırsızlık, rüşvet, gibi yüz kızartıcı suçları rahatlık işlemeleri, eşine sadakat göstermemeleri, nefsi davranarak aile yuvasını yıkmaları, çocukları anne veya babasız bırakmaları, arkadaşlık ve dostlukları maddileştirmeleri küresel tahribatın sonuçlarındandır. Yenilen gıdalardan, kazanılan paralardan, seyredilen filmlerden, okunan haberlere, varıncaya kadar bu tahribatı doğuran geniş, derin bir havza, bu havzayı besleyen kanallar, malzemeler vardır. Toplumun temel değerlerini korumak isteyenler, gelecek nesilleri düşünenler bu gelişmelere tepki vermekte, ancak güçleri yetmemektedir. Küreselleşmenin kültürel alanlara verdiği zarar sonucunda yeterli olmasa da yerel, milli ve manevi dinamikler harekete geçmektedir. İnsanların iç dünyalarının onarımından öte ihyasına daha çok önem verdikleri de görülmektedir. İyiliğin ve kötülüğün savaşı devam etmektedir. İletişim araçları tarihin en güçlü tekniklerine ulaşmıştır. Ancak içerikleri sorun üretmektedir. Toplum o hale gelmiştir ki, bilinen, tanınan insanların yanlışları, suçları, hata ve günahları ile tahmin edilemeyen insanların erdemleri, hayırları ve iyilikleri savaşmaktadır.

Küreselleşme sürecinde egemen unsurların ahlaki endişeleri yoktur. Çok uluslu şirketler kazanmak, büyümek üzerine ikame edilmişlerdir Ahlaki çözüme, bozulma onlar için önemli değildir (Dikkaya - Deniz, 2006: 74). Proje, yatırım ve uygulamalarında bu düşünce görülmemektedir. Türk toplumu için ahlak en temel unsurdur. İnanç ve

değerleriyle örtüşen, bütünleşen ahlaki düzeni kurmak ağır bir sorumluluk ve yükümlülüktür.

Küreselleşme sürecinde ahlaki düzen örselenmiş, milli ve manevi değerler zayıflamıştır. Günah ve ayıplar normal hale gelmiştir. Toplumun her katmanında yozlaşma hakim olmuştur. Yolsuzluk, hırsızlık, cinayet, yaralama, tecavüz, emanete ihanet, emniyeti suistimal, evrakta sahtecilik gibi birçok kriminal suçlar yaygınlaşmıştır. Komşunun köpeğinden, yolda trafik ihlalden, otopark uyuşmazlığından gibi nedenlerden dolayı insanların birbirine düşmesi, öldürmesi yaralaması, ninesinin altınını çalması, annesi harçlık vermediğinden dolayı yaralaması, öldürmesi, eşini öldürmesi, çoluk çocuğunu öldürerek, intihar etmesi, aile, arkadaş, ortak, akraba cinayetleri sıradan olaylar haline gelmiştir. Teslim edilen şirket kasasını boşaltmak, devletin imkanlarını iç etmek, borcunu ödemeyeni öldürmek gibi olaylar her gün medyada ve gündemdedir. İletişim araçlarıyla beslenen, dizilerle, oyunlarla içselleşmiş toplumlar belki de tarihin en çok ve çeşitli suçlarının işlendiği, ahlakın değerlerin yerlerde süründüğü dönemleri yaşamaktadır.

İnsanlar bir arada yaşarken toplumun ahlak düzeni, inanç, düşünce, hak, hukuk, adalet, örf-adet, gelenek ve göreneklerinden teşekkül eder. Küreselleşme sürecinde başka insanlar, toplumlar ve ülkelerle ilişki ve irtibat halinde olduğu için asgari müştereklerde, temel değerlerde ahlak düzeninin kurulması gerekir. Bazen kabul görmeyen, kötü örnekler kişi ve toplumların kendi değerlerine daha çok bağlanmalarını sağlayabilmektedir. Kötü örneklerin olduğu yerde, iyilerin de kıymeti ve itibarı da artmaktadır. Dolayısıyla ahlaki değerlerde birtakım yükselişleri de görmek mümkündür. Çok iyi davranışlar, örnekler yine medyada yer alabilmektedir. Emanete riayet eden, harama el uzatmayan, takside unutulmuş kıymetli eşyaya el sürmeyip sahibine ulaştıran, muhtaca yardım eden, komşusuna sahip çıkan toplumun beğenisi kazanan çok sayıda örnekler vardır. Medya, internet ve sosyal medya kanallarından yapılan paylaşımlar, yayınlar bu değerlerin güçlenmesine katkı sağlamaktadır.

2.5.4.2. Eğitim, Dil, Tarih

İletişim kişileri ve kurumları geliştirmiştir. Türk milletinin yeniliklere çabuk uyum sağlaması ve zihni yatkınlığı sosyal bir gerçektir. Eğitimde araç, gereç, bina açısından

kısa zamanda mesafe kat edilmiştir. Devletin eğitim müfredatlarındaki yetersizliği, eğitim kadrolarının ve öğretmenlerin verimi daima tartışma konusudur.

Küreselleşme açısından bakınca açıkça görülür ki, eğitimde popüler, yüzeysel bir kültürün baskın etkisi söz konusudur. Bu nedenle yeni nesillerin daha çok imkanlara sahip olmalarına rağmen, çok daha zayıf bir eğitim düzeyinde oldukları görülmektedir. Küreselleşmenin getirdiği uluslararası rekabete uygun bir eğitim düzeyine henüz çıkılamamıştır.

İletişim araçlarının basit, günlük, sığ ve gereksiz olarak kullanılması, film, oyun, eğlence, mesajla zamanın geçirilmesi ile kuşakların kaliteli bir eğitim almasını önlemektedir. Toplumların geleneksel eğitici oyunları yerlerini sanal çekici, hatta tehlikeli ve ölümcül oyunlara doğru bırakmaktadır (Ahmadov, 2019: 32).

İletişim teknolojisi eğitimde birçok kaynağa kolay ve düşük maliyetle ulaşma imkanlarını sunmaktadır. Dijital kaynaklar, kütüphaneler, makaleler, paylaşımlar akademik seviyeyi yükseltmektedir. Popüler kültür küreselleşme ile öğrenci, öğretmen ve aileyi değerlendiren uzaklaştırarak örgün eğitimin önüne geçmiştir. Türkçe dili ise bu araçlardan dolayı günlük kelime dilini ve cümle kullanımını azaltmış, seviyeler düşmüştür. Okuma, dinleme ve yazma açısından Türkçe dilinin zayıfladığı açıktır. Bu zayıflık kültürel ve bilimsel seviyenin de düşmesine sebep olmaktadır. Sosyal medya kendine özgü bir dil ortaya çıkarmıştır. Kısa söz, imge, işaret, yarı Türkçe, yarı İngilizce hece veya kelimeler, işitsel ve görsel malzemeler iletişim dilini oluşturmaktadır (Oğuz, 2012: 1160). Burada kullanılanlar günlük konuşma diline de girmektedir. İnternet, sosyal medya bir taraftan kısa kelime ve heceleri, işitsel, görsel işaretlerle dilde önemli değişiklikler yapmaktadır. Pratik yazım tercih edilmekte, her şeyin uzunca yazılmasına gerek kalmamakta, dinamik bir süreç işlemektedir. Ancak, kültürün önemli unsuru olan dilin canlılığını yitirmesine ve gelişmesine de engel olmaktadır.

Eğitimin bilgi üretimi ile yakından alakası vardır. Bilgiyi üretenler siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan güçlü olurlar (Çek, 1999: 12). Üretilen bilgi, eğitim hayatına yön verir, gelişmeyi sağlar. Bu yüzden ki eğitimde bilgi teknolojileri önemli yer tutar.

Küreselleşme sürecinde İngilizce dışında yabancı dilleri okul, bilimsel çalışma, araştırma, iş, ticaret yoluyla öğrenen insan sayısı, bu alanda eğitim veren kurumlar, internet üzerinden sağlanan eğitim ve dokümanlar hayli fazladır. Küreselleşme araçları TV, internet, sosyal medya, cep telefonu çok dilli olmayı, kullanmayı artırmaktadır. Öğrenmenin maliyeti düşmüştür. Çok dilli insan sayısı da yükselmektedir (Şakar, 2019: 381). Bir dil kültür demektir, her dil kendi kültürünü taşımaktadır. Türkiye’de yabancı dil bilen sayısının küreselleşme sürecinde ciddi şekilde arttığı vakidir.

Tarih bilgisi ve bilincinde ise internet, TV, sosyal medya araçları eskiye göre seviyenin yükselmesine sebep olmuştur. Bu çok olumludur. Aidiyet duygusu, kişilerin ve toplumun hikayesi insanı güçlendiren bir olgudur. Gizli kapaklı kalmış, üzeri örtülmüş gerçekler ortaya çıkmakta, tarihe ilgi artmıştır. Kültür turizmi de tarih bilincini geliştirmektedir. Egemen güçlerin ABD ve AB ülkelerinin diğer ülkelere ikincil, üçüncül davranış ve uygulamaları insanların muhakemelerini de hareket geçirmektedir Coğrafyada yeri belli olan ülkelerin ve milletlerin tarihi de merak konusu olmaktadır. İnternet ve sosyal medya araçları video, belgesel, film, paylaşım, görüş açıklama, sorma, öğrenme gibi işlevsel bir alan açmıştır. Tarihi konular insanların en çok merak ettiği, ilgi duyduğu konular arasındadır. Tarih dergileri ve TV de tarih programları daha çok ilgi çekmeye başlamıştır. İnsanlarla olan iletişim, karşılaşma, buluşma, tanışma sayısı da artmıştır. Ecdadının yaptıklarını şükranla hayranlıkla söyleyenlerden duyan nesiller de aidiyet duygusu uyanmakta, tarihi öğrenmeye, geçmişi tanımaya yönelmektedirler. Ertuğrul, Abdülhamit dizileri, TV’lerde tarih sohbetleri, dergiler, internette siteler, youtube kanallarında tarihi anekdotlar tarih şuurunu uyandırmaktadır. Ermeni soykırımı, Çerkez sürgünü, Bosna katliamı, Çeçenistan direnişi nasıl olmuştur, gibi güncel konular ilgi çekmektedir.

Dil öğrenimi, tarih bilgisi gerçek anlamda küreselleşmektedir. İstanbul gibi gözde şehirler tarihi özelliklerinin yanında göç alan, çok dilli insanlar için çekim, yaşam merkezi olmaktadır (Şakar, 2019: 389).

Küreselleşme güçleri küresel toplumu mensuplarını bağımlı, edilgen birey olarak tasarlamıştır. Küresel yayınlar, oyunlar, programlar bebek yaştan geliştirdikleri eğitim tekniğiyle bu profile uygun dünya vatandaşı yetiştirmek istemektedir. Dünyanın bir ferdi olmak, küresel toplumda özne, etkin, özgür, bağımsız yaşamak büyük bir

erdemdir. Ancak küresel sistem dünya vatandaşlığı olarak köle istemektedir. Sormayan, sorgulamayan yapan, sorun çıkarmayan insanların kabullendiği küresel toplum fayda sağlamaz Türk insanı etkendir, öznedir. Tarihi geçmişi, kişiliği, karakteri planlanan ve arzulanan insan tipine de uygun değildir. Ancak, küresel iletişim araçları tek tip insan hedeflemiştir. Boyun eğen, kabul eden, tabi olan, itiraz etmeyen insandır. Türk insanı küresel topluma uygun bir konumda olmalıdır, birikimini zenginleştirmelidir. Türk toplumu bir taraftan kendi kökleri, birikimleri diğer taraftan küresel eğilimler arasında zorlanmaktadır.

2.5.4.3. Yaşam Tarzları

Küreselleşme Türkiye’de bireyden toplumun bütün kesimlerine, katmanlarına ve hayatın her tarafına yaşam tarzlarını etkilemiştir. Teknolojinin kullanımı, hayat tarzlarında standardizasyon, ekonomide tekelleşme, çevrede ve kültürel alanda büyük bir değişim kendisini göstermiştir (Ökmen - Özer, 2015: 167).

Bu değişimle küresel değerler, egemen kültürler öne çıkarken, yerel değerler de zaman zaman kendisini göstermektedir (Aktı, 2008: 5).

Kapitalist anlayış toplumun genlerini oynamıştır. Komşuluk, akrabalık ilişkileri zayıflamıştır. Bakkalın yerini alışveriş merkezleri almıştır. İkili yaşam tarzı gelişmektedir. Hareketlilik artmıştır. Bütün dünya cep telefonunun ekranına yerleşmiştir. Evde yaşam düzeyi ve zamanı artmıştır. Bir tarafta güvenlik, yoksulluk ve mahrumiyet artarken, diğer taraftan konfor, refah düzeyi yükselmiştir (Kaypak, 2011: 91).

Değişimi etkileyen enformasyon/ iletişim toplumunda bireyler günlük yaşamla ilgili her şeyi internet yoluyla sağlayabilmektedirler. Bu birey için sanal alemle bütünleşen yeni bir sosyalleşme formatını ortaya çıkarmıştır (Elitaş - Keskin, 2014: 165).

Yeme, içme, dinlenme, gezmeden, komşuluk, arkadaşlık, akrabalık ilişkilerine, hoca - öğrenci, işveren-işçi, anne-baba-çocuk, abi-kardeş, müşteri-işyeri, işveren -işçi, borçlu-alacaklı münasebetleri değişmiştir. En temel gerçek ve değişim ise zihinseldir. Gerçek zemininden yavaş yavaş kopan, sanal dünyanın daha çok etkilediği, belirleyici olduğu küresel bir toplum doğmuştur (Elitaş - Keskin, 2014: 165). Türk toplumu da bu etkinin altındadır.

Sorumluluk, yükümlülük, sadakat, aidiyet, değer yargılarının değişimi görülmektedir. Maalesef değişiklikler büyük oranda olumsuzdur. Sınırlı da olsa olumlu değişimler vardır. İletişim örf, adet ve geleneklere bağlılığın önemini, gereğini göstermiş, hatırlatmış, düşündürmüştür. Siyaset, ekonomi, sosyal hayatta yaşanan gelişmeler ile temel değerlerin, kültürel birikimlerin yaşamla birlikte korunmasının önemini ortaya çıkarmaktadır. Alkol, sigara, sevimli gösterilen haplar, uyuşturucuların kullanılmasıyla yaşanan trajediler ve görülen zararlar insanları dikkatli, tedbirli olmaya yöneltmektedir. Sadakat, güven, dürüstlük, güzel ahlak bir taraftan da yükselen bir değer olmaktadır.

Küreselleşme eskiyi göz ardı etmekte, geçmişi eskimiş görmekte, yeniye kutsamaktadır. Halbuki köklü ve kadim toplumsal yaşamın değerleri eskimezler. Eski ile eskimiş olanı ayırmak gerekir. Eskimiş olan bozulmuş, dağılmış yıpranmıştır. Eski ise antika olur, değerlidir. Halen bozulmayan, yıpranmayanlar kıymetlidir (Coşan, 1983, 362).

Kırsaldan gelenlerle, iç göçlerle şehir yaşayanlar arasında gelenekler erimektedir. İç göçler çift yönlü bir kültür oluşmuştur. Birbirine benzeyen konutlar, tahrip edilen tabiat, çevre kirliliği, trafik yoğunluğu ve kazaları, tüketim kültürünün hakim olduğu bir koşturmaca içinde yaşam tarzı ortaya çıkmıştır (Kaypak, 2013: 89).

2.5.4.4. Çok Kültürlülük ve Birarada Yaşama

Çok kültürlü toplum yapısı küreselleşme sürecinin bir gerçeğidir. Birçok ülke göçler, ilişkiler ve bağlantılar sebebiyle çok kültürlü yapıya uygun siyasetler geliştirmiş, yapılanmıştır. Yaşam tarzları kimlik inşasını oluşturmaktadır. Kişilerin dış görünüşleri, giyim ve kuşamları, eşyalar, arabalar, evler, kullandığı markalar, oturduğu semtler, seyahatler, çevre hatta yaşam tarzlarını oluşturmaktadır. Bu şekilde toplumda kendisine bir yer edinmektedir. Medya ve kitle iletişim araçları reklam ve içeriklerle insanları tutum, davranış ve tercihlerini belirlemektedir. Popüler kültüre dayalı sosyalleşme ile bireyselleşme arasında bir hayat toplumu etkisi altına almıştır.

Türk toplumu çok kültürlü yaşama uyum sağlayan karaktere sahiptir. Tarih boyunca farklı toplumlarla bir arada yaşamıştır. Küreselleşme sürecinde ise Türkiye ticaret, eğitim ve turizm yoluyla dünyaya açılmıştır. Türkler Avrupa'da değişik dini ve etnik topluluklarla bir arada yaşamaktadır. Türkiye muhtelif toplulukların bulunduğu bir mozaiktir, Asya, Kafkasya, Ortadoğu, Balkanlar ve Afrika'dan gelip Anadolu'ya

yerleşen etnik guruplarla karışmış bir millettir. Ermeni, Rum ve Yahudilerle birlikte yüzyıllarca yaşamıştır. Osmanlı, Selçuklu Medeniyeti bir bütünleşme, bir arada yaşama, birlikte var olma örneğidir. Türkler gittiklere uyum sağlayarak, kültürel birikimlerini aktarmışlardır (Şakar, 2019: 382). Türkiye'nin ülke ve toplum olarak küreselleşme sürecinde çok kültürlü yaşama ve bir arada yaşamaya çok çabuk adapte olduğu görülmektedir. 1980'den sonra bölgede yaşanan siyasi gelişmeler, Sovyetlerin dağılması, Balkanlar, Bosna, Kosova, Arnavutluk, Irak, Suriye, Filistin, Arap Baharı, Çeçenistan, Azerbaycan, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile başlayan irtibatlar, Afrika ile kurulan köprülerin yanında Avrupa Birliği ile olan münasebetler ülkenin ve toplumun algılarını, bakışlarını ve davranışlarını değiştirmiştir (Laçiner, 1999: 5). Yine internet, sosyal medya ile iletişimin, insan ve göç hareketlerinin, hizmet, mal akışının ve kültürel etkileşimin önemi büyüktür. Türkiye İslam aleminin umudu olurken, diğer taraftan Hıristiyan Avrupalı emeklilerin, Rusların huzur, güven içerisinde kıyı şehirlerine yerleşmeyi tercih ettiği bir ülkedir.

Şehirlere olan göçlerle heterojen nüfusu yapıları oluşmuştur. Zaman içerisinde homojenleşmeyi sağlayan bu akım ve yerleşim, yeni bir yaşam biçimi ve kimlik de sağlamıştır (Şakar, 2019: 381).

Bir arada yaşama Türkiye'de geliştiği gibi, büyükşehirler de küresel kentlerde kutuplaşma da görülmektedir. Sosyal kutuplaşma gelir dağılımında eşitsizlikler, ekonomik yapının değişmesi, istihdam şartları, vasıfsız kişilerin açıkta kalması, göçler sonucunda işsizlik, yoksulluk, suçlara yönelim, kentlerin değişimi ortaya çıkmıştır. Yapılan bir araştırmada iş başvurularında, siyasi görüşlerde, toplumsal ilişkilerde kendisini dışlanmış hissedenlerin varlığı tespit edilmiştir. Sosyal medyanın bütünleştiren tarafları olsa da ayırıştırıcı etkisi de görülmüştür. Terör örgütlerinin sosyal medya kullanımıyla sosyal kutuplaşmayı artırdıkları gözlenmiştir. (Erzurum, 2016: 6-108).

Küreselleşme çok kültürlü hayatı, bir arada, birlikte yaşamayı yaygınlaştırmıştır. Birlikte yaşama, ortak paydayı doğal bir süreç içerisinde sağlamaktadır. İletişim araçları küresel ortak paydanın yerleşmesinde etkin rol üstelenmektedir. Uluslararası olaylar, krizler, afet ve felaketlerde insanlar arasında birliktelikler çabuk oluşmaktadır. Türkiye toplum olarak birlikte yaşamayı en iyi başaran bir ülkedir. Ortak paydanın oluşmasında

iletişim ve yönetim (governance) önemli bir işleve sahiptir. Ortak payda değerler üzerine bina edilmektedir. Adalet, merhamet, insaf, sevgi, eşitlik, paylaşma, hoşgörü, dayanışma ortak paydanın ve birlikte yaşamının dinamikleridir. Bireyci, çıkarıcı, ben merkezli, maddeci tutumlar ortak paydayı sadece tek yönlü sağlayabilir. İnsanın olduğu yerde ortak payda zemini vardır. Çok kültürlü yaşam ortak payda alanını genişletmektedir, yerel kültürle bütünleşmektedir (Şakar, 2019: 390). Savaş, deprem, göç insani krizlerde farklı kültürlerle uzanmakta, iş birliği yapmaktadır. Bu nedenle küreselleşme süreci Türk toplumunun genlerine yerleşmiş çok kültürlü yaşam tarzını geliştirmesi ve kuvvetlendirmesinin önünü açmıştır. Çok kültürlü yaşamın riskleri vardır, tedbirlerinin alınması gerekir. Şöyle ki, bu süreçte değerlerin korunmasında güçlük çekilmektedir. Küreselleşme sürecindeki hareketlilikler, etkileşim iki ucu açık seyretmektedir. Sosyokültürel değerlerin korunduğu birlikte yaşama düzeni makbuldür. Bütün dünyada olduğu gibi yerelden küresele, küreselleşmeden yerele değerlerin etkileşimi gerçekleşmektedir (Uluç - Yarcı, 2017: 93). Türkiye bu açıdan örnek bir ülkedir. Yerel değerlerle küresel değerleri bir denge üzerinde buluşturma kabiliyetine sahiptir.

2.5.4.5. İnternet, Sosyal Medya, Yeni Medya

Teknolojinin en önemli gelişmelerinden birisi şüphesiz internetin hayata girmesidir. Sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel bütün alanlar, kişiler, kurumlar, işler, çalışmalar, faaliyetler, plan ve programlar internetin üzerine eklemlenmiştir. İnternetle birlikte web siteleri, bilgi depoları, sosyal medya araçları, ağlar, iletişim, haberleşme, bilginin elde edilmesi, işlenmesi, aktarılması dinamik bir sürece girmiştir. Çocuktan dedeye, evden dükkana, turizmden eğitime, ticaretten, eğlenceye etkin bir sistem internetle dünyayı yönlendirmektedir. İnternet üzerinden ağlar, toplumsal değerleri, yargıları ve algıları etkilemektedir. Sosyalleşmeyi, değer oluşturmayı, kimlik geliştirmeyi, davranışları ve alışkanlıkları kazandıran, sağlayan araçtır (Ayaydın - Ayaydın, 2018: 59).

İnsanın en önemli arkadaşı, yoldaşı, yardımcısı, sığınağı, şirketlerin, işletmelerin, devletin vazgeçilmezi olan dijital ağ, yapı ortak bir alan açmıştır. Bilginin, haberleşmenin merkezi olmuştur. Bütün ihtiyaçları gidermek, her kişi ve şirket hakkında az çok bilgi alabilmek mümkündür. Tercih edilen eşyalar, yemekler, seyahatler için rehber görevi üstlenen internet, gelecek planları, değer yargıları,

inançları çevrelemiştir. İnternet toplum hayatını sarmış, çemberine almıştır (Yıldız, 2012: 541).

İnternet medyası, sosyal medya, yeni medya olarak adlandırılmaktadır. Görsel ve işitsel bilgiler, iletişim, etkileşim geniş bir ağ içerisinde sunulmakta, toplanmakta, işlenmektedir (Uluç - Yarcı, 2017: 89). Yeni Medya'nın Türkiye'de de etki alanları ölçülemez bir hale gelmiştir. Yeni medya bireysel kullanımı çift yönlü yapmıştır. Çoklu görsel, işitsel, zengin, geniş ve büyük kapasitelere sahiptir, bireyleri etkin kullanıcıdır ama sadece alıcı değil etkin bir vericidir, paylaşımcıdır. Hızlı, karşılıklı, yoğun bir iletişim, etkileşim sağlanmaktadır. Yeni medya yaşam pratiklerini anlık sunarak, bireyi katılımcı yaparak gündelik hayatı dönüştürmüştür (Dağtaş - Yıldırım, 2015: 154).

Yeni medya kanalları, sosyal medya, youtube, twitter, facebook, Google dünyayı internet ortamına, onu da cep telefonuna indirmiş, ağlara bağlamıştır. İnsani toplum ve çevre ile ilgi her şey bu ortamdadır. Küresel merkezler yeni medya araçlarıyla yükledikleri içeriklerle dünyayı yönetmekte, etkilemektedir. Yeni medya dijital ağlarla işlevseldir. Halkla ilişkileri en etkin şekilde sağlamakta, kamuyu istediği alana ve düşüncelere yönlendirmektedir (Öze, 2017: 208). Sadece enformasyon ve bilgi değil, düşünceler, duygular, hareketler ilişkiler, ölçüler anlayışlar, sevinçler, üzüntüler, duruşlar, zevkler, renkler her şey bu ağ ortamında toplanmakta, şekillenmektedir. Veriler ayrıştırılmakta, projeler yapılmaktadır. Yüklenen bütün bilgiler, kitapları konferanslar, tebliğler araştırmalar kullanıma açıktır. Bu içerikler fayda sağlamaktadır. Asıl kar eden bu bilgileri bedel ödemeksizin depolayan, arşivleyen, analiz eden, çıkarımlar yapan ve anahtarları elinde tutanlardır. Ayrıca bu araçlarda mesela ticareten yer almak, reklam yapmak, dükkan açmak (bu tabir kullanılıyor) mümkündür. İnternet, oyun, porno, sanal kumar, sosyal medya, oyunlar bağımlılıkları ve birtakım sorunları ortaya çıkarmıştır. Siyasi amaçlı oyunlarda bilinçaltı imajlar ve düşmanlıklar, hedefler gösterilmektedir. Akademik çalışmaların az yapıldığı oyunlar ilkökul çağı veya okul öncesi zihinlere yönelik büyük tahribatları muhtemeldir (Yorulmaz, 2018: 287). İnternetle erişilen bilgiler, haberler, mesajlar insanların duygularını, sevgilerini, kızgınlıklarını, ilgilerini, tepkilerini etkilemektedir. Birçok faydayı, kolaylığı yanında insanları, zihinleri ruhları, gönülleri sarsan parçalayan birçok şey vardır.

Türkiye’de yapılan bir araştırmada sosyal medyanın iki yönlü değer oluşturma etkisi tespit edilmiştir: Aşırı bağımlılıkla bazı değerlerin ihmal edilmesi, diğeri ise gereksiz paylaşımlar veya paylaşımlara maruz kalınmasıdır. Bazı değerler sosyal medya yolu ile kazanılmaktadır. Maalesef sosyal medyanın değerler üzerindeki etkileri konusunda henüz yeterli çalışmalar yoktur (Ayaydın - Ayaydın, 2018: 69). Yapılan bir araştırmaya göre öğrencilerin yarıya yakını sosyal medyanın aile bağıllığını olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Dürüstlük, çalışkanlık, ahlaki fiziksel, psikolojik, zihinsel ve toplumsal gelişimlerinde yine olumsuz etkileri görülmüştür (Ayaydın - Ayaydın, 2018: 78).

İnternet ve sosyal medyanın Türkiye’de toplumsal meseleler ve kamuoyu oluşturmada etkinliği Gezi olaylarında görülmüştür (Babacan, 2016: 26). Dil, kültür, inanç, tarih konularında gençliği çok etkilemektedir. Gençliğin ihtiyacı, algısı ve kullanım pratiklerinden göre soysal medya yeni bir dünya sunmaktadır. Sonsuz ve sınırsız özgürlükle farklı bir köleliğe çekilmektedir. Türkiye’de gençliğin kimlik ve kültür algıları ve değişiminde etkili olmaktadır.

Sosyalleşme insanın çevresi ile sağlanırken internet çevresi sosyalleşme aracı olmuştur. İnternet üzerinden yaşanan tatminsizlikler olumsuzlukları ve hastalıkları beraberinde getirmiştir. Sosyal medya platformlarından paylaşım yapmadan duramayan, paylaşamayan, paylaşımına karşılık bulamayan insanlarda fiziksel ve tıbbi sorunlar baş göstermektedir (Olca, 2018: 91). Toplumsal sorunlar baş göstermektedir. İnternet cafelerin açılmaya başladığı zaman bir köy kahvesinde erkeklerin yurtdışından ikinci eş bulmak için yoğun zaman harcadıkları tespit edilmiştir (Karakulakoğlu, 2012: 39). Günümüzde ise cep telefonları ile girilen uygulamalar gizli, mahrem dünya ile insanları baş başa bırakmaktadır. Kültürel dükkanlar programlar, film, video, oyun açısından rekabet edemeyecek derece güçlü yayınlar servis edilmektedir. Oyunlarda Müslüman karakterleri tanımlanmaktadır. Müslümanlar terörle bağlantılı gösterilmekte, Haçlı Seferlerine bile vurgu yapılmaktadır. (Yorulmaz, 2016: 276). Oyunlarda Ortadoğu savaş alanı, hedef ise Müslümanlardır.

Ağlara büyük bir yatırım yapılmış, altyapı kurulmuştur. Geniş ürün yelpazesi, güçlü ve hızlı iletişim, kullanıma elverişli yazılım, program ve cihazlar, bilgisayar, tablet, cep telefonları, milyarca insanın katılımı sağlanmaktadır. Her geçen gün sosyal ağlarda harcanan zaman ve kullanılan uygulama çeşitli ve hacmi artmaktadır. Katılımın ucuz

veya ücretsiz gibi görünen maliyetleri reklamlarla ödenmektedir. Esasen yüksek bedeller vardır, ama bunlar dolaylı ödenmektedir. Ağa katılan insanların sürekli tüketmesi, internet üzerinden alışverişler yapmasıyla bedeller tahsil edilmektedir. Ağlar, siteler tekelleşmiştir. Ağların hukuku, ahlakı, ölçüsü, denetimi yoktur. Tüketmeye insanları sevk eden, seyretmeyi, kullanmayı, harcamayı tatlı, sevimli, hoş gösteren yeni medya yeryüzünü, insanları, zamanı, hayallerin de tüketilmesini, enerjilerin heba edilmesini sağlamaktadır. Küreselleşmenin sosyokültürel düşünce yapısının gerçek amacı da iradenin, şuurun, aklın, mantığın, sağduyunun tüketilmesidir.

Türkiye’de depresyon arttıkça internet ve sosyal medya kullanımının arttığı tespit edilmiştir. Kadın, genç ve eğitilmiş guruplar üzerinde yapılan bir çalışmada sorumluluk arttıkça sosyal medya kullanımının azaldığı görülmüştür (Çayırılı, 2017: 44). Yakın zamanlara kadar başkasının özel hayatını incelemek ve paylaşmak abes, ayıp ve röntgencilik gibi sayılırken sosyal medyada kişiler kendileri gönüllü paylaşımda bulunmaktadır. Dikkate alınma, bilinme, övülme, gündeme, duygularını ve düşüncelerini aktarma gibi birçok sebep tespit edilmiştir. Ayrıca insanlar az kişi ile veya yalnız yaşamakta, evine geldiğinde bu mecraya girmektedir. Çocuk okuldan geldiğinde aile bireylerini beklemektedir. Sonuçlar göstermiştir ki, modern insan baskıdan kurtulmak ama, geleneksel toplumsal bağları da korumak istemektedir (Sepetçi, 2017: 77).

Instagram üzerinden paylaşılan fotoğraflar üzerinde yapılan bir araştırmada genç çiftlerin koydukları fotoğraflar, kullandıkları eşya ve giyişler, verdikleri pozlar incelenmiştir. Genç çiftlerin deniz ve yatak kıyafetleri dahil giysilerini, yaşam odalarını ifşa etmekten kaçınmadıkları, bilerek kullandıkları, haz aldıkları tespit edilmiştir. Bilinir, görünür, tanınır olmaktan, mankenler gibi poz vermektten hoşlanmakta, mahremiyet duygusunu ise geri planda bırakmaktadırlar (Tosun, 2017: 20-21).

Yeni medya kültürü küreselleştirmiştir. Sosyal medyanın en önemli işlevi interneti enformasyon, bilgi ve bilgilendirme platformundan etki ve etkileşim platformuna çevirmesi olmuştur (Öze, 2017: 211). Kullanıcıların katılımcı, paylaşımcı olarak platformunda kendisi ortak, malik olarak görmektedir. Doğruya da yanlışa da aidiyeti olağanlaştırmakta, bu da körleşmeyi getirmekte, körleşme ise kullanılmaya sevk

etmektedir. Nitekim sosyal medya için aydınlar şu soru sorulmaktadır: Kullanıyor muyuz, yoksa kullanılıyor muyuz? (Olcay, 2018: 93).

Türkiye’de gençler üzerinde yapılan bir araştırmada sosyal medyanın bazı açılardan olumlu etkileri de görülmüştür. Gençlerde sosyal medya vatana bağlılığı, yardımseverliği, hayvan sevgisini geliştirmektedir. Açıkça ortaya çıkmıştır ki, sosyal medya toplumsal etkisi yüksek bir araçtır. Olumlu ve olumsuz etkileri giderek artmaktadır (Ayaydın - Ayaydın, 2018: 79).

Türkiye’de internet kullanımı ile ilgili son istatistikler internet ve sosyal medya hakkında rakamsal sonuçları ihtiva etmekte ve bir bakış açısı vermektedir. TÜİK istatistiklerine göre 2019 yılında, 16-75 yaş gurubundaki kişilerin internet kullanım oranı %75, 3 tür. Hanelerin %88,3’ünde evden internete erişim vardır. İnternette alışveriş oranı %34, 1, kadınlar 29, 9, erkekler 38, 3 olarak gerçekleşmiştir. (TRT Haber, 27 Ağustos 2019)

İnternette geçirilen ortalama süre Türkiye’de (7.15) ABD (6.31) ve Çin (5.52)’den daha fazladır. Türkiye’de nüfusun %72 si internet, %73 ‘ü cep telefonu kullanıyor (We Are Social, 2019) Oran olarak bakıldığında Türkiye’de yaş guruplarının hepsi dijitalleşmektedir.

İnternet üzerinden ticaret Türkiye’de giderek artmaktadır. 2018 yılında internetten alışveriş yapan kişi 39. 3 milyondur. Harcama miktarı ise 11. 5 milyar ABD dolarıdır. 4-5 yıl önce nüfusun %10-15’i internetten alışverişini yaparken, bu oran 2018’de %48’e ulaşmış görünmektedir. (Fundalina, 2019)

İnternet üzerinden yapılan ticaretin şekli ve akışı sürekli değişmektedir. Kullanıcıların sosyal medya siteleri Facebook, İnstegram ve Twitter’ı ziyaret ederek, ürünleri inceleyerek alışverişe karar verdikleri tespit edilmiştir. Raporlara göre alışverişten önce internetten araştırma yapanların oranı %84’e çıkmış, cep telefonundan alışveriş yapanların oranı da Türkiye’de %50 seviyesinde gerçekleşmiş durumdadır. Mobil bankacılıkta oran %68 seviyesine ulaşmıştır. Tüketici davranışlarının sürekli değiştiği, taleplerin arttığı, fırsat, çeşitlilik, avantajları aradıkları görülmektedir (Yalçın, 2019)

Anadolu Üniversitesi (AÜ). Sosyal Medya ve Dijital Güvenlik Eğitim, Uygulama ve Araştırma Merkezi (SODİGEM). Bilim Kurulun tarafından yapılan araştırma ile

Türkiye’de 100 ‘ün üzerinde Üniversitede yapılan bir araştırmada öğrencilere whatsapp uygulamaları ile ilgili sorular yöneltilmiş, öğrencilerin en az 5 saat bu uygulamayı kullandıkları belirlenmiştir (Anadolu Ajansı, 28 Aralık 2019).

Anadolu Üniversitesi (AÜ). Sosyal Medya ve Dijital Güvenlik Eğitim, Uygulama ve Araştırma Merkezi (SODİGEM) dijital uygulamalar içerisinde şiddet temelli oyunlar olduğunu, 16-25 yaş gurubunun daha çok kullandığı içeriklerin uyuşturucu etkisini yaptığını belirlemiştir (Anadolu Ajansı, 13 Kasım 2019). Aynı kurumun yaptığı araştırmalara göre Türkiye’de 59 milyon cep telefonu kullanıcısı vardır. Bunlardan 45 milyonunu sosyal ağlara cep telefonundan bağlanmaktadır. İnsanlar telefonsuz yapamamaktadır. Telefonsuzluk hastalığı ortaya çıkmıştır. Gelişmelerden anlık haberdar olmaya “fomo” ismi verilmiş, telefonsuzluk ise literatüre “nomofobi” olarak geçmiştir (Anadolu Ajansı, 8 Kasım 2019)

Aynı kurumun yaptığı başka bir araştırmada bayramların sosyal medyadan çokça kutlandığını da tespit etmiştir. Alışkanlıklar sosyal medya sitelerinin niteliğine göre görsel veya sadece metin olarak gelişmektedir (Andaolu Ajansı, 9 Ağustos 2019). Sosyal medyada kriminal zamanlar tespit edilmiş, 02. 00-00. 05 arası istemeyen içerikler paylaşıldığı için uzak durulması tavsiye edilmektedir.

Dünyanın en büyük alış sitelerinden Ebay tarafından satın alınan, Türkiye’nin en işlek internet alışveriş sitesi gitti gidiyordan örnekler E-ticaretle ilgili çarpıcı bir karşılaştırmayı ortaya çıkarmıştır.. Bu sitenin 2016 yılı rakamları şöyledir: 2016 ziyaretçi aylık ortalama ziyaretçi sayısı 38, 7 milyondur. Her iki saniyede bir ürün satılmıştır (Olca, 2018: 225). 2018 de ise aylık ziyaretçi sayısı 83 milyon ve saniyede bir ürün satılmaktadır. (E-Girişim, 2018)

BÖLÜM 3: KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE SOSYOKÜLTÜREL DÜŞÜNCE YAPISININ ANALİZİ

Küreselleşme her alanda ve konuda küresel imkan ve fırsatları sunmaktadır. çift yönlü etkisi olan süreçtir. Ulaşım ve iletişimin getirdiği kolaylıklar, üretim süreçlerinde ilerlemeler, zenginliğe ve çeşitliliğe sebep olmuştur. Sosyal ve kültürel sahalarda insana, topluma birçok fayda sağlamaktadır. Dünyanın bir yerinden diğerine ürünler, insanlar, hizmetler akmaktadır. İletişim teknolojisinin gelişmesi, TV, medya, internet ve sosyal medyanın hayatı tamamen sarması ve kuşatması küreselleşme sürecinin etki ve kapsamını tahmin edilemeyecek düzeylere taşımıştır. Toplumlar, kurumlar, şirketler, devletler, kültürlerarası bağlantılar, ilişkiler, çalışmalar yüksek bir hız kazanmıştır. İletişim ve etkileşim anlık ve etkin sürmektedir. Teknoloji gelişmenin motoru olmuştur. Bilimde, teknikte yaşanan gelişmeler sosyal hayata yansımıştır, hayat standartları yükselmiştir, yaşam kalitesi artmıştır, ömürler uzamıştır.

Ulaşım imkanlarının, teknolojinin gelişmesi, maliyetlerin düşmesi ve ticaret, turizm, eğitim, siyaset ve kültürel alanlarda hareketliliklerle toplumlar arasında tanışma, görüşme, iş yapma fırsatları doğmuştur. Dünyada bireylerden toplumlara, devletlerden şirketlere, sivil toplum kurumlarından üniversitelere müşterek projeler, faaliyetler yapılmakta, köprüler kurulmaktadır. Yatırım, üretim, lojistik, satış, pazarlama ağları dünyaya yayılmış, iş ve insan kaliteleri gelişmiştir. Bilimsel, kültürel çalışmalar, araştırma gezileri, çeşitli dillerde yayınlar yapılmakta, yazarlar, sanatçılar bilim adamları başka ülkelerde organizasyonlara katılmaktadırlar. Kendi ülkesinde eğitim alma, gelişme, yükselme, ilerleme imkanı bulamayan insanların önüne büyük fırsatlar çıkmaktadır. Çeşitli vesilelerle bir araya gelen insanlar arasında ortak paydalar oluşmakta, kültürlerarası ilişkiler, bağlantılar güçlü bir şekilde kurulmaktadır. İş hayatında ortaklıklar, akademik düzeyde proje paylaşımları, işbirlikleri, sağlanmaktadır. Farklı din, ırk, dil, köken, renk, mezhep, meşrep mensubu kişilerle dünyanın yapısına, çeşitliliğine uygun “birlikte yaşama” gerçekleşmektedir. İnsanların kendi ülkesi dışında yaşadığı, yerleştiği, gelip gittiği, mesken, işyeri edindiği şehirlerin sayısı çoğalmaktadır. Önyargılar kalkmakta, bir toplumun birikimleri diğerine aktarılmaktadır. Çifte vatandaşlık, tireli kimliği ve çoklu aidiyeti olan insan yapıları meydana gelmektedir. Yeni nesiller dünya vatandaşı olarak yetişmektedirler. Bu nesiller siyasete, ticarete, sivil

toplum çalışmalarına katılmaktadırlar. Başarılı, kariyer, iş sahibi olanlar, küresel şirketlerde, yerel ve merkezi yönetimlerde yer almaktadırlar. Kritik, önemli ve yüksek mevkilerde kariyer sahibi kişiler çoğalmaktadır. Dinler, ırklar, kültürler arası ilişkilerin artmasıyla duvarlar yıkılmakta, potansiyel, geleneksel önyargılar, düşmanlıklar kırılmaktadır. Küresel gelişmelerde ve işlerde, farklı insanların bir arada çalışması, bulunması, müşterek proje üretmesi ve uygulamasının önemi büyüktür. İnsanlığın kazanımları bir araya toplanmaktadır. Bunlarla beraber ayrımcılık, ırkçılık, İslamofobi dalgaları da yükselmektedir.

Küreselleşme sürecinde sosyal ve kültürel yapılar, değerler açısından insanlığın kaybettikleri kazandıklarından çok daha fazladır. Küreselleşme süreci evrensel hukuku, ahlakı, ilkeleri, ölçüleri olmayan denetimsiz, egemen bir sisteme dönüşmüştür. Hesap verilebilirliği yoktur (King, 2019: 20).

Tarihin en büyük gelişmeleri yanında, en büyük sosyal, siyasi, psikolojik, ekolojik, kültürel sorunları yaşanmaktadır. Sayısız ve çok sayıda suçlar işlenmekte, intiharlar artmakta, kötü alışkanlıklar, bağımlılıklar, çarpık ilişkiler yayılmaktadır. Müreffeh Batı toplumlarında da huzur yoktur, sorun çoktur, aile kurumu zayıflamaktadır. Sosyal ve kültürel yapılar etkilenmekte, değerler sürekli değişmektedir. Sosyal denge bozulmuş, kültürel değerler çığnenmiştir. Kişi, aile, toplum başkalaşmıştır. Din, inanç, düşünce hayatı dünya telaşının baskısı altındadır, ötelenmiştir. Yaşam tarzları, gündelik pratikler, gelecek planları, değer yargıları küreselleşmekte, aynileşmekte, yeknesak hale gelmektedir. İnsanlığa sunulan hizmet ve kolaylıklar için ağır bir fatura yine insanlara kesilmektedir. İnsanlık alemi yüksek bir bedel ödeyerek varlığını yitirmektedir.

İnsan ve evrende olan her şey yaratılmıştır, değerlidir. İnsan ve insana ait olan inanç, can, akıl, aile, nesil meta, mal, ticari nesne değildir. İnsan şerefli, ailesi, çevresi, toplumu ve yeryüzü yaratılıştaki bir bütündür. Küreselleşme insanı nesne, meta olarak görmektedir. İnsanın akli teslim alınmakta, özgürleştirme diyerek köleleştirilmekte, bağımlı kılınmaktadır. Küreselleşme yeryüzündeki her şeyi ticarileştirmiştir. İnsan sadece “tüketici” olarak tanımlanmıştır. Her şey para ve kazançla ölçülmektedir. Sorunun kaynağı küreselleşmenin bina edildiği bu düşünce, zihniyet ve ideolojidir. Bu nedenle küreselleşmenin ilk sömürsü insandır, insanı ve insana ait olan her şeyin meta olarak görülmesi, şerefli varlığın, insanın değersiz kılınmasıdır. İnsana ait olan akıl ve

inanç başta olmak değerlerin meta olarak harcanması, ticarileştirilmesi küreselleşmenin sosyo-kültürel bakımdan hedefi, yıkıcı, yıpratıcı, tehlikeli tarafıdır.

İnsan öznedir, özgürdür, sorumludur, yükümlüdür. Maddi olduğu gibi manevi şahsiyeti de vardır. İnsana ait değerler de meta değildir. İnsan düşünen ve üretendir. İlim, irfan, fazilet, ahlakla terakki eden; dostluk, yardım, dayanışma, iş birliğiyle fayda üreten bir varlıktır. Küreselleşme özgürlük diyerek insanı, kulluktan köleliğe, “birey”leştirerek çekmiştir. Hz. Ali (k.v.) “Başkasının kulu olma. Allah (c.c.) seni hür olarak yaratmıştır.” demiştir. Esas olan insan, kişi, kuldur, hürdür, kölelikten hür kulluğa taşınması gerekmektedir. İç huzurunu ve kendine olan güveni kazanmalıdır. Bu nedenle öncelikle küresel zihniyetin, (ideoloji) düşünce sisteminin “insan” a bakışıyla inşası, sağlanmalı ve zihniyet değişmelidir. Bu küreselleşme sürecinin yapılanmasının önde gelen şartıdır. Küresel bireyden insana, değerlere, çevreye ve geleceğe yönelecek küresel zihniyetin, (ideolojinin), düşüncenin inşası insanlığın ilk aşması gereken merhaledir.

Küreselleşme insanı ve insan ait olanları elde etmek, değersizleştirerek kendine sermaye kılmaktadır. Çünkü, insanı ve toplumu geliştiren, koruyan sosyal ve kültürel yapıları hedef almıştır. Bu amaca ulaşmak için siyasi, ekonomik gücünü, gelişen teknolojiyi güçlü sermaye desteğiyle kullanmaktadır. Dünyanın en zengin şirketleri iletişim teknolojisi, internet, sosyal medya, online alışveriş, yiyecek içecek, teknoloji şirketleridir. Apple, Google, Microsoft, Amazon, Facebook, Coca Cola, Samsung, Disney, McDonalds, Ali Baba gibi kuruluşlar Amerikan şirketleridir (Kuşaklı, 2020). Bu şirketlerin hepsi sosyal ve kültürel hayatı doğrudan ilgilendiren, müdahale eden, dönüştüren, değiştiren içerikleri üretmekte, yüksek miktarda paralar da kazanmaktadırlar. Bu tablo küreselleşme gerçeğini gayet net göstermektedirler. Araçlar tek başına zararlı olmazlar. İçerikler, programlar fayda veya zarar üretir. Aracı üreten, muhteva, program yükleyen, çıkar elde eden irade ve yapılar önemlidir. Sosyal ve kültürel değerleri tüketen, yıkan, parçalayan, dağıtan, yıpratıcı silahlar, virüsler zamanla tesirini göstermektedir. Tüketim sadece ticari değildir. Tüketilen zaman, akıl, şuur, sorumluluk, ahlak, adalet, insaf, aile, toplum, sevgi, merhamet, vicdan, vefa, sadakat gibi erdemler, insanların, toplumların, ülkelerin birikimleri, kıymetleridir. Bunun için insanlığın sosyokültürel savunma mekanizmaları ve refleksleri güçlendirilmelidir.

Küreselleşme ekonomide, sanayide, teknolojide, üretimde, şehirleşmede büyük gelişmeleri sağlarken, bir başka taraftan dünyayı gerilere götürmüştür. Dünyanın kaynakları sömürüldüğü için adil paylaşım yoktur, zulüm, sömürü vardır. Emek ve işgücü zayıflamıştır. Bu gelişmeler aile, toplum düzenini de sarsmıştır. Orta direk olan esnaf dünyanın her yerinde çökmüştür. Gelir az sayıda insanın elinde kontrolsüz bir güç, silah haline gelmiştir. Toplumun geleneksel kurumları da sarsılmaktadır. E-ticaret, sosyal ticaretle ve AVM'lerle alışveriş yapıldığı zaman belirlenen ürünler, dükkanlar, markalar, tüketimi sürekli artıracak, zihinleri kuşatacak fiyat, konfor, cazibe ile sunulmaktadır. Örneğin, Türkiye'nin esnafı zincir mağazalara feda edilmiştir. Onları işletenler sahibi değil, bir nevi çalışanlarıdır. Bağımsız esnaflık, bağımlı çalışanlara yerini bırakmak zorunda kalmıştır. Kar büyük sermaye şirketlerine ve ülke dışına gitmektedir. Büyük satış mağazaları büyük üreticilerden ürünlerini en dip fiyatlarla imal ettirerek elde etmektedirler. Yerel üretici, yerel esnaf devre dışı kalmaktadır. Ülke, millet kaynaklarının belirli sermaye sahiplerinden toplanması doğru değildir, eşitsizliğe sebep olmaktadır (Chapra, 2018: 14). Orta direk denilen, toplumun bel kemiği olan esnaf zayıflamıştır. Toplumlar belirli satış mağazalarına ve markalara bağımlı hale gelmiştir. Tüketim kredi kartı ile vadeli satışlar bankalarca kredilendirilmektedir. Tüketicide, üretici de sermaye şirketlerine bağlanmış, bağımlılık sarmalına girilmiştir. Aklen, fikren, madden ve sadece satın alanı değil toplumun diğer kesimlerini de felakete götüren bir bağımlılık yaşanmaktadır. İstihdam, üretim, ticaret, alışkanlıklar, davranışlar, yaşam tarzları, sosyal ve kültürel değerler küresel merkezlerin değişim programına, etkisine girmiş bulunmaktadır.

Küreselleşme sürecinde olumlu gelişmeler daha çok Batılı, müreffeh ülkelere fayda sağlamaktadır. Gelişmeler geniş kitlelere taşınmamış, yansımamıştır. Zengin çok zengin olmuş, fakir daha çok fakirleşmiştir. Bir tarafta çocuk yerine köpek yetiştiren modern, varlıklı ve mutsuz insanlar, diğer tarafta çocukları beslenme zorluğu yaşayan, açlıktan ölen garip ve çaresiz halklar vardır. Şehirler Batılı ülkelerde planlıdır, sağlıklıdır, diğer ülkelerde sağlıksız, altyapısı olmayan hastalık üreten kentler vardır. Üretim Batılı ülkelerde insan ve çevre sağlığı açısından sıkı şekil şartlarına bağlıdır. Küresel şirketlerin iş yaptığı diğer ülkelerde ise imalatın ucuza mal edilmesi insan ve çevre sağlığı önce gelmektedir veya hiç dikkate alınmamaktadır. Gelişmiş ülkelerde mesai ve çalışma şartları, ücretler, sosyal güvenlik ve haklar, hukuka, standartlara

bağlıdır. Küresel şirketlerin üretim yaptırdığı ülkeler işçi sağlığı ve güvenliği kapsam dışındadır. Sağlığa uygun olmayan, zararlı ürünler gelişmiş batılı ülkelere giremez, satılamaz, sıkı kurallar vardır. Zayıf, fakir diğer ülkelere ise sağlığa uygun olmayan ürün, eşya, ilaç satışında küresel şirketlerin önünde engeller yoktur.

Küreselleşme sosyal devleti rafa kaldırmıştır. Sosyal devletin güç kaybetmesi ile toplumsal yapı da zayıflamıştır. Devlet kurumlarının özelleştirmelerinin, özel sermayeye devredilmesinin ağır sonuçları korona virüs salgınında ABD ve Avrupa'nın zayıflamış sağlık sisteminde görülmektedir. ABD, İtalya, İspanya ve İngiltere gibi gelişmiş ülkelerde hastaneler yetersiz kalmaktadır. Sağlık hizmetlerinde kamu yatırımlarının çok güçlü olduğu Türkiye, corona virüs salgınında sunduğu sağlık hizmetleriyle, tedavi yöntemleriyle Batılı ülkelerin takdirini kazanmıştır. Aynı zamanda küresel çapta sağlık malzemelerini ayırt etmeksizin çeşitli ülkelere göndermiştir. Salgının başlangıcında Çin'e, daha sonra ABD, İngiltere, Fransa gibi süren ülkelere de yardım etmiştir. Birçok fakir ve sağlık malzemelerinden yoksun ülkelere yardım malzemesini karşılıksız ulaştırmıştır. Ekonomik ve siyasi gücü yüksek ülkeler perişan olmuşlar, yoğun bakım odası, solunum cihazı, maske bulamamışlardır. Yaşlı evlerinde binlerce insan çaresizlik ve bakımsızlıktan ölmüştür. ABD de parası olanlar tedavi imkanı bulabilmişlerdir. Parası olmayanlar, siyahiler çaresizliğe terk edilmişlerdir. Türkiye vatandaşına bu süreçte yüksek kalitede, ücretsiz tedavi hizmeti vermiştir. Dünyaya bakınca kadim ve köklü ülkelerden, milli varlığını, bağımsızlığını ve sosyal devlet vasfını koruyan, sağlık malzemesi üreten, hastane hizmeti veren, devlet ve toplum bütünleşmesini sağlayarak korona virüsü ile başarılı mücadele veren beş ülke görülmektedir. Çin, Japonya, Rusya, Almanya ve Türkiye. Bu ülkelerden ise sadece Türkiye başka ülkelere kapsamlı yardım yapmaktadır ve tek müslüman ülkedir. Avrupa'da belli, başlı ülkeler diğer ülkelerin sağlık malzemelerine el koymuşlar, çağdaş korsanlık devlet düzeyinde yapılmıştır Sosyokültürel değerlerin ne kadar önemli olduğu, küreselleşmenin bu değerleri nasıl yıpratmıştı yaktığı, açıkça ortadadır. Fransız filozof Edgar Morin'e göre, küreselleşmenin dayanışmanın olmadığı karşılıklı bağımlılık olduğunu korona krizi göstermiştir. Küreselleşme tekno-ekonomik birleşme üretmiştir. Ancak insanlar arasında bir dayanışma anlayışında ilerleme sağlamamıştır. Bu virüsün belki de toplumda yozlaşan dayanışmayı kuvvetlendirecek bir oluşuma başlangıç teşkil edebileceğini ifade etmiştir. (BBC News, 7 Mart 2020). Ünlü düşünür

ve yazar Noam Chomsky ise korona krizinde neoliberal kapitalist sistemin sadece kar edecek işlere ve ticarete odaklandığını ve sistemin giderek kötüye gittiğini beyan etmiştir. Krizden bile nasıl kar ederiz, düşüncesiyle hareket eden bir piyasanın varlığına işaret etmiştir ve küreselleşmenin yakın gelecekte daha büyük sorunlara yol açacağını ifade etmiştir (Gazeteyolculuk, 2020). Toplumun sağlığı bir bütündür. Vücut sağlığı sosyokültürel yapının sağlığı ile doğrudan orantılıdır. Toplumun biyolojik ve ruhi sağlığı birbirini tamamlamaktadır.

Dijital ağlar, geleneksel bağların önüne geçmiştir. Sürekli cep telefonu ile kurulan bağlantı ve bağımlılıklar, internette yer alan program ve uygulamalara insanları mahkum ve mecbur etmiştir. Bir savaş, terör, kriz, salgın olduğu zaman kontrol dijital ağlara geçmektedir. İletişim, haberleşme ve diğer günlük ihtiyaçların merkezi bu ağlardır. Nitekim korona krizinde iletişim, iş, haberleşme, yönetim, ticaret, siyaset dijital, eğitim, online ve internet ağları üzerinden gerçekleşmektedir. Bütün insanlık online hale gelmiştir. Elbette teknolojinin nimetleri ve faydaları olmakla beraber, gelişmeler ve bağımlılıklar büyük bir risk de taşımaktadır. Dijital bağımlılık, aynı zamanda denetlenme, kilitlenme ve yönlendirilmenin ağıdır. Korona krizinden sonra dijital ortam, evden çalışma ve hayatın online hale gelmesi sosyokültürel birçok değişimi de Aartıları ve eskileriyle getirecektir.

Küresel sistemin ahlakı, hukuku ve kuralları yoktur. Sistem, kadim insanlık değerlerini ezip geçmektedir. Kendisine tabi olacak köleler istemektedir. Adalet, insaf, vicdan, sevgi, merhamet belirleyici ve etkili değildir. Milyonlarca insanın, çocuğun öldürülmesi, göç etmesi, sürülmesi boğulması, taciz edilmesi, aç kalması, bombalanması küresel egemen güçlerin enerji kaynaklarını kontrol etmesine, silah sanayiilerinin gelişmesine feda edilmektedir. Dünyanın artan nüfusu onları rahatsız etmekte, diğer insanlar yaşamayı hak etmemektedirler.

İnsanlar köleleştirilmekte tüketim kültürü onları esir almakta, akıllar tutulmakta, inançsızlık karanlığına itilmekte, nesiller ve çevre fesada uğratılmaktadır. TV, film, medya, sosyal medya sektörü can, akıl, mal, inanç, nesilleri teslim almaktadır.. Corona virüsü, çevre felaketleri, iklim değişikliği, ozon tabakasının delinmesi, GDO'lu ürünler, kimyasal biyolojik tehlikeler endişe kaynağı olmaktadır.

Sosyal ve kültürel düşünce yapısında en kritik nokta küreselleşmenin insana bakışıdır. Küreselleşme insanı nesne, tüketici, madde olarak gördüğünden dolayı insani değerlerin bir kıymeti yoktur. Küreselleşme sürecinde sosyal devletin yerini alan liberal, rekabet devletinin önceliği kamu yararı değil, şirketlerin karıdır. Bu kar arzusu kuvvetli bir hırsla dönüşmüştür.

Birçok endüstri insana faydası olanı değil, hatta zararı olan ancak şirketlere kazanç getiren üretimleri yapmaktadırlar. İnsanların sağlığına zarar vermesi, malını, varlığını eksiltmesi, aklına, şuuruna hanel getirilmesi, nesillerini bozması, inancını, dinini aşığılaması şirketler için önemsiz sayılmaktadır. Çok satacak ürünler üretilir, kendilerine ait reklam şirketleri, medya kanalları ile tanıtılır, dağıtım ağıları, satış pazarlama kanalları, internet siteleri ile satılır, yüksek karlar getirir, üretim, satış, dağıtım ve tüketim süreçleri aynı sermaye merkezleri tarafından finanse edilir. Aşılar, silahlar, ilaçlar, filmler, diziler, oyunlar, programlar, zaruri olmayan ihtiyaçlar, sürekli moda elinde rengi, tasarımı, sürümü değiştirilerek piyasaya sunulan ürünler, tüketim malzemeleri çoğunlukla yarar değil, kar amacıyla üretilmektedir. Çevreye, aile bütçesine, ulusal devlet hazinesine ne getirip, ne götürdüğü şirketleri ilgilendirmemektedir.

Küreselleşmenin sosyokültürel yapıyı ve değerleri hedef almasının, gerçek amacının bu değerleri tahrip etmek olmasının anlaşılır bir sebebi de vardır. Köklü, kuvvetli sosyal ve kültürel değerlere sahip olan toplumlar, devletler kaynaklarına sahip çıkacak, istismara, zulme karşı duracaklardır. İnsaf, hak, adalet, merhametten ve insanlığın yararına olacak çalışmaların yanında olacaklardır. Sosyal ve kültürel yapıların yıpranmasına, kaynaklarının sömürülmesine direneceklerdir. Nitekim korona salgını sürecinde nispeten ve sadece bu değerlerini korumaya çalışan ülkeler direnç göstermeye çalışmışlardır.

Ekonomik ve siyasi kararlar, yapılanmalar, devletler güncel küreselleşme vesayetinden, anlayışından kurtulmalı, sıyrılmalıdır. Kişi/ birey tanımı ve konumu, aile, toplum, şehir yapısı, çevre, yerel ve merkezi yönetimler, eğitim, ticaret, bilim, turizm, kültür hayatı, teknoloji, medya, TV, film, müzik, sosyal medya sosyokültürel değerleri yıkan sarsan, çiğneyen değil, koruyan, geliştiren ilke ve anlayışa kavuşturulmalıdır.

Küreselleşmenin sosyokültürel düşünce yapısının analizi ve önerilerde,

Birinci aşama, Küreselleşmenin Tanımı'nın yapılmasıdır. Küreselleşme, güncel haliyle ve işleviyle değil, dünyayı, çevreyi, insanları, değerleri kapsayacak, koruyacak ve geliştirecek şekilde, doğru ve gerçek bir zeminde aşağıda tanımlanmıştır.

İkinci aşama, Küreselleşme Zihniyetinin, Küresel Düşünce Sistemi'nin inşasıdır.

Üçüncü aşama ise, Küreselleşme Sürecinin Bileşenleri, Temel Unsurları ve Değerler'dir. Kişi, toplum, şehir, devlet, medeniyet, çevre, hukuk bağlamında tarihi örneklerin ele alınması ve güncel gerçeklerle birlikte değerlendirilmesidir.

Dördüncü aşama ise, Türkiye'nin küresel anlamda birikimi ve sorumluluğunun önemi ve yapması gerekenlerdir.

Bu aşamalar örnekleriyle aşağıda değerlendirerek sorunlar ve çözümler, öneriler sunulacaktır.

3.1. Küreselleşmenin Tanımlanması, Anlam Kazandırma, Kavramlaştırma

Malın, insanın, paranın hareketi ile başlayan küreselleşme süreci, insanı, toplumu, devletleri değiştiren, bağımlı kılan, kurumları, kuralları, ilkeleri yok sayan, toplumsal değerleri dönüştüren, üretimi, tüketimi belirleyen ve tekelleştiren, endişe ve korku salan, kontrolsüz bir büyük güç olmuştur. Küreselleşmenin birçok olumlu gelişmeyi sağlamasına karşılık, sosyokültürel alanda yapmış olduğu tahribatlar ağırdır.

Küreselleşmenin ortak bir tanımı yapılamamıştır. Esasen ortak bir tanımda mutabık kalınamamış olunması ilk ve önemli sorundur. Yapılan tanımlarla küreselleşmenin etkileri tam olarak ifade edilememiştir. Çünkü, süreç sürekli değişmektedir, değiştirmektedir, etkileri artmakta, kapsam genişlemekte, tehlike büyümektedir. Tanımın tam olarak yapılamamasının başka sebepleri de vardır. Küreselleşme sürecinin öncüsü Batı'nın ekonomik, siyasi kararları, yapılanmaları, uygulamaları tek taraflıdır. Küresel sistem tarafından dünyanın diğer toplumları, yapıları, değerleri dikkate alınmamıştır. Küreselleşme sürecinde büyüyen, genişleyen, kazanan Batı, ABD veya batılı küresel şirketlerdir. 1980'den sonra ise küreselleşme ABD'nin ve ABD şirketlerinin elinde tam bir emperyalizme, dünyanın diğer ülkelerinin eşit, adil, katılımcı, paylaşımcı olmadığı bir sürece dönüşmüştür. Küreselleşme ideolojisinin neoliberal-kapitalist, Batılı, Hıristiyan değerlere dayanması tanımın yapılmasını

zorlaştırmıştır. Daha sonra ise bu değerler çok uluslu şirketlerin, küresel egemen yapıların değer tanımayan amaç, istek ve hedeflerine yerini bırakmıştır. Bu süreçte bir taraftan küreselleşmenin hızı, etkisi, diğer taraftan küreselleşmeyi yöneten, kontrol eden yapıların ilke, kural olmaksızın hakimiyetleri bilim adamlarını tanımın yapılmasında çıkmaza sokmuştur. Zaman zaman kapitalizm karşıtı sosyalist bilim adamları ekonomik yaklaşımlarla tanımlar yapmışlardır. Bir süre sonra sosyalist ülkelerin kapitalizme kapılarını açmaları, sürecin sosyal ve kültürel etkilerinin o toplumlara yansımaları sağlamış, böylelikle tanımlar yetersiz kılmıştır. İlerleyen zamanda küreselleşmenin asıl etkisini kültürel olarak göstereceğini savunanların tanımları da sürecin etkilerini öngörmekte yeterli olmamıştır. Sürecin ulus devleti, sosyokültürel yapıları bertaraf eden, gücünü azaltan etkileri tanımın yapılmasını zorlaştıran sebeplerdendir. Süreç öyle hızlı gitmektedir ki, tam zıt istikamette gelişmeler tanımları giderek zorlaştırmaktadır. Nitekim önce Rusya, sonra Çin ve şimdi ABD devlet kapitalizmini küreselleşme ile birleştirmektedirler. Küresel şirketlerin merkezi ve hamisi olan ABD neredeyse devlet kapitalizmine yönelmektedir, devlet kapitalizmi küreselleşmektedir. Bu sonuçlar küreselleşmenin malzemesi olan insanı, insana ait değerleri, varlıkları, toplumu, çevreyi yine geriye itilmektedir.

Küreselleşme bir süreçtir, yaşanmaktadır, ayrı kalmak, uzaklaşmak mümkün değildir. Faydalı ve zararlı taraflarıyla çift yönlü etkisi vardır. Küreselleşmenin insani değerleri kapsayan, geçmişle irtibatını muhafaza eden, mantıklı, adil, insafli, çevreyi, varlıkları koruyan, yaratılışa ve doğal düzene uygun, sosyokültürel değerlere sahip çıkan, fayda sağlayan ve sürecin sürekliliğini teminat altına ortak tanım yapılmalıdır.

Küreselleşmenin insani değerler, adalet, eşitlik, merhamet, fazilet, sevgi, saygı zemini üzerinde ele alınması, tanımlanması gerekmektedir. Küreselleşme adil olmayan, baskın, kural tanımaz, güç merkezli, çıkarıcı, belirli odakların amaçlarına ve çıkarlarına yönelik bir süreç olarak işlemektedir. Küreselleşme bu haliyle yeni bir sömürü düzeni olup, egemen güçlerin çıkarlarını düşünmektedir. Geliştirdiği teknolojiyi daha çok kazanç amaçlı kullanmaktadır. Her alanda tekel oluşturmaktadır. Siyasette dayatmacı, baskıcı, ekonomide acımasız, sosyal yapıda yıkıcı, kültürel alanda tahrip edici yöntem ve araçlar geliştirmektedir.

Teknoloji hayatı tümüyle etkilemiştir. Sosyokültürel, bireysel ve kamusal alanlar, ekonomik yatırımlar, üretim mekanizmaları, çevre tamamen değişime uğramıştır (Öze, 2017: 210). Küreselleşme sürecinde gelişen teknoloji sayesinde iletişim, bilişim araçlarının insanlara, toplumlara ve ülkelere sağladığı imkanlardan geniş çapta faydalanılmaktadır. Olumsuz tarafları bir tarafa bırakılarak, küreselleşmeyi yalın haliyle, insanlığın menfaati ve istikbalini düşünerek, yeryüzünün gelişmesi, insanlar, toplumlar ve devletlerarası bağlantıların kurulması, evrensel değerlerin yerleşmesi için karşılıklı etkileşim, paylaşım şeklinde olumlu ele almak, ilkelerini belirlemek, doğru düzlemde tanımlamak isabetli olacaktır.

Küreselleşmenin ilkelerini şu şekilde sayabiliriz:

- İnsana, çevreye ve yeryüzüne faydalı birikimlerin, insafla, hak, adalet, vicdan ve merhameti dikkate alacak şekilde paylaşılması;
- İnsanın gelişmesi, çevrenin korunması ve yeryüzünün imar edilmesi;
- İnsanlığın ve toplumun temel değerleri olan inancın, canın, aklın, neslin, malın, korunması;
- Yaratılışa, fitrata uygun ahenkle yaşamın müştereken sürdürülmesi,
- Sevginin her düşünce, davranış ve eylemin temeli olması,
- Yeryüzünün canlı ve cansız varlıklar da dahil hak, adalet ve insafla yönetilmesi,
- Erdemli insanların ve toplumların inşa edilmesidir.

Küreselleşmenin bu ilkelere göre iki ayrı tanımı yapılmıştır:

Birinci Tanım:

Küreselleşme; insanın, bilginin, düşüncenin, hizmetin, ürünün, teknolojinin hareketi, paylaşılması, birikimlerin aktarılması; insanın, çevrenin ve evrenin korunması; insanlar, toplumlar ve ülkeler arası bağımlılığın, dayanışmanın, yardımlaşmanın temini, ekonomide, siyasette, sosyal hayatta insaf ölçüsüyle sömürüye fırsat ve izin verilmeden, hak ve adaletin tesis edilmesi, sosyokültürel temel değerlerin ve yaşam tarzlarının korunması, geliştirilmesidir

İkinci Tanım:

Küreselleşme; yaratılışa uygun, sevgiye dayalı, insani ve evrensel temel değerlerin öne alınmasıyla, canlı, cansız varlıkların, çevrenin korunması, geliştirilmesi; insan, bilgi, hizmet, mal, sermaye, teknoloji, tecrübe, ahlak, sanat ve kültürün hareketi, taşınması; insanlar, toplumlar ve devletlerarası bağlantıların kurulması; insanlığa ait birikimlerin paylaşılması; insaf ve erdem sahibi insan ve topluluklarla hak, adalet, merhamet, sevgi ve insafla yeryüzünün ıslahı, imarı ve geliştirilmesidir.

3.2. Küresel Zihniyetin İnşası ve Küresel Düşünce Sistemi

Süreçte yaşanan bir diğer sorun ise küreselleşmenin zihniyeti, ideolojisidir. Küresel süreç bütün küreyi kapsamakta, etkilemektedir. Neo-liberal kapitalizmle birlikte kısmen Hıristiyan-Musevi, kısmen de seküler anlayış küreselleşmenin ideolojisini belirlemiştir. Etkin olan unsur ise çok uluslu şirketlerin düşünce ve amaçlarıdır. Küreselleşmenin zihniyeti, ideolojisi insanlığın tümünü kapsayacak, toplumları sürece dahil edecek bir şekilde inşa edilmelidir. Küresel Düşünce Sistemi ilkeler, kurallarla düzenlenmelidir. Toplumların sürece dahil olması temel değerlerin düşünce sistemine hakim olmasını sağlayacaktır. Küreselleşme sisteminin karar vericileri sermaye sahipleridir, küresel şirketlerdir. Ekonomik güç siyaset üzerinde etkin ve baskındır. Küreselleşme süreci sosyal ve kültürel yapıyı değiştirmeye odaklanarak en tehlikeli alana girmiştir. İnsanların temeli bu değerlerdir. Üretim, tüketim süreçleri, teknoloji, medya, TV, internet bu değerleri koruyacak şekilde şekillenmelidir.

Küreselleşmenin malzemesi insandır. Küreselleşme insanı birey olarak görmüştür. Küresel birey değil, küresel insan asıldır. İnsan “üns” kökünden gelir, ünsiyet (dostluk, yakınlık) anlamındadır. İnsan toplum hâlinde bir kültür çevresinde yaşar, düşünme, konuşma yeteneği olan, kainatı tüm olarak kavrayan, değiştiren ve biçimlendiren, akıllı, feraset, basiret sahibi canlıdır. Öyle yaratılmıştır. Birey ise kendine özgü nitelikleri yitirmeden bölünemeyen tek varlık, tekildir, ferttir. Küresel bireyden küresel insana, bireycilikten birlikte yaşamaya, yalnızlıktan insanlarla ve çevre ile ünsiyet kurmaya, bencillikten paylaşıma, diğerkâmlığa, küresel kar / kazançtan küresel yarara, yapay değil doğal, fıtrata uygun sağduyulu yaşama, mekanik değil sıcak, samimi insana, bireyleri ve şirketleri mamur etmekten öte insanı, çevreyi ve yeryüzünü imar etmeye yönelik küresel zihniyetin ve düşüncenin inşası ile küreselleşme olumlu, anlamlı hale

gelecektir. Küreselleşme ile insanı tüketici, meta olarak değil, şerefli kul olarak görecektir bir zihniyetin, düşüncenin inşası zorunludur.

Küresel şirketlerin egemenliğinden dünyayı kurtarmak, küresel sistemin evrensel değerleri koruyan geliştiren bir yapıya bürünmesini sağlamak gerekmektedir. Küresel ekonomi, küresel kapitalizmin hırsıyla insanlığın dünya görüşünü şekillendirmeye çalışmaktadır (Thurow, 1997: 99). Küreselleşmenin ideolojisi, zihniyeti ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel etkileriyle emperyalizmin yenilenmiş bir yüzüdür. Küreselleşmenin sosyokültürel yapıyı değiştirmeyi hedeflediği küresel sistemle ortaya çıkmıştır. Batılı aydınlar göre de kapitalist toplumlarda zaten temel sınıf çatışması sosyoekonomik değil, sosyokültürel (Sayımer, 2014: 101). İnsanlığın geleceği açısından ortak bir zeminde, ortak bir akılla temel toplumsal sosyokültürel değerleri koruyacak, tehlikeleri bertaraf edecek küresel zihniyetin, düşüncenin inşası zaruret, aksi felakettir.

Küreselleşme sürecinde dünyanın ihtiyacı olan ilk adım sağduyu ile düşünmektir. Yeryüzünde yaşayan insan, canlı ve diğer varlıkların korunması gelişmesi, birlikte var olmasını sağlayacak bir düşünce sistemi gereklidir. Doğal ilkelerin, kuralların belirlenmesi, uyulması, bilincin yerleşmesi, kökleşmesi ve süreklilik kazanması önemlidir. Esasen insanlar, toplumlar böyle bir durumda tabii olarak uyum sağlayabilirler. Küreselleşme, artıları ve eksileri ile yaşanmaktadır. Her insan, toplum, ülke, canlı, cansız varlıkların hukukunu ele alan, değerleri koruyan bir anlayışı ve sistematiği geliştirecek küresel zihniyetin tasavvur ve inşası zorunludur. Bu çalışma insanlığın, dünyanın geleceği için önemli, faydalı ve gereklidir. Aydın, ilim adamı, akademisyen, yazar, siyasetçi, devlet adamı, STK temsilcileri ile toplumun her kesiminden, muhtelif din, dil, ırk, coğrafya, cinsiyet, meslek, ülke mensubu kişilerin düşünce, kaygı, algı ve amaçlarını içerecek çaba, çalışma ve program küresel düşünme sisteminin birikimi, kaynağı, sermayesidir. Son küresel sorunları siyasi ekonomik, kültürel olarak derinden yaşayan, korona salgınında insani ve diplomatik başarıları ortaya koyan Türkiye'nin dünya kamuoyuna bu düşünme sistemini sunması da kolaylaşmıştır. Türkiye'nin geçmiş tecrübesi, güncel bilgi ve birikimi, kabiliyeti ile bu çalışma sağlanabilir. Batı'da ve İslam Dünyasında bazı akademisyenlere göre küreselleşmenin başlangıç zamanı olarak ifade edilen Bağdat, Şam, Kudüs çevresinde,

Endülüs ve Maveraünnehir başta olmak üzere Selçuklu, Osmanlı, Hindistan, Balkanlar, Ortadoğu, Afrika coğrafyasında başarı ile uygulanan sistemler, geçmiş birikimler dikkate alınmalıdır. Başka toplumların, kültür ve medeniyetlerin erdemleriyle buluşmayı, birlikte hareketi, davranışı, çalışmayı sağlayacak “Küresel Düşünme Sistemi” küreselleşme için ihtiyaçtır, tesisi de mümkündür. Yapılan birçok araştırma, çalışma küresel anlamda insanlığın bu tür bir arayış içerisinde olduğu göstermektedir. Bir gurup Avrupalı aydın Dünya Ahlakı hakkında Açıklama başlığı altında küreselleşmenin bir dünya ahlakı arama noktasına getirdiğini ifade ederek kapsamlı bir deklarasyonu hazırlamışlardır. Doğru, iyi ve gerçeğin herkese ait olduğunu, küresel egemen güçlerin kontrol edilmesi gerektiğini, insanlığın geleceği için adaletin tesisini, dinin korunması gerektiğini vurgulamışlardır. Küresel bir düşüncenin açılımını ortaya koymuşlardır (Onat, H., 2020)

Küresel Düşünme Sistem, KDS, küresel zihniyetin tasavvuru ve inşasında önemli bir yer tutacaktır. İnsan, çevre, aile, toplum, devlet, siyaset, ekonomi, ilim, kültür, teknoloji, şehir, gibi her konunun, mekanın, sahanın yer aldığı bir düşünce sistemi üretilmeli, içselleştirilmelidir. Yeryüzünde yaşayan her kişi, topluluk bu sistemle bütünleşecektir. KDS adaleti, insafı, erdemi, birlikte yaşamayı, birlikte var olmayı sürdürebilir yöntemlerle tanımlayacaktır, önerecektir, her kişi, kesim kendini bulacaktır, katılım imkanı sağlanacaktır.

Ekonomide sadece karın değil, insani değerleri koruyan tercihlerin yapılacağı, insan ve çevrenin korunacağı, her üretimin, endüstrinin masaya yatırılacağı, gelir dağılımında adaleti sağlayacak projelerin geliştirileceği, siyasetin iyi, adil, doğru, faydalı yönetileceği, hırsın, sömürünün önleneceği, sosyal yapının korunarak geliştirileceği, kültürel değerlere özen gösterileceği her kesimin haklarının teminat altına alınacağı, iletişim araçlarının, ağların fayda üreteceği bir anlayış, düzen için KDS'nin her düzeyde işler hale gelmesi kaçınılmazdır.

3.3. Küreselleşmenin Sosyo-Kültürel Düşünce Yapısının Analizi ve Öneriler Bağlamında Temel Değerler ve Unsurlar

Küreselleşme sisteminin zihniyeti, sosyokültürel değerleri ve yapıyı değiştirerek, ekonomik ve siyasi egemenliği sürekli hale getirmek, insanlığı istediği mecraya çekmek ve dünyayı yönetmektir. Küreselleşme etkin araçlarıyla bir taraftan sevdirecek, kolaylaştırarak, geliştirerek, diğer taraftan sömürerek, çiğneyerek, korku salarak, endişe vererek hızla ilerlemektedir. Sosyokültürel değerlerin korunması, yapının sağlamlaştırılmasıyla yeryüzünün dengesi sağlanır, insanlık huzur ve afiyet içerisinde bir arada yaşamayı güven içinde sürdürebilir. İletişim teknolojisi bu amaçla kullanıldığında insanlık için büyük faydalar sağlayacaktır. Küreselleşme sürecini faydalı ve olumlu sürece çekmek için sevk etmek gerekmektedir.

Bu süreçte yapılması gerekenler için, Küreselleşmenin Sosyokültürel Düşünce Yapısının Analiz ve Öneriler bağlamında Temel Değerler ve Unsurlar aşağıdaki sıralama içerisinde, tarihi örnekler verilerek ifade edilecektir.

- Temel Toplumsal Değerler
- Küreselleşme ve Bir Arada Yaşama
- Küreselleşme Sürecinde Göçmenlerin Bir Arada Yaşama Kültürüne Katkıları
- Küreselleşmiş Bir Medeniyet Örneği: Maveraünnehirde İslam Medeniyeti
- Küresel Dünyada Farklılıkların Yönetimi ve Kültürel / İrfani Zeka
- İrfanla İmar Edilen İki Küresel Şehir Örneği: Buhara ve Konya
- Küresel Haklar ve Ödevler Düzenlemesi
- İnsaf Toplumu İnşası ile Küresel Toplum, aşağıda anlatılmaktadır.

Sonraki bölümde ise Türkiye'nin Küresel Birikimi ve Sorumluluğu ile ülke bazında yapılması gerekenler ifade edilecektir.

Küreselleşme süreci sosyal ve kültürel yapıyı, değerleri değiştirmeye odaklanmıştır. Temel Toplumsal Değerler ve korunması detaylıca anlatılmıştır. Küreselleşme bir arada yaşamayı genişletmiştir. Bir Arada Yaşamının küreselleşme sürecinde durumu gerçeklerle, ilkelerle, misallerle anlatılmıştır Temel değerleri koruyarak, bir arada yaşayan unsurlarla birlikte kurulan, gelişen Maveraünnehir İslam Medeniyeti küreselleşme için örnek bir dönemi addedilmiştir. Bir arada yaşama, çok kültürlülük

bağlamında Farklılıkların Kültürel Zeka ile Yönetimi ayrıntılarıyla ifade edilmiştir. Şehir toplumun sosyal ve kültürel merkezi ve havzasıdır. Küreselleşme sürecine çok önemli bir örnek olarak irfanla/ kültürel zeka ile imar edilmiş, küreselleşen bir medeniyetin merkez şehirleri Buhara ve Konya küresel şehirler olarak ele alınmıştır. İslam şehirlerin çevresini, kültürünü değiştirmiş, refahını artırmıştır (Serdar, 2016: 10). İslam şehirleri İstanbul, İsfahan, Bağdat, Semerkant, Kurtuba, Bosna mescit, sebil, medrese ve diğer kurumlarıyla hayratın, hasenatın, hakikatin, medeniyetin simgesidir (Koç, T, 2013: 287). Çevrenin, ekolojinin küreselleşme sürecinde uğradığı ve yaşadığı tahribatlara Hak ve Ödevler Düzenlemesi ile yaklaşmıştır. Sonuçta, Küresel Toplum küçülen dünyada kurulmaktadır. Bu toplumun sevgi, merhamet, hak, adalet, vicdanı da ihtiva eden İnsaf Toplumu olması vurgulanmıştır.

Önceki bölümlerde bahsedildiği üzere insan, aile, toplum, şehir, çevre, hayvanlar, bitkiler, hava, su, toprak hepsi değerlidir. İnsanın canı, akli, malı, nesli, inancı kutsaldır. Sosyal ve kültürel hayatı, değerleri kıymetlidir. Türkiye'nin mazisinde bu değerlerle devletler, medeniyetler kurulmuştur. İnsanlar bir arada yaşamış, farklılıkları irfan ile yönetmişlerdir. Hak, adalet, insaf, merhamet, sevgi ile toplumlar kurulmuştur. Haklar ve ödevlere riayet edilmiştir. Yeni dünya, küresel toplum ancak böyle huzurlu, mutlu ve güzel olabilir.

Türkiye küreselleşme sürecinin mahsurlarından kaçınarak, zararlarından korunarak, yararlı taraflarını geliştirerek gerek kendi insanı ve gerekse diğer toplumlar için tarihi, maddi, manevi ve insani hizmetler edebilir, bu bir görevdir, aynı zamanda sorumlulukların, yükümlülüklerin yerine getirilmesidir (Coşan, 2012: 122).

3.3.1. Temel Toplumsal Değerler ve Küreselleşme

Küreselleşmenin yıkıcı tesirlerine karşı en önemli sığınak sosyokültürel değerlerin ve yapının korunmasıdır. İnsanı, toplumu ve dünyayı ayakta tutan değerlerdir. Bu değerler zarar görür, tabiatı değişirse insanlık felakete, yeryüzü fesada uğrar. Küreselleşme sürecinde bu değerlerin hepsi yıpranmakta, tahrip edilmektedir.

Can, akıl, mal, nesil ve din semavi dinlerde, Musevilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlıkla beraber kadim diğer dinler ve inançlarda, köklü devletlerin ve medeniyetlerin hukukunda temel toplumsal değerlerdir. Can, mal, akıl, nesil, din İslam'ın koruduğu

temel toplumsal değerlerdir (Keleş, 2017: 7). Temel toplumsal değerler bazı alimler ve düşünürler tarafından sayıca tartışılmıştır. Adalet, erdem, ahlak, hukuk gibi temel değerler vardır. İyilik, doğruluk, güzellik, eşitlik, merhamet, sadakat, liyakat, ehliyet, diğerkâm olmak gibi birçok ahlak ve davranış ise insanlığın ortak, öz değerleridir, erdemleridir.

İlk olarak İmam-ı Gazali tarafından öne sürülen, insanın, toplumun korunmasında, sağlığı ve devamında en önemli faydayı sağlayan bu beş temel esas, (Boynukalın, 2003: 423) evrensel değerlerdir. Bu değerlere İslam'da Zarurat-ı Hamse, denir (Keleş, 2017: 7). İslam dinine göre yeryüzü insana emanettir. İnsan da Allah'ın halifesidir. Dünyada ahlaki nizamı tesis etmekle mükelleftir. İnsanlığın huzuru, toplumların ve yeryüzünün imarı, salahı için bu değerler, kurallar zorunludur, önemlidir. Dünyanın ve insanın yaratılışı hikmete mebnidir. Yaratışın, hikmetin ve gayenin gereğince bu dünyayı kullanacak, yönetecek ve yürütecek olan insana sorumluluklar ve ödevler yüklenmiştir.

Küreselleşme sürecinde sadece insan değil, evrene karşı sorumluluklar da dikkate alınmalıdır. Erdemli toplumlar bütün alemi, varlığı dikkate alır. Erdemli toplum üzerine tarihin sahifelerinde çok önemli örnekler vardır. İslam öncesi Mekke'de Hılful Fudul (Erdemliler İttifakı) çok önemlidir (Dülber, 2017: 351). Mekke'de cahiliye döneminde Kabe'ye gelen insanların can, mal, ırz güvenliği ortadan kalmış, hırsızlık, gasp, zulüm, tecavüz artmaya başlamıştı. Bunun üzerine Mekke'nin ileri gelenleri Erdemliler İttifakı olarak bir heyet kurdular. Hz. Muhammed (S. A. V.) Hazretlerine henüz Peygamberlik tebliğ edilmemişti. Bu heyet, zulüm, istismar ve tecavüzleri önledi, güvenliği sağladı. Zulüm ve istismar önlendi, değerler korundu. Aynı toplumda daha sonra hak din İslam tebliğ edildi. Dolayısıyla büyük kötülükler giderilmeden iyiliklerin ihdası zordur. Yeryüzünde temel toplumsal değerlerin korunması ve güvenliği sağlanmadan huzurun temini mümkün değildir.

Toplumun yapıtaşı, temeli olan bu değerler asırlarca korunmuştur. Savaş, göç, çatışma, kavga, soykırıma rağmen toplumlar müşterek insani değerler her toplumda muhafaza edilmiştir. Değerlerin bazı devirlerde zayıflamış, tahrip edilmiş olması istisna teşkil etmiştir. Çok uluslu şirketler, ekonomi ve teknoloji gücünü kullanarak iletişim araçlarının desteğiyle toplumun temel değerlerini geri plana bırakmışlardır.

İnsanoğlu Yaratıcının eseridir. İlk insandan bugüne kadar renk, cins, ırk, coğrafya farkıyla beraber insanoğlu ilk günkü gibi yaratılmıştır. Hayat insana verilen “can” la devam eder. Can vücut, akıl, ruh, çevre sağlığıyla hayatı idrak eder. İnsan kelimesi Arapçadır ü-n-s kelimesine dayanır. “Ünsiyet” demektir. İnsanın en kıymetli varlığı aklı ve özgürlüğüdür. Akıl, en kıymetli varlıktır (Emiroğlu, 1998: 70). İnsan ünsiyeti, kaynaşmayı, yakınlaşmayı akılla yerine getirir, yönetimi akılla sağlar.

Hayat, beslenme, örtünme, barınmayı gerektirir. İhtiyaçlar varlığı, malı gerektirir. Mal kişinin asli ihtiyaçlarından, varlıklarındandır. İnsan ihtiyaçları için çabalar, üretir, satar, kazanır. Mal dünyadan kazanılır ve Yaratıcı yeryüzünü insanlara ihtiyaçlarının gidermeleri için sunmuştur. Hayvanlara, bitkilere, toprağa, suya, yerin altında ve üstünde olan her şeye insan gücü nispetinde ulaşır ve değerlendirir, kazanır, ihtiyaçlarını temin eder.

Hayatın devam etmesi, ihtiyaçlarını karşılaması için insan canını, malını ve aklını kullanarak insanlarla iş birliği yapar. İnsan başkalarıyla birlikte, iş birliği halinde hayatını sürdürebilir. Yaşam ortak akılla, paylaşmakla sürdürülebilir. Akıl, kendisine yüklenen misyonu ve kendisini Yaratan’ı tefekkür eder, faniliği hatırlar, iradesini iyi kullanır. İnsan sayısının artması, neslin çoğalması ve aile kurumunun varlığı, korunması gerekir. Aksi halde dünyada yaşam devam etmez. İnsanlığın devamı için aile zaruridir, aile toplumun yapıtaşdır. Bunun için de ırzı/namusu kutsaldır. Nesillerin temiz ve asil sürdürülmesi gerekir.

Yaratıcı, insanı düşünce / tefekkür haznesi ve kabiliyeti ile yaratmıştır. Akla bu işlev yüklenmiştir. Fıtrat olarak insan aklıyla düşünür, muhakeme eder, araştırır, “inanç” onun vazgeçilmez bir değeridir.

Dünya uğraşı, imtihan yeridir. Tefekkürle, sorularla yaradılışın ve misyonun “hikmet” ini arar. “İnanç” ve “din” insanın temel değerlerindedir. Ragıp El Isfahani’ye göre fitrat, Allah’ın insana yerleştirdiği bilme yeteneği (marifetullah)’dir (Düzgün, 2016: 323). İnanma insan özgüdür, yaratılışa mebnidir.

Küreselleşme süreci bu değerlere, erdem ve ilkelere zarar vermiştir. Hasarlar toplumsal düzenleri bozmaktadır, yıkmaktadır. İnsanlığın geleceğini tehlikeye atmaktadır. Sosyokültürel yapının temeli, gücü olan temel değerlerin küreselleşme sürecinde esas

alınması insanlık tarafından da geniş bir kabul görecektir. Beş temel değeri, can, akıl, inanç, nesil, malı gözden geçirmek gerekir.

CAN: İnsana can verilmiştir. Yaşam, canla devam eder, can nefesten ayrılınca hayat sona erer. İnsana Yaradan tarafından verilen can kutsaldır (Önder - Bulut, 2013: 16). İnsan mahlukatın en şerefli sidir. Yeryüzünün emaneti verilen, sorumluluk ve ödevleri olan canını tecavüzden, tehlikelerden koruması gerekir. Canın sağlığı korunmalıdır. İnsan canına özenle bakmalı, başkalarının tecavüzlerinden de korunmalıdır. İnsan yaralanabilir, öldürülebilir, canına kast edilmiş olur. Sağlığa zararlı maddeler, ilaçlar, çevre kirliliği ile sağlığın tehlikeye girmesi de cana, hayata tecavüz sayılır.

Çevreye toprağa, havaya, suya zararlı üretimler, teknoloji, tarımsal faaliyetler insanların canına zarar vermektedir. Medyanın strese, çıkmaza, bunalıma götüren yayınları da insanın iç alemine ruh dünyasına, canına zarar vermektedir. İnsanın cismani, ruhani ve çevre varlığı bir bütündür, “can”dır.

Küreselleşme süreci insanların canına yönelik olarak olumlu katkıları sağladığı gibi, olumsuz etkileri de barındırmaktadır. Dünyanın bazı bölgelerinden gelişmiş imkanlarla insan ömrü uzamakta, hastalıklar tedavi edilmektedir. Ama diğer bölgelerde hastalıklar, salgınlar, ölümler seyretmektedir. Bir tarafta huzur asayiş yerinde iken, diğer tarafta çocuklar bomba sesleriyle yaşamaktadır. İstila, işgal ve savaşlarla aileler dağılmaktadır, mülteciler denizlerde yaşam savaşı vermektedir. En ağır ve ilkel şartlarda yaşam mücadelesi verenlerin yanında, haftalık çalışma saatleri ve şartları ileri düzeye ulaşmış, iş güvenliği sağlanmış, sosyal-ekonomik güvenlikleri ileri derecede sağlanmış toplumlar aynı dünyada yaşamaktadır.

Dünyanın bazı ülkelerinde, şehirlerde veya topluluklarda can güvenliği vardır. Sağlık, eğitim, ekonomik şartları yeterlidir. Ülke gelişmiştir, çevre yönüyle de yaşanılabilir şehirler kurulmuştur. Hukuk düzeni adil, sağlam ve işler haldedir. İnsana, çevreye zararlı ürünler imal ve ithal edilmez, satılmaz, kullanılmaz. Yaşam şartları toplumun genel taleplerini karşılayacak şekilde bir denge sağlanmıştır. Bu terakki küreselleşme sürecinin başarısıdır.

Bazı ülkelerde ise savaş, terör, anarşi, işgal, istila nedeniyle can emniyeti yoktur. Sağlıklı barınma, beslenme imkanlarından insanlar mahrumdur. Ekonomi zayıftır,

eğitim, ulaşım ve genel altyapı Şartları yetersizdir. Beden, ruh ve evre açısından insanlar sorunludur. Hatta aynı ülkelerde hayat Şartları çok iyi olan, korunan, beslenen, sağlık ve eğitim ihtiyaçların en iyi Şekilde gideren, bakımlı yerlerde ikamet eden zengin ve varlıklı bir kesimde bulunmaktadır. Onların beden, ruh ve evre sağlığı ise yerindedir.

Sağlık, evre, gıda ve konut imkanları elverişli değilse, toprağın, havanın, suyun bozulmasıyla can / beden sağlığı tehlikededir. Sanayide, tarımda bedene ve çevreye zararlı imalat yapıldığında can/ beden emniyeti zarar görür. Hukuk sistemi zayıfsa can güvenliği tehlike altındadır.

İlaçtan, enerjiye, silahtan teknolojiye, turizmden tarıma birtakım yatırımlarda sadece kar dŐnlr ve toplum sağlığı geri bırakılırsa, kar amaçlı yatırım, faaliyetler bazen diğer ülkeye daha çok zarar verir ve insanlar mağdur olurlar. Daha çok tüketim, daha çok üretim çevreye, cana zarar vermektedir.

İleri lkeler güçlü hukuk düzenleri ile kendi ilerinde can güvenliğini temin etmektedirler. Ancak o ülkelere ait ulus aşırı Şirketleri dünyanın başka bölgelerinde bulunan tesislerinde çevreye, insan ve sağlığına, zarar veren imalat ve faaliyetler yapmaktadırlar.

Sonuçta dünyanın bazı ülkelerinde can kıymetli, diğerlerinde ucuz veya değersizdir. Can/ beden, can/ruh, can/ evre sağlığı birlikte anlam ifade eder. Gelişmiş ülkelerde can/beden, can/ evre sağlığı yerinde olmakla beraber, can / ruh sağlığı çok yerinde değildir. Varlık, refah içerisinde sorunlarla, dertlerle yaşayan, mutsuz, huzursuz insanlar, uyuşturucu bağımlılığına kapılmıŐ, intiharlara, yönelen, yalnız yaşayan birçok insan vardır. Babası veya annesiz çocuklar, boşanan çiftler sürekli artmaktadır. Küreselleşme varlıkla mutluluğu sağlayamamaktadır. Can sadece beden değildir. Bu tablo küreselleşmenin gerçek yüzüdür. Varlık tek başına can korumamaktadır.

AKIL: Akıl, bağlamak, tutmak, engellemek (Emiroğlu, 1998:69) gibi manaları havidir. Felsefe ve mantık ilimlerinde “varlığın hakikatini idrak eden, maddî olmayan, fakat maddeye tesir eden basit bir cevher, insanı her çeşit faaliyetinde doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ve güzeli çirkinden ayıran bir göçü” olarak akıl, ahlk, siyas, estetik değerleri belirlemede en mühim işlevi haizdir (Bolay, 1989: 238). İnsan farklıdır, diğer

mahlukattan onu ayıran, temyiz kudretini sağlayan akıldır (Emiroğlu, 1998: 69). Akıl ile insan iyiyi kötüden, güzeli çirkinden, doğru yanlıştan ayırt eder. Akıl insanın kılavuzudur. Aklın bilgiyi elde ettiği kaynaklar mühimdir. Akılla insan dünyasını iyi veya kötü yaşayabilir. Allah'ın bahşettiği akılla insan düşünür, inceler, araştırır, mevcudatı fark eder. Çevreyi, dünyayı tanır, görünen ve görünmeyenleri bilir, âlemlere ait bilgilerini tefekkürle, akılla geliştirir. Akıl çok büyük ve en mühim zenginliktir. Akıllı kişi her türlü zenginlikleri elde edebilir. Akıl ise selim akıl olmalıdır. Her akıl, ak-ı selim değildir (Coşan, 1997). İnsanlığı felakete sürükleyenler de akıllıdır. İntihar eden, bağımlı olan, dijital oyunlarla çocukların zihin ve hayatlarını berbat edenler de çok akıllıdır. Uyuşturuocu ticareti yapanlar, savaşıanlar, çeteler, mafyalar da akıllıdır. Bu nedenle akıl akı-ı selim olmak zorundadır. Akıl insanın hürriyetinin de muhafızıdır. Akıl insanın mesuliyetlerini ve yükümlüklerini taşır. Akıl dışarıdan gelen etkilere açıktır. Hayal, haz, zevk, keyif, kaygı, şüphe, şehvet akı teslim alabilir (Emiroğlu, 1998: 72). Allah'ın emaneti verdiği, halifesi olan insan bu şuurla ve sorumlulukla kendisine yüklenen misyonu selim bir akılla yerine getirilebilir.

İnsanlar iletişim teknolojisi ve araçlarıyla yaygın ve hızlı haberleşme, bilgi edinme imkanına sahiptirler. Kurumlar, kişiler arasında mesaj gönderme, alma yolları etkin şekilde çalışmaktadır. Dünyanın bugünkü siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel düzeninde kullanılan iletişim vasıtaları aklın en önemli kaynaklarıdır. Herkesin elinde cep telefonu kapsamlı bir bilgiye erişim, etkileşim ve bağımlılık söz konusudur. İnsanlar en yakınlarına bile uzaklaşmışır, uzaklaştırılmışır. İletişim kanallarıyla gelen bilgiler doğru, sağlam da olsa algı, telkin ve zihniyet inşası sakattır, sorunludur. İnsanlar etki altındadırlar. İnsan, özgür değil adeta köle, serbest, değil bağımlıdır. Sosyal medya araçları insanların duygu ve düşüncelerini etkilemekte, dönüştürmektedir (Bozkurt, 2019: 19).

Karmaşık ve karışık duygular, düşünceler, inançlar, yaşam tarzları renkli, özendirici ve zengin içeriklerle sunulduğunda insanlar kamil anlamda akıllarını kullanamamaktadırlar. Akıllar tutkuları, hırsları, hazları özendiren odakların yön göstermesine endeksli hale gelmişlerdir. Akıl, küresel kaynakların ürettiği yaşam tarzı, değerler, bilgi, muhakeme, analiz, algı, muhakeme yöntemleriyle biçimlendirilmektedir. İç dünyalar, arzular, hayaller, telakkiler, kabuller, tercihler, yaşam tarzları değiştirilmiş,

kuşatma altında ve değişim içindedir. Akıl, teslim alınmıştır. Aklın kaynakları olan geleneksel ve doğru unsurlar insanın çevresinden uzaklaştırılmıştır, zayıflatılmıştır. Aile, arkadaş, hoca, itibar edilen şahsiyetler, değerler, kaynak eserler, inanç, düşünce, dinin önemi ve değeri insanlar nezdinde zayıflamış, ihtiyaç azaltılmıştır. İnternet ve sosyal medya yoluyla alınan, işlenmiş ve işlenmemiş bilgiler öne geçmektedir. Küreselleşme süreci insanlara; siz düşünmeyin, ben düşündüm, planladım, ürettim, çizdim, patım, yazdım... Siz şunları yapın, teslim olun, diyor. Bu akılı bağlamak, demektir.

İNANÇ: İnsanın fitraten Yaratan'ı arar, düşünmeye, araştırmaya, bulmaya ve inanmaya eğilimlidir. Bu bakımdan inanç özgürlüğünün korunması gerekir (Görmez, 2017: 315). Peygamberlerden, insanlara Allah'ın mesajları gelmiştir. İnanma /din tefekkürledir, tefekkür özgürlüktedir ve insan özgürdür. İslam'da dört konu önemlidir: Fıtrat, inanç, tearuf (tanışma, bilişme), adalet. İnsanlar fitratları gereği Yaradan'ı arar, düşünür, sorgular. Birbiriyle tanışırlar, bilişir, münasebet kurar, birlikte yaşarlar. Bu süreçte adalet temel ilkedir. İnançlara zorlamayan, adaletle muamele eden, karşılıklı tanışıp, konuşan ve fitratına (yaradılışına) uygun yaşayan bir düzende bulunmak insanlar için gereklidir, zorunludur (Görmez, 2017: 316). Yaradılışın gereği ve hikmeti budur.

Batı'da, aydınlanmadan başlayarak (Babacan 2016: 24) modernizme, post modernizme, küreselleşme süreçlerine doğru inanç dünyası ve din etkisizleştirilmiştir. Aynı tarihi süreçte Müslümanlar büyük siyasi, ekonomik, güçlerini kaybetmiş, sosyal ve kültürel yönden zayıflamışlardır. Yıkım, bozgun, işgal, istila, isyanlar arasında toplumun temel dayanağı olan iman ve din güç kaybetmiştir. Çin komünizme geçmiş ve ateizmle yaşamış, Hindistan ise sayısız yerel dinle harmanlanmış, başka ülkelerde ise din dışı akımların egemenliği kök salmıştır. SSCB'nin egemen olduğu yerlerde din tamamen yasaklanmıştır. İnsanlar iki kutuplu dönemde dinden soğumuşlar ve uzaklaşmışlardır. Küreselleşme insanın ruh dünyasını başka mecalara taşımıştır. Kapitalizm ve sosyalizm maddi değerleri öne çıkarmış, medya ve internetin sağladığı içerikler insanları Yaradan'a değil, nefesine, zevklerine, şehvetlerine bağlamıştır. Tüketmeye odaklı, keyif ve haz yüklenmiş bir toplum ortaya çıkmıştır. Kendini düşünen, bireyci, bencil toplum bina edilmiştir. Başkaları değil, bireyin kendisi daima önde olmuştur. Halbuki dinlerde insanlara diğerkamlık önerilmektedir (Özcan, 2018: 286). Başkasını düşünmek

toplumsal hayatın çimentosudur. Küreselleşme sürecinde dünyevi, seküler yaşam cazip hale getirilmiş, para öne alınmıştır. Makam elde etmek, kariyer kazanmak, mal varlığını, refahı artırmak özendirilmiştir. Dinde kazanımların helal, meşru, hakkaniyete, adalete uygun olması esastır. Fedakarlık, cömertlik, hayri davranışlar teşvik edilir. İhtiraslar frenlenir, arzular dengelenir. Dini inanç ve değerler sorumlulukları, ödevleri, aidiyeti, emaneti hatırlatır. Küreselleşmenin dayattığı değerlerle, bu değerler uyuşmamaktadır. Din, Allah'tan başkasına kulluğa, bağımlılığa izin vermez. Küresel sistem bağımlılıkların yönünü değiştirerek, yeryüzünde, fesada, kavgaya, kapışmaya sebep olmakta, insanlığın geleceğini tehlikeye atmaktadır. İnananlar için uhrevi inanç, hesap vermeyi, dünyanın faniliğini, dengeyi, adaleti, insafi, erdemi, paylaşmayı hatırlatır. Küreselleşme bu zihniyeti tahrip etmiştir. Uhrevi inançlara sahip insanlar dengeli olurlar. Dünyanın geçiciliğine, hesap verileceğine inandıkları için aşırı hırs, kavga, mücadeleden uzak dururlar. Kendilerine uhrevi ve ebedi hayatta fayda verecek iş ve amellerle uğraşırlar. Bu yüzden ki inanç sahibi kişiler karşılıksız bağışlarda bulunarak mülklerini bağışlamışlar, eğitim, sağlık ve bayındırlık hizmetleri gibi kamu hizmetleri vakıflar kanalıyla yapılmıştır. Din sorumluluk duygusunu veren en önemli unsurdur. Küreselleşme tüketim kültürüne yönelik, hazcı, muhakeme ve murakabeden uzak bir yaşam tarzını dikte ederek inancı ve dini hayatın dışına çıkarmaya çalışmaktadır.

NESİL: İnsanlığın devamı, dünya hayatının sürmesi nesillerin çoğalması ve korunması iledir. İnsan sayısının doğal bir dengesi vardır. Aile, belirli sayıda çocuklarla hayatı sürdürür, toplum hayatı çocuk, genç, yaşlı, kadın ve erkek oranı ile canlılığını koruyacaktır. Neslin korunması için değerlere ve kurallara bağlı kalmak gerekir. Çocuklar gayri meşru değil, sahih bir neseple doğmalıdır. Nesiller zinadan uzak, eğitilmiş, nitelikli yetiştirilmelidir. Zina toplumsal ateştir, meşru olmayan cinsel münasebettir (Esen, H., 2013: 440). Küreselleşme sürecinde nikahsız birliktelikler artmıştır. Medya, TV, internet yoluyla yaygınlaşan, sıradan hale gelen eş cinsellik ve başka sapkın eğilimler ilahi dinlerde yasaktır, zinanın daha ağırdır. Kadim dinlerde ve geçmiş hukuki yapılarda zina yasaklanmış, ağır cezalar yüklenmiştir. Neslin devamı ancak aile hayatının varlığı ve sıhhati iledir. Neslin devam sadece biyolojik olmaz. İnsan şerefli doğmalıdır, leke ve şaibe olmamalıdır. Bunun için aile hayatı çok önemlidir (Bulut, 2015: 68). Yeni nesillerin kişiliğini kazanıp geliştirmesi, ruhi ve bedeni korunması zaruridir. Aile toplumun temel yapısı ve merkezi konumundadır.

Ailenin maddi ve manevi mevcudiyeti birlikte ehemmiyet arz eder. Ünsiyet, muhabbet, birlikte yaşama kültürü, paylaşma, sosyalleşme, eğitim, ailede başlar. Aidiyet duygusu, sadakat ilkesi ailede başlar ve tekamül eder. Hak ve sorumluluk, çalışma, kazanma şuuru aile de öğretilir, kazanılır. Ailede huzur, sekine, esenlik, güzel ahlak, mutluluk varsa, nesiller de gelişir, başarılı, kaliteli insanlar yetişir. Aile toplumun, ülkenin ve insanlığın yapı taşıdır, temelidir. Aile kaliteli olursa topluma nitelikli insanlar sunar ve toplumda da aile ile şekillenir, millet, ülke ve insanlık da kazanır (Berki, 1982: 2).

Küreselleşme evlilik ve aile kurumunu temelinden sarsmaktadır. Evlenme yaşı ilerlemekte, yalnız yaşama, boşanma artmakta, çocuk yapma azalmakta, geçimsizlikler çoğalmakta, eşler arasında, ebeveynler ile çocuklar arasında muhabbetler yitirilmektedir. Medya, sosyal medya ayrılıkları, huzursuzlukları reklam etmekte, gündeme taşımaktadır. Evlenme oranı oldukça düşük ülkelerin nüfuslarının yaşlandığı görülmektedir. Avrupa ülkelerinin bazılarında çocuk sahibi olmayan ailelerin daha fazla vergi ödemeleri için vergi miktarları artırılmaktadır (Süleymanov, 2018: 21). Aile birliğinin zayıflaması veya dağılması, tek başına yaşama, boşanma, ayrılık, huzursuzluk, geçimsizlik gibi ciddi sorunlar toplumu, ülkeyi ve insanlığı zayıf hale getirmektedir. Sadece boşanma değil, yalnız yaşama oranları da giderek artmaktadır. TÜİK 'in yapmış olduğu istatistiklere göre çarpıcı bir sonuç vardır. Türkiye gibi muhafazakar, gelenekleri, evlilik bağlılığı kuvvetli bir ülkede altı kişiden birisi yalnız yaşamaktadır (Göka, 21 Nisan 2019).

Kitle iletişim araçlarının programları, oyunlar, filmler, sosyal medya insanları doğal yaşam tarzlarından soğutmakta, güçlü aile yapıları, aile içi ilişkiler sarsılmaktadır (Hablemitoğlu, 2009: 343). Aile fertlerinin davranışları değişmektedir. Sapık eğilimler, istismarlar, çarpık evlilikler, insanlık tarihinin her devrinde, toplumlarda ve dinlerde yasaklanmış fiiller meşru hale getirilmiştir. Küreselleşme sürecinde iletişim araçları filmler, oyunlar, sosyal medya içerikleri, videolar nesilleri ifsat eden yaşam tarzlarını propaganda etmekte, öne çıkarmakta, anormal olanları normal göstermektedir. Dünyanın önemli liderleri nikahsız yaşamaktan çekinmemektedir. Meşhur insanlar çarpık hallerini ifşa etmeleri olağan karşılanmaktadır. Böylece toplumsal ahlak düzeni de değişmekte, temel dinamikler zarar görmektedir.

Bilim adamlarına göre (Düzgün, 2016: 323) insan fitratı kötülüğe değil, iyiliğe meyillidir. Fitrat o şekilde yaratılmıştır. Bu nedenle insana iyi, güzel münasebetler, davranışlar telkin edilirse karşılık bulacaktır. Yaradılış gerçeğine tezat teşkil eden gayri meşru ilişkiler, eğilimleri telkin etmek, onları özendirmek nesilleri bozacak, insanlığı felakete götürecektir. İnsan çiftleşmeye, kadın erkek bir arada yaşamaya eğilimlidir. Yalnız yaşama toplumların geleceği için ciddi bir sorun olmaktadır (Bozkurt, V., 2019). Evrende her şey çift yaratılmıştır. Kadın ve erkek birlikte meşru bir aile olacaktır, nesiller sağlıklı ve iffetli devam edecektir. Küreselleşen kötü ve çirkin eğilimler aile yapısını toplumu zehirlemektedir. Aile kurumunun saflığını muhafaza etmesi, neslin sağlığının, şerefının ve insanlığın de teminatıdır.

MAL: İnsan barınma, beslenme, korunma ihtiyacı içerisindedir. Yaratılışından beri yaşamın sürmesi bu ihtiyaçların karşılanmasını gerektirir. İnsan, yiyecek, giyecek, kalacak yer temin edecektir. Çalışacak, çaba gösterecek, uğraşacak, kafa yoracak, alet edevat sahibi olacaktır. Meşru kazandıklarının mülkiyetini elde edecektir. İnsanlarla iş birliği, alışveriş halinde ve toplum içerisinde hayatını sürdürecektir. Malın korunması esastır, mülkiyet korunur, kutsaldır. Hak edilerek alınır, hak edilmeden alınmaz. İnsana yeryüzü hasredilmiştir. İnsanoğlu Allah'ın verdiği tabiatla, yer altı ve yer üstü kaynaklarını bilgisi, emeği, düşüncesiyle, gayret göstererek, ticaretle tarımla, hizmetle, teknoloji ile değerlendirir, kazancını artırır, mal mülk sahibi olur. Parası, varlıkları birikir. Asli ihtiyaçlar, ailenin geçimi, toplumun düzeni, devletin işleyişi ve devamı bu kazançlarla devam eder. Emekler kazanca, paraya, mala, mülke, vergiye dönüşür. Malın kazanılmasında, tasarrufundan, korunmasında meşruiyet gereklidir. Zorla, zorbalıkla, haksızlıkla elde edilen kazançlar, mala, varlığa tecavüzler, insanlığın en önemli değerlerinden birinin çiğnenmesidir.

Yeryüzü sadece insanlara değil, tüm canlılara verilmiştir. Mal ekonomik alandadır. Hayat, para, mal ve varlıkla kaimdir. Kazanımlar meşruiyetle elde edilirse, dünya huzur ve salah içindedir, aksi halde fesat hakim olur. Malın kaynağı da sarfi da helal/ meşru olmalıdır. Küreselleşme sürecinde mal ve varlık elde etmenin yöntemleri, şekilleri değişmiştir. Sermaye, finans piyasaları, borsalar kurulmuştur. Üretim teknikleri, ticaret, ekonomi, sanayi, teknoloji, tarım, hizmet sektörü, alışveriş şekilleri değişmiştir. Küresel şirketler yeryüzünün kaynaklarını ele geçirmiş, kontrol etmekte, istediği engeller ve

manipülasyonlarla malları, varlıkları, paraları azaltıp, çoğaltabilmektedirler. Ekonomik işgalin, istilanın, sömürünün yöntemleri de yenilenmiş ve küreselleşmiştir. Küreselleşme sürecini arka planında yer alan çok uluslu şirketler ekonominin bütün hatlarını ellerinde tutmaktadırlar. Tekeldirler, haksız rekabet vardır. Malların, varlıkların, kaynakların, paraların emniyeti görecelidir. Mal güvenliği bazı yerlerde hukuken korunsada manipülasyona açıktır. Küresel bağlamda malların, varlıkların değerleri bir anda değer kazanıp kaybetmektedir. Siyasi ve ekonomik kararlar, suni krizler, beyanlarla, ambargolarla değerler zayıfların aleyhine değişmektedir. Devletlerin, şirketlerin, işletmelerin, kişilerin malları, birikimleri, emekleri küresel operasyonlarla zarar görebilmektedir.

Küresel düzenin ekonomik ve mali kararlarında dünyanın büyük çoğunluğunun değil, sermaye çoğunluğunun sözü geçmektedir. Mal/varlık korunmadan uzaktır, garantide değildir.

Çalışanlar emeğinin değerini bulamamaktadır. Bir taraftan zenginler listesi ve rakamlar kabarırken, diğer taraftan asli ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan milyarlarca insanın sayıları artmaktadır. Küreselleşmenin egemen güçleri varlık üzerinde acımasız sömürü düzeni kurmuşlardır.

Milli geliri yüksek gelişmiş ülkelerde milyonlarca evsiz insan sokaklardadır. Sağlık, eğitim gibi temel toplumsal ihtiyaçlarda fırsat eşitsizliği vardır. Küreselleşmenin modern neoliberal kapitalist, kolonyalist hegemonyası ile yeryüzünün mal / varlığı sömürülmektedir. Mali haklar çiğnenmektedir. Kazanma hırsı ile kazancın doğal havzası hava, su, toprak kirlenmekte, hor kullanılmakta, çevre felaketleri ile gelecek kuşakların hayatları tehlikeye atılmaktadır. “İnsanların bizzat kendilerinin kazandıkları (günahlar ve cehaletleri) yüzünden, karada ve denizde fesat (maddî manevî bozulmalar, afet ve felaketler) çıktı (çıkard) da). Bu ise yaptıklarının bir kısmını (n cezasını Allah’ın dünyada) onlara tattırması içindir. Olur ki onlar, (bu sayede kötü hallerinden) dönerler (Feyzü’l Furkan Tefsirli Kur'an-ı Kerim Meali, 2011: 30/41). Cüzdandaki paradan tabiata, insanlığın mali varlığı baskı, tehlike ve sömürü altındadır.

Can, mal, akıl, nesil, inanç, insanlığın her döneminde, savaş, katliam, göç, işgal, soykırım, istila, din, mezhep ve etnik çatışmalarına rağmen fetret dönemi olsa da genellikle korunmuştur. Birtakım felaketlerde, açlıktan, yokluktan, terörden, salgın

hastalıktan zarar gören toplumlarda, huzurun ve güvenliğin sağlanamadığı, ahlaki düzenin çöktüğü, hukuki düzenin olmadığı, çalışmadığı hallerde bu değerler de yıpranmıştır. Sulhün ve rahatlığın gelmesiyle değerler canlı kalmış, toplumun dengesi ve düzeni tekrar sağlanmıştır. Devletler, küçüklü, büyüklü idari yapılar, göçebe dahi olsa dini, askeri, idari unsurlar değerlere sahip çıkmışlardır. İslam Medeniyeti diğer medeniyetlerle iç içe yaşarken bu beş değeri ölçü almıştır. Bu değerlerde mutabık kalınan medeniyetlerle iş birliği ve bir arada yaşama başarıyla ve huzur içerisinde sağlanmıştır. Küreselleşme sürecinde yeryüzünün ıslahı ve barışı için bu temel değerlerin ayırım yapılmaksızın korunması gereklidir.

Küreselleşme sürecinde beş temel değer öne alınması çöküşü önleyecektir. Böylelikle insanlık asgari huzuru elde eder, ahlakta gelişir, erdemde yükselir. Yeryüzü fesattan kurtulur, ıslahı ve imarı mümkün olur. Değerleri koruyarak, sevgi, huzur, barış, merhamet, adalet, insaf, hakkaniyet dairesinde küresel bir toplum, medeniyet inşa edilebilir.

Fıtrat, adalet, inanç ve tearuf (tanışma, bilişme). insanlığın mevcudiyeti, yeryüzünün salahlığı ve huzuru gereklidir. Fıtrata uygun, adaletle, inançlara saygıyla, tanıyarak, tanışarak insanlık alemi bütünleşmelidir. Böylece insanlığın iş birliğiyle değerler korunabilir. Küresel toplumda muhtelif inanç mensuplarının ibadethanelerine dokunmadan, kutsallarına hakaret etmeden, inanç/din varlığının korunmasıyla insanlığın korunması sağlanacaktır (Ermemiş, 2018).

Küreselleşme süreci dünyayı bir bütün, küresel toplum haline getirdiğinden dolayı sorunlar da küreselleşmiştir. Bu bakımdan çözümlerin de küresel geliştirilmesi gerekmektedir. Fıtrat, yaratılışın icabıdır. Fıtrat iyiliğe temayül ettiği için küreselleşen değerler hak, adalet, insaf ekseninde olmalıdır. Bencilliğin yerine diğerkamalık olmalıdır ki, diğerkamalık bütün dinlerde vardır (Özcan, 2018: 303). Teşvik edilmiştir. Doğruluk, iyilik, güzel konuşmak, insan öldürmemek, büyüklenmemek, kul hakkından uzak durmak, zinadan kaçınmak ilahi dinlerde mevcuttur (Bulut, 2015: 79). Toplamların ıslahı istişareyle, sorumlulukla, yardımlaşmayla, kardeşlikle geliştirilmelidir; İslam'da bunlar mühimdir (Berki, 1982, 47). Küreselleşme sürecinde korunması gereken değerlerin yanında, yükselen küresel değerlerin de insanlığın gelişmesine katkı sağlayacak vasıfları taşıması gerekir. Zira, şahsiyetin oluşmasında değerler çok önemli

yer tutar (Kara, 2012: 2). Nefsin, mizacın, karakterin, fitratın, (istidat, kabiliyet, yaratılış), ailenin, çevrenin, ahlakın, iradenin, aklın, arzuların, heveslerin, hevanın kişilik gelişiminde dikkatle ele alınması lazımdır. Kişinin iyi veya kötü gelişmesi bu faktörlere bağlıdır. Küreselleşme sürecinde can, akıl, mal, nesil ve inancın korunması için insanın eğitilmesi, terbiye edilmesi gerekir (Kara, 2012: 3-5). İnsanlığın bu ilke ve değerlerle bezenmesi ile erdemli küresel insaf toplumunun inşası mümkündür. Küreselleşme sürecinde teknolojik araçların sağladığı etkileşimle birçok olumlu çalışma insanlar arasında gerçekleştirilebilir. İnsanlığın geleceği ile ilgili endişe, karamsarlık ve kötümserliği gidermek böylece mümkün olacaktır. Temel toplumsal değerlerin iş birliği ile korunması, ahlaki ve hukuki müşterek bir düzenin ortak akılla kurulması küreselleşen dünya için büyük bir ihtiyaçtır.

Toplumların sosyokültürel birikimleri insanlığın zenginliğidir, insanlığın birikimlerini gözardı etmemek gerekir (Babacan, 2016: 27). Bu yapıları yozlaştıran her türlü yayın ve içerik kurallara tabi olmalıdır. Özgürlük diyerek hürriyetleri, hak adına hakları çiğneyen, kısıtlayan, sınırlayan, küresel programlar, uygulamalar engellenmelidir.

Medya, TV, sosyal medya insanları robotlaştıran, esaret zincirlerine bağlayan, bağımlı hale getiren, akli, zihni ve kalbi melekeleri uyuşturan etkilerden uzak tutulmalıdır. Kişilikleri geliştiren, özgürlüğü koruyan, muhakemeyi güçlü tutan, insanlara ve değerlerine saygı duyan, duyguları olumlu yönlendiren, maneviyatları, iç dünyaları huzura sevk eden bir hale getirilmelidir. Dijital, sanal alem maceraperest, saldırgan, çıkara endekli düşünen, çalışan, bireyci, bencillikle yalnızlık içinde, hayal ötesi dünyaya odaklanmış, korku, kaygı yüklü içeriklerden, sadece para kazanmaya yönelik amaçlardan arındırılmalıdır.

Ülkelerin kaynakları, varlıkları, sermayesi kendilerinde kalmalı, devletler bağımsızlıklarını korumalıdır. Güçlü odakların emperyalist amaçlara mebni karar, işgal, istila, soykırım gibi insanlık suçlarının, faciaların, göçlerin önünü açan tutumları ve düşünceleri önlenmelidir.

Bu programın vazgeçilmezleri şunlar olmalıdır:

Siyaseten, ülkeler bağımsızdır. İnsanların hak ve hürriyetleri kutsaldır ve her insan için eşittir. Hiçbir şekilde tecavüz edilmemelidir, tecavüzlere fırsat verilmemelidir.

İktisaden, herhangi bir güç, çok uluslu şirket, devlet, kurum veya kuruluş bir diğer ülkenin varlığını zaafa uğratacak, insanları yoksullaştıracak, emperyalist/ sömürü amaçlı icraat yapamamalıdır.

Sosyal olarak, insanları, toplumları güçsüz kılan, değiştirerek zayıflatan çeşitli stratejiler, programlar sonlandırılmalıdır.

Kültürel olarak ise dini, milli, manevi yapılar, değerler baskı altında olmamalıdır. İnanç özgürlüğü korunmalıdır.

İnsanın en kıymetli varlığı akıl, özgür. selim bir akıl olmalıdır. Yanlış, çirkin ve kötü telkinlerden uzak, dünyaya yarar sağlayacak faydalı davranış ve uygulamalar öğütlenmelidir. Akıl ve iradenin çalışır ve özgür olması gerekir, unutulmaya yüz tutarsa, kişi benliğinden uzaklaşır, yalnız fiziki alanda kalır, bundan kesinlikle kaçınılmalıdır (Düzgün, 2016: 335).

İnsan, fitraten iman etmeye meyyaldır, Yaratana kullukla yükümlüdür, dünyada O'nun halifesidir, emaneti üstlenmiştir. Dinin korunması en önemli değerdir. İslam alimleri bunu çok önemli saymışlardır. Ancak küresel olarak yeryüzünde farklı dinlerin olduğu gerçeği karşısında her dinin ve inancın başkasına zarar vermeyecek şekilde korunması önem kazanmaktadır. İslam'a göre "Dinde zorlama yoktur." Din insanın özgür iradesi ile inancını belirlemeyi sağlar, Din ve vicdan hürriyeti insan haklarının en önemlisidir (Ermemiş, 2018). Bu nedenle müslümanların diğer din mensuplarına göre küreselleşme sürecinde insanlığa açılımları, referansları itibariyle daha kapsamlı, nitelikli ve kolaydır. İnsanlara faydalı olmak gerekir ki, bu en büyük hayırdır. İnsan yeryüzünü ifsad edecek işlerden uzak tutulmalıdır. Sorumluluk bilincini geliştirmek ve gereğini yerine getirmek daha çok dinin, inancın işlevi ile mümkündür. Dinin gerektirdiği olgunluk, mesela diğerkamalık sağlanmalı, insanlar bencil ve bireyci olmayacak eğilimlerle yüklenmelidir. Sadece dünyevi yaşam kaygısı bencil ve bireyciliği daha çok tetikleyecektir. Uhrevi düşünce ve iman insanları daha yükümlü, sorumlu davranmaya, diğerkamılığa itecek, hayır üzerine yarışmaya sevk edecektir.

Malın, mülkiyetin dokunulmazlığı esası vardır, korunması gerekir. Mal ihtiyaçların giderilmesi, hayatın devam etmesi için lüzumludur. Küreselleşme sürecinde ekonomik,

mali politikalar tekeli olup, güçlü kurumlar ve şirketler insanların varlıklarını sömürmektedirler.

Sanal para, sermaye düzeni, çokuluslu küresel şirketler, dijital ağların gücüyle bir yerlere bir yerlere kazandırmaktadır. Ekonominin bütün hareketleri takip, manipülasyon altındadır. Yılların birikimleri sanayide, ticarete, hizmet sektöründe, taşınmaz yatırımlarında bir anda erimektedir. Küreselleşme ile dünya bir bütündür, küresel bir toplum vardır, küresel ekonomi düzeni adil ve hakkaniyet ölçüleri üzerine bina edilmelidir. Dünyanın bir ucunda iki dolara imal edilen bir ürün, diğere yer elli dolara satılmaktadır. Elli dolara satın alanlar refah içerisinde yaşarken, iki dolara imal edenler sefalettedir. Altın rezevlerine sahip Afrika ülkelerinde insanların giyecek elbiseleri yoktur, beslenme zorluğu yaşamaktadırlar. Alın terinin, el emeğin, mülkiyetin, fikrin, beynin, zamanın haksız sömürsü haklar silsilesine aykırıdır, dünyanın dengesi bozulmaktadır. Malın korunması aynı zamanda özgürlüğün ve bağımsızlığın korunmasıdır. Adil, hakça ve meşru kazanç berekettir, aksi zehirdir. Allah, dünyayı helal ve haram tercihleri arasında yaratmıştır. Haram kazanç, kötülöklere kapı açar. Modern işgal, istila, sömürü teknikleri ile çalınan, kaçırılan varlıklar refah sağlar, huzur getirmez. İlahi kanun adalet, düzenleri bozarak cezalandırmaktadır. Meşru olmayan kazanımlar toplumlara saadet vermemektedir. Bu düzenin değışmesi yine insanlığın iş birliğı ve dayanışması ile sağlanmalıdır. İnsafılı, hakça, adil ve müşterek düzenin, mekanizmanın kurulması zorunludur, ihtiyaçtır.

Nesiller, insanlığın geleceğıdir, teminatıdır. Neslin ilk merkezi, yeri ailedir. İlk insanlar bir çift yaratılmıştır. İki erkekten sonra bir kadın değıl, veya iki kadından sonra bir erkek değıl, bir erkek ve bir kadın yaratılmıştır. Aile insanın ilk ocağı ve varlığıdır. Aile kutsaldır. Kadın ve erkeğın bir arada yaşaması, çocuklarıyla mutlu bir hayatın gerçekleşmesi, zinadan, haramdan uzak, eşlerin birbirlerine sadık ve vefalı olmalarıdır. Bunun dışındaki eğilimler sapkınlıktır, aileyi toplumu ve insanlığı ateşeye atmaktadır. Aileden yetişecek çocukların da topluma, insanlığa faydalı olması için yaşamın meşru çizgide sirmesi, gerekir. Aile çökerse toplum ve insanlık çöker. Bu nedenle evliliğı ve saadeti teşvike edecek yayınlar ve telkinler medya, TV, sosyal medya ağlarında yer almalıdır. Kazanç düşüncesiyle birçok dinde günah, birçok toplumda ayıp ve çirkin olan yaşam tarzları küreselleşme sürecinde hız kazanmıştır. Yalnızca kazanmak isteyen,

paraya, mala ve dünyaya, kariyer yapmaya odaklanan mutsuz, tatminsiz insanlar çoğalmıştır. Çocuk yerine köpekle vakit geçiren varlıklı, ama huzursuz insanların sorumluluğu akışı ve gidşi değiştiren, neoliberal eksene dünyayı yerleştiren küresel karar mercilerininidir. Mutlu, huzurlu, çocuklu, torunlu, dedeli, nineli bir ailenin para ile kıymeti ölçülemez. Bu hazzı, geçici, sapkın hazlara değiştiren küresel güçler insanlığa zulüm etmektedirler, adil davranmamaktadırlar.

Yeryüzünün her yerinde, çeşitli kariyerlere ve sıfatlara sahip, makam ve sosyal katmanlarda, insani ve medeni ilişkilere kuran müslümanların küreselleşme sürecine yine temel değerleri öne alarak olumlu, faydalı, katkı sağlamaları, destek vermeleri mümkündür. Müslümanların kendi inanç, düşünce, yaşam biçimlerine kaynaklarına riayetleri gerekir. Fiilerinin, amellerinin inandıkları değerlerle örtüşmesi gerekir.

Yeryüzünde güveni sağlayacak iş birliği zemini ve çalışma düzeni kurulması lazımdır. Küresel ölçekte yaşanan güvensizliğin mutlaka, birlikte aşılması gerekir (Görmez, 2017: 3). Böylece iyiniyetli insanların iyilik üzerinde mutabakatlarıyla birlikteliklerin fevc fevc yayılması mümkündür. İletişim araçları, ağlar bunlara imkan tanımaktadır. Küresel krizler kaygı vermektedir. Ahlaki çöküş, yozlaşma, genç kuşakların sorunları, bağımlılıklar, moralsizlikler, özgüven eksiklikleri ileri düzeydedir. Terör, kargaşa, anarşi, soykırım, işgal, istila, katliam, şiddet ve ötekileştirme giderek artmaktadır. Sosyal katmanlarda kırılmalar, ayrışmalar ve uçurunlar artmaktadır. Küresel sermaye çevrelerinin aşırı kazanımları, obez şirketlerin hırsları, yoksulluğun yayılması, gelir eşitsizliklerinde mesafenin açılması, şehirlerde işsiz, eğitimsiz gençlerin sürekli artan sayıları, yapay zeka kaygısı, iklim değişikliği dünyayı tedirgin etmektedir. Küreselleşme güven bunalımını getirmiştir (Görmez, 2017: 3). Ülke ve dünya liderlerinde güvenilirlik sarsılmıştır. Devlet başkanlarının, liderlerin güvenilir olması gerekir. Arapça'da iman, emanet, emniyet aynı kökten gelmektedir (Keleş, 2017: 7). Güven kişilerin özelinde, iç ve dış dünyasında araranan duygudur. Canı, mal, akıllı, nesli ve inancı tehlikede olduğu zaman insanlarda güven hasıl olmaz. Küreselleşme sürecinde bu beş değer tehlike altındadır. Bu yüzden "iman", inanç her şeyin başındadır. İnançlı insanların vereceği güven değerlerin ve yeryüzünün korunmasına, gelişmesine vesle olavacaktır. İç huzuruna erişen insanlar birlite, istişasre ve iş birliği halinde küresel bir düzen tesis edeceklerdir.

3.3.2. Küreselleşme ve Bir Arada Yaşama

Bugün dünyanın en önemli kazancı ve aynı zamanda sorunu çok kültürlü yaşam düzenidir. İstisnaları olmakla birlikte tarihte ilk defa, farklı din, inanç, düşünce, ırk, cins, renk, mezhep ve ülkeye mensup insanlar dünyanın muhtelif yerlerinde, şehirlerinde, mahallelerinde, köylerinde, sokaklarında, alt katta, üst katta, aynı apartmanda, sitede birlikte yaşamaktadırlar. Aynı işyerlerinde, alışveriş merkezlerinde, statlarda, okullarda, eğlence, spor merkezlerinde, fabrikalarda bir arada bulunmaktadırlar. Sorunlar olsa da genellikle herkes birbirini hoş görü ile karşılayabilmekte, kabullenmekte, müşterek bir yönetim altında çalışmakta ve yaşamaktadırlar. Mesela Müslümanlar için her yerde mescit bulunabilmekte, başı örtülü hanımlar, sakallı erkekler, zekat verenler, alanlar, helal lokantalar, çocuklar için okullar, akademisyenler, mühendisler, işçiler doktorlar, her meslekten yaştan, cinsten insan bir arada bulunmaktadırlar. Başka din ve inanç sahipleri de bu durumdadır, aynı şartlara sahiptirler. Aslında insanlar bir arada yaşamaktan öte bir arada var olmaya çalışmaktadırlar. Küreselleşme sürecinin sonucu olarak, örneğin, kişi hem Türk hem ABD vatandaşı olmuştur. Her iki topluma ve devlete aidiyetini sürdürmeye kararlıdır. Hatta çocukları, aile fertlerinden bazıları Avrupa veya diğer ülke vatandaşı da olabilmektedirler. Mesela Iraklı bir kişi Irak, Türkiye ve Avustralya veya İsveç vatandaşı olmuştur. Aile olarak üç veya daha fazla ülke ile vatandaşlık bağları vardır. Bu resmi bir bağdan öteye gitmiştir. Kişilerin bu aidiyetini bırakma, terk etme niyetleri de durumları da yoktur. Fiziken parçalanmış aile için bir ülkeyi bırakmak zaten mümkün değildir. Evlilik, eğitim ve iş gibi nedenlerle çoklu aidiyet farklı ülkelerle de sürmektedir. İnsanlar dönüşü olmayan bir yolda mecburen çoklu tercih yapmışlardır. Bir arada yaşamak, bir arada var olmak zorunluluğu küreselleşme sürecinin getirdiği, gerektirdiği bir realitedir. Türkiye ve AB veya ABD vatandaşı olan, çifte vatandaşlık sahibi kişi her ülkenin müşterek çıkarlarından, ortak bir yerde buluşmaktan yanadır. Iraklı üç ülkenin vatandaşı ise Avustralya, Türkiye ve Irak onun için vatandır. Eşit derecede olmasa da vatandır. Bu vatanların çatışmasını istemez. Geçmiş yüzyıllarda kabul edilemeyecek bu durum süreçte bir aşamadır, küreselleşmenin gerçeğidir. Sosyal realite, kültürel, evrensel bir gerçeğe dönüşmektedir.

Küreselleşme ile kişiler, toplumlar, devletler birbirlerine bağımlı hale gelmişlerdir. Yaygın iletişim araçları ve etkileşim yeni bir yaşam tarzı getirmiştir. Küreselleşme etkin, yaygın, baskın, güçlü ve hızlı araçlarıyla kültürleri de etkileyerek değiştirmektedir. Küresel değerler, yerel değerler, küresel unsurlar, yerel unsurlar iç içedir (Uluç - Yarcı, 2017: 93). İnsanlar yerel kültürler ile küreselleşme arasında bir yer aramaktadırlar. İletişim araçları yerel kültürleri yaşatan ve koruyan bir sürece imkan tanımakta, alan açmaktadır Yerel kültürlerin korunması, küresel ve faydalı olanların da kazanılması arasında olumlu bir duruş, konum aranmaktadır. Küreselleşme bir arada var olmayı zorunlu hale getirmiştir. İnsan yaradılışında saldırganlık, bencillik vardır. Ancak, başkaları ile birlikte yaşayacak, çevreye açık, muhtaç bir şekilde yaratılmıştır. (Çağrı, 2015: 23). Aile, komşu, arkadaş, akraba, dost ve diğer sakinler bir bütündür. Göçler, savaşlar, siyaset, ticaret, turizm, eğitim, üretim insanların buluşma noktalarını artırmıştır. Farklı kültürler çeşitli yollarla karşılaşmıştır. Fetihler nedeniyle toprakların elde edilmesi ve kalıcı medeniyetlerle insanlar uzun süreli birliktelikleri, bütünleşmeyi sağlamışlardır. İslam'ın yayılmasıyla Mevraünnehir, Endülüs, Horasan, Anadolu, Kafkasya, Avrupa ve Afrika'ya giden müslümanlar başka topluluk ve kültürlerle asırlar boyunca birlikte yaşamışlar, müştereken medeniyetleri kurmuşlardır. İstila, işgal, zulüm, ıstırap veren askeri hareketlerle yapılan fetihler kalıcı olmamış, birlikte yaşama toplumlar ve kültürler arasında kurulamamıştır. Zihniyet, inanç ve yaklaşımlar çok önemlidir.

Çağımızda ABD ve AB sınırları içerisinde birlikte yaşamının olumlu örnekleri vardır. Yine çeşitli ülkelerde göçler, çifte vatandaşlık, eğitim, ticaret, evlilik gibi sebeplerden dolayı birlikte yaşayan insanlar ve kültürler vardır. Küreselleşme sürecinin dünyayı getirdiği en önemli sosyal durum bir arada yaşama kültürünün kapsamının, hacminin gerçek ve sanal düzeyde genişlemesidir. Bir arada yaşama tarih boyunca gelişmenin motoru olmuştur. Bir arada yaşama tabiri ilk olarak İspanyol tarihçiler tarafından, Endülüs Emevi Devletinin üç ayrı dini ve çeşitli toplulukları birlikte tutarak büyük bir medeniyeti nasıl kurdukları üzerine yapılan araştırmalarda kullanılmaya başlanmıştır. İspanyolcada *convivenca* olarak kullanılan bir arada yaşamının İngilizce karşılığı *coexistence*'dir. Müslüman, Hıristiyan, Museviler birlikte yaşamışlardır. Bu birliktelik Avrupa'nın Rönesans'ına öncülük yapmıştır. (Coşan, 2018: 206) Mevraünnehir'e giden Arap orduları Türkler, Sasaniler (Farisi) ve diğer etnik ve dini guruplarla sağlıklı

iş birliği temin ederek, güçlü devletleri, medeniyetleri kurmuşlardır. Keşiflere, ilimde, fen, teknikte ilerlemelere sebep olmuşlardır. Yakın tarihte bir arada yaşamanın en iyi örneğini Osmanlılar göstermiştir. Birçok ırk, etnik gurup, din ve topluluğu barındıran Osmanlı coğrafyasından doğrudan veya dolaylı olarak bugünkü dünya ülkelerinin yaklaşık üçte birine uzanan sayıda ayrı ülke çıkmıştır. Bu örneklerin temelinde her topluluk için teminat altına alınmış olan hak, hukuk, insaf, adalet, merhamet, hoşgörü, sevgi, saygı, fırsat eşitliği ilkeleri vardır. Endülüs Emevi Devletinde bir arada yaşama çok sağlam hukuki düzenlemelerle güvence altına alınmıştır. Her dini ve etnik unsurun hakları ve sorumlulukları tayin edilmiştir. İslam Hukuku / Fıkhı bu bakımdan büyük önem taşımaktadır (Şentürk, 2016: 156). Yine Hindistan gibi çok geniş bir coğrafyada, birçok farklı etnik ve dini yapı içerisinde dokuz asra yakın birlikte yaşamanın hüküm sürdüğü bir medeniyet var olmuştur. Yukarıda bahsettiğimiz bütün İslam Devletleri ve Medeniyetlerinde İslam Hukuku'nun güçlü müktesebatının rolü büyüktür. Ayrıca büyük İslam mutasavvıflarının kurucu iradeleri, söylemleri bu medeniyetlere damga vurmuştur. Hasan Harakani, Ahmet Yesevi, Mevlana Celaleddin-i Rumi, İmam-ı Rabbani gibi önemli alimler, mutasavvıflar İslam Devletlerinin ve diğer inanç ve kültürlerle müştereken tesis edilen medeniyetlerin temellerini atmışlardır.

Dinler tarihi incelenirse insanlık tarihinin çok sesli ve çok renkli olduğu görülecektir (Bardakoğlu, 2015: 23). Dil, renk, ırk farkı bir tarafa insanların parmak izleri bile farklıdır. Farklılık fitratın gereğidir, hikmetidir. İnsanların davranışları, düşünceleri, yaklaşımları, duyguları da farklıdır. Bir arada yaşamanın en temel unsuru fitrat (yaradılışa uygunluk), tanışma, inanç hürriyeti ve adalettir. Sevgidir, sonra hak, hakka dayalı sevgi, hoşgörü, merhamet, empati bunların arkasından gelir. Bunların sürekliliği ve emniyeti ise hukukla sağlanır. Küreselleşme süreci tanışma alanını, ilişkiler ağını, bağlantıları, bağımlılığı, bir arada yaşamanın kapsamını genişletmiştir, hacmini artırmıştır. İnteraktif tanıma, tanışma, bilme irtibat kurma, sosyal medya ağları ile her nokta, istenilen kişi ve kurumla mümkündür.

Küreselleşme sürecinin geliştirdiği bir arada yaşama imkanlarını medeni bir seviyeye getirmek ve sürdürmek mümkündür. Tarihte Endülüs, Osmanlı örneğinde olduğu gibi farklı kişi ve gurupların hukukunu teminat altına almak, sömürüden uzak durmak, ortak akılla hareket etmek, çıkarları korumak gerekir. Avrupa yüzyıllardır yaşamış olduğu ırk,

mezhep ve çıkar çatışmalarını İkinci Dünya Savaşından sonra kenara bırakmış, kısa sürede Avrupa Birliğini Avrupa Değerleri birikimiyle başarılı bir şekilde kurmuştur. ABD ve AB kendi sınırları içerisinde bir yere kadar bir arada yaşama kültürünü sağlamıştır (Zankova, 2010: 21). Fakat özellikle 11 Eylül 2001'den sonra ABD ve AB kendi değerlerini bir tarafa bırakmıştır. Bir arada yaşama kültürü, ayrımcı, ayrıştırıcı, ötekileştirici bir tutumla örülenmiştir. Irkçılık, İslamofobi gibi toplumsal sorunlar artmaktadır. AB vatandaşlık verdiği, üretime, ekonomiye ve toplumsal gelişmelere katkı sağlayan göçmenlerle ilgili imtihanında muvaffak olamamıştır (Onat, 2015: 830). Yapılan araştırmalar göstermiştir ki AB ülkelerinde tedirginlik vardır, güven zayıflamıştır, Batı kendi vatandaşı olup, ülkeye fayda sağlasa da göçmenleri kabulde zorlanmaktadır, dışlanma başlamıştır (Kaya, 2014: 45). ABD ve Avrupa kendi içinde sosyal dengeyi tam olarak sağlayabilmiş değildir.

Küreselleşme sürecinde bir arada yaşama gelişirken, yaygın hale gelirken buna paralel olarak başarılı, her tarafın dahil edileceği bir sistemin, düzenin kurulması gerekir. İlimi ve teknik birçok gelişme sağlanmasına rağmen toplumlar mutluluğa ulaşamamıştır. Savaş, soykırım, sömürü, zulüm, açlık, sefalet başka coğrafyalarda olsa da insanları umutsuzluğa sevk etmektedir. Huzur ve düzen, eşitlik ve kardeşlik, insaf ve merhamet, sevgi insanlığın özlemidir (Coşan, 1992: 3). Dünya vatandaşlığı, birlikte yaşama şuuru, anlayışı Antik Yunan döneminde Sokrates'le bilinir. Sinoplu Diyojen kendisini dünya vatandaşı olarak tanımlamıştır (Birekul, 2017: 308). Hz. Muhammed (S. A. V.) İslam öncesi Erdemliler İttifakı (Hilful Fudul), İslam sonrası Medine Sözleşmesi ile birlikte yaşamının tarihe geçen ilk yazılı, hukuki ve önemli adımlarını atmıştır (Atçeken, 2009: 50; Kunduracı, 2015: 71; Gündoğar, 2017: 351). Maveraünnehir, Selçuklu Babürlü, Endülüs, Osmanlı İslam Devletleri de bir arada yaşamının en başarılı dönemleridir. ABD, AB ve küçük bir örnek olarak Singapur gibi 20. ve 21. Asrın başarılı devletleri, yapıları da birlikte yaşamayı sağlamaktadırlar. Dünya küresel bir toplum haline gelmiştir, bütünleşme içerisinde. Baskı, dayatma, gizli, sinsi çıkarlar olmadığında insanlar bir arada yaşamayı başarmaktadırlar.

İnsanlığın birikimleri, insanların katılımı bir arada yaşamı ve çok kültürlü küresel toplumu başarılı kılacaktır. Hz. Muhammed (S. A. V.) 'İnsanlar tarağın dişleri gibi eşittir.', Hz. Ali (k. v.) ise 'İnsanlar ya dinde kardeş ya da hilkatte/yaratılıştan

eştir.' demiştir. Birlikte yaşama hukukunu sağlayacak kriter budur. Birlikte yaşamanın ahlakı bu esas üzerine tesis edilebilir (Keleş, 2015: 63). Küreselleşme sürecinin sağladığı etkileşim, iletişim insanlar arasında iyi, güzel ve doğru olanların aktarılmasına, paylaşılmasına imkan vermektedir. Fıtrata uygun olan da budur (Düzgün, 2016: 322). İyi, güzel ve doğruya ulaşırken can, mal, akıl, inanç, neslin korunması vazgeçilmez değerlerdir. İslam Medeniyeti diğer kültür ve medeniyetlerle bir araya gelmenin, bütünlüğü sağlamanın şartı olarak bu temel beş değeri esas edinmiştir (Sinanoğlu, 2010: 39). Bütünlüğü sağlamak, bütünleşmek her kesimin özgün halini korumasıyla neticeye ulaşır (Karaca, 2012: 229). Toplumlar iş birliği yaparak, iyilik üzerinde birlikte yaşamayı güçlü kılabilirler. Küreselleşme birlikte yaşama nitelikli sağlayacak araçları da iyi ve doğru kullanıldığı sürece sağlamakta, sunmaktadır.

3.3.3. Küreselleşme Sürecinde Göçmenlerin Bir Arada Yaşama Kültürüne Katkıları

Küreselleşme sürecinin egemen devletleri savaş, katliam, soykırım, işgal, istila, etnik ve dini çatışma gibi insani acıların yaşandığı yer ve dönemlerde suskun, pasif, yetersiz kalmışlardır. Zaman zaman göz yummuşlar, teşvik ve destek vermişlerdir. Bosna'dan Suriye'de acılar, sürgünler, göçler dünyanın gözü önünde yaşanmıştır. 1980'den sonra göçlerin önemli bir bölümü benzeri süreçlerde gerçekleşmiştir.

Göçmenler bir arada yaşama kültürünün etkin unsurlarıdır. Yerleştikleri toplumda çok kültürlü yaşamın önemli öğeleridir. Buldukları ülkede çeşitliliği ve zenginliği taşırlar. Geldikleri ülkeye ait kültür, yaşam tarzı, toplumsal ilişkiler formu ile yaşadıkları toplumun arasında bir bağlantı kurarlar. Çok kültürlülüğün fiili temsilcisi durumundadırlar. Birikim, bilgi, görgü ve deneyimlerini yaşadıkları ülkede kazandıkları ile bütünleştirirler. Küreselleşmenin olumlu seyretmesi için, paylaşım, iletişim, etkileşim, yardımlaşma, dayanışma, diğerkamlık, hoşgörü, sevgi ve merhamet duygularının toplumda içselleşmesi gerekir. Bu zaviyeden bakınca sosyal katmanlar arasında göçmenler üst sıralarda yer alırlar. Küreselleşmenin tek/ mono kültür dayatmasının, faciasının önündeki en büyük engel göçmenlerdir. İletişim teknolojisi ve ulaşım imkanları göçmenlerin geldikleri topluma yönelik aidiyetlerini canlı tutmanın da yolunu açmıştır. Uydu TV, internet, sosyal medya, hızlı ulaşım araçları ile köyleri, ülkeleri, arkadaşları, yemekleri, eğlenceleri, spor takımları, siyasi, ekonomik, sosyal ve

kültürel gelişmeleri takip etmektedirler. Yaşadıkları ülkede toplumun bir üyesi olarak hayatı paylaştıklarını, hak ve ödevlerini diğer toplum üyelerine göstermektedirler. Göçmenler çifte vatandaş olabilmektedir. Yeni nesiller asli olarak babalarının geldiği toplumu, dili değil, yaşadıkları ülkeyi, dili öne almaktadırlar. Gerçek şudur ki, her iki toplumsal aidiyeti korumak istemektedirler.

Bu arada kendi, asli ülkelerine yaşadıkları gelişmiş ülkenin birikimlerini de taşıyarak, küreselleşme ve ekonomik ilerleme için öncü olmaktadır (Bakırtaş - Kandemir, 2010: 961-974). Yaşadıkları ülkenin seçkin ve etkin konumlarında görev almaları bir arada yaşama kültürünün başarısı için örnek teşkil etmektedir. Kendi inanç, değer, düşünce çizgilerini koruyarak, yaşadıkları gelişmiş ülkenin de aidiyetini muhafaza ederek toplumsal kademelerde yükselmeleriyle çok önemli figür haline gelmektedirler. Futbol takımlarından partilere, STK'lara, şirketlerden üniversitelere, BM, Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlara yerleşmişlerdir.

Göçmenler, küreselleşme sürecinin sosyokültürel bakımdan baskın, egemen, yıpratıcı, bozucu etkilerine karşı da engel teşkil etmektedirler. Birçok acıları, sürgünleri yaşayan, yurt, vatan özlemiyle ikilemleri yaşayan, yerel ve insani değerleri içten hisseden göçmenler, göç olgusunu entelektüel birikimleriyle dünya kamouyuna taşımışlardır (Said, 2017: 17). Küreselleşme ile yayılan sosyokültürel dalgalar, yayınlar, programlar içerikler kadim değerleri düzleştiren, farklılaştıran ve deprem gibi yıkan özelliklere sahiptir. Sevginin, ahlakın, merhametin, adaletin, paylaşmanın bir yerlere itildiği, çevrenin korunmadığı bir dünyada değerlerini koruyan, değerlerin değerini bilen göçmen unsurlar önem arz etmektedirler. Dinleri, inançları farklı olsa da bazı göçmenlerin doğdukları ve geldikleri ülkeler fakirdir, sömürüye uğramıştır, ezilmiştir. Ancak o toplumlarda değerler güçlüdür. Göçmen aileler daha çok korumacı ve değerlerine bağlıdır, çünkü aidiyetlerini terketmemişlerdir. Nitekim ABD ve Batı ülkelerinde geniş çaplı göçmen yerleşim yerleri vardır. Kendi kültürlerini, yaşam tarzlarını işlevsel mekanlar, dükkanlar, ibadethanelerle sürdürmeye çalışmaktadırlar. Nimetleri ve külfetleri, riskleri analiz etme kabiliyetine sahip olanlar asimile olmadan entegre olmaya çalışmaktadırlar. Küresel güçlerin yanlışı, sorunu, göçmenleri asimile ederek entegre etmektir, ki bu yanlıştır. *Zenginlik, çeşitlilik, bir arada yaşama ve gerçek küreselleşme değerlere saygı, onları korumak ve yaşatmaktır.* Dolayısıyla

küreselleşme sürecini olumlu bir sürece çevirmekte göçmenlerin önemli bir misyonu söz konusudur. Nitekim Londra, Amsterdam, Melbourne gibi dünyanın önemli başkentlerinde sosyal barış ve ahenk için göçmen Belediye Başkanları seçilmiştir. Bugün ve gelecekte göçmenler küreselleşme sürecinde dünyanın başat ve kurucu unsurları olarak devam edeceklerdir. Çeşitli şekilde göç yoluyla gelişmiş ülkelere yerleşen göçmenlerin çalıştıkları, yaşadıkları ülkeye kazandırdıkları ve katkıları olmaktadır. Tarihte göçlerle bir ülkeye yerleşerek önemli başarılarla imza atan sayısız kişi vardır. Göçler medeniyetlerin kurucu unsurları olmuştur.

Müslüman ülke, devlet ve toplumların tarihlerinde bu konuda çok güzel örnekler ve uygulamalar vardır. Hindistan'dan İspanya'ya, Orta Asya'dan Afrika'ya, Filistin'e bu alanda bir arada yaşama ve birlikte var olma gerçekleri görülmektedir.

3.3.4. Küreselleşmiş Bir Medeniyet Örneği: Maverâünnehirde İslam Medeniyeti

Küreselleşme sürecinden hareketle bir arada yaşamaya örnek olarak tarihten küresel bir medeniyetin, değerlerini, başarısını incelemekte fayda mülâhaza edilmiştir. Bir arada yaşama, birlikte medeniyet inşasında, Maverâünnehir'de İslam'ın yayılması ve müslüman devletlerin kuruluşu önemli bir örnektir. Dünya tarihinde fetihler, işgaller, istilalar *genellikle yerel unsurların ezilmesi, varlıkların sömürülmesi, değerlerinin çiğnenmesi*, ıstırap ve acılar, çekilen çilelerin bütününden ibarettir. İslam tarihinde Maverâünnehir'e ulaşan İslam ordularının fetihleri insani ve tarihi olarak özel öneme sahiptir.

Maverâünnehir, Arapça olup, kelime, birleşiktir, “Nehrin arkası, diğer tarafı veya nehrin diğer tarafında bulunan kısım/ bölge” anlamını taşır. Maverâünnehir ismi Araplar tarafından konulmuştur. Amuderya (Ceyhun), Siriderya (Seyhun). arasındaki coğrafya, topraklar olarak ifade edilmiştir (Esin, 1978: 152). Maverâünnehir iki nehir arasında kalan bir bölgeden öte, ilmin, kültürün, sanatın havzası olmuştur. Aslından bölge Orta Asya/ Türkistan, bir miktar Horasan olarak da ele alınabilir. Maverâünnehir'den kurulan medeniyetin kapsadığı alandan bugünkü isimleriyle Özbekistan Türkmenistan, Afganistan, İran, Tacikistan, Kazakistan, Kırgızistan, Doğu Türkistan, ve İran'ın bir kısmı kastedilmektedir. İslam Medeniyeti bu havzada birçok yönüyle çok büyük başarı kaydetmiştir. Nitekim son yıllarda ABD de yapılan çalışmalarda Maverâünnehir'de İslam Medeniyetinin geliştiği çağ ve coğrafya için “*Kayıp Aydınlanma*” denilmiştir. Bu

konuda ABD 'li önemli bir akademisyen söz konusu kitabı da büyük yankı uyandırmıştır (İskenderoğlu, 2019: 5). Bölgede başarılı devlet idaresi, muhkem toplum yapısı, şahsiyetli, özgüveni ileri, birikimli, imanlı, ahlaklı, nitelikli ve çalışkan insan varlığı İslam Medeniyetinin ilerlemesi, gelişmesi ve yayılmasında, küreselleşmesinde çok önemli rol oynamıştır. Emevi Arapların fetihleri, seçilmiş, saygın sahabelerin ikameti, Abbasilerin ilme, irfana ve kültüre ağırlık vermeleri, Türk, İran, Çin kültüründen, insani değerlerinden, müktesebatından yararlanılması medeniyetin harcını teşkil etmiştir. Bağdat, Basra, Harran Mezopotamya bölgesi alimlerinin bu havzaya göç etmeleri, Horasan'dan sürekli ilim, insan akımının olması zenginliği ve gelişmeyi sağlayan sebeplerdir. İslami ilimler, tefsir, hadis, fıkıh, kelam, tasavvuf yanında, tarih, coğrafya, astronomi, matematik, hendese, edebiyat bölgede gelişmiş, çağlara ulaşan alimler yetişmiş, eserler verilmiştir. Bölgeden Ortadoğu, Anadolu, Kafkasya, Balkanlar, Hindistan, Afrika ve Avrupa'ya alp erenler vasıtasıyla taşınan birikimlerle kurulan müslüman devletlerin temelinde havzadan gelen sosyokültürel harçlar vardır. Bölgede gerçek anlamda küreselleşmenin varlığı yeni araştırmalarla ortaya çıkmaktadır.

Doğru anlamda küreselleşme Ortadoğu dediğimiz bölgede, Endülüs'te, eş zamanlı olarak Maveraünnehir'dedir. Buradan ilim, kültür, sanat, bilgi ve medeniyetin birikimleri, tecrübeler diğer İslam şehirlerine ve ülkelere, Hindistan, Horasan, Anadolu, Afrika, Avrupa'ya taşınmıştır, paylaşılmıştır.

Fethe gelen Emevi İslam Ordularının niyeti "Allah'ın isminin yüceltilmesi" "İ'la-yı Kelimetullah"tır. Bu niyet önemlidir. Bu safi niyet ipek yolunu ele geçirmeye, maddi amaçlara dönüşerek halkı vergiye bağlı hale getirmeye başlayınca yerel toplumda büyük bir dirençle karşılaşmıştır. Meşhur Emevi Halifesi Ömer bin Abdülaziz hilafeti devir alınca yönetim tarzını değiştirmiştir. İslam medeniyetin mimarisini adeta O çizmiştir. Halkın taleplerine kulak vermiş, adaleti temin etmiş, hakka riayet etmiştir. O fetih için, insana ve halkın kalplerin ısındırılmasına odaklanmıştır. O'na göre gerçek fetih kişilerin kalben ve sürekli ikna edilmesidir (Akyürek, 2013: 85-115). Daha sonra Samaniler başa geçmişler ve İslam medeniyeti büyük mesafe almıştır. Samaniler Farisi veya Türk kavmi, ama daha çok Farisi kabul edilirler. Mühim olan İslam Medeniyetinin Arapların fetihleriyle başlaması, Samani ve Türk (Göktürk). kavimleriyle, Soğd (Özbek), Harezmi unsurlarla bütünleşerek devam etmesi ve gelişmesidir. Araplar geldikleri zaman Göktük

ve Sasani birikiminden faydalanmışlardır. İpek Yolu ve Hind Baharat Yolundan dolayı Çin ve Hind unsurlarıyla da iç içe olunmuştur (Bilgi, 2005: 24). Devlet tecrübelerinden dolayı Sasani geleneğinden farisi devlet memurlarına bürokraside önemli görevler verilmiştir. Devlet resmi dili Arapça olmuştur. Çok dilli bir toplumda Arapça, Türkçe, Farsça konuşulmaktadır. Manevi yaşam ve ilmi gelişmelerde çok dilli hayat önemli olmuştur. Arap dili daha çok dini ve fenni, Fars ve Türk dilleri ise sosyal sahalar ile edebi eserlerde kullanılmıştır (Celal, 2014: 801). Seçkin sahabe kadrolarının bilgi ve ahlakı yerel halkın İslam'la buluşmasında çokça etkili olmuştur. Bütün birikimlerden faydalanılmıştır, ayrımcılık yapılmamıştır, kimse ötekileştirilmemiştir. İslam öncesi bölge gelişmiş şehirlere, canlı ticarete ve nitelikli insan ve toplum yapısına sahiptir.

Siyaset, devlet, toplum, halkla ilişkiler, askerlik, ribatlar, (vakıf müesseseleri). ticaret, ilim, kültür ve sanat bütünleşmiştir. İلمي, iktisadi, ruhani ve sosyal zenginlik birlikte gelişmiş, ilerlemiştir. Zenginlik topluma yansımıştır. Toplumsal ahlakın seviyesi yükselmiştir. Savaş yerine siyasi ve toplumsal istikrara önem verilmiştir. Toplumun eğitimi, dengesi ve istikametinde Ahmet Yesevi (Coşan, 1995). Abdülhalık Gücdüvani, Necmeddin Kübra, Muhammed Bahaeddin Nakşibendi, Yusuf Hemedani gibi öğretileri İslam Coğrafyasına yayılan ve halen devam eden büyük alimler ise gerçek mimarlardır. Ulema, devlet ve toplum arasında çok güçlü ilişkiler kurulmuştur. Timur, çok büyük eserler bırakmış, Ahmet Yesevi (rh. a). için devasa bir eser ve türbesini hürmeten yaptırmıştır (Barthold, 1981, 233-283). Tartışmalı savaşları olsa da Timur döneminin ve torunları Timuroğullarının, Babürlülerin Türkistan ve Hindistan'da İslam Medeniyetinin kökleşmesine katkıları ile küresel felsefeye ve hikmete sahip mutasavvıflarla irtibatları dikkat çekicidir.

İlim ve ticaret ehlinin seyahatlerinde serbestliğin olması akışın devam etmesini, alışverişin sürmesini sağlamıştır. Gerçek bir küreselleşmenin yaşanmıştır. İnsan, mal, hizmet, para, ticaret edep, irfan, ilim hareketi, temel değerlerin korunmasıyla büyük bir medeniyetin kurulmasını ve değerlerin başka coğrafyalara ihracını da sağlamıştır.

İbni Haldun'a göre, Arapların devlet ve iktidara sahip olma hırsları, onları ilim ve kültürden uzaklaştırdı. Sosyal refahın getirdiği kolaylık ve imkânlarla ilim, kültür, sanat ve diğer meslekleri küçük gördüler (Ugan, 1991: 544). Irak'tan Bağdat'tan alimler, İslami ilimlerle birlikte Maveraünnehire göç ettiler. Burada halk alimleri başta

etmiştir. Toplumsal değerlerin korunması küreselleşmesi, insanlığın gelişmesi açısından çok önemli temel bir tespittir.

Tasavvuf ehlinin evrensel mesajları çeşitli din, ırk ve topluluklara tesir etmiştir. Esasen Harakan'da yaşamış, Maveareünnehir havzasının sufi önderlerinden Yusuf Hemedani (rh. a). 'nin talebesi, İbni Sina, Gazneli Sultan Mahmut, Çağrı ve Tuğrul beylerin Hocası, Türkistan, Horasan ve Anadolu Erenlerinin Piri, bu vasıflarıyla küresel bir şahsiyet olan Hasan Harakani (rh. a). 'nin sözleri bu medeniyetin kapsayıcı, kuşatıcı ve etkileyici ilkelerini ifade etmekte, havzanın insani ve evrensel değerler sistemini göstermektedir. Hasan harakani (rh. a). diyor ki "Eğer sen insan âşığı olmak, insan dostu olmak istiyorsan bütün ihtilaflardan soyunman lazım. Hatta din ihtilafı da bunun içerisinde." Harakani (rh. a). 'nin talebelerinin arasında Müslümanlar, Hıristiyanlar, Yahudiler, Zerdüşter, Mecusiler, Ermeniler, Rumlar, İranlılar, varmış. O'nun kapısına gelen farklı din ve kesimlerden insanlar için talebelerine şunları söylemiştir: "Her kim bu kapıya gelirse ekmeğini verin, inancını sormayın; zira Allah'ın katında ruh taşımaya layık olan herkes, elbette Ebu'l-Hasan'ın sofrasında ekmeğe yemeğe layıktır. " Ebu'l-Hasan Harakânî'nin "çoklukta birlik" öğretisi İslam /Selçuklu medeniyetini beslemiş, temeli ölçüsü olmuştur (Berberoğlu, 2014: 109).

İmamı Ebu Hanife (rh.a.)'nin Hanefi Fıkının kurucusudur. Kalam ilminin öncülerinden olup Mavearünnahir ulemasından İmam-ı Maturidi (rh.a) de O'nu ölçü almıştır. Hanefilikteki "Âdemiye" yani "insanlık" bu ekolün esaslarından. Ebu Hanife ve talebeleri bu kuralı şart addetmişlerdir: El-İsmet bi'l-Âdemiyye'ye göre, her insan, insan olmaktan dolayı dokunulmazdır; velev ki, yaratılışları ve yaratılışlarından kaynaklanan cinsiyet, ırk, din, sınıf, milliyet ve etnik yapı gibi konularda farklılıklar olsun. Bir başka deyişle insan olmak, insan hakları ve sorumluluklarının temelidir. İslam hukukundaki Evrenselci Okulun fert seviyesinde diğerlerine olan yaklaşımı bu şekildedir (Şentürk, 2016: 156). Bu kural ve düşünce bölgede sufi anlayışlarla bütünleşmiş, İslam medeniyetinin bir arada yaşamayı sağlayarak, genişlemesini, güçlenmesini sağlamıştır.

Bölgede bir nevi vakıf misyonu üstlenen Ribatlar, sınırlarda, ticaret hatlarında, ve şehir girişlerinde gönüllü askerlerin bulunduğu karakol gibi çalışan yerlerdir. Ribat'ta bulunan gönüllülere Murabıt denilmiştir (Erol, 2006: 32). Ribatlar hayır, eğitim ve meslek öğreten kurumlardır. Gelirler vakfedilmiş, zenginler ve devlet adamları

tarafından desteklenmiş, ribatların kurulması önemsenmiştir. Ribatlar medeniyete önemli katkılar sağlamıştır. Ahiliğin ve vakıfların önceki sürümüdür.

Havzada siyasi ekonomik, sosyal ve kültürel küreselleşme tesis edilmiştir. İnsanın, malın, bilginin, finansın, hareketi vardır. Tasavvuf, İslami ilimler yayılmıştır. Başka coğrafyalarla, ülkelerle bağlantı, bağımlılıklar, ilişkiler vardır. Şehirler gelişmiştir. Sanat, edebiyat, musiki vardır. Zenaat, el sanatları ileri düzeydedir. İpek Yolu, Hind Baharat Yolu buradan geçmektedir, etkileşim vardır. İnsani ilişkiler ticaret, ilim yoluyla gelişmiştir. Dünya çapında ve halen etkileri devam alimler yetişmiş, ilim ve kültür küreselleşmiştir. İbni Mukatil, Zemahşeri, Beydavi, Nesefi, Semerkandi, Razi gibi müfessirler, Buhari, Müslim, Darimi gibi muhaddisler Maveraünnehir’de en sağlam ve meşhur eserlerini telif etmişlerdir. Kalam ilminde İmam-ı Mattüridi, fıkıhta Serahsi Mergilani, Ebulleys Sermerkandi Mergilani, Serahsi, Ebulleys Semerkandi,. İbni-Sina, Farabi, Uluğ Bey, Ali Kuşçu, Harezmi, Fergani, Dünyanın en büyük alimleri arasında sayılan Biruni (Schimmel, 2017: 357), Saguni dilde Ali Şir Nevai yanında sosyal, tarih ve pozitif bilimlerinde de dünyayı etkileyen alimler yaşamış, eserlerini burada yazmışlardır. Avrupaya etki eden filozoflar yetişmiştir. Entelektüel faaliyetlerin yaygınlaşmasında XI. yüzyılın başında 1004 yılında Harezmi’de inşa edilen ve Biruni’nin başkanlık ettiği “Harezmi Memun Akademisi” küresel ilmi çalışmalara ve gelişmelere öncülük etmiştir (Celal, 2014: 800). Kübreviyye, Nakşbendiyye, Yeseviyye tasavvuf ekolleri, tarikatlar dünyaya buradan yayılmıştır. İbn-i Sina, Farabi, Harezmi’nin sosyal, fen bilimlerinde, felsefede, tıpta, aritmetikte, Uluğ Bey, Ali Kuşçu’nun astronomi ilminde açtıkları alan ve sundukları bilimsel çözümler, tespitler teoriler, yaklaşımlar Batı’da etkisini göstermiş, Avrupa’da Rönesans’ı tetiklemiştir.

İslam devletlerinden, Karahanlılar, Gazneliler, Harzemşahlar, Memluklar, Babürlüler, Selçuklular, Osmanlılar gibi devletlerin kaynağı bu havza olmuştur. Bu topraklar tarım, ticaret ve bilim-kültür alanında asırlarca dünyanın en gelişmiş bölgesidir. Budizm, Şamanizm, Zerdüş, Manihanizm, İskenderle gelen Yunan dinleri, Helenizm, Hıristiyanlık ve birçok din ve inanç sahiplerini barındıran bölgede küresel huzur ve güven toplumu, hak, adalet ve insafla hareket eden alimler ve yöneticilerin mahareti sayesinde sosyokültürel değerlerin korunması ve gelişmesiyle sağlanmıştır.

Bir medeniyetin en önemli merkezi, gelişmişlik kriteri şehirler, şehirlerin yaşam tarzlarıdır. Bu şehirlerin çok gelişmiş, düzenli, temiz, mimari yönden mükemmel, çarşıları, camileri, medreseleri, hamamları, bahçeleri, yolları, dükkanları, evleri ile üstün özelliklere sahip olduğu gezginlerce seyahatnamelerde yazılmıştır. Bir şehrin gelişmişlik örneği olarak, 1865 yılında 60. 000 nüfuslu Hokand'da 147 medrese ve 360 cami, daha küçük olan Oş'ta 147 cami kaynaklarda görülmektedir. Şehirdeki en büyük eğitim kurumu olan Alimbek Medresesi, 2500 m²'lik bir sahayı kaplamaktadır (Okur, 2011: 43). Nüfusla karşılaştırıldığında seviyenin ne kadar yüksek olduğu görülmektedir.

Araştırmalara, bilgilere, tespitlere, gelişmelere göre küreselleşmenin ilk ve önemli dönemlerinden birisinin Maveraünnehir'den başladığı söylenebilir Küreselleşme alanında yetkin ilim adamı Prof. Dr. George Modelksi'ye göre, "Küreselleşmenin başlangıç döneminde, M. S. 1000 dolaylarında, dünya ölçeğindeki siyasal bir düzene en yakın oluşum İslam Dünyası'ydı. Bu birliğin kökenleri Arapların yedinci yüzyıldaki fetihlerine dayanıyordu ve birleştirici gücünü İslam'dan alıyordu. Alimler ve bilim insanlarının merkezi Kahire ve Bağdat gibi şehirlerdi, eğitim kurumları da Avrupa'daki üniversiteleri yüzyıldan fazla bir farkla önceliyordu. Alimler ve bilim insanlarının merkezi Kahire ve Bağdat gibi şehirlerdi, eğitim kurumları da Avrupa'daki üniversiteleri yüzyıldan fazla bir farkla önceliyordu. Müslümanlar, Avrasya-Afrika topraklarında merkezi bir yer tutmaları ve bunu geniş erimli ticaret amacıyla kullanmaları sonucunda dünya uygarlığının başlıca merkezlerini çoktan bir araya getirmişlerdi." (Held - McGrew, 2017: 1-4). Modelski'nin yaklaşım ve ölçülerine göre Maveraünnehir'de küreselleşme tam ve kamil manasıyla yaşanmıştır, ideal bir şekilde kurulmuş, devam etmiştir.

Küreselleşme sürecinde bir arada yaşamaya örnek olarak hakkında çok fazla çalışma yapılmamış olan Maveraünnehir, bugünkü Ortaasya bölgesinden, Batılıların Kayıp Aydınlanma dediği bölgede gelişen medeniyetin küreselleşme için tam ve kamil bir örnektir. Üç farklı ABD Başkanına danışmanlık yapan, Avrasya ve Ortaasya üzerine çalışmaları bulunan ilim adamı S. Frederick Starr havzada kurulan medeniyete "Kayıp Aydınlanma" ismini vermiş, bu adla yayınlanan kapsamlı eseri çok ayrıntılı bilgileri ihtiva etmektedir. (Starr, 2019: 19). Bağdat, Basra, Mekke, Medine, Harran, Mezopotamya'nın ilmi, kültürel, entelektüel birikimi Maveraünnehir'e taşınmıştır.

Maveraünnehir’de gelişen İslam Medeniyetinin ilkeleri, felsefesi, yaklaşımları başka coğrafyalara, düşünce, inanç iklimine taşınmıştır. İran, Çin, Hind, Göktürk birikimi ve medeniyetleri ile alışverişi, etkileşimi olmuştur.

Maveraünnehir’de yüzyıllara yönelik açılımlar, ilim, kültür faaliyetleri gerçekleşmiş, kurumlar tesis edilmiştir. İnsanın, bilginin, ilmin, tekniğin, mimarinin, ticaretin, kültürün, sanatın, askerliğin, hayrın, iyiliğin, sosyal yapının, başka coğrafyalara aktarıldığı, nice devletlerin, toplumsal yapıların ve ilmi müesseselerin havzadan mülhem kurulduğu görülmektedir. Bunlardan dolayıdır ki, Maveraünnehir’de İslam Medeniyeti’nin geliştiği çağlar tam ve kamil küreselleşme sürecini yansıtmaktadır, çağımız için de önemli bir örnektir.

3.3.5. Küresel Dünyada Farklılıkların Yönetimi ve Kültürel / İrfani Zeka

Küresel sistemin denetimini sağlayacak, yanlışları düzeltecek, ihmalleri giderecek, tehlikelere karşı tedbir alacak, istişare edecek, katılımı sağlayacak hukuku ve mekanizması yoktur. İnsanlar sürecin öznesi değil subjesi olarak yer almaktadırlar. Süreç başkasını görmeyen, yok sayan bir otoritenin egemenliği altındadır. Çeşitli inanç, düşünce ve değerleri taşıyan insanlık aleminin farklılıkları dikkate alan, ortak akılla, hak, hukuk, insaf ve adaletle birlikte yaşamasını sağlayacak yönetim birliğine, tarzına ihtiyaç vardır. Küreselleşme farklılıkları bastırarak temsil imkanı vermemekte, onları ara, katkı malzemesi olarak kullanmaktadır (Taylan - Arklan, 2008: 89). Giderilmesi mümkün olmayan sorunlar, kargaşalar artmaktadır.

Bir arada yaşamak, var olmak ihtiyaçları gidermek içindir. Allah insanları diğerlerine muhtaç olarak yaratmıştır, bir arada yaşamak fitratın icabıdır (Tepe, 2007: 13). Birlikte yaşamak aynı zamanda farklı kişilerle, kültürlerle bir arada yaşamaktır.

Küreselleşme süreci birçok olumlu gelişmelere sebep olurken, farklı sosyokültürel birikimleri, değerleri eritmekte, zayıflatmakta, değiştirmektedir. Toplumda farklılıklar zenginlik ve çeşitlilik olmakla birlikte, yönetilemediği zaman büyük sorunlar üretmektedir. İnsan, evren farklılıklardan mürekkeptir, farklılık, çeşitlilik yaratılışın icabıdır. Allah (c.c.) tüm canlıları evreni farklı, çeşitli ve zengin bir formda, ahenkle halk etmiştir. Öyle ki bu yaratılışın hikmetleri çoktur, insanın yetişmesi, gelişmesi ve olgunlaşması farklılıklarıdır.

Gece - gündüz, iyi –kötü, güzel-çirkin, doğru-yanlış, zengin-fakir, büyük-küçük, uzun-kısa, fayda ve zarar gibi yaşamın her kesitinde iki zıddın arasında çokça renkler vardır. İyiden kötüye, acıdan tatlıya, sabahtan akşama birçok safha vardır. Huylar, davranışlar, duygular, düşünceler, gelenekler, görenekler, örfler, adetler insandan insana, toplumdans topluma farklıdır. Her insanın parmak izi gibi, sevgisi, nefreti farklıdır. Antropolojiye göre, tarihte insan her bakımdan tek tip değildir. İnsanın bedeni yapısı itibariyle her insan nasıl farklıysa, sosyal durumu açısından da tarih boyunca insanlar tek tip ve tek statüde olmamıştır (Arslantürk - Amman; 2009: 357). Herkes işçi veya işveren veya balıkçı veya memur veya asker veya marangoz değildir. İnsanlar farklı meslekler, farklı konularla, çeşitliliklerle yaşamışlardır. İnsanların parmak izlerindeki farklılık ibretimizdir. “Evet, parmaklarına varıncaya kadar yeniden yapmaya gücümüz yeter”. (Kıyame 75/4) İnsanlar kavim kavim farklı renklerde yaratılmışlardır. “Ey insanlar! Şüphesiz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık, tanışasınız diye sizi kavim ve kabilelere ayırdık, Allah katında en değerli olanınız O’na itaatsizlikten en fazla sakınanınızdır. Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir, her şeyden haberdardır.” (Hucurat 49/13). “O’nun kanıtlarından biri de, gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olmasıdır. Kuşkusuz bunda bilenler için ibretler vardır.” (Rum 30/22). Tabiat çeşitli bitkiler ve renklerden teşekkül etmiştir. Aynı topraktan, sudan, havadan, güneşten farklı canlılar hayat bulmaktadır. İnsanlarda şekil, ses, görünüm olarak aynı değildir. Aynı aileden çocuklar farklıdır. Bir elin beş parmağı da ayrıdır. Aşiret, köy, mahalle, kent, millet, ülke, coğrafya aynı olsa da yine insanlar farklıdır. Varlık gibi, makamlar, nesepler de farklı olmuştur. Farklılıklar insanın lehinedir. Farklılıklar insanlığa yeni ufukları, fırsatları sunmaktadır (Budak, 2008: 398). Yemekler, içecekler, giyimler, kuşamlar farklı olmuştur. Mimari, yerleşim planı, eşya, üretim, tüketim, kullanım da öyledir. Akıl, fikir, vicdan, duygular da farklıdır. Farklılıklar tekamül ve terakkinin esbab-ı mucibesidir.

Farklı kültürler nasıl oluşur? İnsanlar; inançları, düşünceleri, örf ve adetleri, gelenekleri yaşadıkları çevreden alırlar, eğitimle kazanırlar. Seyahatler, gözlemler, akıl, kabiliyet kazanımları artırır. İnsanlığın birikimi böylece farklılıklarla gelişerek zenginliğe, enerjiye dönüşür, medeniyetler kurulur. Her bir insan topluluğu farklıdır, bazıları daha güçlüdür, daha zengindir, bazıları daha güzel ahlaklıdır, cömerttir. Bazıları sert, bazıları yumuşaktır, bazıları göçmen, bazıları şehirlidir. İnsanlar nasıl birbirlerinden

etkilenirlerse, toplumlar da etkilenir, farklılaşır, soyutlamak mümkün değildir (Berkay, 2002: 56).

Yeryüzünde çeşitliliği, zenginliği ortadan kaldıran düzenin kurulması eşyanın tabiatına aykırıdır, yanlıştır, geri tepmektedir. Birçok sorun, kaos ve kargaşa çeşitliliklerin, farklılıkların düzleştirilmesinden, ezilmesinden, yok edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Küreselleşme sürecinde filmler, programlar, sosyal medya ağları, tüketim araçları, mağaza, marka konsepti ve zincirleri, moda kültürü, anlayışı ve yaşam tarzları hep aynıdır. Süreç insanları etkilemekte, tekeline almakta, farklılıkları silmekte, kendi dışındakilere hayat hakkı tanımamaktadır. Aynı yiyecekler, içecekler, giyecekler, giysiler, semboller, dizi filmleri, oyun kahramanları, eşyalar, binalar, aynıdır. Aynı eşyalardan aynı duygu, düşünce, inanç, kültür, aynı hayallerle yeni bir dünya kurulmak istenmektedir. Küreselleşme sosyokültürel düzeni bozmakta, farklılığı almakta yeknesaklığı ve bağımlılığı yerleştirmektedir. Farklılık özgürlüktür ve bağımsızlıktır. Her alanda tekelleşmiş olan küresel güçler farklılıkları engel görerek, yok etmektedirler. Küresel egemen kültürle, diğer kültürleri baskılayarak, dışlayarak aşağılayarak, “öteki” muamelesi yapmaktadır. Farklılıkları yok etmek değil, yönetmek önemlidir ve maharettir. Temel değerleri çiğnemediği sürece farklılıkları korumak gelişmenin anahtarıdır.

Küreselleşme sürecinde iletişim teknolojisi ile farklılık oluşturan sosyo -kültürel gelişmeler ve oluşumlar aidiyetleri, ölçütleri farklılaştırmış, çeşitlendirmiş, zenginleştirmiştir. Kendi yurdundan başka bir ülkeye yerleşip yaşayanlar, ikinci bir aidiyete sahiptir olmaktadırlar. Başka din, ırk mensubuyla evlilik bağı varsa bu aidiyet genişlemektedir. Vatan, çevre, komşu, arkadaş ikiye veya fazlasına katlanmıştır. Yaşam tarzları ve pratikleri genişlemekte, her alanda etkileşim hasıl olmaktadır. Böylece yemeklerden, renklere, zevklere, tercihlere, giyim kuşamdan ilişkilerin boyutuna sosyokültürel bağlar, bağlantılar, çeşitlilik ve farklılıklar buluşmaktadır. Ticaret, eğitim, göçler, aidiyeti, bağımlılığı genişletmektedir. İlişkiler sosyal medya ağlarıyla yoğunlaşmaktadır, sanal aidiyetler sanal topluluklarla güçlenmektedir. Küreselleşme sürecinde ulaşım, iletişim, insan, bilgi, ürün, hizmet, finans hareketleri farklılıkların karşılaşması, buluşması ve alışverişinde en büyük etkendir. Kültür alışverişleri, etkileri, ivme kazanmaktadır. İş, çalışma, ticaret, üretim, eğitim, turizm ve taşınmaz edinme,

şirket kurma gibi yollarla insanların ikiden fazla toplumla, ülke ile daha fazla aidiyetleri teşekkül etmektedir. Çok kültürlü (multi-cultural), çok aidiyetli (multi-identity), farklılık içerisinde yeni yaşam tarzı, yeni küresel toplum kurulmaktadır. Her açıdan iki kimlikli (tireli, hyphenated). bir yaşamın içerisinde girilmektedir.

Tarihte farklı kültürlerin, medeniyetlerin buluştuğu, kesiştiği, rekabet ettiği, çatıştığı dönemler olmakla beraber uzlaştığı, bütünleştiği, birlikte yaşamının, gelişmenin temin edildiği başarılı devirler, devletler olmuştur. Savaşlar, işgaller, fetihler, göçler, ticaretler, seyahatler farklılıkların buluşması, tanışması, uzlaşma ve anlaşmasına, kültürlerin taşınmasına, sosyokültürel etkileşime sebep olmuştur. İskender, akınları, fetihleri, devletleri, siyasi, askeri, ilmi ve kültürel değişimlere neden olmuştur. Moğollar akınlarıyla, işgalleriyle zulüm ve yıkımlarla, soykırımlarla, tarihi, kültürel varlıkları katletmişlerdir. Amerika'yı işgal eden Batılılar Afrika'dan insanları kaçırarak köleleştirmişler, asırlarca zulmetmişlerdir (Diouf, 2013: 63). Amerika'da ise etnik temizlikle yerlilere aynı zulmü yapmışlardır. Niyetler farklıdır, işgal, istila ve sömürü vardır. Farklılıkları tahrip eden, yok eden sonuçlar doğurmuştur. İslam 'da öldürmek, yok etmek değil, yaşatmak, ihya ve inşaa etmek vardır. Müslümanlar azınlık halinde göç ettikleri topraklarda uzun zaman yönetimde kaldılar. Askeri güçle değil, sosyo-kültürel dinamiklerle egemenliklerini sürdürdüler. Bu yüzdendir ki müslümanlar gittikleri coğrafyalarda sosyokültürel yapıları korudukları, değerlere saygı gösterdikleri için kalıcı olmuşlar, farklı kültürleri yönetmişler, büyük devlet ve medeniyetler kurmuşlardır.

Müslümanlar liyakat, ehliyet ve adaletle farklılıkları yönettikleri zaman başarılı olmuş, güven vermişlerdir. Mekke'nin fethinde Kabe'nin anahtarları kabilenin yeni müslüman olan mensubunun elinden alınmamıştır. Hz. Ali (k. v.) istemesine rağmen Hz. Peygamber (S. A. V.) O kişide kalmasını uygun görmüştür. Nitekim konu ile ilgili Ayet-i Kerime inmiştir. Çünkü Kabe'nin anahtarının bulunduran ailenin mensubu işinin ehlidir “Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğütler veriyor. Şüphesiz Allah her şeyi işitmekte, her şeyi görmektedir.” (Nisa 4/ 58).

İslam tarihinde farklılıkları içselleştiren, koruyan, geliştiren, zenginlik kaynağı gören sistemin dayanakları hukuk /fıkıh ve tasavvuttur. Tasavvuf sevgi ile yaklaşmayı,

sevmeyi, sevdirmeyi, birlikteliği, bir arada olmayı sağlamıştır. Fıkıh / hukuk ise bütün unsurları ve hayatı sağlam kurallara bağlayarak herkese güven vererek, müracaat noktası ve denetim mekanizmasıdır. Müslümanlar komplekse girmemişlerdir, sistem kurmuşlardır.

Köleliğin yaşandığı yıllarda Afrika'ya giden Avrupa'lı seyyahlar müslüman kölelerle sahipleri arasındaki ilişkilere hayret ediyorlardı. Köleler sahipleri ile birlikte yemek yerler, köle oldukları fark edilmezdi. Oysa Amerika'da köle ile sahibi arasında mutlak ayırım vardı. İslam Hukuku'nun benimsenmesi Afrika'da köleliğin yapısını değiştirmişti (Diouf, 2013: 21).

Mavreaünnehir'de devlet dili Arapça olmuş, birçok kesim Farsça korunmuş, yerel dil Türkçe olarak kalmıştır. Toplum bunu kabul etmiş, terakki de sağlanmıştır. Endülüs Emevi, Osmanlı Devletinde birçok gayri müslim devlet kademelerinde yer almıştır. Hayatın her alanında eğitimde, ticaretle, ilim de fırsat eşitliği sağlanmış, stratejik kurumlarda hassasiyet gösterilmiştir.

Osmanlı'nın manevi kurucusu addedilen Hz. Mevlana Celaleddin Rumi'nin (Coşan, 1992: 3). Devletin kuruluşunda, başarılarında, Osmanlı'nın farklılıklara, çeşitliliklere bakışı, zihniyet inşası ve onların yönetiminde etkisi çok büyüktür. Kuran-ı Kerim'e göre, insan yeryüzünün imar etmekle yükümlüdür, sorumludur. "Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. O sizi yerden var etti ve size orayı mâmur hale getirme görevi verdi. O halde O'ndan mağfiret isteyin; sonra O'na tövbe edin. Şüphesiz rabbim yakındır, duaları kabul eder. " (Hud 11/61). İnsan, Eşref-ül Mahlukat, yaratılanların şereflişidir. Malı, canı, aklı, inancı (din), nesli (aile), en önemli değerleridir, kutsaldır. Müslümanlar hakim oldukları topraklarda bu değerleri teminat altına almışlardır. Avrupa'nın içinde Endülüs Müslümanları farklılıkları başarıyla yönetmişlerdir. Ayrımcı, ötekileştirici olmamışlardır. Endülüs'te Hıristiyan teba kiliselerinde ibadetlerini yapmışlar, toplumda örf ve adetlerini de sürdürmüşlerdir (Özdemir, M., 1992: 203-238). Mahkemelerde birinci sınıf insan muamelesi görmüşlerdir. Endülüs İslam Devletinde üç semavi dinin mensupları, farklı etnik kökeni olanlar, ilmi kurumlarda birlikte çalıştılar, ticaret, iş, sanat icra ettiler, tarihte iz bırakan bir

medeniyeti tesis ettiler. Müslüman devletler emperyal / sömürü amacını taşımamışlardır.

Osmanlı Devleti, Osmanlı Milleti Sistemi'ni geliştirmiş, özgün anlayış, felsefe ve hukuki yapı ile farklı unsurları yüzyıllarca başarılı bir şekilde yönetmiştir. Nitekim çağdaş batılı aydınlar çok kültürlü, çok dinli toplulukların kültürel haklarının Osmanlı'nın Millet Sistemi ile geliştirilen hukukun örnek alınmasıyla karşılanabileceğini ifade etmişlerdir (Shahatov, 2019: 318). Osmanlının farklılıkları yönetim sistemi Avrupa ve Amerika'yı etkilemiş, ilham kaynağı olmuştur. Osmanlı Devletinin manevi kurucusu gösterilen Hz. Mevlana'ya ait Mesnevi sistemin farklılıkları içselleştiren bakış açısını sunmuş, zihinsel altyapıyı yerleştirmiştir (Öngören, R., 2007: 50).

Osmanlı'nın yıkılmasından, dağılmasından sonra aynı coğrafyada kurulan doğrudan ve dolaylı devlet sayısı 85 civarındadır. Halen BM tarafından 193 tanınan, toplam 236 ülke olduğu dikkate alınırsa Osmanlı Devletinin farklı coğrafyalarda, farklı aidiyetlere, kimliklere sahip unsurları o günün şartlarında bir arada tutmayı, yönetmeyi büyük bir maharetle başardıkları görülmektedir. Farklılıkların yönetminde tam bir küreselleşme örneğidir.

Batılı ülkelerin karneleri bu bakımdan iyi değildir. Onlar doğuyu ilkel, barbar, öteki görmüşler, içlerine aldıkları kişiler kendi vatandaşları olsa dahi ayrımcı davranmışlardır. Çıkarıcı, tekelci, bencil. ötekileştirici yaklaşım hiçbir zaman üstün değerlerle bir arada yaşayamaz, farklılıkları yönetemez. 20nci yüzyılda farklılıkları yaşayan, yöneten iki blok vardı. ABD bir göç devletiydi. Yerel unsurları asimile ederek göçmenlerden oluşan eyaletlerle devlet kurdu ve super güç oldu. Sovyetler Birliği işgal ve ihtilallerle Ortaasya, Balkanlar, Doğu Avrupa, Kafkasya'da geniş toplulukları demir yumrukla yönetti, sonra yönetemedi ve dağıldı. ABD Amerikan değerlerini geliştirdi, özgürlükler ülkesi oldu. İkinci Dünya savaşından sonra giderek emperyal/ sömürü devleti haline geldi. 1990'dan sonra ise işgal, istilaya yöneldi. ABD kendi içinde başardığı farklılıkları yönetme başarısını ortadan kaldırmaya devam etmektedir. Çok kültürlüğü zenginlik ve çeşitlilik kabul ederek, dünyanın her yerinden beyin göçünü transfer eden ABD esasında başarılı bir sistem geliştirmişti. İlimde, ticarete, teknolojiye farklı etnik kökene, ırka, dine, dile, ülkeye mensup ABD vatandaşları önemli görevlerde, konumlarda oldular,

ülkeyi ve şirketleri yönettiler. Bunlara rağmen küreselleşme sürecinde ırkçı, ayrımcı eğilimler yükselmektedir. Oysa, ayrımcılık damgalanma, damgalanma ise ötekileştirmeye kapı aralar, getirir (Bilgin, N., 2007: 176). Damgalama sosyokültürel baskı aracıdır, farklı kültürleri silmeyi, yıpratmayı amaç edinir, ayrımcılığa yönlendirir (Tarhan, 2010: 51). Maalesef bir ikilem vardır, bir taraftan küreselleşme ile insanlar adeta dünya vatandaşı haline gelirken, diğer taraftan farklı olanlar dışlanmakta, ezilmektedir. İkinci dünya savaşının yıkımlarından sonra temelleri atılan Avrupa Birliği ise farklılıkları toplayan ve yöneten güçlü bir yapıdır. Asırlardır mezhep, kilise çatışmaları aşılp, ulus devlet ve milliyetçilik engelleri kaldırılmaya çalışılmıştır. 1990'a kadar geline sürede başarılı bir yapı kurulmuştur. AB ülkelerinde nüfusun azalması, istihdam ihtiyaçları nedeniyle kapılar yabancı işçilere, daha sonra ise nitelikli insanlara göçmen olarak açıldı, çeşitli haklar, vatandaşlıklar verildi. 1990'dan itibaren ayrımcılık, özellikle 2000'den sonra ırkçılık, İslamofobi rüzgarları sert bir şekilde esmeye başlamıştır. Bu süreçte endişeye, değişime dayanak olan Batı'nın ve özellikle ABD aydınlarının medeniyetler çatışması tezleri ise abartılıdır (Said, 2007: 109). Tehlike gördükleri ihtiyaçları olan değerleri barındırmaktadır. AB bu farklı kültürleri asimile etmeye, sosyal olarak ikinci sınıfa indirgemeye yönelmiştir. Göçmenlerin dilleri, dinleri, kültürel aidiyetleri Avrupa'yı rahatsız edici bulunmaktadır (Triandfyllidou, 2014: 42). Farklılıkları koruyarak entegre etmek, daha doğrudur. Bütünleşme ortak değerler üzerinde sağlanmalıdır. Farklılıklar ABD ve AB'yi ekonomik, siyasi ve teknolojik olarak güçlü kılmıştır. Kültürel yönden zenginlik katmıştır, sosyal dokularına canlılık kazandırmıştır.

Almanya, Hollanda, İngiltere ve ABD 'de yerel yönetim kademelerinde farklılıkları temsil edenler seçilmektedirler. Seçilenlerin önemli kısmı ilk ait oldukları ülkelere mesafe koymaya zorlanarak ikileme düşmektedirler. Batı müslümanlara karşı ön yargısını aşamamıştır Kendi değerlerine karşı müslümanları tehdit unsuru görmektedir (Kalin, 2016: 59).

Küreselleşmenin egemen unsurları iletişim, bilişim, dijital teknolojiyi de kullanarak dünyayı tekleştirme amacıyla yönetmektedirler. Tarih göstermiştir ki, insanlar üzerinde zorlama ile aynileştirme kesinlikle mümkün değildir. Olmuş gibi görünür, yıllar sonra toplum serbest kalınca, güç ve fırsat bulunca uyanır, direnir. Sovyet döneminde yapılan

en üst aynileştirme politikaları ters tepmiştir. Bütün otoriter, totaliter rejimlerin baskı ve dayatmaları sona erdiği zaman insanlar kendi değerlerine dönüş yapmışlardır. İnsan yaratılış itibarıyla aynileşmeyi kabul etmez. Bilim bunu tespit etmiştir (Karaca, 2012: 233).

Batılılar son iki yüzyılın çatışmalarına milliyetçiliğin sebep olduğunu belirtirken, aynı zamanda milliyetçiliği de öncelemişler, önemsemişlerdir. Bu ikilem farklılıkların idaresinde: ciddi bir problemdir (Küçükşen, 2017: 99). Batı oryantalizmle beslenmektedir. Zihinsel kodlarına göre en mükemmel din Hıristiyanlıktır. Hıristiyanlığa mensup olanlardan beyazlar üstün ırktır. Hıristiyan ve beyazlar arasında ise Yunan-Roma-Helen kültürü ayrıcalıklıdır. Bu da çok net bir ayrımcılıktır (Gökkır, 2005: 41). ABD ve AB vatandaşı olan siyah tenlileri, başka etnik ve dini kökünde olanları içselleştirememiştir. Fransa'da azınlıklar vatandaş da olsalar siyasi temsilde sınırlı haklara sahiptir. Açık bir gerçektir ki, Batılılar insanları biz ve öteki diyerek ayırmıştır. Müslümanlar ise biz, diyerek herkesin katılımıyla, çok kültürlü toplum, devlet ve medeniyetleri kurmuşlardır (Şentürk, 2016: 112).

ABD ve AB nin küresel şirketleri, devlet birimleri farklı ülkelerden eğitilmiş insanları ve aileleri seçerek beyin transferi yapmaktadırlar. Küresel şirketler işlerinde, satışlarında, yatırımlarında farklı aidiyeti olan insanlarla rahatlıkla, kolaylıkla iş birliği yapmaktadırlar. Çok uluslu şirketler ticari ve kültürel ürünleri satarken, zincir mağazaları kurarken, markaları yayarken insanların hepsine güler yüzlü davranmaktadır. Sosyal ağlar, teknoloji şirketleri Sibirya'dan Afrika ormanlarına uzanmakta yerel kültürleri dikkate almaktadırlar. Şirketler üretiyor, halklar tüketiyor, bir sorun gözükmemektedir. Küresel şirketler farklı sosyokültürel yapılara uygun ürünler üretir, yöneticiler çalıştırır, satıcılar bulur. Yine bu şirketler satış, pazarlama, üretim ağlarını kurarken yerel insan kaynaklarını kullanırlar. Onları çok iyi analiz ederek kültürlerine, sosyal yapılarına uygun yöntemler geliştirerek çalışırlar. Küresel şirketlerde farklı kimliğe sahip üst düzey yönetici çoktur. Bu yöneticiler küresel düzeyde farklı kültür ve coğrafyalarla ilişkilerde başarılı olup, şirketlerin karlarını yükseltmektedirler.

Batılılar küresel şirketlerde farklı kökenlere sahip başarılı yöneticileri, üniversitelerde parlak akademisyenleri istihdam ederken, aynı kökenden insanlara üst yönetim

kademelerinde, küresel siyasi kararlarda yer vermemektedirler. Küresel iş, ticaret, yatırım yaparken, en üst yönetim kademelerinde farklı aidiyeti olan kişilerin yönetici olmalarından fayda sağlarken, küresel siyasette ayrımcı davranmaktadırlar. Farklı kültürlerden etnik ve dini yapılardan gelen insanlar şirketlerin performansını yükseltiyorsa, aynı farklılıkları havi insanlar dünyanın siyasi, sosyokültürel yapısını da zenginleştirebilirler, dinamizm katabilirler. Şirket yönetimine dahil edilen, başarılı olanlar küresel yönetime dahil edilmelidirler. Uluslararası konularda, kuruluşlarda, kararlarda unsurlara yer verilmelidir. Dünyanın istikrarı, bir arada yaşaması, gelişmesi farklı unsurların, ülkelerin, dinlerin, kültürlerin, liderlerin, aydınların küresel kararlara, icraatlara, topluma, plan ve programlara katılmasıyla mümkündür. Amerikan değerleri farklılıkları içselleştirdiği için başarılı olmuş, Amerikan Yüzyılı yaşanmıştır. takdir edilmiştir.

Küreselleşmenin ekonomik plan ve programları toplumların sosyo- kültürel yapılarını yıkmakta, dengelerini de bozmaktadır. Küresel toplum yiyecek-içecek, giyimde-kuşamda, ihtiyaç malzemelerde belirli markalara, az sayıda işverene, şirketlere bağlanmış, diğerlerine, farklı olanlara hayat hakkı tanınmamıştır. Zincir mağazalar, belirli markalar ve tek standart ürün, konsept ve yaşam tarzı dünyanın her köşesine güçlü sermaye ve finansman aktarımıyla taşınmıştır. Mesela bakkallar, küçük marketler bir market zincirine dönüşerek işveren olmaktan çalışan, bağımlı durumunda düşmüşlerdir. Kahveciler, çaycılar zincir cafelere yönelmişlerdir. Esnaflık, komşu, mahallenin sohbeti, dostluğu, üzüntüleri ve sevinçleri super marketlere, kasiyerlere taşınmamıştır. Birlikte yaşam, tanışma, paylaşmadır. Dayanışma toplumsal, sosyokültürel ihtiyaçtır, sorumluluktur. Sosyokültürel hayatın temel unsurları arasında ticaret hayatı önemlidir. Esnafın, sanatkarın korunması gerekir. Ekonominin, teşebbüsün, yatırımın, ticaretin, gelirin tabana yayılması küçük esanafla olur, toplumun sosyokültürel yapısını güçlendirir. Toplumun kendine olan özgüveni üretimle, teşebbüsledir. Üretim ve teşebbüs sosyal, kültürel ve ilmi saha da güçlü olmak zorundadır. Özgüven ne kadar güçlü ve yaygın ise toplumda o kadar güçlü olur. Esnaf, toplumun farklı kesimleriyle canlı olarak her zaman iletişim halinde olan, alan, veren, ölçen, tartan, gören, gözleyen sosyokültürel merkezdir. Bütün toplumlarda tarih boyunca esnaf, önemli bir toplumsal konuma sahiptir, farklı insanlarla en çok yüz yüze olan kesimdir. Kaynak noktasıdır, sosyokültürel alışveriş merkezidir. Tarihte esnaf,

usta, çırak, sanatkar yetiştiren Ahilik Teşkilatı toplumun gelişmesinde “motor” olmuştur (İskenderpaşa, 2019).

Küreselleşme sistemi şöyle söylemektedir: Biz üretelim, siz satın, biz dizayn edelim, siz düşünmeyin, biz planlayalım, siz uyun, biz işveren olalım, siz hizmet edin. Tek sermaye, finansman, tek banka, film, medya, gıda, giyim, eşya, teknoloji, eğlence merkezleri ile merkezi, tek bir standart, düşünce görüş, anlayış, idrak, beğeni, kabul, tercih, tenkit merkezleri, ağları, mekanizmaları kurmak, farklıları ortadan kaldırmak, insanları robotlaştırmaktır. Akli, özgürlüğü, bağımsızlığı teslim alan, üreticiliği katleden, vermeye değil, almaya mahkum eden zihniyet inşa edilmektedir. Özgürlüğü kaybedenler sorumluluk ve yükümlülüklerini unuturlar. İnsanlığın özgürlük ve bağımsızlığı baskı altındadır, siyasi, ekonomik, sosyokültürel alanları emperyalizm tarafından işgal edilmiştir. Dünyanın büyük çoğunluğunu umursamayan, farklılıkları dikkate almayan Batı alemine ve başta ABD ye karşı birçok ülkede, toplumda geniş çapta direnç vardır (Arastü, 2019: 1).

Çok kültürlü toplum ve medeniyetlerle tarihte bir arada yaşamış, başarılı olmuş müslümanların farklılıkları yönetme tecrübeleri vardır. Bu nedenle insanlığın çıkarları için, başka insanlara göre müslümanların sorumlulukları artmaktadır. Her iyi insanla iyilik üzerine irtibat kurularak, insafla ile farklılıklar yönetilebilir. Medine Sözleşmesi Hz. Peygamber (S. A. V.). 'ın imzaladığı ve uyguladığı tarihte ilk yazılı anayasadır. Bu sözleşme imzalandıktan sonra farklı din, etnik köken, kabile mensupları bir araya gelmişlerdir, siyasi birlikteliği sağlamışlardır (Hamidullah, 1984, 1/181-182). İslam'ın öncülüğüyle ve güveniyle bir arada yaşamışlardır. Hz. Peygamber (S. A. V.). herkese eşit muamele etmiştir. Bu sözleşmeden evvel Hz. Peygamber (S. A. V.)'in içinde bulunduğu Erdemliler, İyilikler, Haklar Sözleşmesi diye bilinen Hilf'ul Fudul Antlaşmasıyla, Mekke'ye gelenlerden zulme, tecavüze uğrayanları, hakları ihlal edilenleri korumak üzere kabilelerin ileri gelenleri bir mutabakat sağlamışlardır (Dülber, 2017: 351). Hz. Peygamber (S. A. V.). yıllar sonra, bugün de böyle bir anlaşma yer alırım, diyerek, insanlık vasfıyla insanlığın düzeyini korumaya ne kadar önem verdiğini göstermiştir. Onlar bana tabi olsunlar, ben Peygamberim, dememiştir. Bu hal, tüm insanlığın farklılıkları korumak adına bilmesi gereken çok önemli ilke ve duruştur. Küresel zihniyet, düşünce, tutum, bakış ve davranış için önemli bir örnektir. İslam

alimleri birlikte yaşamak için, farklı dinlere mensup kişiler müslümanlara saldırmadıkça, zulüm etmedikçe haklarının dokunulmaz sayılacağını, müsamaha, hoşgörü içerisinde muamele edileceğini temel ilke olarak kabul etmişlerdir (Çetintaş, 2018: 39). Bu esasa, ilkeye dayanarak müslümanlar kısa zamanda, geniş coğrafyada, farklılıkları başarıyla yönetmişlerdir. Farklı kesimlerin gönüllerini feth etmişlerdir. Batılı ilim adamlarına göre bir asırlık zamanda süper bir güç haline gelen müslümanların bu olağan üstü çıkışı istisnai bir vak'a, durumdur (Hodgson, 2003: 263-312). Medine, Buhara, Delhi, Saraybosna, Kurtuba, İstanbul, Bağdat, İsfahan, Rey, Semerkant, Urfa, Gırnata, İskenderiye, Konya, Kazan, Şam, İskenderiye, Kırım, Lahor farklı kültürlerin başarıyla yönetildiği şehirlerdir. Kültürel ilişkiler, insandan insana kurulan köprüler sayesinde toplumlarca benimsendi. Önce irfan ile sevgi, saygı ile, toplumlar, şehirler, ülkeler yapılandırıldı, imar edildi. Çağımızda da küresel şehirleri farklılıklarla yönetmek mümkündür, Newyork, Rotterdam, Singapur Paris, Brüksel, Moskova, Londra, Berlin, Beyrut, Hong Kong, Dubai, İstanbul, Berlin gibi şehirler farklılıkları taşımaktadırlar. Bir taraftan çatışma alanları oluştururken, diğer taraftan sağduyulu insanlar bir arada yaşamayı başarmaktadırlar. Çok kültürlü, çok aidiyetli insanlar dünyada daha yaygındır. Çok sayıda şehirlerde meskundurlar. ABD, kendi bünyesinde bu birlikteliği kısmi, sınırlı alanlarda sağlamıştır. Avrupa Birliği sağlam bir hukuk sistemiyle ve kuvvetli bir dayanışmayla siyasi, sosyoekonomik belli alanlarda, düzeyde ileriye gitmiş, müktesebata ulaşmıştır. Küresel düzeyde farklıların hukukunu, kültürünü, aidiyetlerini korumak, herkesi katılımcı hale getirmekte mümkündür. Dijital toplum, sanal alemle tanışmayı, bilmeyi, buluşmayı, iş birliğini, karşılıklı anlayışı hızlandırmaktadır. Farklılıkların bütünleşmesi için sinerji oluşturmaktadır, fırsattır, avantajdır.

Kültürel/ irfani zekanın/ insanları, toplulukları yönetmekte önemi ve başarısı tarihi gerçektir. Sosyal bilimler çok gelişmiştir. İnsanda bilişsel zekayı, sonra duygusal zekayı inceleyen bilim adamları daha sonra ise kültürel zekayı keşfetmişlerdir. Bir iktisadi işletmede farklı kültürlere mensup insanları yönetmekte karşılaşılan güçlükleri, zorlukları aşmak için işletmelerde ve ilim dünyasında kültürel/ irfani zeka üzerine ciddi çalışmalar yapılmaktadır (Yeşil, 2009: 122). Kültürel zeka seviyesi yüksek olanlar kültürlerarası ilişkileri geliştirmekte ve yönetmekte başarılı olabilmektedirler (Okay,

2019: 1). Kültürel/ irfani zekanın küresel çapta kullanılması gerekir. Farklılıkları yönetmenin en önemli yöntemi kültürel / irfani zekadır ve harekete geçirilmelidir.

Kültürel/ irfani zeka ekonomide, işletmelerde duyulan ihtiyaç gibi, uluslararası ilişkilerle, sosyo-kültürel temellerin korunmasında farklılıkların sürece dahil edilmesi, katılımın sağlanması ve yönetimi için çok gereklidir. İşbirliği, istişare, dayanışma, yardımlaşma, bütünleşme, bir arada yaşama kültürel zekaya sahip siyasilerin, liderlerin, akademisyenlerin, yöneticilerin, kanaat önderlerinin birlikte çalışmalarıyla başarılı olacaktır. Kültürel / irfani zeka ile yönetim sömürüyü kaldıracak, bütün insanlığın gelişmesine katkıda bulunacak, küresel topluma ilham kaynağı olacaktır.

Çin küresel ekonomik yatırım olan Bir yol, Bir Kuşak, diğer ismiyle İpek Yolu projesini hayata geçirmeye çalışmaktadır. Proje için beş esas belirlenmiştir. Siyaset, sermaye, tesis, ticaret, ve yürek/kalb zinciri. Yürek/kalb zinciri, birliği, ilginçtir, kalplerin zinciri, birleşmesi sosyokültürel projelerle ve iyilik üzerine planlanmıştır. Çin ilginç bir ülkedir. Fakat işin ilginç tarafı ise bu ilkeyi koyan Çin'in kalpleri birleştirmek değil, nasıl yıktığını göz ardı etmesidir. İpek yolu projesinin başlangıcı Doğu Türkistan'da Çin yıllardır asimilasyon, tecrit, tehcir, işkence, uygulamakta, toplama kamplarında milyonlarca Uygur Türk'ünü tutmaktadır. Bir tarafta kamplarda, insanları zincire, zulme mahkum eden, topraklarını işgal, istila eden ülke diğer taraftan küresel bir yatırımı kalblerin zinciriyle kurabileceğine inanmaktadır.

Dünyada ulus aşırı / ötesi (transnasyonal) insanlar vardır. Tireli kimlik (hyphenated identity). kimlik denilen aidiyet çok yaygındır (Kaya, 2015: 47). Avrupa'daki Türkler, Türküm, Almanım, Müslümanım, Avrupalıyım, demektedirler. Tireli kimlikle farklılıkların birlikteliği yerleşmiştir. ABD, AB'de daha, birçok ülkede tireli kimlik sahipleri yaşamaktadırlar. Bu kimlikle yaşayanlar tireli kimliği savunmaktadırlar, benimsemektedirler. TV, medya, internet, sosyal medya çift veya daha fazla kimliğe sahip kişilerin aidiyet duygularını artırmakta, farklı bağımlılıkları ise dengelenmeye çalışılmaktadır (Kaya, 2015: 55).

Homojen ülkelerde bir ırkın, dinin yanına başka dinler, ırklar eklenmiştir. Tireli kimliklerle, çok kültürlü, çok aidiyetli toplumlar oraya çıkmıştır. Yeni nesiller yaşadıkları ülkenin yerel kültürü ve kimlikleriyle toplumda yer alırken, aile, köken kimliğinden, aidiyetinden kopmadan çevresiyle uyum içerisinde birlikte yaşamayı

sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu hibritleşmedir. Bir tarafta yaşadıkları toplumu homojonize etmek isteyen yerel unsurlar, otoriteler, diğer yanda ise farklılıkları hibrit bir yapıya kavuşturmak isteyen küresel yaklaşımlar bazen uzlaşmaya, bazen çatışmaya yönelmektedirler. İnsanlığın lehine olan düşüncelerin, niyetlerin, küreselleşmesi gerekir ki, bu önemlidir. Kuran-ı Kerim’de farklı farklı yaratılan insanlık için dört esası belirlenmiştir: Fıtrat, tearuf, adalet, inanç. (Gündoğar, 2017: 343). İnsan, evrende doğal düzeni bozmayacaktır, fesada uğratmayacaktır (Bakara, 2/204-205). Değilse, insanlık dertlere uğrayacaktır. Farklılıklar fıtrata uygun şekilde korunacaktır, insanlar birbirleriyle yaratılışa göre tanışacaklardır. Birlikte yaşamak için insanlar hayata yeni bir bakışla, anlayışla ve farklı yaşam biçiminde buluşacaklardır. Yeryüzü herkese yeterlidir, paylaşım ise adil olarak gerçekleşecektir (Akdoğan, 2017: 237). Adalet yeryüzünün/ mülkün esasıdır, temelidir. İhtiyaç, talep varsa arz da doğar. Ekonomideki kural sosyal hayatta da geçerlidir. İnsanlık sevgi, kaynaşma, dayanışma, yardımlaşma, bir arada yaşama, huzur, güven, adalet, sadakat, vefa, merhamet ihtiyacı içindedir. Bu durumda “arz” vardır.

Küreselleşme, insanların ihtiyaçlarını giderecek, taleplerini karşılayacak araçlara sahiptir. Çoklu aidiyet, tireli kimlik, çok kültürlülük zenginlik, çeşitliliktir. İnsani duyguların, vicdanın sevginin, hoşgörünün daha çok dikkate alınması gerekir. Küreselleşme derinlere indikçe çok kültürlülük, tireli kimlikle farklılıkları yönetme iradesi yönetim mekanizmalarına hakim olacaktır. Farklılıkları koruyan en önemli unsurlardan, ilkelerden, erdemlerden bir tanesi de hoşgörüdür (Ateş, 2000: 121). Osmanlı Devleti hoşgörünün en kuvvetli olduğu örnek devlettir. Osmanlılarda çok kültürlü yaşamın hakim olduğu levant / birlikte yaşanan, farklı unsurların olduğu şehirlerde huzur vardı. Bu kentlerde fitne, ayrılık ateşinin yakılmasıyla sosyal barış bozuldu. İnsanları ateşlemek mümkündür.

Farklılıklar hem krizdir, hem fırsattır. Farklı unsurlar ayrımcılıkla, ön yargıyla ötekileştirmeye kolay dönüşebilir. Öteki ile birlikte yaşamak doğru bir inançta buluşmak değildir. Asıl olan doğru hareketi, eylemi bulmak ve birlikte hayata geçirmektir. (Baybal, 2017: 395). Almanya’da medya kuruluşlarından birisi tanışmayan farklı insanları bir araya getirmiş, gündem belirlemeden onları görüştürmüş, konuşurmuş, buluşmalara tahminlerden çok fazla insan katılmıştır. Programı yapanlar

şasırmışlar, farklı kültürlerde olan insanlar buluşmalardan çok memnun kalmışlar (Wegner, 2019: 1). İnsanlar tanışmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Fıtrat olarak iş birliği yapmak, konuşmak, istişare etmek, uyum içinde olmak isterler, bunlara ve sevgiye yatkındırlar. Şu da bir gerçektir ki, insanlık yeryüzünde ahlak ve hukuka dayalı bir düzeni, sistem kurmakla sorumludur, yükümlüdür (Çalışkan, İ. 2007: 12). Küreselleşme kesinlikle farklılıkları dikkate almalı, korumalı, geliştirmeli küresel toplum ve insanı, bir modeli tanımlamalıdır. Bu insan modeli aile, çevre, toplum ve insanlığa fayda üreten, katkı sağlayan veren bir işlevi üstlenmelidir (Yılmaz, 2017: 234).

Küresel ilişkiler insanlık tarihinde farklı yönetim (governance). düzenini, sistemini kurmaya yönelmektedir, kısmi uygulamalar da başlamıştır. Ağ toplulukları ile geleneksel devletle, sivil toplumun dışına çıkan insanlar taleplerini, isteklerini, tepkilerini küresel çapta ve hızlıca, birlikte paylaşabilmektedirler.

Küreselleşme çağında İslam'ın evrensel duruşu, bakışı açısı, ilkeleri, yaklaşımı ve geçmiş uygulamaları müslümanlara sorumluluk yüklemektedir (Özakpınar, 2013: 327). Kültürel / irfani zeka ile, farklılıklarla iş birliği yaparak, dijital araç ve ortamları kullanarak, insani değerleri, çevreyi ve yeryüzünü koruyarak geliştirmek, küresel toplumun ve belki de yeni bir medeniyetin huzurla, esenlikle inşasına vesile olacaktır. Böylelikle küresel yönetim kürenin bütün paydaşlarının katılımıyla küreselleşmeyi gerçek zemine yerleştirecektir.

3.3.6. İrfanla/Kültürel Zeka ile İmar Edilen İki Küresel Şehir: Buhara ve Konya

Hayat yerleşim yerlerindedir. Şehirler, insan, şehir, çevre ve yeryüzü bir bütündür. Küreselleşme süreci her vecheden insanı, çevreyi ve yeryüzünü kuşatmıştır. İnsanlık tarihinin değişimi, medeniyetlerin oluşumu fetihlerle, göçlerle başlamıştır. Gelişmenin ve değişimin merkezleri şehirlerdir. Medeniyetlerin görünen sembolü şehirler, çağların açılıp kapanmasına sebep olmuşlardır. Aydınlar, ilim adamları, sanatkarlar, tüccarlar şehirlerden ilham almışlardır. Şehirler güçlü insan ve toplum yapısıyla devleti, devletler de medeniyetleri inşaa etmişlerdir. Bu şehirlerin önemli bir kısmı kendi çağının küresel şehirleridir. Çok kültürlü yaşamı geliştirerek farklı kültürlerle bir arada yaşamayı başarmışlar, temel değerleri korumuşlar, alimlere, sanatkarlara değer vermişler, küresel çapta şahsiyetler yetiştirmişler, ekol, okul olmuşlar, huzuru ve saadeti sağlamışlardır.

Ekonomik, siyasi, ilmi, sosyokültürel birikimlerini, üretimlerini çevreye ve dünyaya aktarmışlardır.

Küreselleşme şehirlerin işlevini göreceli hale getirmiştir. Şehirler metalaşmış, ticarileştirilmiştir. Daha çok ekonomik olarak değer verilmiştir. Küreselleşme sürecinin etkileyen, karar vericiler nezdinde, kültürel geçmişleri, birikimleri olan şehirler de siyasi ve ekonomik öncelikle değerlendirilmiştir. Oysa tarihte ilim, kültür (irfan) temelli şehirlerin ağırlığı ve önderliği vardır. Şehirlerde değerlere öncelik vermiştir. Hak, adalet, insaf ve sevgiye dayalı şehirlerden Buhara ve Konya 13'ncü yüzyılda bir arada yaşamayı başarmış, çok kültürlü toplumu kurmuş, geliştirmiş, küreselleşmenin bütün unsurlarını taşıyarak birikimlerini geniş bir coğrafyaya ihraç etmişlerdir. Halen ilke, felsefe ve etkileriyle ilham kaynağı olmaya devam eden, kültür (irfan) ile imar edilmiş küresel iki şehir olarak yerlerini almışlardır. İnsan ve toplum yapıları, ilim, fikir, insan, mal, hizmet hareketleri itibariyle küresel vasıfları taşımaktadırlar.

George Modelski “küreselleşme, dünyanın büyük medeniyetleri arasındaki artan bağlantının tarihidir” diyerek, küreselleşmenin başlangıcının M. S. 1000li yıllarda İslam Dünyasında, Arapların fetihleri ile başladığını, alimlerle, tüccarlarla, eğitim kurumlarıyla dünya medeniyetinin belirli merkezlerini bir araya getirdiklerini ifade etmiştir (Held - McGrew, 2008: 75).

Bu zaviyeden bakılınca küreselleşmenin ilk ve önemli dönemlerinden birisinin Maveraünnehir'de (Buhara)'da başladığı görülür. Maveaünnehir'den sonra Büyük ve Anadolu Selçuklu Devletlerinin kurulmuş, Selçuklu Devletinin Başkenti Konya olmuştur. Konya'nın aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin kurucu şehri ve gerçek başkenti olduğu ifade edilmiştir.

Tarihte bir arada yaşama, farklılıkları yönetme, temel değerleri koruma, insaf, hak, adalet zemininde başarılı olan, gerçek bir küreselleşme örneği olarak İslam Medeniyeti'nin iki sembol, kültür şehri Buhara ve Konya gerçek anlamda, küreselleşmeyi temsil etmektedirler.

Küreselleşme ilmin, bilginin, ticaretin, insanın, sermayenin, kültürün akışı, paylaşımı ve toplumların bağlantısı, bağımlılığı olarak ele alındığında bu sürecin merkezi olan şehirler dikkati çekmektedir.

Buhara ve Konya birtakım ortak özelliklere sahip, ilim, kültür (irfan). ihraç eden, devletlere kaynaklık etmiş, İslam Medeniyetine katkıda bulunmuş çok önemli şehirlerdir. Paris, Londra, New York küreselleşme sürecinde dönüm noktası küreselleşmenin başlangıç dönemleri sayılan M. S. 1000 li yıllarda da Buhara ve Konya kültürle (irfanla). imar edilmiş, küresel iki merkez şehirdir.

Küreselleşme göçmenlerle gelişen ve yayılan bir süreçtir. Buhara bir göç şehridir. İslam orduları yerleşmiştir. İpek yolu ile Çin, Baharat Yolu ile Hind insanı, ilmi, ticareti ve toplumu ile bağlantı halindedir. Göktürklerden dolayı Türkler, yerelden dolayı Soğdlar, Sasaniler'den dolayı Fars (İran)lılar, İskender fetihlerinden dolayı Makedon, Yunan unsurları yerleşmiştir.

Başlangıçta Budizm, Zerdüst, Maniheizm, Mecusi, Hıristiyan, Museviler vardı (Arslan, H., 2018: 29). Toplum daha sonra İslam dinini tanıyınca büyük çoğunluk müslüman olmuştur. Buhara coğrafyası, Çin İpek, Hind Baharat yolları, Göktürk, Sasani, Çin, Hind, Mezopotamya ve Mısır; İskenderden dolayı Yunan medeniyetinin yansımaları ve daha sonra fetihlerle gelen insanların, önemli merkezlerden alimlerin yerleşmeleri ile medeniyetlerinin birikimini toplamıştır, küresel bir şehirdir. Bağdat, Horasan, Mekke, Medine, Konya gibi birçok şehirle irtibatı şehrin ticaret yollarındaki canlılığın ilim, fen, irfan, sanat, edebiyat alanlarında da devamını sağlamıştır. Bölgeden Hind, Çin, Horasan, Kafkasya, Anadolu, Ortadoğu, Asya, Afrika, Avrupa ve Uzak Doğu'ya birçok alim göç etmiştir. Küresel şehir vasfı çok yönlü olarak yerleşmiş ve gelişmiştir. Göç alan ve göç veren bir şehirdir. Küresellik vasfını bu haliyle kamilen taşımaktadır. Emeviler döneminde Sahabe-i Kiram'ın seçkinleri, Hz. Peygamber (S. A. V.). Hazretlerinin neslinden insanlar gelmişlerdir. Nitelikli göçmenler Buhara ve çevresine yerleşmişlerdir. Buhara'da Farsça, Türkçe, Arapça başta olmak üzere birçok dil konuşulmaktadır. Buhara ticaret, sanat, zenaat, tarım, teknikte gelişmiş bir şehirdir. Şehir bakımlı, planlar güzel, binaları düzgündür. Zengin ve varlıklı bir şehirdir.

Buhara'dan Doğu Avrupa'ya ihracat yapıyordu. Kaliteli mallar satılıyordu. Çin'e de ihracat yapılmaktadır (Frye, 1965, 433). Doğu Avrupa ve Uzak Doğu gönderilen ürünler için her 18-20 milde kervansaraylar yapılmıştı. Senet veya kredi mektubuna benzeyen "çek" denilen belgenin ilk defa bu bölgede kullanıldığı rivayet edilmiştir. Bir şehirden diğer şehre gönderilen bu çek, sarraflara ibraz edilerek karşılığı alınıyordu. O

çağda ve yerde bu işlem küresel ticaretin durumunu ve şehrin gücünü de göstermektedir (Frye, 1965, 433). Buhara, Çin ve İspanya'da bilinen, tanınan küresel bir şehirdi. Dilin, kültürün, inancın, dinin, farklılıkların ve ticaretin küreselleştiği görülmektedir.

Buhara isminin Vihara (manastır). 'dan geldiği kaynaklarda vardır (Şeşen, 1992). Buhara İslam öncesi Budizmin önemli bir merkeziydi. Birçok dinin mensubu Buhara'da yaşamaktaydı, önemli merkezdi. Meşhur İskender ve Ahemendiler Buhara ve çevresinde birliği temin edemişlerdir. Birlik ancak İslam'la sağlanmıştır (Frye, 1965: 435). Buhara, İslam'la tanıştıktan sonra dini, ilmi, siyasi, sosyal merkezi bir şehir olmuştur. Tacirler şehir olarak da anılır (Narşahi, 2013: 33). Halkının büyük çoğunluğu ticaretle uğraşmaktaydı (Hasan Kurt, 1998: 45). Buhara'da çok nitelikli insanlar yetişmiştir. Sanat, edebiyat, fen ve sosyal bilimler, İslami İlimler, fıkıh, tefsir, kelam, tasavvufda büyük şahsiyetler buradan çıkmıştır. Buhara havzasından alimler, bilginler, arifler çıkmıştır. Bu bölgeden dünyanın birçok bölgesine birikimleri göçler yoluyla taşınmıştır. Hindistan, Çin, Horasan, Anadolu ve İslam Aleminin birçok noktasına Buhara'nın birikimi ulaşmıştır. Bu birikim ilim, irfanla beraber sevgi, merhamet, adalet, hak, insaf, yardımlaşma, dayanışma gibi güzel ahlak ve davranışları da içermektedir. Zorlama, baskı, dayatma sömürü olmadan Buhara ve çevresinden çıkan akımlar ve akımlarla İslam Medeniyeti başka coğrafyalarda yeni devletlerle insanların kabulü, benimsemesi ve içselleşmesiyle diğer medeniyetlerle buluşmuş, bağlantı kurmuştur.

Bu havza devletlerin kaynağı olmuştur. Devletleri şehirler, şehirleri toplumlar, toplumları ise ilim, kültür(irfan). adamları, dürüst tüccarlar, sanatkarlar, insanlar kurmuşlardır. Karahanlı, Samani, Timuroğulları, Babürlü, Büyük Selçuklu, Osmanlı ve Memluklar'ın kaynağı bu bölgedir. Buhara küreselleşme de örnek şehir olarak sadece ekonomi, para, finans, ticaret değildir. İnsani değerlerin bütünleştiği ve geliştiği küresel bir şehirdir. Bu şehirler tohum gibi olmuş filizlenmiş, fidan ve meyve vermiş, nice başka şehirleri beslemiş, kaynak teşkil etmiş, bütün insanlığa faydalı olmuşlardır.

Buhara'da kültür (irfan) tasavvufudur. Tasavvufun çok önemli simaları burada yaşamıştır, Buhara'ya uğramışlardır. Tasavvufun öncülerinden Abdülhalık Gücdüvani, Muhammed Bahaedin Nakşibendi, Necmeddin-i Kübra Hazretleri toplumun her kademesinden insanlar yetiştirmişler, asırlara ulaşan irşadın öncüleri olmuşlardır. Tasavvuf bütün

şehrin ruhudur, hayat tarzları tasavufun kaynağı İslam'la şekillenmiştir. Buhara şehri Nakşibendiliğin anavatanıdır (Schimmel, 2017: 341).

Konya Emeviler zamanında İslam'la tanışmıştır. Kültür(ırfan) merkezi Konya, 1097-1308 arasında Anadolu Selçuklularının başkentiydi. Önemli sayıda Hıristiyan nüfusla birlikte çok kültürlü bir toplum hayatı vardı. Latin, Yahudi, İranlı, Arap ve yabancı Türkler (İdil Bulgarları gibi) yerleşik hayatı paylaşıyorlardı. O kadar ki, Latinlere Konya'da konsoloslukları hizmet veriyordu (Kayaoğlu, 1981: 365). Konya'nın nüfusu 50-60 bin iken (Bayram, 1994: 57), etnik yapısı çeşitliydi. Türklerin yanından Hıristiyan, Rum, Ermeni gibi yerli kesimler, Gürcü, Bizans, Suriye, Mısır, El-Cezire, Irak, İran, Hint, Latin taraflarından tüccarlar bulunuyordu. Horasan'dan, Türkistan'dan Türkler gelmişlerdir (Togan, 1981: 215). Ayrıca Maverâünnehir'den gelen Harezmlilerle Bizans'tan gelen askerlerin yanında haclı seferlerinden kalmış insanlar birlikte yaşıyorlardı. Küresel bir toplum Konya'da bir arada yaşama kültürünü geliştirmiştir. Konya gerçekten çağının küresel şehri olmuştur.

Selçukluların ilme, alimlere değer veren önde gelen sultanları Konya'yı medeniyetin en yüksek noktasına taşımışlardır. Şehrin imarı, kültürel dokusunun geliştirilmesinin yanında Konya İslam aleminin ilmi, fikri ve kültürel, küresel merkezi olmuştur. Moğol istilasından kaçan alimler Konya'da itibar, iltifat etkisiyle Konya'ya yerleşmişlerdir. Anadolu Selçukluları Konya'ya güvenli yollar sağlamışlar, hanlar, kervansaraylar yaptırmışlar, bu yollardan alimler, tüccarlar ve diğer halk faydalanarak Anadolu'ya, Konya'ya ulaşmışlardır. Konya ilim, kültür ve sanatın yanında iktisadi ve ticari hayatın geliştiği refah şehriydi, varlıklıydı. Medreseler, zaviyeler ve vakıflar sayesinde Konya bir ilim merkezi haline gelmiş, muhtelif yerlerden gelen vasıflı, küresel insanların sığınağı ve menbaı olmuştu. Devletin duruşu, siyaseti Konya'nın küresel vasıflara haiz olmasının en önemli saiklerindendir. Bu yöneticilerden alim, şair, edebiyat, sanat uzmanı olanlar vardı.

Konya küresel vasıflarını geliştiren yönüyle hem düşünce, hem tasavvuf merkeziydi, İran, Türk, Arap topraklarından gelen muhtelif tarikat, dini mezhep, meşrebe ait insanlara ev sahipliği yapmıştı (Güllüce, 2013: 101). İmar faaliyetleri dikkat çekiciydi. Sultan Aleeddin Keybukat'ın çalışmaları Konya'nın küresel şehir ve medeniyet merkezi olmasında önemli yer tutar. Cami, medresenin yanında, hastane ve kervansaraylar

yaptırmıştır. Nüfusunun 50-60 bin olduğu zaman Konya’da 360 zaviye, 70 hânkâh, 7 büyük cami ve 300 adet mescit bulunmaktaydı (Güllüce, 2013: 102).

XII. yüzyılda Orta Asya’dan şehirli, tüccar, sanatkâr, alimler ve mutasavvıflarla, bir kısım Farisiler Selçuklu diyarına ve Konya’ya gelmişlerdir. Göçlerle Konya ilmin, irfanın, kültürün ve medeniyetin merkezi, küresel şehir olmuştur. İslâm-Hıristiyan, İran-Türk birikiminin küresel şehre ve medeniyete yansıdığı da görülmüştür. XIII. asır Konya’da içtimai, iktisadi, dini ve kültürel (irfani) hayat değişmiş, gelişmiştir.

Anadolu Selçuklularınca geliştirilen uluslararası ticaret yolları tüccarlarla, alimlerin yolunu Konya’ya çevirmiştir. Bilinçli bir siyaset izlenmiştir. Beyin göçü sağlanmıştır. Birincisi Ortaasya’dan İran, ikincisi Bulgar, Kırım, Kafkas’tan (Fazlıoğlu, 1998: 27) ve üçüncüsü ise Endülüs üzerinden ulaşan yollarla ticaret ve ilim ehli Konya’ya gelip gitmeye, yerleşmeye başlamış, şehir ve devleti geliştirmiştir. Konya’da Farsça, ilimde, kültürde kullanılmış, konuşulmuş, yazılmıştır. Çarşıda pazarda Farsça konuşma dilidir. Resmi, edebiyat, şiir dili Farsça’dır. İbn-i Batuta, şehirde tarım, ticaret ve zenaatın canlı olduğundan, şehir imarından ve güzelliğinden, caddelerin genişliğinden, çarşının düzeninden övgüyle bahsetmektedir (Güllüce, 2013: 102).

Anadolu’nun kıtalararasında, jeopolitik konumu itibariyle coğrafi geçiş güzergahında, İpek yolu üzerinde yer almasıyla Konya ticaret merkezi olmuştur. Ticaret yolu olarak Kuzey-Güney, Doğu Batı hattında bulunmaktadır. Sanat gelişmiştir. Konya Anadolu’da modern, mamûr, düzenli şehirlerin önde geleniydi, başka şehirlere göre güvenliydi. Konya “Dârü’l- Huzur” huzur beldesi diye anılmıştır (Bayram, 1994: 58). Bu haliyle Konya ortak yaşamı zirveye çıkarmıştır.

Selçuklu Sultanları’nın, hilafet merkeziyle de ilişkileri müspetti (Güllüce, 2013: 105). İslam coğrafyasına ve hilafetin egemenliğine de entegre olmuş, bütünleşmişti. Konya her hali ile geniş bir bağlantılarına sahipti ve bu münasebetleriyle de küresel şehir vasfını taşıyordu.

Küreselliğin diğer bir unsuru ise ahilik teşkilatıdır. Bu teşkilatın kökleri Ortaasyaya dayanmaktadır. Ticarete, zanaatte, iş, pazar ve toplumsal hayatın tam merkezinde, işlevsel bir yapıdır. Hilafete bağlı olup, tasavvufi bir teşkilat olan ahilik eğitim, gelişim, denge ve devamlılığın motoru olmuştur.

Buhara ve Konya'nın kadim, zengin geçmişleri vardır. Coğrafi olarak geçiş noktasında ve önemli konumdadırlar. İlimde, kültürde(ırfanda), fende, teknikte, sanatta, edebiyatta, mimaride, siyasette, ticarete, iş hayatında, zanaatte güçlüdürler. Nitelikli göçmen alıp, nitelikli göçmen vermişlerdir. Tarihi benzerlikleri, işlevleri, taşıdıkları simge isimler, eserleriyle Buhara ve Konya gerek İslam, gerekse dünya tarihini etkileyen bir geçmişe sahiptirler; küreselleşmeyi temsil eden şehir özelliklerini taşımışlardır. Bu şehirler kültürel zeka ile, kültürle (irfan ile) imar edilmişler ve yönetilmişlerdir. İnsanlar, toplum, kurumlar, kuruluşlar, devlet, ticaret bu birikimle yapılmış, imar edilmiş, düzenlenmiş, hayat bulmuştur. Kültürle (irfanla). mamur insanlar şehirleri, toplumları ve devletleri imar ederek medeniyetin/umranın kurucusu haline gelmiş, insanlığa ve yeryüzüne fayda üretmişlerdir.

Bu şehirlerin ruhunu, huzurunu, sosyal dengesini, birlikte yaşama kültürünü, azmini heyecanını veren kültürel (irfani) bir zemin, kaynak, şahsiyetler ve birikim vardır. Bu birikim küresel hale gelmiş, her iki şehirden çıkan güç ve enerji, kazanım, tecrübe, ilim çok geniş bir coğrafyayı etkisi altına almıştır. Buhara'da İslam coğrafyasının her yerine neşet eden Haceganiyye, Nakşibendiyye, Yeseviyye, Kübreviyye tarikatleri toplum ve devlet hayatında etkili olmuşlardır. Konya'da birçok tarikatın önce gelenleri bulunmuştur. şehir ve toplumu etkilemişlerdir. Ancak küresel açılım ve yayılma noktasında Hz. Mevlana'nın eseri Mesnevi halen küresel bir etkiye sahiptir.

Hz. Mevlâna'nın yetişmesinde etkili olan babası çok kültürlü bir şehir olan Belh'te alimdi. Hocası olan Şems-i Tebrizi tasavvufun önemli simalarından Gazneli Sultan Mahmud, Selçuklu Sultanları Çağrı ve Tuğrul Beyleri etkileyen Hasan Harakani'nin etkisinde kalmıştır (Çiftçi, 2005: 566). Hz. Mevlâna Harakani Hz'lerinden Mesnevide bahsetmektedir (Akbaba, 2014: 158). Bu bağlar küresel bir çapı da göstermektedir.

Hz. Mevlâna pergel metaforu diye anılan beyanında, bir ayağı İslâm dininde sabit, diğeri ayağı ise yetmiş iki millet üzerinde gezen bir pergel gibiyiz, demektedir (Koçkuzu, 2006: 27). “Pergel gibiyim, bir ayağımla şeriat üstünde sağlamca durduğum halde, öbür ayağımla yetmiş iki milleti dolaşıyorum. Yetmiş iki millet sırrını bizden dinler. Biz iki yüz millet ve mezhebi tek perdede birleştiren ney gibiyiz. ” (Hüseyin Kurt, 2007: 168).

Yunus Emre'nin şu sözü de ne kadar anlamlıdır: “Yetmiş iki millete bir nazar ile bakmaz isen, halkın nezdinde müderris olsan bile, sen hakikatte asisin. ” Bu küresel bakış, anlayış, idrak, zihniyet, insanidir, insafıdır, İslamidir. Ebu Hanife'den, Hasan Harakani'den, Hz. Mevlâna'ya, Yunus Emre'ye kadar bu mükemmel duruş medeniyetimizin özüdür, değeridir, iksiridir. Bütün insanlığına kabulü olan değerlerdir.

Osmanlı döneminde Mevlevi dergahları, Mevlevihaneler paşalar tarafından devlet eliyle birçok yerde kurulmuştur (Tanrıkorur, 1 Mart 2020). Küresel değerleri taşıyan eğitim dergahları olmuşlardır. İstanbul'da önemli diğer tarikat dergahlarında da Mesnevi dersleri yapılmıştır (Öngören R., 2004). Avrupa'da, Batı'da, Hz. Mevlâna ve İbn-i Arabi İslam'ın öğrenildiği önemli kapılardır. Konya her ikisine de ev sahipliği yapmıştır. Konya bu büyük zata ev sahipliği yaparak, O'nun öğretileri ve talebelerinin kaynağı olmuştur. Konya'nın Selçuklular dönemindeki birikimi de bu zeminin hazırlanmasında çok önemlidir. Konya'da zuhur eden küresel irfani kaynağın tesirleri Osmanlı Devleti'nin gelişmesi, yayılması ve büyümesi devirlerinde kendini göstermiştir. Hakikatte imar, Allah'ı bilen ve ihsanla hareket eden insan ve kurumların varlığıdır. Esasen bu kalite insana, topluma, şehre, devlete ve dünyaya değer kazandırmaktadır, insanlığa fayda üretmektedir.

Buhara ve Konya küresel sistem ihraç etmişlerdir. Fetihlerle hayat bulmuşlar, fetihlere sebep olmuşlardır. Mekânlar, şahsiyetlerle anlamlıdır, değerlidir. Buhara ve Konya alimlerin, sanatkarların, ariflerin merkezidir. Buhara'da Nakşidendiyye, Konya'da Mevleviyye tasavvufun zirveye ulaştığı bir dönemde kendini göstermişlerdir. Hak, adaletle erdemli toplumlar, irfani nesillerle, bir arada yaşamayı sağlayan, insana insan olarak bakan, devlet ve, toplum hayatını bu şekilde yöneten, yeryüzünün akışını değiştiren ilkeleri üretmişlerdir.

XIII. yüzyıl küreselleşme bakımından daha çok dikkate değerdir. Küreselleşme Buhara ve Konya'nın bulunduğu bölgeler ve bu şehirlerin ürettiği bilgi, hikmet, kültür, anlayış, sistem ihracı ile daha çok anlam kazanmakta ve etkileri de diğer coğrafyalarda paylaşımcı, katılımcı, insafı, adil, hakkaniyetli görülmektedir.

Başarılı İslam devletlerinin temelinde, arkasında, “kültür”yani “irfan”ı görülmektedir. Çağımızda, insani değerlerle bezenmiş, kültürle (irfanla). mamur insanların küreselleşme sürecinde yeryüzünü ıslah ve imar etmeleri mümkündür.

İrfan kelimesi “arafe”den gelir. “Arefe” Arapça’da “bilmek” anlamına gelmektedir. İrfan ise, bilme, anlama, sezme, güçlü sezgi demektir. Marifet de “bilmek”, irfan da “bilmek”, Arif, “bilen” demektir. Arif kimse, irfan sahibi kimse, izzetli kimsedir. Çünkü “arif” Allah (c. c.)’ı çok iyi bilene kimsedir. Allah (c.c.)’ı bilen kimse Allah (c. c.)’a çok güzel kulluk eder (Coşan 1994). İslam tarihinin her döneminde irfanın kapsadığı insan, toplum, devlet bütünlüğü tesis edildiğinde büyük başarılar elde edilmiştir. Toplumun her seviyesinde irfanın zirve yaptığı dönemler tarihe altın harflerle yazılmıştır

Küreselleşme süreci kültürel zeka/irfan ihtiyaç duyulan bir dönemdir. Bu zeka/ irfanla insan, toplum, şehir, çevre yeryüzünün imarı mümkündür. Bu birlikte yaşamak, hak ve ödevleri belirlemek ve uygulamak, farklılıkları yine aynı birikimle yöneterek huzur ve esenlik getirecek, yaratılışa uygun doğal denge sağlanacaktır. Bu süreçte şehirler çok büyük önem kazanmaktadır.

3.3.7. Küresel Haklar ve Ödevler Düzenlemesi

Dünya tarım toplumundan sanayi toplumuna daha sonra, bilgi, iletişim ve ağ toplumuna geçti. İlimde, teknolojide, eğitimde geniş çapta ilerlemeler oldu, mesafeler alındı. Bu gelişmeler rağmen çevre tarihin en büyük tahribatına uğradı. Hava, su, toprak zararlı maddelerle kirletildi. Bir taraftan ilerlemeler, diğer taraftan insanlığın geleceğini de tehlikeye atan gelişmelere karşı devletler ve bu kirliliğe sebep olan şirketler uzun yıllar boyunca duyarsız kaldılar. Yeryüzünün bütün doğal kaynakları ağır sanayinin ağır sonuçlarına maruz bırakılmıştır. Yeraltı ve yerüstü kaynaklar, doğal denge bozulmuştur. Bu tahribat özellikle sanayileşme ile 1960’dan sonra hız kazanmıştır. Dünya bugün zehirlenmiş hava, su ve toprağın sonucu hastalıklarla, zararlı gıda ve ürünlere insanları mahkum etmiştir. Ozon tabakasının delinmesi zehirli salınım gazları atmosferi tehdit etmektedir. İklim değişikliği tehlikesi insanlığın en büyük kaygısıdır. Fabrikalar için ormanlar, tarım alanları, nehirler, yer altı suları feda edilmiştir. Çevresel etkiler insan ve diğer canlıların hastalıklarına, zarar görmelerine sebep olmuştur. Üretim ve tüketimin atıkları ise yüzyıllarca zararlı olarak kalacaktır. Çevre sorunları artmakta ve yakın zamanlarda yeni virüs tehlikeleri insanlık karşı karşıyadır (Kaya, S., 2019: 17).

İlimde, teknikte, eğitimde ileri seviyelere çıkan küreselleşme sürecinde ağaçlar, bitkiler, sular, canlılar, insanlar zarar gördüler ve hala görmektedirler Küreselleşmenin başat

kurumları için güç paradır, kazançtır, üretim süreçlerinin sürmesi, üretilenlerin satılmasıdır. Çevre bu amaçlara feda edilmektedir.

Kapitalizmin egemen güçleri çok uluslu şirketler parayı, neoliberalizm de bireyi her şeyin önüne almıştır. Küreselleşme sürecinde şirketler ve bireyler kendilerini yeryüzünün maliki görmektedirler. Halbuki insanoğlu yeryüzüne aittir. Malikiyetle aidiyet farklıdır. İnsan toprağı, havayı, suyu üretemiyor. Yaratılmış olanı kullanıyor, tüketiyor. İnsanın kendi vücudu, aklı da ona emanettir. Fakat akl-ı selim olmazsa akıl insanoğluna yanlış ve zararlı işler yaptırmaktadır. Para için için zararlı olanı üretmekte beis görmemekte, iyi para kazanıyorsa aklıyla başardığını düşünmektedir.

Kâr hırsı, güvenlik endişesi, siyasi rekabet, askeri kuvvet ihtirasıyla küresel sistem doğanın, canlıların, çevrenin hor kullanılmasına, tahribatına sebep olmuştur. İnsaf, hak, adalet, ahlak, hukuk, diğerkamlık geri itilmiştir. Söz kuvvetlilerin olmuştur. Hırslarla yüzyıl gibi kısa bir sürede yeryüzünün doğal yapısı harap edilmiştir. Sıradan insanlar bu çevreyi bozmadılar. Üretenler, kazananlar ve daha çok kazanmak isteyenler doğal düzenin dengesini değiştirdiler. Yüzyıllardır çevrenin doğanın kullanımı tabii sosyal düzenle devam etmiş ve doğal hayat korunmuştur. Küresel sistem yıllarca çevreyi görmezden gelmiştir. Çevre sorunu küresel hale gelip, onları da rahatsız edince, kaygılar artınca tedbirler alınmaya başlamıştır.

Yeryüzü kaynaklarının kullanımı, korunması, geliştirilmesi küresel toplumun ortak aklı ve küresel zihniyetin inşası ile mümkündür. Sadece üretenlerin değil, tüketenlerinde dahil olacağı duyarlı bir sürecin yürütülmesi gerekmektedir. Çevre hava, su, toprak yaşayanların değil, geçmişten geleceğe taşınması gereken insanlığın, yaratılanların hepsinin, yeryüzünün varlığıdır. Küresel iletişim araçları çevre duyarlılığının insanlık tarafından sahiplenilmesine müsaittir.

Çevre konusunda birçok kademedeki çalışma, düzenleme, sözleşme ve inisiyatif, platform olsa da korunma, gelişmeler yeterli düzeyde değildir. İnsanın vucud ve ruh yapısının korunması gibi çevrenin hassasiyeti vardır. İnsan, şehir, çevre, evren, yeryüzü bir bütündür. Yeryüzü insanın kullanımına verilmiştir. Toplumun temel değerleri gibi yeryüzünün temel değerleri de korunmak zorundadır. Bu süreçte şehirler ekonomik amaçların kurbanı olmuştur. Tamamen ekonomik tercihlerle dizayn edilen çok katlı, kalabalık ruhsuz şehirler sosyal dokuyu değiştirmiştir. Çevre hak ve ödevler silsilesi ile

yüzyıllarca nasıl korunmuşsa, aynı doğal süreçle korunmalıdır Basit formülü şudur: Suyu, havayı, kullanmak hakkındır, kirletmemek ödevindir. Bu kural küresel sistemin aklına ruhuna aykırıdır, ama insanlığın ruhuna, tarihine, birikimine uygundur.

Sanayileşme insanların araştırması, ilmi, bilgisi, çabası, iş birliği, emeği ile başarılmıştır. Gelişme devam etmiş, bilgi ve ağ toplumuna ulaşılmıştır. Sanayi ve bilgi toplumu güçlü beyinler, bilim adamları, araştırmacıların emeği ve alın teriyle yapılan araştırmalar, çalışmalar sayesinde gerçekleştirilmiştir. Aynı, eğitilmiş insanlar yaşadıkları dünyayı kısa sürede tahrip etmişlerdir. İnsanın kendisine zarar vermesi gibi dünyanın en seçkin, eğitilmiş insanları liberal-kapitalist zihniyetin, sermayenin egemenliğine teslim oldular, esir oldular, maddi çıkarlara mağlup oldular, bir kısmının da güçleri yetmedi. Fabrikalar, santraller, barajlar, inşaatlar, endüstriler, çarpık şehirleşme ile çevreyi katlettiler.

Küreselleşmenin çifte standartları çevrenin kirletilmesi, doğanın hor kullanılmasında kendisini göstermiştir. Gelişmiş ülkeler için zehirli, zararlı olan üretimler yoksul, zayıf ülkelere kaydırılmıştır. Gelişmiş ülkelere girişleri yasak maddeler, gelişmiş ülkelerin çok uluslu şirketleri başka ülkelerde üreterek diğer ülkelere satmışlardır. Gelişmiş ülkelerin atıkları yine fakir, yoksul ülkelere transfer edilmiştir. Gelişmiş ülkelerin atmosfere, okyanuslara bıraktıkları gazlar, maddeler diğer ülkelerin bitki örtülerini, canlı türlerini mahvetmiştir.

Dünyanın farklı bölgelerinde muhtelif farklılıklara sahip birlikte yaşayan insanlar birlikte yaşamayı başarmışlardır. Herhangi bir siyasi manevra, oyun, manipulasyon olmadığı sürece bir arada yaşayan insanlar birlikte çevreyi de korumuşlardır. Aynı dayanışma, bütünleşme, anlaşma ve ortak davranışları çevre konusunda da sağlayacak anlayış yine de vardır. İnsanlar için sağlıkları, çocukları, aileleri çok önemlidir. İnsanlar tabii olanları kullanmaya eğilimlidir, doğal olanı tercih eder.

Çevrenin, doğanın, havanın suyun, toprağın korunmasının Küresel Haklar ve Ödevler, Sorumluluklar çerçevesinde küresel bir iş birliği ile sağlanması mümkündür. İletişim imkanları, etkileşimi, ortak bilinci, dayanışmayı, buluşmayı sağlamaktadır. Bütün olumsuz gelişmelere rağmen yirminci yüzyılın son çeyreğinde başlayana büyük bir çevre duyarlılığı her kademedede görülmektedir. Bu üç önemli durumu dikkate alıp, şunları tespit edelim:

1- Son üç asırda ilimde, eğitimde, teknolojiye dünya ilerlemişken, gelişmişlikle zıt olarak çevre, toprak, hava, su, bitki örtüsü hasara, zarara uğramıştır.

2- Muhtelif inanç, düşünce, kimlik ve kültüre sahip toplumlar sosyal barışı, ortak düzeni kurmuşlardır. Bu toplumlar kendilerine, çocuklarına, geleceklerine zarar verecek, havayı, suyu, çevreyi kirletecek gelişmeleri engelleyemediler, çünkü onları siyasi ve egemen unsurlara karşı güçleri yetmemiştir. Başkalarıyla birlikte yaşamı barış içinde sürdürdüler, düzeni sağladılar, ancak çevreye zararlı proje, üretim, tüketimi önlemekte etkin olamadılar.

3- Çevre sorunlarını gidermek, yaşanabilir dünyayı, doğal hayatı sürdürmek iyilik sahibi, doğru insanlarla, kurumlarla, ortak akıl ve iş birliğiyle çalışmaların yapılması gerekiyor. İnsani konuların yalnız devlet, siyaset zemininde olması kifayet etmeyebiliyor. Çok uluslu şirketler, onların lobileri ve örtülü ödenekleri karşısında Erdemlilerin İşbirliği sağlanmalıdır, çalışmalar dünya ile eşgüdümle yapılmalıdır (Kaya, S., 2019: 24). Fiili olarak kurulmuş olan küresel toplum ve ağlarda buluşan insanlar, gruplar var. Bunların çoğu bir STK dan daha tesirlidir. Küresel toplumda hem doğanın, hem insanların tabii dengesinin korunması ve sağlanması katılımı, müşterek çıkarları gözetmekle mümkündür. Genel olarak insanlar yakın ortamlarda, ilişkilerde karşılıklı haklara riayet ederler. Aşırı bir kin, ayrımcılık yoksa anlaşılır. Ortak yaşama ölçüleri ortak akılla sağlanır. Küreselleşme süreci bu ilişkilerin geliştirmesine alan açmaktadır

Yol, enerji, hava, park nasıl ortaksa akarsular denizler, toprak örtüsü ve hava da ortaktır, o zaman korunmalıdır. Yeryüzünde yaşayanlar, bir emaneti aldıklarını bilerek en iyi şekilde “Hak” olarak kullanacaklar, “Ödev” olarak koruyup, geliştirecekler, gelecek insanlara, kuşaklara aktararak yükümlülüklerini ve sorumluluklarını yerine getireceklerdir. Basitçe bir denklem kurulur: Hava, toprak, su, çevre, doğa insanlar, canlılar için “hak”tır; korumak ise “ödev”dir. Her özel ve tüzel kişiden “hak”ka tecavüz edilmemesi “ödev”ini yapması istenir. Herkes bunu isteme “hak”kına sahiptir. İnsanların ferdi ve topluluk olarak çevreye zarar verecek çalışmalarda, projelerde yer almamaları “ödev”dir. Zorlanmamaları “hak”larıdır. Hak ve Ödev bilinciyle Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesini inşa etmek gerekmektedir. Her otorite, kuruluş çevre konusunda “hak-ödev” ler açısından sorumluluklar, yükümlülükler taşımaktadır. Örnek verilecek olursa; çalışan bir kişi sözleşmeyi imzalamadan önce ek madde

koyabilecektir. Şu ürünler üretilirse imza atamam, satılacak olusa şirkette yer alamam, satamam, kullanamam, gibi kayıtlar koyaacaktır. Bu sözleşme Hak'kı korunmayan hakkını arayacaktır. O kişiye destek sağlanır. Aynı düşüncede olanlar, paylaşan kişiler, topluluklar, tabii kümelerle destek vereceklerdir. Hatta bir organizasyon olmasa bile, ilke, düşünce, davranış bağlamında birliktelikler “ödev”leri yerine getirmeyenler veya “hak”ları ihlal edenler, kusurludur. Hukuki düzen oluşursa suçludur.

Örnek daha müşahhas olabilir: Bir profesör veya uzman doğaya zarar verecek bir projede yer alamaz, almaması gerekir. Bu “Ödev”dir. Zararlı üretim yapacak tesise resmi kurumca onay, izin verilemez, verilmemelidir, Bu “ödev”dir. Bu üretime yönelik hammadde satılamaz, satılmamalıdır. Bu da “ödev”dir. İnsan sağlığına, çevreye zararlı olan ürün üretilmemesi, hem “hak”tır, hem “ödev”dir. Bu üretimlerde, reklamlarda, satışta, pazarlamada bulunmamak “ödev”dir, Zorlanılmaması ise “hak”tır. Örnekler çoğaltılabilir. Bir iki için şehrin temizliğinin istenmesi “hak”tır, kirletilmemesi “ödev”dir.

Hak ve Ödevler otorite ile varlık bulur, sürekliliği sağlayabilir. Üst otorite ve irade olmaksızın insanlar doğal bir şekilde bir arada olduklarında yazılı olmayan kurallar dengeyi, adaleti, düzeni sağlamaktadır, ortak hayatın kurallarına uymaktadırlar. Üst irade, örneğin yerel yönetim mercii hukuki düzenleme ile, denetimle uygulamaya katkıda bulunursa “Haklar ve Ödevler” düzeni kurulur, çalışır. Doğal düzenin iki unsuru vardır. İnsanlar ve toplum, “doğal güç” ve “doğal otorite” denilebilir. Diğer tarafı ise “idare”, “resmi otorite” gücüdür. Her iki unsura, otoriteye gerek vardır. Birisi diğerinden ayrı değildir. Küresel Haklar ve Ödevler düzeninin Doğal Otorite tarafını dijital ağ imkan ve destekleriyle insanlar harekete geçireceklerdir. Dünyanın muhtelif noktalarında ise resmi otorite zaman zaman, adım adım doğal otoriteyi tamamlayacaktır. İletişim teknolojisi, sosyal ağlar ve topluluklar, medya ile bu düzen doğal bir akışla devam edebilir.

Hak ve Ödev şuurunun küresel toplum içinde, Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesini “Hak ve Ödev” zemininde inşa etmek zorunludur. Her kurumun, kuruluşun, devletin, belediyenin, işletmenin, üniversitenin, okulun, fabrikanın, çarşının, sitenin merkezinde, ortak yönetim alanlarında bu sürecin tarafı olması, muhatap kabul edilmesi gerekmektedir. Her kurumda, konumda, makamda olan kişilerin sorumlulukları,

yükümlülükleri vardır. Hak ve Ödev düzeni tüzel kişilere sorumluluk yükleyecektir. Bu düzende çevrenin korunması kurallarına uyulmasını kişiler, toplumdan tüzel kişilerin talep etme Hak'ları vardır. İnsanlarında tüzel kişilerden aynı talep etme hakları vardır. Hak ve Ödevler, baştan zihniyet ve ahlak temelli olmalıdır. Devam eden süreçte ise tanımlanan sorumlulukların, yükümlülüklerin hukukileşmesi temin edilmelidir.

Korona virüs salgını tehlikesi ile küresel düzeyde alınan müşterek önlemler, Hak ve Ödev bağlamında çok dikkate değerleri, örnekleri ortaya koymuş, düşüncenin doğruluğunu da teyid etmiştir.

Çevrenin tahribatında, kirletilmesinde verilmesinde en temel çatışma alanı şudur: Aidiyet, malikiyetle karıştırılmaktadır. İnsan yeryüzüne ait midir, yoksa malik midir? İnsanlar yeryüzüne aittirler, malik olamazlar. Sorun budur. İnsanlar kendilerini malik sayarak olarak çevreye, doğaya zarar vermektedirler. Yeryüzü insanların değildir. İnsanlar havayı, suyu, toprağı, rüzgârı üretmez. Üretemeyenler malik de olamazlar.

Haklar ve Ödevler Düzenlemesi, insanlar, toplumlar, devletler, şirketler ve kurumları malikiyet duygusundan aidiyet gerçeğine çağıracaktır. Sorumlulukların, yükümlülüklerin tanımları yapılacaktır. Aslında kişilerin, kurumların en büyük suçları, malik olmadıkları şeyler üzerinde malik olarak tasarruf etmeleridir. Haklar ve Ödevler, malik olmayanların “Hak” ihlalinin önleyecektir. Kişi ve kurumların ihlalleri önlemek “Ödev” leridir, yükümlü, sorumlu oldukları hatırlatılmaktadır. Kapitalizm haşin bir kural koutuştur. Adam Smith'e ait “Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler.” söz bir felsefe olmuştur. Ekonomiden çevreye fütursuzca uygulanmaktadır. Gelişmiş Batılı devletler Makyavelist bir düşünce ile, zafere giden her yol mubahtır, diyerek hareket etmektedirler. Çevre, kar hırsı, rantiyeye amacıyla “büyük zafer” yolunda tahrip edilmiştir. Doğa, toprak, su, hava insanların malları değildir, mülk ve madde değildir. Onlar çok kıymetlidir ve emanettir. Onlar insana emanet verilmiştir. İnsanın hasredilen, insanın da ait olduğu evrenin, yeryüzünün değerleridir. Birlikte yaşayan insanlar Küresel Haklar ve Ödevler zemininde yeryüzünü kullanmalıdırlar. Kritik olan nokta şudur: Yeryüzü insana aittir, ama insan malik, sahip değildir.

Yıllar önce yazılan çevre manifestosu olarak anılan bir mektup konuyu çok yerinde ifade etmektedir. Duwarmish Kızılderilileri'nin reisi SEATTLE tarafından “Washington'daki Büyük Başkan”a, 1853–1857 seneleri arasındaki Amerikan

Cumhurbaşkanı Franklin Pierce'ye ithafen yazılmış meşhur mektup toprak, hava ve suyun vasıfları, değerini mükemmel bir şekilde ifade edilmektedir.: Kızılderililerin resisi toprağını almak isteyen ABD Başkanına sormaktadır gökyüzü nasıl satılır veya alınır? İnsanın sahip olmadığı şeyi satamayacağını ifade eder. Dünyanın her bir parçasının, çam yaprağının, kumsalın, ormanların, böceklerin kutsal olduklarına inanmaktadırlar Reise göre toprağa, tüküren kendisine tükürmüş, olur. En vurucu sözü şudur ki, toprak insana değil, insan toprağa aittir Çünkü topraktan gelmiş ve toprağa gidecektir. Eğer toprağa iyi davranmazsa toprağın başına gelen topraktan gelen insanların başına da gelecektir. Çünkü O 'na göre her şey birbirine bağlıdır. Reis, Tanrımız aynıdır, diyerek beyaz adamın hırsını tanımlamakta, topraklarımıza sahip olduğu gibi Tanrı'ya da sahip olacağını zannettiğini, ama buna kudretinin yetmeyeceğini belirtmektedir. Son cümlesiyle liberal –kapitalizmin, zihniyetini, vahşileceğini çok önceden görmüştür. 160 yıl önce yazılan bu mektup insanın malik değil, aid olduğunu, malikiyet ve aidiyet farkını, sorunun zihniyette olduğunu, çevreye karşı zihniyetin neler yapabileceğini, küresel bakışa ve duruşa zemin oluşturması itibariyle de mükemmel şekilde göstermektedir.

Kuran-ı Kerim'e göre çevre denge üzerinedir. Bu hassas dengenin korunması yeryüzünün ve insanlığın felaketlere ve fesada uğramasına sebep olacaktır. Kuran-ı Kerim'de “İnsanların bizzat kendilerinin kazandıkları (günahlar ve cehaletleri) yüzünden, karada ve denizde fesat (maddî manevi bozulmalar, afet ve felaketler) çıktı (çıkardılar). Bu ise yaptıklarının bir kısmının cezasını Allah'ın dünyada) onlara tattırması içindir. Olur ki onlar, (bu sayede kötü hallerinden) dönerler.” (Rum 30/41) denilmektedir.

Evrenin, yeryüzünün sahibi Yaratan, Allah (c. c.). tır, Malik'tir, insan ise emanetçidir. İnsanın tasarrufu emanetle sınırlıdır. Dünya yaşayanların değil, bütün yaşayacakların kullanacağı bir yurttur. Tüm canlılar hak sahibidir. Tabiatda da çeşitliliğin korunması gerekir. İnsan “yed-i emin”, emanetin teslim edildiği güvenilir nokta durumundadır. Emanete riayet insan için sorumluluktur, “ödev”dir. Çevrenin tahribatı Kuran-ı Kerim'e göre, “ekinleri ve nesli mahvetmek” tir. İnsana evrensel sorumluluk yüklenmiştir. Kuran-ı Kerime'e göre insanın yeryüzünü imar etme sorumluluğu vardır. “O sizi yeryüzünden (topraktan). yarattı ve sizden yeryüzünü imar etmenizi istedi.” (Hud

11/61). Ayet-i Kerime’de insanın yaratılış hikmetini/gayesini/gerekçesine birçok İslam alimi işaret etmiştir. İmar ile ömür arasında da bir bağlantı vardır. İnsanın hayatına ömür denilmiştir. Eğer insan hayatını güzel, faydalı hayırlı geçirmemişse, imar etmemişse ömür mamur edilmemiş sayılır. İnsanoğluna dünyada verilen hayata “ömür” denmiştir. Ömür, imar ile aynı kökten gelir. İmar edilmemiş ömür, ömür değildir. İmar ile geçmiyorsa ömür mamur değildir (Görmez, 2011: 247). İnsan, çevre ve yeryüzü arasında doğrudan bir ilişki vardır. Küreselleşme zihniyeti ile sosyokültürel değerler korunursa çevrede korunacaktır, geliştirecektir.

İslam’a göre, Allah yeryüzünü imar etme görevini yüklemiştir, yeryüzünü emanet etmiştir. Çevreye zarar vermek yasaklanmıştır. Çevre, hava, su, toprak insana ait değildir. İnsan evrene aittir. Korumak “ödev”dir, faydalanmak “hak”tır. Çevre korunup geliştirilmesi sosyokültürel değerlerin, anlayışın idraki ile mümkündür. İdrak, yaratılışın hikmeti, insana nispet eden hak ve ödev zihniyetinin küresel topluma yerleşmesi ile sağlanacaktır. İnsanlığın sağlıklı, huzurlu bir yaşam sürmesi için insan, şehir çevre ve yeryüzünün birlikte imarı gerekir, küreselleşme sistemi bu imarı sağlayacak zemine ve imkanları sunacak araçlara sahiptir.

3.3.8. Küresel Haklar ve Ödevlerin Tanımlanması, Geliştirilmesi

Küreselleşme süreci ABD başta olmak üzere, güçlü devletlerin, çok uluslu şirketlerin, uluslararası kuruluşların, lobilerin, sermayenin egemenliğiyle dünyayı sarmıştır. Hukuki meşruiyeti sorunludur. Dünyayı ilgilendiren siyasi, ekonomi, sosyokültürel kararlar, icraatların hukuki denetimi de sınırlıdır, küreselleşme dönüştürmektedir. Özellikle sosyokültürel sahada toplumların küresel emperyalizmin eylemleri karşısında çaresizliği vardır. Sosyokültürel değerlerin, yapıların yıpratılması tahrip edilmesi haklara tecavüzdür. Farklı değerlerin dayatılması, güçlü iletişim araçları ve içeriklerle zihinlere, gönüllere kazınması ise hakların ihlalidir. Bu nedenle çok kültürlü, kimlikli, dinli aidiyetlerden dolayı sosyal ve kültürel hakların karşılanması büyük bir ihtiyaç olup, Batı’da da meseledir. Birçok aydın tarafından tartışılmakta, çözüm aranmaktadır. Ortak siyasal ve sosyal kültürün oluşması çok hukuklu sistemin kurulması ile sağlanacaktır (Shahatov, 2019: 323).

Dünyanın her yeri ile birçok açıdan iletişim, irtibat ve etkileşim halinde bulunan insanlar için Küresel Haklar ve Ödevlerin tanımlanması, belirlenmesi acil ihtiyaçtır.

Korona virüs bu ihtiyacı acilen ortaya koymaktadır. Siyasi ve ekonomik konularda en azından belirli kurallar vardır. Sosyokültürel konularda kurallar çok az daha azdır. Zarar gören, mağdur olan kişilerin, kesimlerin, toplulukların müracaat yeri ve yaptırım gücü de yoktur. İnsanlar küresel çapta bağlantı ve bağımlılık içinde oldukları, çok kültürlü, çok aidiyetli küresel bir yaşam tarzında buldukları için Haklar ve Ödevler üzerinde makul, meşru, hak, adalet, insaf ölçüsüyle yapılacak çalışmalarla küreselleşmenin olumsuz uygulamaları bertaraf edilebilir. Küreselleşme sürecinde göç ettiği ülkede kendi kimliklerini ve kültürlerini koruyan, yaşadığı ülkenin yerel kimlik ve kültürlerine adapte olan yeni kesimler, sosyal yapılar ortaya çıkmıştır. Bu gurupların sosyal ve kültürel haklarının hukuki güvenceye alınması, demokratik düzene katılmaları sosyokültürel zeminin sürekliliği ve istikrarı için gereklidir (Shahatov, 2019: 324). Kuralları olmayan yada egemen unsurların istediğini rahatlıkla yapabildiği, zayıfların çaresiz kaldığı süreç sorunların büyümesine sebep olmakta, zulmü artırmaktadır.

Küresel Haklar ve Ödevler nasıl tanımlanacaktır, kimler tarafından belirlenecek ve uygulanacaktır? Çifte vatandaşlığı veya oturma izni, ya da birçok ülkede taşınmaz, yahut işyeri olan insanlar her bir ülkenin hukukuna ayrı ayrı tabidir. İnsana bağlı hak ve özgürlükler, sorumluluklar, yükümlülükler konusunda farklı uygulamalar bu kadar geçişli olan bir dünyada nasıl belirlenecek, kabul edilecek, uygulanacaktır?

Türk vatandaşı olan bir kişi Türkiye’de bakan olduğunda, kardeşi çifte vatandaşlık hakkı olan kişi Avusturya’da bakan olursa ve Türkiye ile Avusturya’nın menfaatlerinin çakıştığı bir durumda kardeşi Avusturya vatandaşı hangi kimlikle ve sorumlulukla hareket edecektir.? Elbette Avusturya vatandaşı olarak bakan olduğu için Avusturya lehine hareket edecektir. Ancak her iki kardeş uluslararası başka bir konuda inanç özgürlüğü, mesela başörtüsü ile ilgili durumda karşı karşıya geldiklerinde Avusturya vatandaşı olan kişi müslüman olduğu ve başörtüsü aleyhine oy kullanamayacağını, bunun bir hak olduğunu ifade ettiğinde durum ne olacaktır? Her iki bakan olan kardeşler Türkiye’yi de, Avusturya’yı da ilgilendirmeyen mesela Avustralya’da develerin öldürülmesi konusunda, veya Ruanda’da çevre konusunda, kimyasal bir üretim hakkında “biz insanız” diyerek tavır alabilmelidir. Lehte imza atma atmak “ödev” leri, aleyhte imzadan kaçınmak “hak”ları olmalıdır.

Aynı şekilde inancın, ailenin, aklın, malın, canın korunmasında insanlar “hak” ve “ödev” bağlamında çok kültürlü, iki veya daha fazla kimlikli, çok aidiyetli konumlarını muhafaza edebilmelidir. Küreselleşme süreci ile siyasette, ekonomide, sosyal ve kültürel alanda çoklu hukuk sisteminin belirli alanlarda ihdası zorunlu hale gelmiştir.

Küresel bir hukuk nasıl düzenlenebilir? ABD anayasası, AB müktesabı iyi bir örnek midir? Bunları dikkate almak gerekir. Doğru olan ise İslam Devletlerince farklı kültürler için asırlarca kabul edilen, uygulanan İslam’da “zaruret-i hamse” olarak ele alınan beş temel değer ölçü kabul edilmesidir. Daha önce ilgili bölümde bahsedildiği üzere semavi dinlerde, kadim inançlar, dinler ve yapılarda, hukuk düzenlerinde bu beş değer korunmuştur. İslam Medeniyeti bu beş değeri esas alarak Hind, İran, Mısır, Mezopotamya, Bizans-Roma, Yunan- Helen kültür ve medeniyetleri ile birlikte yaşamayı başarmıştır.

Hukukun bir resmi bir de gayri resmi olan kısmı vardır. İnsanlar arasında kurulan ilişkilerle, bir de idare, devlet, yerel yönetim veya uluslararası anlaşmalar ve mekanizmalarla yürüyen bir hukuk sistemi vardır. Öncelikle insan ve toplumlar arasında resmi olmayan ama işleyen bir hukukun kurulması, mutabakatın yapılması, sosyal medya ağ ve araçlarının açtığı alanlarla mümkündür. Bu sistem kısmen çalışmaktadır. Nitekim atılan tweetler, paylaşımlar birçok olumsuz ve yanlış uygulamayı küresel çapta önleyebilmektedir. İnsanların bir ürün satın aldıklarında şikayetlerine e-ticaret şirketleri anında çözüm üretmektedirler. Satılan ürünler veya hizmetler teminat altına alınmıştır. Sosyal ve kültürel değerleri tahrip eden, sömüren, sarsan yayınlar, programlar, oyunlar, yazılımlar uygulamaların karşılaştığı düzenin de kurulması etkin olması gerekir. Haber alma “hak”tır, yanlışı önlemek “ödev” dir. İyi yönetilmek “hak” tır, yönetmek “ödev”dir.

Yeryüzünün kaynaklarının paylaşımı “hak”tır, istismarı, haksızlığı önlemek “ödev”dir. Bir ülkenin yetişemediği, üretmediği teknoloji ile sömürülmesini önlemek “ödev” dir, sömürmek “hak” değildir, sömürüdür, zulümdür. İşgal, istila hangi bahane ile hangi şekilde olursa olsun “hak” değildir, önlemek her insan ve her yetkili için “ödev” dir. Sadece o ülke, o toplum için değil, herkes için küresel “ödev” dir. Zayıfların, çaresizlerin, güçsüzlerin korunmak istemesi “hak”tır, korumak “ödev”dir.

Yeni toplumlar, yeni medeniyetler, yeniliklerle, güçlü enerji ve sinerji ile, krizlerden ibret alan, fırsatları değerlendiren, etkileşim ve paylaşımlarla, hak, adalet ve insafla kurulur. Dünya yeniliklerle karmaşayı, ilerlemelerle kargaşayı birlikte yaşamaktadır, ama insanlar buluşmakta, tanışmakta, yakınlaşmakta, paylaşmakta ve anlamaktadır. İletişim dilden, teknikten, ağlardan kalplere yönelmektedir. Hak ve ödev insanın kendisine yükleyeceği en önemli misyon ve aynı zamanda enerjidir. Önemli olan insana insan olmaktan dolayı sorumluluklarını ve haklarını hatırlatarak, farkındalık sağlamaktır. Küreselleşme krizleriyle birlikte bu imkan ve fırsatları sunmaktadır.

3.3.9. İnsaf Toplumunu İnşasıyla Küresel Toplum

Küreselleşme sürecinde yaşanan sorunlar, sıkıntılar, aydınları, toplumları, devletleri düşündürmektedir, çözümler aranmaktadır. Yeryüzünü, insanlığı etkileyen, değiştiren bu süreç karşısında muhtelif arayışlar gözükmektedir. Toplumlar, şirketler, kurumlar, devletler küreselleşme araçlarının sağladığı birtakım kolaylıklardan, imkanlardan memnundurlar. Ancak, sürecin tekeldi, baskıcı, ezici, yıpratıcı, sömürücü, acımasız gidişatından ise kaygı duymaktadırlar.

Küresel sorunlara karşı küresel çözümler getirmeyi amaçlayan düşüncelerin, arzuların plan, program ve projelere dönüşmesi elzemdir. Bu çalışmaların icra edilebilir olması, fiiliyata geçmesi gerekmektedir. Değerlerin korunmasını, gelişmesini, yükselmesini sağlarken, sorunların kaynaklarına ulaşarak yanlışlıkların düzeltilmesi lazımdır. İyi niyetli yaklaşımların güçlü birlikteliklerle, dayanışma ve uzlaşmayla sürece katkısı küreselleşmeyi doğru mecraya çekmiş olacaktır.

Küreselleşme insanların doğrudan ve dolaylı, isteyerek ve istemeyerek katıldığı yeni bir toplum kurmuştur. Küreselleşme sürecinde iletişim araçları ağlarla yoğun, hızlı, kapsamlı ve geniş bir etkileşim sağladığı için küresel toplum, özel hayatlarıyla, ailevi, ticari, siyasi, sosyal mahremiyetleriyle, sırlarıyla ağların tuzaklarına düşmüş durumdadır. Mahremiyetlerin sarsılması, değerlerin çiğnenmesi karşısında sağduyu sahibi insanlar arasında doğal bloklar, diyalog zeminleri kurulmaktadır. Şikayetler, endişeler yine medya ve sosyal medya ağlarına, akademik çalışmalara yansımaktadır.

Küreselleşme araçları iletişim, etkileşim ve bağımlılık, bağlantı sağlarken, kişiler arasında ortak akıl, gözlem, muhakeme ve analiz de gelişmektedir. Dünyayı

dengelemek, gelişmelerle sömürü arasına mesafe koymak, kavga, kargaşa ortamına girmeden birlikte yaşamayı adaletle sağlamak için küresel toplumun özgün vasfı İNSAF ölçü olmalı, küresel toplum da İNSAF TOPLUMU olarak inşa edilmeli, vasıflandırılmalıdır. İnsaf, İslam Medeniyetinin belirgin, özgün vasfıdır. Küreselleşme sürecinin, düzeninin, küresel yaşamın ve küresel toplumun temel ilkesi, özelliği insaf olmalıdır, sürecin ve insanlığın ihtiyacı insaf ölçüsüdür. Hakk, adalet, sevgi, merhamet, vicdan ve hakikatin birleştiği yer İNSAF'tır. İnsani küresel toplum ve düzen İNSAF'la tesis edilebilir.

Dünyanın her yerinde çeşitli inanç, dil, kültür, etnik, dil insanlar birlikte yaşamaktadırlar. Küreselleşme insanları etkin şekilde bir araya getirmiştir ve hayat her mekanda, ortamda devam etmektedir. Olağanüstü durumlar yoksa insanlar, huzur ve barış içerisinde birlikte yaşamı paylaşmaktadırlar. İletişim araçlarının sağladığı geniş imkanlar, görsel, bilişsel ve işitsel malzemelerle ülkeler, toplumlar daha iyi tanınmaktadır, herkesin dini, kültürel, geleneksel yaşamları bilinmektedir. Dil, düşünce, değer sistemleri öğrenilmektedir. İnsanlar objektif yayınlar ve bilgilere eriştikleri zaman doğru değerlendirme imkanına da sahip olmaktadır. Her çağın bir yaşam düzeni, tarzı, gerçeği ve süreci vardır. İslam medeniyeti göçlerle gelişmiştir. Çoğunluğu başka inanç ve kültürlere ait olan topraklarda yerel unsurlarla geliştirilen olumlu münasebetlerle, medeniyetler birlikte kurulmuştur. Dünyanın birçok noktasında değişik işler, meslekler ve çalışmalar içerisinde toplumla hemhal olan Müslümanların güzel davranış, muameleleriyle insaf toplumu için öncü insan olmaları mümkündür. İnsafla düşünmek, ilmi, irfanı, fazileti, sevgiyi, merhameti, hakkı, adaleti sağlamakla geniş ve duyarlı bir çevrelere ulaşmanın, sağlıklı ve huzurlu toplum inşa etmenin yolu açılacaktır.

Ayrımcılık yapmayan, tepeden bakmayan, ötekileştirmeyen, farklılıkları kuşatan, herkese aynı hizada, eşit, saygılı insanların iş birliğine, bir araya gelmesine dünyanın ihtiyacı vardır. İnsaf toplumu küreselleşme sürecinin sağladığı iletişim fırsatlarını kullanarak çevreye, canlılara duyarlı, gelecek nesillere vefalı olacak şekilde küresel yeni dünyayı tesis edebilir.

Cep, mobil iletişim teknolojisi dijital ağlarla, kapsamlı bir yaşam tarzı sunmaktadır. İnsanın aklı, iradesi, çabası, çalışması ile teknoloji ileri düzeylere ulaşmıştır. Maalesef

aynı insan, teknolojiyi insanlığın birikimlerini, değerlerini yıpratın, sarsın, yıkan korkunç güç haline getirmiştir. İnsana hayat veren teknoloji insanın hayatını da acımasız alabilmektedir. Akıl, vicdan insafla küreselleşme süreci ideal toplum kurulabilir, dünya dönüşebilir. İnsaf toplumu üretilen ve tüketilen her şeyin, her program ve uygulamanın, çaba ve çalışmanın insana, çevreye, canlılara zararını önlemeli, faydası sağlamalıdır.

İnsaflı insanlar, insaf toplumu ile yeryüzünün dengesini, iç huzurunu, sükunetini, dayanışmasını, yardımlaşmasını, iş birliğini, ahlak düzenini temin etmelidir. Bu gerçekleşmediği zaman hırs, haz, çıkar, kazanç düzeni yeryüzünün ve insanlığın genlerini değiştirerek gelecek nesillerin büyük sorunlar yaşamasına sebep olmaktadır. İnsaf toplumunda İslam Medeniyetinin tarihten başarılı, toplumsal yapıları örnek alınacaktır, İslam dışlayıcı değil, kapsayıcıdır, kimse ötekileştirilemez, birlikte olunur, bencillik kerih görülür, diğerkamlık üstün tutulur, kulların, canlıların, çevrenin haklarına riayet edilir. Adaletle muamele edilir, hakka riayetkar olunur. İnsaf budur. İnsanların dışı kadar içi de önemlidir, içini ve dışını imar edecek yöntemler geliştirilir, uygulanır. Küreselleşme süreci, unsurları ve araçlarının etkileri hayatın her yerinde, işinde, kurum ve kuruluşlarında görülmektedir. İnsaf ölçüleriyle, kişi, devlet, kurum, şirketler duyarlılıkla insaf toplumunun ögesi olacaklardır, sorumluluk alacaklardır, çaba göstereceklerdir. İnsanlık giderek bir küresel bir ağ toplumu kurmaktadır. Ancak bu ağ toplumunun ölçüsü, kuralları yoktur. Küresel diriliş, uyanış, çıkış ve kalkınma hamlesinin de iksiri insaftır. Küresel toplumun ilkesi, temeli ve ölçüsü insaf olursa insanlık ahenk içerisinde ilmi, fikri, maddi, manevi her yönden gelişecektir. Belki de dünya birlikte küresel insaf medeniyetini kuracaktır. Korona virüsü, salgını sürecinde insafın ne kadar gerekli ve önemli olduğu ortaya çıkmıştır. ABD ve Avrupa ülkelerinde parası olmayanlar, siyahiler tedavi imkanlarından mahrum kalmışlardır. Yaşlılar terk edilmiştir.

İnsaf'ın anlamı nedir? İnsaf, Arapçada, “nısf” kökünden gelir. “Hak almak” “adalet” anlamını taşır (Sarı, 1982, 1523). İnsaf, hakkı teslim dayanan ılımlı davranıştır. Vicdana uygun hareket manasındadır. İnsaf, aklın ve vicdanın bir noktada buluşmasıdır. Vicdan akıldan uzaksa, yanlış merhamete yol alır, şayet akıl vicdandan uzaksa ise duygusuz bir katılığa gider. Akıl ve vicdan “insaf”ın oluşturduğu bileşimdir, hakiki manada hakkaniyeti sağlar. İnsaf bir cihetten barış eksenli adalet ve istismarı öteleyen

ahlâktır. Uluslararası ilişkilerde sulhu, ekonomik hayatta ölçüyü, dengeyi, bilimde nesnelliği, siyasi hayatta istikrarı ve toplumsal yapıda ise itimadı ancak “insaf”lı olmak sağlayabilir.

Peygamberler insanlığı insafılı olmaya (hak, adalet ve hakikate) çağırmışlardır. Din, insafı öne çıkaran bir, mesajdır, çağrıdır. Dinin yarısı insaftır (Tekin, 2008: 18-20), denilmiştir.

Kuran-ı Kerim’de “Ey iman edenler! İnsaf ile hakikate şahitlik yaparak Allah’a bağlılığınızda sıkı durun ve herhangi bir kimseye karşı nefretiniz sizi adaletten sapma günahına itmesin, (Maide 5/8)” (Tekin, 2008: 20) buyrulmuştur. “Kendi boş arzu ve heveslerinize uymayın ki, adaletten uzaklaşmayınız (Nisa 4/35). (Tekin, 2008: 20)” denilmiştir. Kur’an-ı Kerim ölçülü davranmayı, haddi aşmamayı, haksız talepte, istekte bulunmamayı, kesinlikle haksızlık yapmamayı adaleti, dengeyi, itidali sürekli olarak salık vermiştir. Bunlara riayet edilmezse “zulüm” olmaktadır. Bunun için denge, İnsaf’tır. İnsaf’la hak, adalet tecelli eder. İnsanların müşterek hakları, menfaatleri, aidiyetleri ve mülkiyetleri vardır. Birlikte yaşam müştereklikler doğurmuştur. Maddi ortak paydaların müşterekliği gibi huzur, güvenlik, sükunet, selamet de insanların müşterek zeminidir Kimse kimseyi istismar etmeden, diğerine ait varlığı, malı çalmadan insaf, hak ve adalet temelli bir yaşamın paylaşımı gerekmektedir.

Küresel kaynakların adil kullanımı, kazancın, faydanın hakça paylaşımı lazımdır. Çalışanın kazanmasının önü açılmalıdır. Haksız rekabetten kaçınılmalı, fırsat eşitliği sağlanmalıdır. İnsanın manevi ihtiyaçları maddi varlığından önemlidir. İç huzuru, gönül ferahlığı, ağız tadı aranmaktadır. İyi dostluk, samimi arkadaşlık, güzel komşuluk, hemşerilik ilişkileri yaşanmalıdır. Dayanışma, yardımlaşma ve sevgi üzerine kurulan ilişkiler insanlığın kalitesini artıracak, yaşam daha şen, esenlik dolu olacaktır. Çıkar çatışmalarının, kargaşanın, didişmenin önü kesilecektir. Dünyanın kapitalizmle birlikte, birinci ve ikinci dünya savaşlarıyla yaşadığı trajediler çabuk unutulmuştur. 20 ve 21’nci yüzyılda savaşlar, zulümler, etnik temizlikler, katliamlar, soykırımlar, sürgünler, göçlerle büyük felaketler sonucunda milyonlarca insan ölmüş, yuvaları dağılmış, aileler parçalanmış hayatları kararmıştır. Asimilasyon, ötekileştirme, ayrımcılık alıp başını gitmiştir. İnsanlık suçları sıradan hale gelmiştir. Devlet terörleri mazlum halkların üzerine balyoz gibi inmektedir. İnsaf işte bu acılar, vahşetler için gereklidir.

Küreselleşme süreci ağırlarıyla zihinler, gönüller işgal edilmekte, maddi varlıkların yanında manevi varlıklar, kişilikler de sömürülmektedir. Küreselleşme vesilesiyle oluşan bağlantılar bu olumsuz gelişmelerin önüne geçebilecek tedbirlerin alınmasını ve daha iyi bir küresel toplumun insafla, sağduyulu insanlarla, topluluklarla kurulmasını sağlayacaktır. Bu zemin ve kaynak vardır.

İnsaf ölçüsü küreselleşme sürecinin regülatörü olacaktır, değerlere dönüşümü sağlayacaktır. İnsaf aynı zamanda gelişmenin de motoru olacaktır. Nesillerin kalitesini artıracak insanın, ailenin, korunması insaf toplumunun inşası ile mümkün olacaktır. Çok kimlikli, çok aidiyetli küresel dünyada, kimliklere, aidiyetlere insaf ölçüleri, formatı yüklenecektir. Çoklu aidiyetlerin, çok kültürlü kişilerin varlığı ile sorunlar giderilecektir. Çok hukuklu düzenin kurulması ihtiyaçtır. Çok hukuklu sistemin ayrışmayı değil bütünleşmeyi sağlayacağı savunulmaktadır (Shahatov, 2019: 323). Dünyanın küreselleşme sürecinde ihtiyacı iş birliği ve istişaredir. İnsaf toplumu iyilik üreten üstün değerler sistemi olarak çok hukuklu yapılara işlerlik kazandıracaktır.

Küresel toplumda yönetime ve kararlara katılmak izafidir. Her ne kadar demokrasi, çoğulcu katılımcı yönetim, temsilde adalet gibi çağdaş ilkeler revaçta olsa da fiiliyatta katılım sınırlıdır. Bu durumda insaf ölçüsüyle bütün sosyal katmanlardan katılımın sağlanacağı küresel toplumun etkinliği gerekmektedir. Asgari müştereklerde tanışan, konuşan, bilgi ve birikimlerini, görüşlerini paylaşan geniş ve yaygın bir insan unsuru sosyal ağlar vesilesiyle buluşmaktadır. Hiçbir kuruluş, STK bu kadar çeşitli, farklı ve zengin toplulukları bir araya getirememiştir.

İnsan, toplum, devlet, şirketler, işletmeler, STK'lar, uluslararası kuruluşlar arasında iletişim olmakla beraber, kararlara iştirak, icraatlarda iş birliği maalesef kurulamamıştır. Karar ve eylemler tekelcidir. Uluslararası şirketlerin, kuruluşların, egemen unsurların öncelikleri, ölçüleri, değerleri, çıkarları farklı olmaktadır. Çokuluslu şirketler kazanmaya, büyümeye bakarlar. Acımasızca rekabet ederler, saldırgandırlar, ahlaki öncelikleri ve kaygıları yoktur, sömürü odaklı, gayri insani, yatırım ve üretimlerden dolayı doğayla dostluğu olmayan, dünyayı homojenleştirme/ türdeş yapmak isteyen zihniyete sahiptirler (Dikkaya - Deniz, 2006: 166). Küresel çapta verimli ilişkiler değerlerin öne alınması, katılımın sağlanmasıyla kurulacak, insaf toplumuyla küresel başarıya birlikte ulaşılabilecektir. Egemen güçler küresel ilişkilerde tekçi, tekelci yaklaşım

içerisindedirler. Uluslararası ilişkiler, ekonomik hayat, bilimsel çalışmalar, siyasi yaşam, düşünce sistemleri insaf ölçüsüyle sistematize edilecektir.

İnsanın varlığı, cevheri değerini artıran en önemli unsurdur. İnsan şerefli, azizdir. Akli, ruhu, gönlü, vicdanı, duyguları varlığının en kıymetli unsurlarıdır. Yaratılışı hikmete mebnidir. Hz. Ali (k.v.), demiştir ki; Başkasının kulu olma, Allah (c.c.) seni hür olarak hür yaratmıştır (Demircan, 2011: 290). İnsan zevk, eğlence, haz için yaratılmamıştır, sadece insana ve kurumlara değil, nefse, hevaya da köle olmayacaktır. Tarihte kurulan en başarılı medeniyetler insanı anlayan, değer veren ve ona hizmet edenlerdir. “İnsanı yaşat ki devlet yaşasın”, diyen Şeyh Edebali Osmanlı Devleti’nin kurucusu Osman Bey’e temel bir ilkeyi hatırlatmıştır.

İnsaf toplumunun iradesine, eylemlerine insanlar katılacaklardır. İnsaf, ilişkilerin denge merkezi olacaktır. İbni Haldun, diyor ki, “devletlerin temeli tesanüttür (dayanışmadır), bu dayanışma ortadan kalkarsa eğer, devletler yıkılır.” Küreselleşme ulus devletlerin egemenlik alanına girmiş, bazı işlevlerini doğduran üzerine almıştır. Devletler yarı ulus, yarı küresel devlet durumundadır. Ulus devletleri karar ve icraatlarında bağlayıcı kılan esaslar, değerler, yapılar vardır. Halkın iradesi, toplumsal değerler, kuruluş felsefesi, hukuk, kanunlar, örf ve adetler, teamüller devlet otoritesinin, yasama, yürütme ve yargının dayandığı unsurlardır. Küresel güçler bütün insanlığı ilgilendiren ekonomik, siyasi ve sosyokültürel kararlarda, icraatlarda bunları dikkate almamaktadırlar, özel amaçları doğrultusunda hareket etmektedirler. Küreselleşme bu yüzden baskın ve emperyalist bir sürece dönüşmüştür. Siyasi, ekonomik icraatların asıl hedefi ise sosyokültürel yapı ve değerlerdir. İnsaf ölçüsü, esasen burada daha çok önem arz etmektedir. Sosyokültürel yapılar, değerler sarsıldıkça, dağıldıkça, yıkıldıkça insanlık tehlikelerin girdabına girmiştir. Dayanışmaya, akla, insafa, hakka, vicdana, adalete uygun davranmak zorunludur. İnsaf toplumu nedir? Özü, İslam, vasfı, insaf olan üstün değerlerin bütünü, insanlığın bu değerler üzerinde bütünleşmesidir. Muhtemeldir ki insanlık alemi küresel insaf toplumunu kurmayı başardığında müştereken yeni bir medeniyetin kuruluşunu da müştereken gerçekleştirecektir. Küreselleşmenin olumlu kazanımları dayanışma ile İnsaf Medeniyetini yeryüzüne hakim kılacaktır.

İnsaf toplumu nasıl ve kimler tarafından kurulacaktır, öncüleri kimler olacaktır? İdrak, irfan, akl-ı selim, güzel ahlak, sağduyu ve ızan sahibi gönüllü insanlar beklemektedir.

Refah toplumlarında varlığı, parası olup, mutluluğu bulamayanlar, yoksul toplumların çaresizleri, vizyon, dert sahibi, iyilik ve sevgi dolu insanlar insaf toplumun kurucularıdır. Küreselleşme sürecinin olumsuz taraflarını gören ve insanlığın felakete gidişini önlemeyi görev ve sorumluluk kabul eden seciyeli, seviyeli, her ülke, devlet, ırk, din, dil, etnik köken, kültüre mensup olan insanlar, kurumlar ve kuruluşlar, unsurlar insaf toplumun kurucuları, katılımcıları, destekçileri, sahipleri olacaklardır. İşbirliğinden, istişareden dayanışmadan, yardımlaşmadan, paylaşmadan, müşterek karar vermekten, ortak akıldan yana olanlar insaf toplumunda aktif olarak, gerçek ve sanal ortamlarda plan, proje, programlarda emekleriyle, fikirleriyle, fiilleriyle yer alacaklardır. Küresel düşünecekler, yerel davranacaklar, yerel davranacaklar küresel düşüneceklerdir. Küreyi, insanı, çevreyi evreni, değerleri, nesilleri düşünerek insaf toplumunda hak, adalet, sevgi, merhamet, vicdan, hoşgörü, diğerkam üzere, isteyerek benimseyerek çalışacaklardır.

Sağduyu sahibi insanlar insaf eksenli medeniyeti kurabilir. Bazı aydınlara göre medeniyet bizatihi inançla ve ahlakla kurulan bir düzendir. Gerçekte medeniyetin ruhi temeli inanç/iman'dır, toplumsal temelinde ise ahlaki nizam yer alır (Özazpınar, 2012: 55-57). Medeniyet insanlarla ve sistemle başarıya ulaşır. Vasıflı, erdemli, ilkeli, insafı, hak ve adalete bağlı, liyakat ehli insanlarla medeniyet tesis edilebilir. Ekonomide, teknolojiye, sermaye yapısında kuvvetli olmak nitelikli bir toplumu ve medeniyeti inşa etmeye yetmez. Ahlakı güzel, inancı doğru, karakteri sağlam, nitelikli, azimli, sevgi ve merhamet yüklü insanlarla insaf medeniyeti kurulabilir. Tarihçi Toynbee toplumsal değerlerin manen ileri seviye kazanması ile medeniyet inşa edilebilir görüşündedir (Konur, 2018: 13-35). Tarihe baktığımızda medeniyetler, alimlerin, sanatkarların öncülük etmesiyle, yöneticilerin de ilme, irfana ve ehliyete riayet ve gayretleriyle kurulduğu görülmektedir (Güngör, E., 1998: 209).

Müslümanlar medeniyetlerinin kurulduğu bütün coğrafyalarda erdemli hal, hareket, yaklaşım ve davranışlarla dolu tarihi geçmişe sahiptirler. İnançları gereği müminler insanlığın sorunlarıyla ilgilenmek ve çözüm bulmakla yükümlüdürler. İslam Medeniyetinin bariz vasıflarından birisi bulunduğu coğrafyada yerleşik kültür ve medeniyetlerin birikimlerini değerlendirmiş olmalarıdır. Temel değerlere aykırı olmayan faydalı düşünce ve uygulamalar komplekse girilmeden alınmıştır. Çünkü ilim

ve hikmet müminin yitik malıdır. Nerede bulursa onu alır. Her insana, topluluğa değer veren, insafla düşünen, amel eden anlayış, düşüncelerle, hak, hukuk ve adalet ilkeleriyle kurulan sistemler kuşatıcı, kapsayıcı olup, isimlerini altın harflerle tarihe yazdırmışlardır. İnsaf toplumuyla medeniyetleri kurmuşlardır. Azınlık geldikleri yerlerde çoğunluğun sevgisini kazanmışlar, birikimlerinden yararlanmışlar, katılımlarını sağlamışlar, onları yönetmişlerdir. Ayrımcı değil, birleştirici, çoğulcu olmuşlardır (Yurdakul, 21 Mart 2016). Bir arada yaşamının, bir arada var olmanın en güzel örneklerini insaf toplumu ile göstermişlerdir. Sosyokültürel değerlere saygılı olmuş, korumuşlardır.

Günümüzde bu İslam medeniyetinin varisleri dünyanın birçok yerinde insanlarla birlikte hayatı paylaşmaktadırlar. Muhtelif kesimlerle bir arada aşama / bir arada var olma, İslam medeniyetinin başarılarındanıdır. Hoşgörü, sevgi, merhamet, adalet içerisinde insaf zemininde, insaf ölçülerine dayanan toplumlar, çağımızda da küresel insaf toplumu için ideal örneklerdir.

Müslümanların inançları gereği sorumlulukları vardır. Diğer insanlara karşı İslam'ın ölçülerine riayet ederek, hak, adalet ve insafla hareket etmek zorundadırlar. Bu sorumluluklarını yerine getirmeleri aynı zamanda görevleridir. Sosyal medya ağları, küreselleşmenin sağladığı iletişim ve etkileşim kanalları başka insanlarla iletişim kurmaya, muhtelif şekillerde birliktelik sağlamaya çok müsaittir. İnsaf eksenli bir medeniyetin teşekkülünde bu araçlarla çok ve uygun zamanda mesafe alınacaktır.

Farklı bir yönetim, yöntem, yönetişim küreselleşme ile gelişmektedir. Kendilerini ifade etme, başkalarını izleme, inceleme ve irdeleme imkanları doğmuştur. Tarihte İslam medeniyetinin yeşerdiği yerlerde kültürler arası etkileşim yüksek seviyede seyretmiş, medeniyetler birikimlerle teşekkül etmiştir. İslam'ın temel, emsalsiz ölçüleri, değerleri, insana verdiği önem ve saygı kültür havzalarını kuşatmıştır. Siyasi, idari, sosyal birimlerde yerel inanç, kültür mensupları korunmuştur, sisteme dahil edilmiştir, fayda üreten yapılar haline gelmişlerdir. İslam Medeniyeti hak ve sorumlulukları sağlam hukuk /fıkıh sistemiyle teminat altına almış ve hukuka da işlerlik kazandırmıştır. Yöneticilerin, tasarrufları sonsuz değildir, sınırlıdır. Bu yüzdendir ki İslam, küresel, evrensel bir dindir. Küresel insaf toplumu içinde en ideal ilkeleri ve değerleri taşımaktadır.

Küreselleşme insaf eksenli, değerleri, öne alan, insanlığın şerefine özen gösteren, hak ve sorumlulukları bu ölçülere göre tanımlayan, temel değerleri koruyan bir şekilde adaleti temin edecek, aile kurumunu sağlamlaştıracak, zulüm ve sömürüye set çekecektir. Kuran'ı Kerim'de insana görevler yüklenmiştir. İnsan yeryüzünü imar etmek için yaratılmıştır (Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. O sizi yerden var etti ve size orayı mamur hale getirme görevi verdi. O halde O'ndan mağfiret isteyin; sonra O'na tövbe edin. Şüphesiz Rabbim yakındır, duaları kabul eder." (Hud 11/61). İnsan, toplumun, hayatın imarından sorumludur. İbni Haldun'a göre medeniyet, ümrandır, imardan gelir. İnsanın ömrü de imardan gelir. İnançla, irfanla, ihsanla, güzel ahlakla kalite ile yeryüzü imar edilecektir. Köklere, bağlı, çağa uygun imarın gerçekleştirilmesi insanlığı geliştirecektir. Tarihimizde Müslümanlar, adaletle, insafla devletleri idare etmiş, dünyanın en güzel ve büyük medeniyetlerini tesis etmiş, kurmuş, en zarif manevî, maddî, ilmî, fennî, edebî, mimarî, insanî, bedîî eserler üretmiş, dünyayı hayran bırakmıştır (Coşan, 1997).

Küreselleşme sürecinin nesnesi olan insan özne olarak, küresel insaf toplumunu kuracak kabiliyete sahiptir. Küreselleşme sürecinde insafla kurulacak topluma insanlığın acilen ihtiyacı vardır.

3.4. Türkiye'nin Küresel Birikimi, Sorumluluğu

Türkiye'nin küreselleşme sürecinde iki sorumluluğu vardır. Birincisi kendi insanı ve toplumu için sosyal ve kültürel yapıyı, değerleri korumak, geliştirmektir. İkincisi ise tarihi birikimi, güncel ağırlığı itibariyle dünyaya doğruları, gerçekleri sunarak insanlığın değerlerini korumak, huzur ve esenliğin yerleşmesine yönelik plan, proje, program üreterek küreselleşme sürecinin olumlu ve faydalı yörüngeye oturmasına, sistemin hukuk, ahlak ve kurallarla işlemesine çalışmaktır. Küreselleşme sürecinde sevgi, merhamet, insaf, hak, adalet içerisinde bir arada yaşamının sürmesini sağlamak için çaba göstermektir.

Türkiye tarihi, kimliği, jeopolitik, jeostratejik, jeokültürel konumu, tecrübeleri ile küreselleşme sürecine olumlu katkı sağlayacak ve yön verecek bir ülkedir. Türkiye'nin küresel birikimi, derinliği ve gücü vardır. Küreselleşmeyi kapsayan ve karşılayan bir geçmişe sahiptir. Göç toplumdur, tebliğ toplumdur, irfan toplumdur, ünsiyet

toplumdur, vakıf toplumdur, birlikte yaşamının ideal toplumdur, insaf, sevgi ve merhamet toplumdur. Farklı topluluklarla, kültürlerle, çeşitli bölgelerde, geniş sınırlar içerisinde başarılı devlet ve medeniyetleri tesis eden, zengin bir geçmişin varisidir. Farklılıkları irfanla / kültürel zeka ile yönetmiştir, insaf merkezli devlet ve toplum düzenini kurmuş, bir arada yaşamayı başarılı bir şekilde sağlamıştır. 1980’den beri dünyada yaşanan önemli gelişmelerin bir çoğunu yakından, doğrudan ve derinden yaşamıştır. 20 ve 21’nci yüzyılda her kesimden sığınmacı, yatırımcı, öğrenci, tüccar, akademisyen gibi, çeşitli ülke ve milletlerden insanlara ayırım yapmaksızın kapılarını açmıştır. Dünyanın birçok yerine yatırım, yardım yapmaktadır. İnsanlarla, devletlerle adil, medeni, merhametli sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi yaygın ve etkin münasebetleri vardır. Türkiye’nin her yerinde baskı ve zorluk çekmeden, yerleşen, yaşayan, ev alan, iş kuran muhtelif milletlere mensup çok sayıda aile, işçi, işveren, tüccar, ilim adamı vardır. Türk insanı sıcakkanlı ve misafirperverdir. Dünyanın farklı yerlerinde mukim, işi, ticareti, bağlantısı olan Türkler yaşamaktadır. Bir çoğunun çevreleri ile ilişkileri sağlıklıdır. Başka milletlere göre sosyal ve kültürel değerlerine bağlı, vatanına, toprağına sadıktır. Türk insanı gerek Türkiye içinde ve gerekse ülke dışında yaşadığı yerlerde birlikte var olma kültürünü benimsemiş, içselleştirmiştir. Dolayısıyla Türkiye’nin küreselleşme sürecinde söyleyecek sözü, yapacak işi, sürece katkı sağlayacak ve süreci yönetecek kabiliyeti vardır. Siyasi, ekonomik, sosyokültürel alternatif fikir, çözüm ve projeleri sunacak, emperyalist eğilimleri bertaraf edecek özellikleri vardır. Türkiye küreselleşme sürecine halen birçok katkıda bulunmakta yerine göre gerçekleri söylemekte, haktan, mazlumdan yana olmaktadır. Dünyanın en fazla yardım yapan ülkesidir. Türkiye Cumhurbaşkanının birçok yerde ve BM Genel Kurulu’nda “Dünya beşten büyüktür” diyerek yaptığı çıkışlar geniş yankı uyandırmış, destek görmüştür. Birçok ülke ve kuruluşla küresel sürece birçok alanda katkı sağlayarak iş birliği yapmaktadır. Dünyada egemen güçler, devletler, sistemler çok etkili olmaktadır. Tarihte ve günümüzde düşüncelerini, ideallerini içselleştiren ve yaşayan inançlı, çalışkan insanlar sistemlerin kurucu unsuru ve motoru olmuşlardır. Amerikan değerleri ve göçmenler ABD’yi, Avrupa değerleriyle kadim Avrupalılar AB’yi kurmuşlardır Türkiye, tarihin en önemli, başarılı, adil, insafı, erdemli, varlıklı devlet ve medeniyetlerini kuran birikime sahiptir.

Türkiye sadece dini ve milli kimliğiyle değil, tarihi tecrübeye dayanan insani anlayışı, coğrafya bilgisi, toplum sermayesi, yönetim tecrübesi, değer sistemleri ve güçlü araçlarıyla kendisini ispat etmiştir. Son seksen yıldır yetişen aydın akademisyen, yönetici, müteşebbis, devlet adamı, siyasetçileriyle önemli icraatlar yapılmıştır. Türkiye yanlışlara karşı duracak, doğruları söyleyecek karaktere ve maziye sahiptir. Başarının temellerinden birisi de olumsuz düşünce, cereyan, çalışmalara, fitnelere karşı dikkatli, hazırlıklı, planlı, kuvvetli olmaktır (Coşan, 2018: 26). Bu nedenle küresel sömürü düzenine başkaldırarak fikri, ilmi, siyasi ve ekonomik olarak güçlü bir irade ile kuvvetli kararlar alarak bağımsız bir yol izlemek mümkündür, zorunludur (Alatlı, 2014: 1377). Türkiye bunu yapmaktadır, yapacaktır, yapmalıdır.

Milletimiz tarihte, çeşitli coğrafyalarda muhtelif din, ırk, etnik ve mezhebi yapıları harmonize ederek barış, adalet içerisinde birlikte yaşamın sürmesine öncülük etmiştir. Bu nedenle insaniyet namına Türkiye'nin diğer millet, devlet ve toplulukları küreselleşme sürecinde harekete geçirme sorumluluğu vardır. İnsaf sahibi insanlarla kurulacak samimi irtibatlar müspet karşılık bulacaktır. Nitekim bu konuda ve yakın tarihte devletin, sivil toplum kurumlarının, özel sektörün başardığı birçok olumlu çalışma ve örnekler vardır. Türkiye bu kabiliyetini korona salgını sürecinde insani ve diplomatik ilişkileriyle sağlayan yegane ülke olmuştur. Dünyanın bu süreçte çeşitli yerleriyle, siyasi, ekonomik, kültürel ve hayri amaçlarla iletişim kuran, iş birliği, ortaklık yapan, proje üreten ve uygulayan kişi ve kurumlar çok olumlu karşılık görmüşlerdir.

Dünyada hiçbir kişi, toplum ve devletin küreselleşme süreci dışında kalması mümkün değildir. Küreselleşmeye direnmek değil, şekil vermek Batılı entelektüeller tarafından da daima tartışılmış, makaleler yazılmıştır (Armağan, 2016: 29). Küreselleşme sürecini iyi, güzel ve olumlu mecraya çevirmek hem zorunluluktur hem sorumluluktur. Türkiye'nin her katmanında ve biriminde yapılması gerekenler vardır. Esas görevler devlete, siyaset kurumuna düşmektedir. Türkiye küreselleşme hususunda gerçekçi, doğal, faydalı görüş, düşünce, öneri ve projeleri üretmeye, geliştirmeye, sunmaya uygun insan kaynaklarına ve kurumlarına sahiptir, gerekenler yapılmalıdır. Küreselleşme sürecinin sosyokültürel etkileri tam manasıyla tespit edilerek, plan, program, projeler hazırlanarak, dünyaya sunularak, iş birliği yapılarak, ülke içinde ve dışında kademe

kademe uygulamaya konulmalıdır. Sorunları tespit etmek, çözümleri üretmek, değerleri canlı kılmak, sosyal ve kültürel yapıları geliştirmek, kurumları tesis etmek, iş birliği ve istişareyi ülke içinde ve dışında yetkin kişi, kurum, kuruluşlar, devletler, toplumlar, insanlar arasında her düzeyde sağlamak Türkiye'nin asli, kaçınılmaz bir görevi olmalıdır. Türkiye'nin iş birliği yapacağı dünyanın muhtelif yerlerinde yetişmiş iyi ve nitelikli insanlar vardır. Türkiye bu koordinasyonu sağlayacak bilgi ve birikime sahiptir (Coşan, 2018: 204). Aynı zamanda güven merciidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

1980'den sonra bütün dünyayı etkilemeye başlayan küreselleşme mal, hizmet, finans ve insanın sınır tanımaksızın tüm dünyayı dolaşması olarak tanımlanmıştır. Son dönemde bilginin ve birikimin hızla taşınması da tanıma dahil edilmiştir. Devam eden etkileri ve boyutları itibariyle kavramın tanımlanmasında tam bir mutabakat sağlanamamış olsa da, küreselleşmenin toplumlar, devletler, kültürler arasında kapsamlı, sürekli bağımlılık, bağlantı, etkileşim ve akış olduğu genellikle kabul edilmektedir. Tarihin çeşitli dönemlerinde küreselleşmeye örnek verilebilecek gelişmeler, akımlar ve bağlantılar yaşanmıştır. Bu akımlar dini yapıların, büyük devletlerin ve medeniyetlerin öncülüğüyle oluşmuş, gelişmiş, yayılmıştır. Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle ve sermaye hareketleriyle birlikte küreselleşme çok daha etkili olmaya başlamıştır. Sosyologların ilgi alanında olan küreselleşmenin kapsamı genişledikçe bütün sosyal bilimlerin dikkatini çekmiştir. Küreselleşme liberal kapitalizmle gelişmiş, sosyal devletin zayıflamasıyla ideolojik olarak neoliberalizme dayanmıştır. Sosyal refah devleti yerine, liberal rekabet devleti küreselleşmenin etkisini ve gücünü artmıştır. Bu yönüyle bazılarınca kapitalizm aşama kaydetmiş ve emperyalizmin yeni yüzü olarak küreselleşme ile sömürü yeni bir boyut ve şekil kazanmıştır. Küreselleşmeye taraftar ve karşıt olanların yanında hem faydasını, hem de zararını görerek olumlu sürece evrilmesini savunanlar da vardır. Genellikle eğilimlerin ortak paydası ise küreselleşmenin faydasıyla, zararıyla çift yönlü etkiye sahip olduğudur. Sermaye, teknoloji, ulaşım ağları, dil, göç hareketleri ve göçmenler küreselleşmeyi etkileyen unsurlardır. İngilizce, küreselleşmenin ve dolayısı ile dünyanın ortak dili haline gelmiştir. Ekonomik küreselleşme sermaye ve lobi gücünü kullanarak siyasi küreselleşmeyi de sağlamıştır. Ekonomik küreselleşme ile şirketler ucuz işgücünü kullanarak karlarını artırırken, ülkelerin yatırım, istihdam sahalarına katkıda bulunmuşlardır. Ekonomik küreselleşme, bir taraftan teknolojiyi, ticareti, kaliteyi, standardı, insan kaynaklarını geliştirirken, diğer taraftan tekeller ve karteller oluşturarak karlarını artırmışlardır. Sermaye gücüne haiz olan küresel egemen güçler uluslar arası kuruluşları kontrollerine alarak, gelişen teknolojinin gücüyle her yönden merkezi bir konuma gelmişlerdir. Küreselleşme sürecinin en etkili aktörleri çok uluslu şirketlerdir. Bu şirketler uluslararası ticaretle ilgili kararlara ve kuruluşlara nüfuz ederek devletlerin egemenliğini kısıtlayan birçok karar ve politikalarda etkili olmuşlar, istedikleri

düzenlemeleri uygulamaya koydurmuşlardır. Küresel sistem, üretim, satış, dağıtım, pazarlama ve tüketim ağlarına hakim olan sermaye, finansman ve teknoloji ile insanların, toplumların sosyal ve kültürel hayatını, inanç, düşünce dünyasını, yaşam tarzlarını düzenlemeye, değiştirmeye yönelmiştir. Ekonomik güç siyaseti kontrol etmeye başlamış, daha sonra sosyal ve kültürel yaşamı şekillendiren güçlü bir endüstriyi tesis etmiştir. Bu süreçte insan, “nesne” olarak görülmüş, “tüketici” olarak konumlandırılmış, insana ait olan her şey metalaştırılmıştır.

Evden okula, alışveriş merkezlerinden tatil mekanlarına, işyerlerinden üniversitelere, şehirlerden konutlara yaşam alanları, ihtiyaçlar ve gündelik pratikler küreselleşmenin kapsamına dahil olmuştur. Yaşama yönelik tasarımlar, çizgiler, tercihler, kabuller, hayaller küresel egemen kültürün etkisi ve baskısı altına girmiştir. Tüketim kültürü hız ve hızla, tek düze bir yaşam tarzını alışveriş, eğlence, oyun, film ve diğer araçlarla çekici hale getirmiştir. İletişim ve bilişim teknolojilerinin gelişmesi sürecin amiral gemisi olmuştur. İnternet ve dijital dünyada yaşanan devrimler, sunulan içeriklerle insanlığın sosyokültürel yapısı sarsılmaya başlamıştır. İnternet ve cep telefonlarıyla kurulan ağ toplumu insanları iç ve dış, maddi ve manevi halleriyle bağımlı hale getirmiştir. Dijital ağlar, iletişim, haberleşme, bilgi, alışveriş, ticaret, siyaset, inanç gibi her konuda müracaat edilen yerler olmuştur. Küresel sistemin etkin güç kaynağı iletişim teknolojisi, internet ve ağlar bir taraftan fayda sağlarken, diğer taraftan insanların iç ve dış dünyalarını, toplumların ve devletlerin tüm alanlarını istila ve işgal etmiş, baskısı altında almıştır. Toplumsal değerleri yıkıcı, yıpratıcı haz veren içerikler karşı konulamaz, önlemez hızla insanları kuşatmıştır. Küreselleşmenin düşünce yapısı; liberalizm önceleri daha çok demokrasi, insan hakları ve özgürlükler vaat ederken, çağın insanı modern köleliğe doğru itilmiş gözükmektedir. Özgür düşünmek, bağımsız hareket etmek, değerleri geliştirmek, korumak, kurumların hayatiyetini sürdürmek kısıtlanmıştır.

Basın-yayın ve sosyal medya, küreselleşmenin elinde güçlü bir araç olarak bağımlı, edilgen, göreceli özgür, ama güdümlü bir toplum oluşturmak için kullanılır hale gelmiştir. Buna karşılık küreselleşmenin baskın ve endişe verici etkileri bazı bölge ve ülkelerde yerel değerleri harekete geçirmiş, yerelleşme eğilimlerini uyandırmıştır.

Bu gelişmelerden hareketle küresel sistemin düşünce yapısının ekonomik, siyasi, sosyokültürel bağımlılık sağlayarak dünya ve insanlık üzerinde uzun süreli egemenliği sağlamak olduğu söylenebilir. Bir başka deyişle küreselleşme emperyal bir güç olarak ekonomiyi, finansı, siyaseti kullanarak sosyokültürel değerleri, yapıyı değiştirmeye çalışmaktadır. Bütün bunların arka planında ise küreselleşmenin düşünce yapısının olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu düşünce yapısının bir sonucu olarak; insanlığın temel toplumsal değerleri olan inanç/din, akıl, can, nesil/aile, mal güvenliği hedef alınmıştır, denilebilir. Bu düşüncenin destek gördüğü finans-ekonomik- teknik güç karşısında insanlar, toplumlar, devletler savunmasız kalmışlardır. Bu haliyle küreselleşme, emperyalizmin yeni, kapsamlı, aracı, hukuk ve ahlakı olmayan uygulamasıdır, denilebilir.

Bütün bu olgulara karşılık; küresel düşünce sistemi insanlığın faydasına yönlendirildiğinde ise; temel değerler hukuk ve ahlak düzleminde güvenceye bağlanmış olacak, farklılıklar iyi, doğru ve hakça yönetilecek, çeşitlilikler zenginlik olarak değerlendirilecek, çevre korunacak, adil paylaşım sağlanacak, insan şerefli bir varlık olarak görülecek, küresel toplum sağlam bir zemine yerleşecek, insaf çerçevesinde huzur, refah ve bir arada, çok kültürlü yaşam gelişecektir. Tarihte bu yaşamın başarılı örnekleri vardır.

1990'lı yıllarda küreselleşme bir umut olarak doğmuş, demokrasinin, hak ve özgürlüklerin yerleşeceği güzel, insanca yaşanabilir bir dünya vaat edilirken; ilerleyen zamanlarda toplumlar bağımlılığa, sömürüye, çaresizliğe, köleliğe ve kaosa savrulmuştur.

İçinde bulunulan zamanda ortaya çıkan “korona virüsü salgını” küreselleşme sisteminin konumunu, yetersizliklerini ve bu durum karşısında dünyanın ihtiyaçlarını net, gerçekçi, açıkça ortaya çıkaran bir gelişme olmuştur. Küresel güçler duyarsız, başarısız ve çaresiz kalmış, binlerce insanın ölmesini önleyememişlerdir. Bu süreçte bile küresel şirketlerin krizi fırsata çevirme düşünceleri, ABD kurumlarının dolar üzerinden spekülasyon işlemleri entelektüeller tarafından şiddetle eleştirilmiştir.

Küresel düşünce yapısının ortaya çıkardığı ve bu çalışmanın içeriğinde detaylı olarak analiz edilen, yukarıda da kısaca değinilen olumsuzluklarından kaçınmak, buna karşılık

küreselleşmenin olumlu etkilerinden yararlanmak adına toplumların ve ülkelerin çeşitli önlemler almak ve yeni stratejiler geliştirmek zorunluluğu ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Türkiye ise; içinde bulunduğu jeopolitik konumu itibari ile küreselleşmenin tam merkezinde yer almaktadır. Bu özelliği Türkiye'ye, küreselleşmenin olumlu etkilerinden en yüksek faydayı elde etmek, olumsuz etkilerinden ise kaçınmak anlamında büyük sorumluluklar yüklemektedir. Söz konusu sorumluluklar bağlamında Türkiye'nin yapması gerekenler aşağıda öneriler olarak sıralanmıştır.

Öneriler

Türkiye'nin yapması gerekenleri iki kısımda ele almak mümkündür. Birincisi; küresel düzeyde diğer ülkelerde işbirliği düzeyinde gerçekleştirilmesi gerekenler, diğeri ise kendi ülkesinde olanlardır.

Küreselleşme, etkilerinden hiçbir ülkenin kaçınamayacağı bir süreç olması dolayısı ile Türkiye farklı millet, devlet ve topluluklarla işbirliği yaparak küreselleşmenin etkilerine karşı ortak strateji geliştirebilir. Bunun için öncelikle kültürel benzerliği olan ülkelerle iş birliği zeminleri aranmalı ve ortak tedbirler geliştirilmelidir. Bu konuda Türkiye'nin tarihi geçmişi ve kültürel birikimi nedeni ile kendi çevresinden başlamak üzere geniş bir coğrafyada öncülük yapma şansına ve kabiliyetine sahip olduğu söylenebilir.

Ülkelerarası işbirliğinde öncelikle küreselleşmenin hedef seçtiği adalet, ahlak, dil, vicdan, hukuk, yaşam hakkı, düşünce özgürlüğü, dini yaşam, fırsat eşitliği ve siyasi katılım gibi insani değerler yeniden ve ortak bir anlayışla yapılmalıdır.

Türkiye kendi içinde ise; öncelikle insan unsuru üzerinde eğitici ve bilinçlendirici çalışmalar yapmalı, özellikle küreselleşmenin sosyokültürel açıdan olumsuz etkilerine karşı toplumu hazırlamalıdır.

Türk insanının kültürel aidiyet duygusunu geliştirmek, nitelikli, şahsiyetli, milli ve manevi değerlerine saygılı, özgüveni yüksek bireyler geliştirebilmek için başta eğitim kurumları olmak üzere tüm toplumsal araçları kanalize ve koordine etmelidir.

Bilinçsiz tüketimin önlenmesi, buna karşılık tasarruf bilincinin yerleşmesi için eğitici yayınlar yapılmalıdır.

Özellikle çocuklara ve gençlere yönelik olarak hazırlanan ve onların zihinlerini teslim olarak ahlak ve inanç değerlerinden koparmayı hedefleyen iç ve dış film, oyun, belgesel türü yayınları önleyici yasal tedbirler alınmalıdır.

Küresel güçlerin amaçlarına ulaşmasını kolaylaştıran işsizlik ve gelir dağılımı adaletsizliğini azaltıcı mali, ekonomik ve sosyal politikalar geliştirilmelidir.

İşletme yönetimleri, vakıflar, dernekler, meslek odaları ve sendikalar gibi çalışma hayatının aktif unsurları arasında bu alanda iş birliğini sağlayıcı tedbirler geliştirilmelidir.

Türk toplumunun televizyon dizileri, sosyal medya kullanımı ve internet bağımlılığı dikkate alınarak bu alanlarda bozucu etkilerin azaltılması için uyarıcı ve bilinçlendirici etkin tedbirler alınmalıdır.

Ahlak, adalet, insaf, erdem, hoşgörü, merhamet gibi değerler sosyokültürel yapının temel değerleridir. Bu değerlerin toplum olarak içselleştirilmesi için ilgili tüm kuruluşlarca çalışmalar yapılmalıdır.

Toplumsal kültürün temel taşı niteliğinde olan ve kültürün nesilden nesile aktarılmasında önemli rol oynayan dilin bozulmasını, melezeleşmesini ve yok olmasını önleyici eğitici ve yasal tedbirler alınmalıdır.

Toplumsal kültürün vücut bulduğu mimari yapılar şehirleşmelerde dikkate alınmalı. Buna uygun için plan ve projeler teşvik edilirken aykırı yapılaşmalar önlenmelidir.

Ailenin bütünlüğü ve toplumsal değerleri korunmalı; aile bireyleri arasında saygı, sevgi ve anlayışı geliştirici tedbirler alınmalıdır. Ailenin bütünlüğüne yönelik yayın ve faaliyetler önlenmelidir.

Küresel düşünce yapısının ulusal değerleri yok edici etkilerine karşı Türkiye'nin ayakta kalabilmesi ve kültürel kimliğine bağlı kalarak özgün bir sosyoekonomik gelişmişliği sağlayabilmesi için yukarıda sayılan tedbirler noktasında üniversiteler, bakanlıklar ve sivil toplum örgütleri başta olmak üzere tüm kamu ve özel kurum ve kuruluşların işbirliğine ihtiyaç vardır. Bu sağlandığı takdirde Türkiye'nin küresel gelişmenin yararlarından olumlu etkilenmesi, zararlarından ise kaçınabilmesi mümkün olacaktır.

Sonuç olarak; bu çalışmalar küresel alana taşınarak, başarılı plan, proje ve programlar dünya ile paylaşılmalı, iş birliği yapılmalı, yeryüzünün her yönden imarı ve ıslahı sağlanmalıdır. Küreselleşme sürecinde insanlığın temel değerleri korunarak, esenlik, huzur, sevgi, hak, adalet ve insaf ölçüleriyle bir arada yaşaması ve gelişmesi Türkiye'nin öncülüğü ile temin edilebilir. Türkiye'nin güçlü tarihi birikimleri, değerleri, insan kaynakları, halklara olan ilişkileri, çok kültürlü yaşama başarıları küresel toplum yapısının teşekkülünü sağlayacak özelliklerdir.

KAYNAKÇA

- Ağcakaya, Serpil - Öğrekçi Süleyman. “Küreselleşme Ve Küreselleşmenin Evrensel Değerleri” Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 2016/7, 25-42.
- Acar, Eray. “Neoliberalizm ve Sosyal Refah Devleti Ekseninde Üçüncü Yol Yaklaşımı”. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 18/1 (2017), 248-263.
- Adıgüzel, Muhittin. “Ekonomik Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri” Akademik Bakış Dergisi Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi Sayı: 35 (Mart – Nisan 2013),1-18.
- Ahmadov, Subhan. “Kültürel Küreselleşme Aracı Olarak Sosyal Medyanın Tüketim Toplumuna Etkisi”. Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi 1/1 (Ocak 2019), 28-39.
- Ak, Murat. “Arabîyi Cevher Fârisîyi Şeker Türkîyi Hüner Bilmek” Medeniyet ve Birlikte Yaşama Kültürü Timav Yayınları Yayın No: 10 Konya (Aralık 2017), 297-301.
- Akar, Sevda. “Türkiye’de Daha İyi Yaşam Endeksi: OECD Ülkeleriyle Karşılaştırma” Journal of Life Economics (1/2014) 1-11.
- Akbaba, Sırrı. “Mevlâna’nın Mesnevîde Yeralan Ebu’l-Hasan El Harakânî Hz. Hakkındaki İki Menkıbeden Eğitim İçin Çıkarılan Dersler”. Harakani Dergisi 1 (2014) 157-172.
- Akbulut, Örsan. Küreselleşme, Ulus-devlet ve Kamu Yönetimi. Ankara: TODAİE Yayınları. 2007.
- Akçetin, Nurhayat Çalışkan, “Küreselleşme Ve Gücün Gölgesindeki “Demokrasi” Fİlsf (Felsefe Ve Sosyal Bilimler Dergisi), Bahar, Sayı: 23 (2017) s.123-138
- Akdoğan, Ali. Birbirimize Mecburuz: Küresel Dünyada Birlikte Yaşamın Gerekliği Medeniyet ve Birlikte Yaşama Kültürü, Dini Araştırmalar ve Küresel Barış. Konya: Timav Yayınları 2017.
- Akşit, Bahattin. "Küresel Akışkanlık ve Sivil Toplum". 80. Yılında Cumhuriyet'in Türkiye Kültürü. ed. F. Cânâ Bilsel. Ankara: Mimarlar Odası ve Sanart Görsel Kültür ve Estetik Derneği, (2007). 3-7.
- Aktan, Coşkun Can - Şen, Hüseyin. Globalleşme. Ankara: TOSYÖV Yayınları, 1999.
- Akyıldız, Yasin - Abay, Ali Rıza “Vakıf Müessesesinin Gelişimi ve Mahiyeti Tarihsel Bir Değerlendirme” Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 7/15, (2017) 1-15
- Akyürek, Yunus. “Emevîler Dönemi Fetih Politikası ve Mâverâünnehir’in Fethi”. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 22/1 (2013), 85-115.

- Alaeddinoğlu, Faruk - Yıldız, Mehmet Zeydin “Türkiyede Kültür Turizmi ve Algılanışı” Kültürel Değişim, Gelişim ve Hareketlilik 38. Icanas Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara, 2011: 21-34.
- Alan, Çağatay. “Türkiye’de Sosyal Belediyeciliğın Uygulanmasını Zorlaştıran Nedenler”
- Journal Of International Management, Educationalandeconomicperspectives 6 (2) (2018), 54–66.
- Alan, Salim. “Tanım, Tarih ve Boyut İçerisinde Küreselleşme”. Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Alatlı, Alev. Batı'ya Yön Veren Metinler IV. İstanbul: Alfa Yayınları, 2014.
- Alpaydın, Yusuf. Geleceğın Türkiye’sinde Eğitim, İstanbul, İlke İlim Kültür Eğitim Derneği, 2018
- Amin, Samir. Değişim Halindeki Dünya Sistemi. çev. Fikret Başkaya. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Vakfı Yayınları, 2000.
- Aral, Berdal. “Egemenlik ve İnsan Hakları Açısından Küreselleşme ve Uluslararası Hukuk”. Akademik Araştırmalar Dergisi 24 (2005), 57-78.
- Arıboğan, Deniz Ülke. Globalleşme Senaryosunun Aktörleri. İstanbul: Der. Yayınları, 1996.
- Armağan, Mustafa. Küresel Kuşatma Karşısında İnsan. İstanbul: Ufuk Kitap, 2016.
- Arslan, Dinçer. “Küresel Bir Ahlak Mümkün Müdür?”. Fârâbî e-Dergi 1/1 (Aralık 2011), 18-19.
- Arslan, Hammet, “Buhara: Türkistan’da Çok Kültürlü Bir Kent”. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 48 (2018), 29-41.
- Arslan, Mustafa. “Medya ve Yeni Dinsel Kimlikler”. Medya ve Din Tartışmaları Sempozyum Bildirileri. İstanbul: İTÜ 2016.
- Aslanoğlu, Rana A., Kent, Kimlik ve Küreselleşme. Bursa: Asa Yayınevi, 1998.
- Arslantürk, Zeki - Amman, Tayfun M. Sosyoloji/Kavramlar-Kurumlar-Süreçler Teoriler. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 6. Basım, 2009.
- Arvas, Fatma Balcı. “Kişisel Değerler ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir İnceleme”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7 (5), (2018) 40-63.
- Atasoy, Fahri. Küreselleşme ve Milliyetçilik. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2005.
- Atçeken İsmail Hakkı. “İslam Tarihinde Birarada Yaşama Tecrübesi (Asr-ı Saadet Ve Endülüs Örneği)”. İstem 7/14 (Aralık 2009), 41-59.

- Ateş, Toktamış. "Öteki'yi Anlamak". Karizma Dergisi 3 (2000), 121-123.
- Ayaydın, Yakup - Ayaydın, Hatice Yıldız. "Sosyal Medyanın Değer Oluşturma Sürecindeki Rolünün Öğrenci Görüşleriyle İncelenmesi". Değerler Eğitimi Dergisi 16/35 (Haziran 2018), 57-89.
- Aydın, İbrahim Hakkı. "Seküler Ahlak Bağlamında Din-Ahlâk İlişkisi Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 35, Erzurum (2011).1-22.
- Aydemir, Cahit. "Türkiye'de İşgücü Yapısı, İşsizlik ve Kırsal Alan" Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 27, Sayı: 1,(2013).115-137.
- Babacan, Mehmet Emin. "Toplumsal Derinlik, Sosyal Medya ve Gençlik". İnsan ve Toplum 6/1 (Haziran 2016), 23-46.
<http://doi.org/dx.doi.org/10.12658/human.society.6.11.M0159>
- Babataş, Gönül. "Beyin Göçü ve Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Yapısının Beyin Göçüne Etkisi". Öneri 7/28 (Haziran 2007), 263-266.
- Bahçekapılı, Cengiz. Küreselleşme Sürecinde Güçsüzleşen Ulus Devlet. İstanbul: Derin Yayınları, 2009.
- Bakırtaş, Tahsin - Kandemir, Orhan. "Gelişmekte Olan Ülkeler ve Beyin Göçü: Türkiye Örneği". Kastamonu Eğitim Dergisi 18/3 (Eylül 2010), 961-974.
- Balay, Refik. "Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim". Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 37/2 (2004), 61-82.
- Bardakoğlu, Ali. Birlikte Yaşama İrade ve Ahlakının Dinî Temelleri. Ankara: DİB Yayınları, 2015.
- Barışık, Salih - Çetinbaş, Hakan. "Beyin Göçü ve Beyin Göçünün Oluşumunda Yüksek Öğrenim Ar-Ge Faaliyetleri Çokuluslu Şirketlerin Rolü" Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, 6(2). 2004. 38-46.
- Barthold, Wilhelm. Moğol İstilasına Kadar Türkistan. çev. Hakkı Dursun Yıldız, İstanbul: Kronik Kitap, 2017.
- Batal, Salih - Tuğlu, Kubilay. "Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Çok Düzlemli Yönetişim Ve
- Kent Diplomasisi Bakımından Değerlendirilmesi" Tesam Akademi Dergisi / Turkish Journal Of Tesam Academy Yerel Yönetimler Özel Sayısı Nisan - April (2018). 189- 214.
- Bauman, Zygmunt. Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları. çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2. Basım, 2006.

- Baybal, Mustafa Sami. İlahi Dinlerde Birlikte Yaşama Formülleri Medeniyet ve Birlikte Yaşama Kültürü, Dini Araştırmalar ve Küresel Barış. Konya: Timav, Yayınları, 2017.
- Bayar, Fırat. "Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye". Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi (2008), 25-34.
- Bayram, Mikail. "Selçuklular Zamanında Konya'da Kültürel Faaliyetler". Yedi İklim 8/57 (1994), 90.
- Bayraktaroğlu, Serkan - Özdemir, Yasemin. "İnsan Kaynakları Bilgi Sistemlerinin İki Yüzü: Bilgi Paylaşımı mı Yönetim Kontrolü mü?" Bilgi ve Sosyal Bilimler Dergisi, 13 (2006 / 2) 102-120.
- Bayhan, Vehbi. Genç Kimliği: Üniversite Gençliğinin Sosyolojik Profili (İnönü Üniversitesi Uygulaması). Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları, 2002.
- Baş, Kemal. "Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği". Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 18/1 (2009), 49-70.
- Bedirhanoglu, "Asya Krizinden Rusya'ya Birikim Dergisi", Sayı 119 Mart (1999), 1-87.
- Berberoğlu, Tülay. "Ebu'l-Hasan Harakânî'nin Selçuklu Devlet Felsefesindeki Cihanşumul Yaşatma Anlayışına Etkisi". Harakani Dergisi 09/1 (Ocak 2014), 109-110.
- Berzeg, Kâzım. "Liberalizmin İki Determinist Tezahürü: Küreselleşme ve Yerelleşme", Liberal Düşünce 1/4 (Güz 1996), 100-108.
- Berkay, Fügen. "Bir Bütünleşme ve Uzlaşma Aracı Olarak 'Sosyal Empati' ile Üç Tabanlı Sosyolojik Yaklaşım". Dünyada ve Türkiye'de Farklılaşma-Çatışma Bütünleşme-II (III. Ulusal Sosyoloji Kongresi). Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları, 2002.
- Berki, Ali Himmet. "İslam'ın Maksat ve Gayesi - 2". Diyanet Dergisi 11/1 (Ocak-Şubat 1982), 45-50.
- Bilgi, Muhammed Zahir. Maveraünnehir'de Seyahat. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005.
- Bilgin, Vedat. "Sosyal Devlet Nereye Gidiyor veya Sosyal Devletin Alternatifleri Nelerdir". Siyaset ve Toplum 3 (2005), 1-24.
- Birekul, Mehmet. Hıristiyan Kökenli Ulusların Avrupası mı, Kozmopolit Bir Avrupa mı? Avrupa'da Çokkültürlülüğün Tarihi ve Sosyolojik Kökenleri Üzerine Bir Tartışma, Medeniyet ve Birlikte Yaşam Kültürü. Konya: Timav Yayınları, 2017.
- Bolay, Hayri, 'Akıl', Diyanet İslam Ansiklopedisi. İstanbul. 1989. II/238-242.
- Bora, Tanıl. "Bosna: Yağmurdan Sonra". Birikim 76 (Ağustos 1995), 12-16.

- Bora, Tanıl. "Türkiye'de Milliyetçilik Söylemleri: Melez Bir Dilin Kalın ve Düzensiz Lügati". *Birikim* 67 (Kasım 1994), 9-24.
- Boratav, Korkut. "Ekonomi Ve Küreselleşme". *Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme*. ed. Işık Kansu. Ankara: İmge Kitabevi, (1997). 22-27
- Bozkurt, Güvenç. "Göç Olgusu ve Türk Toplumunu". II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç. Mersin: Sosyoloji Derneği Yayınları, 1996.
- Bozkurt, Veysel. "Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar". *Küresellesmenin İnsani Yüzü*. ed. Veysel Bozkurt. İstanbul: Alfa Yayınları, (2000).19-25
- Braudel, Fernand. *Uygarlıkların Grameri*. çev. Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: İmge Kitabevi, 2014
- Brown, J.F. "Türkiye: Balkanlar'a Dönüş mü?". *Türkiye Günlüğü* 36 (Eylül-Ekim 1995), 51.
- Brown, Michael. *The Production Of Society A Markian Foundation On For Social Theory*, Rowman/ Littlefield, New Jersey, 1986: 101
- Budak, Gönül. *Yetkinliğe Dayalı İnsan Kaynakları Yönetimi*. İzmir: Barış Yayınları, 2008.
- Bulut, Halil İbrahim. "Semavi Dinlerin Ortak Ahlak İlkeleri ya da Evrensel Değerler". *YDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2015) 65-81.
- Burgi, Noelle, Philip Golup. "Küreselleşme Gerçekten Ulus-Devletleri Lüzumsuz Hale Getirdi mi?", *Çev.: Abdülkadir Atalık, Türkiye Günlüğü*, 64, (Kış-2001) 44-48.
- Büyükbaykal, Ceyda Ilgaz. *Türkiye'de Televizyon Alanında Küresel Yerel Birlikteliği: CNN Türk ve CNBC-e Örneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 1. Basım, 2004.
- Cantekin, Ömer Faruk. *Küreselleşme ve Eğitim: "Homo Economicus" Eğitim Anlayışının Dönüşümü*. *Akademik Hassasiyetler*, (2015). 2(4), 43-72.
- Castells, Manuel. *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Ağ Toplumunun Yükselişi*. çev: Ebru Kılıç. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Basım, 2005.
- Castells, Manuel. *İsyan ve Umut Ağları; İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*. çev. Ebru Kılıç. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Celal, Vahit. "Maveraünnehir'de IX-XII Yüzyıllarda Felsefî Düşüncenin Yaygınlaşması". *International Journal of Sport Culture and Science* 2 / Special Issue 1 (Mart 2016): 798-804.
- Ceyhan, Çağla. "Sosyal Medyanın Tüketim Gücü". *Akademik Yaklaşımlar Dergisi* 6/2 (Kış 2015), 221-226.

- Chandra, Muzaffar. Küresel Ahlâk ya da Küresel Hegomanya. çev. Mehmet Mercanoglu. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2006.
- Chapra, Muhammad Umer. İslam İktisadında Ahlak Ve Adalet. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İslam İktisadi Ve Finansı Uygulama Ve Araştırma Merkezi, 2018.
- Cinoğlu, Hüseyin. “Suç, Küreselleşme ve Gelecek”. In Politam Kriminoloji, Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Erzurum. (2013). 1-21.
- Cop, Ruziye ve Oyan, Deniz. “Küçük Yerleşim Yerlerindeki Tüketicilerin, İnternette Ürün Satın Alma Davranışları Üzerine Bir Uygulama”. Niğde Ün. İİBF Dergisi 3/1 (Nisan 2010), 98-115.
- Coşan, Mahmud Esad. 21. Yüzyılda Asıl Mesele. İstanbul: Server Yayınları, 2018.
- Coşan, Mahmud Esad “Halil Necatoğlu ile Sohbet”. Maveria Dergisi 54 (Mayıs 1981), 3-17
- Coşan, Mahmud Esad. İslam. İstanbul: Server Yayınları, 2012.
- Coşan, Mahmud Esad. “Şahsen de Milletçe de En Büyük Düşman: Nefs-i Emmâre”. Panzehir. 24 (1992) 1-2
- Coşkun, Recai. “Küreselleşme ve Yerel Yönetimler İçin İmalari”Yerel Siyaset, (2018). 69-75.
- Coşkun, Vahap. Ulus-Devletin Dönüşümü ve Meşruluk Sorunu. Ankara: Liberte Yayınları, 2009.
- Çaha, Ömer vd., “Trakya Bölgesi Sivil Toplum Kuruluşları Profili” Serka Kalkınma Ajansı Raporu, Kars. 2013.
- Çekin, Ahmet. “Batıda ve Türkiye’de Sivil Toplum ve Din”, Marife, (Yaz 2013), 23 – 43.
- Çoban, Aykut Namık “ Cumhuriyetin İlanından Günümüze Konut Politikası” Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 67, No. 3, (2012), 75-108.
- Çağrıçı, Mustafa. İslam’da Birlikte Yaşamının Ahlaki Temelleri. Ankara: DİB Yayınları, 2015.
- Çağırkan, Barış. “Göç, Hibrit Kimlik ve Aidiyet: Yeni Toplular, Yeni Kimlikler”. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi 5/8 (2016), 2613-2623.
- Çakmak, Cenap. “Yeni Diplomasi, Kompleks Küresel Yönetişim ve Süpergüçle Dans: ABD, Sivil Toplumun Artan Rolü ve Uluslararası Ceza Mahkemesi”. Bilge Strateji 3/5 (2011),11-13
- Çalışkan, İsmail. “Dinî Bir Tutum Olarak Ötekine Yaklaşımın Kur’anî Temelleri”. C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 11/1 (2007), 7-28.

- Çalışkan, Özgür. “Dünya Yatırım Raporu - 2002 Çerçevesinde Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerine Değerlendirmeler”. Dış Ticaret Dergisi 8/27 (2003), 80-106.
- Çalmaşur, Gürkan vd. Türkiye’de Hanehalkının Dayanıklı Tüketim Malları Sahipliğini Etkileyen Faktörler 2019: 36-47.
- Çapcıoğlu, İhsan. “Küreselleşme, Kültür ve Din”. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 49/2 (Ağustos 2008), 153-183.
- Çapku, Ahmet. “Göç, Hicret Olgusu Üzerine”. Diyanet Dergi 328 (Nisan 2018), 14-15.
- Çaycı, Berk - Karagülle, A. Elif. “İletişimin Dijitalleşmesi ve Kültürel Melezleşme”. Global Media Journal TR Edition 6/12 (Bahar 2016), 570-586.
- Çaycı, Berk - Karagülle- Ayşegül Elif. “Mobil İletişim Teknolojileriyle Değişen Örgütlenme Biçimleri:Ağlarda Örgütlenen Toplumsal Hareketler”, Journal of Yasar University, 2014: 9(36) 6261 – 6380.
- Çayırılı, Ezgi. Sosyal Medya Kullanım Özelliklerinin Kişilik Yapılanmaları, Yaşam Doyumu ve Depresyon Açısından İncelenmesi, Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Çek, Cumali. “Toplumsal Değişmede Bilgi Teknolojilerinin Önemi”. KÖK Araştırmalar 1/2 (Güz 1999), 11-14.
- Çelik, Ahmet Hüsrev. “Buazizi’den Rabia’ya, Trablus’tan Şam’a Arap Baharının Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme”. Akademik Yaklaşımlar Dergisi 6/2 (2015), 34-53.
- Çelik, Mehmet Yunus. “Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme.”. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (2012), 57-74.
- Çetintaş, Recep. “İslâm Hukukunda Gayrimüslimlerle İlişkiler Bağlamında Cihad İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi (2018), 39.
- Çımrın, Füsün Kökalan. “Küreselleşme, Neo-Liberalizm Ve Refah Devleti İlişkisi Üzerine” Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İlke) Güz 2009: 23, 195-202.
- Çiftçi, Hasan. “Mevlâna ile Şems-i Tebrîzî’ye Göre Ebu’l-Hasan-i Harakanî”. Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi 14 (2005) 565-590.
- Çobanoğlu, Zekai. Konut Sağlığı. Ankara: Somgür Yayınevi, 1996.
- Çuhadar, Mustafa “Türkiye’de Kamu Hizmeti Yayıncılığı Açısından Dinî Temalı Tv Programları Ve Diyanet Tv Program Türleri Üzerine Bir İnceleme” (Aralık 2019), 2(2), 237-266.
- Dağlı, Abidin “Küreselleşme Karşısında Türk Eğitim Sistemi” D. Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 2007: 9, 1-13.

- Dağtaş, Erdal – Yıldırım, Ozan. “İnternet ve Sosyal Ağlar Dolayımı Gündelik Yaşam Pratikleri: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Mikro Alan Araştırması” CIU Cyprus International University Folklor/Edebiyat, (21) 83/ (2015/3) 149-176.
- Demir, Ahmet İshak. “İslam Kültüründe Mezhepler Üstü Din Kardeşliği Vurgusu” Medeniyet ve Birlikte Yaşama Kültürü Timav Yayınları Yayın No: 10 Konya (Aralık 2017),167-175.
- Demirtaş, Birgül. “Türkiye’de Yerel Dış İlişkilerinin Analizi: Merkez-Çevre Etkileşimini Yeniden Düşünmek”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 13, Sayı 52, (2016) 151-173.
- Demirtaş, Mehmet Can. “Siyasal Değerlerin Seçmen Davranışlarına Yönelik Etkileri Üzerine Bir Araştırma”. Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 6/1 (2017), 33-52.
- Deniz, Taşkın “Türkiye’de Ulaşım Sektöründe Yaşanan Değişimler ve Mevcut Durum” Doğu Coğrafya Dergisi – 36 (2016).135-153.
- Dikkaya, Mehmet- Deniz, Fatih “Ekonomik Küreselleşmenin Yol Açtığı Problemler: Teorik Bir Bakış” ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 2006: C.2/3, 163-181.
- Dilek, Şerif. “Yatırım Yoluyla Vatandaşlık” Ekonomik Aktiviteye Katkı Sağlar Mı? Seta Perspektif, (Ocak 2017). 1-5.
- Dilmen, N. Emel - Öğüt, Sertaç. “Sosyalleşmenin Yeni Yüzü: Sosyal Paylaşım Ağları”. II. Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim Uluslararası Konferansı, 2010.
- Dizman, Zeynep Şentürk. “Sosyal Medyanın Boşanmaya Etkileri” Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (Asead) Asead 6/4, (2019), 548-555.
- Diouf, Sylviane A.. Allah'ın Kulları. İstanbul: Beyan Yayınları, 2013. Doğan, Adem. “Müslüman Coğrafyada Kişisel Gelir Dağılımı Eşitsizliği”. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi 20/1 (2019), 62-74.
- Doğan, Seyhun - Tüzer, Mutlu. “Küresel İklim Değişikliği ve Potansiyel Etkileri”. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 12, Sayı 1, (2011) 21-34.
- Doğan, Zeki - Dikmen, Beyhan Beller. “Türkiye’deki Ulaştırma Sektörü ve Ulaştırma Türlerinin Karşılaştırılması” Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal Of International Social Research Cilt: 11 Sayı: 56 (Nisan 2018) 761.
- Duralı, Teoman. Çağdaş Küresel Medeniyet, İstanbul Dergah Yayınları, 2000.
- Duran, Burhanettin. “Kuruluşundan Bugüne AK Parti, Ekonomi” SETA Kitapları İstanbul (Temmuz 2018) 7-8.
- Durgan, Selma. “Türkiye’nin Doğrudan Yabancı Yatırım Potansiyelinin Çekim Modeli Kullanılarak Belirlenmesi” Kalkınma Bakanlığı, Uzmanlık Tezi, 2016.

- Durmaz, Orkun Saip. "Neo-Liberal Sosyal Politika Rejiminin Tesisi ve AKP". Çalışma ve Toplum 1 (2016), 143-168.
- Dülber, Hatice. Birlikte Yaşama Ahlakıyla İlgili Hz. Peygamber'in Hayatından Örnek Kural ve Davranış Şekilleri. Konya: Timav Yayınları, 2017.
- Düzgün, Şaban Ali. "İnsanın Doğası (Fıtratı) ve Özgürlüğü Üzerine". KADER Kelam Araştırmaları Dergisi 14/2 (Eylül 2016), 322-342.
- Ebu'l-Hasan Muhammed b. el-Hüseyn b.Musa el-Musevi, (drl) Nehc'ül Belâga Hz.Ali'nin Konuşmaları, Mektupları ve Hikmetli Sözleri.çev.Adnan Demircan, İstanbul:Beyan Yayınları 2011
- Ege, Göknur Bostancı. Dijital ayırım. Sosyoloji Dergisi, 19, (2008). 43-57.
- Ekin, Nusret. Küreselleşme ve Gümrük Birliği. İstanbul: İTO Yayınları, 2. Basım, 1999.
- Ekşi, Zeynep. "Siber @ldatma". Aileyi Anlamak: Disiplinler Arası Yaklaşım. ed. N. Oktik - Ü.H. Reşitoğlu. 207-231. Ankara: Nobel Yayınları, 2018.
- Elitaş, Türker - Keskin, Savaş. "Sanal Aidiyet Bağlamında Zihinsel Diaspora: Facebook Örneği". Atatürk İletişim Dergisi 7 (Temmuz 2014), 161-187.
- Emiroğlu, İbrahim. "Kur'an'da Akıl ve İnsan". D. E. İlahiyat Fakültesi Dergisi 11 (1998), 69-99.
- Erbay, Yusuf. "Kavram Olarak Küreselleşme". Yeni Türkiye 21/19 (1998), 170.
- Erdem, M. Burhan. "Küreselleşme ve Bilgi Çağında Yeni Ekonomi". Yeni Türkiye 21. Yüzyıl Özel Sayısı-II/20 (1998), 983-987.
- Erdağ, Ramazan – Peker, Kadir "Küreselleşme Sürecinin Demokrasi Üzerine Etkisi" Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 5(1), 2014: 211-220.
- Erdoğan, İrfan - Alemdar, Korkmaz. Popüler Kültür ve İletişim. Ankara: Erk Yayınların, 2005.
- Erkal, Mustafa. "Etniklik ve Etnik Grup Kavramları Üzerine". Türkiye ve Siyaset 3 (Temmuz-Ağustos 2001), 38.
- Erkan, Ümmet. "Postmodern Çağda Postkolonyal Söylemin Olanakları: Kolonyalizm, Neokolonyalizm ve Postkolonyalizm". Yüzyılın Sorunları ve Sosyoloji. ed. Fethi Nas. 85-129. Ankara: Gece Kitaplığı, 2017.
- Eroğlu, Feyzullah ve İrmiş, Ayşe. "Küreselleşmenin Yol Haritası: Küreselleşen Kültürden Küresel Pazara", Türk Yurdu, 26/222, (2006), 59-64.

- Erol, Sevgi Işık. "Küresel Bir Sorun Olarak Demografik Dönüşüm: Nedenleri, Etkileri ve Alınması Gereken Önlemler" Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi 37, (2016), 75 – 123.
- Ermemiş, Faruk. "Kur'an-ı Kerim'in Düşünce ve İnanç Özgürlüğüne Yönelik Emirleri ve Hz. Muhammed'in Uygulamaları". Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 2/1 (2018), 20-35.
- Erözden, Ozan. Ulus Devlet. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2008.
- Erzurum, Abdurrahman "Sosyal Medya Ve Kutuplaşma" Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Fakültesi Ana Bilim Dalı Medya Ve İletişim Sistemleri Yüksek Lisans Programı, 2016.
- Es, Muharrem - Ateş, Hamza. "Kent Yönetimi, Kentlileşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri" Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı 48, (2004) 205-246.
- Esin, Emel. İslâmiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi ve İslâm'a Giriş. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1978.
- Eyüpoğlu, Osman ve Perşembe, Erkan. "İşlevsellik Açısından Ahlak-Din İlişkisi Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt: 7 Sayı: 4 (2018),80-96.
- Falk, Richard. Yırtıcı Küreselleşme. çev. Ali Çaksu, İstanbul: Küre Yayınları, 2001.
- Fazlıoğlu, İhsan. "Osmanlı Coğrafyasında İlmi Hayatın Teşekkülü ve Davud Kayseri". Uluslararası Davud El- Kayseri Sempozyumu Tebliğleri. 25-42. Kayseri, 1998.
- Feyzül Furkan Tefsirli Kur'an-ı Kerim Meali. çev. Hasan Tahsin Feyizli. İstanbul: Server İletişim, 2. Basım, 2011
- Friedman, Thomas L. The Lexus and The Olive Tree Understanding Globalization. New York: Anchor Books, 2000.
- Frye, R. Nelson. Buhara: Ortaçağ Başarısı. çev. Hasan Kurt. Oklahoma: University Of Oklahoma Press Norman, 1965.
- Fox, Jeremy. Chomsky ve Küreselleşme. çev. Ebru Kılıç. İstanbul: Everest Yayınları, 2002.
- Gelekçi, Cahit. Küreselleşme ve Milli Kültür. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003.
- Geray, Haluk. Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme. Ankara: İmge Yayınları, 1997.
- Geray, Haluk - Aydoğan, Aylin Yeni İletişim Teknolojileri ve Etik, Televizyon Haberciliğinde Etik, Ed. Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel, Ankara: Fersa Matbaacılık. 2009.

- Gezgin, Suat. “Küreselleşmenin Medya ve Toplum Üzerindeki Etkileri”. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi 21 (2005), 9-12.
- Giddens, Anthony. Elimizden Kaçıp Giden Dünya: Küreselleşme Hayatımızı Nasıl Yeniden Şekillendiriyor?. çev. Osman Akınhay. İstanbul: Alfa Yayınları, 2000.
- Giddens, Anthony. Modernite ve Bireysel-Kimlik Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum. İstanbul: Say Yayınları, 1. Basım, 2010.
- Gökbayrak, Şenay. “Uluslararası Göç Ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme”. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi 63/3 (Mart 2008), 65-82.
- Göker, Göksel. vd., “Ağ Toplumunda Sosyalleşme ve Paylaşım: Facebook Üzerine Ampirik Bir Araştırma”. E-Journal of New World Sciences Academy 5/2 (Mart 2010), 183-206.
- Gökkır, Bilal. “Kur’an’daki Ehl-i Kitap “Öteki” mi? İslam Araştırmalarında Oryantalizmin Kavramsal Etkisi”. İslam Araştırmaları Dergisi 14 (2005), 37-54.
- Göle, Nilüfer. İslam ve Modernlik Üzerine Melez Desenler. İstanbul: Metis Yayınları, 2000.
- Görmez, Mehmet. “Güven Toplumu”. Diyanet Dergi 316 (Nisan 2017), 6-7.
- Görmez, Mehmet. “Dünyayı İmar Etmek”. Diyanet Aylık Dergi 247 (Temmuz 2011).
- Güçlüoğlu, Ümmühan Merve. Türkiye İstihdam Analizi Ve Bazı Makroekonomik Değişkenlerin İstihdam Üzerindeki Etkisi, Ankara Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, 2017.
- Gül, Songül Sallan. Sosyal Devlet Bitti Yaşasın Piyasa. Ankara: Etik Yayınları, 2004.
- Güler, E. Zeynep. Arap Milliyetçiliği: Mısır ve Nasırcılık, Tahrir Meydanı’nda Korkuyu Yenmek. İstanbul: Yazılama Yayınevi, 2011.
- Güllüce, Hüseyin. “Mevlânâ’nın Yaşadığı VII/XIII. Asırda Belh Ve Konya’nın İlmî Ve Tasavvufî Durumuna Genel Bir Bakış”. Ekev Akademi Dergisi 17/55 (Bahar 2013), 101-112.
- Gündoğar, Hamdi. İslam’da Birlikte Yaşamın Temel Referansları, Medeniyet ve Birlikte Yaşam Kültürü. Konya: Timav Yayınları, 2017.
- Gündüz, Ali Yılmaz - Kaya, Mehmet, Küresel Dünyada Sivil Toplum Kuruluşlarının Ekonomik Kalkınmadaki Rollerini Üzerine Bir Değerlendirme Akademik Araştırmalar Ve Çalışmalar Dergisi Yıl 6 - Sayı 10 – (Mayıs 2014),130-165.
- Güney, Büşra. “Dijital Bağımlılığın Dijital Kültüre Dönüşmesi: Netlessfobi”. Yeni Medya Elektronik Dergi - eJNM 1/2 (Mayıs 2017), 207-213.

- Güngör, Erol. İslam'ın Bugünkü Meseleleri. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1998.
- Güngör, Nil Demet. "Eğitim, Küreselleşme ve Beyin Göçü". 2014.
- Gürcan, Ayşen. "Medya ve Din Eğitimi" Medya ve Din Tartışmaları Sempozyum Bildirileri. İstanbul: İTÜ 2016: 263.
- Gürgür, Nuri. "Milliyetçilik ve Globalleşme". Türk Yurdu 18/125 (Ocak 1998), 57-59.
- Güzelsarı, Selime. "Neo-liberal Politikalar ve Yönetişim Modeli". Amme İdaresi Dergisi 36/2 (2003), 17-34.
- Hablemitoğlu, Şengül. Küreselleşme: Düşlerden Gerçeklere. Ankara: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2004.
- Hablemitoğlu, Şengül. "Küreselleşme Sürecinde Aile Yapısı". Küreselleşen Dünyada Aile Sempozyumu. 339-346. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.
- Hamidullah, Muhammed. İslam Hukuku Etüdları. çev. Kemal Kuşçu - Salih Tuğ. İstanbul: Bir Yayıncılık, 1984.
- Harmancı, Mehmet. "Çok Uluslu Şirketler ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları". Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müdürlüğü, 2004.
- Harvey, David. Postmodernliğin Durumu. İstanbul: Metis Yayınları, 2012.
- Held, David - McGrew, Anthony. "Büyük Küreselleşme Tartışması". ç. A. Rıza Güngen vd. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2008.
- Heywood, Andrew. Küresel Siyaset, Çev.Nasuh Uslu - Hakuk Özdemir, Ankara, Liberte Yayınları, 2007.
- Heywood, Andrew. Siyasi İdeolojiler. çev. Kemal Bayram, vd. Ankara: Adres Yayınları, 2011.
- Hirsch, Joachim. Materyalist Devlet Teorisi. çev. Levent Bakaç. İstanbul: Alan Yayıncılık, 2011.
- Hirst, Paul - Thompson, Grahame. Küreselleşme Sorgulanıyor. çev. Çağla Erden ve Elif Yücel. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 4. Basım, 2007.
- Hobsbawm, Eric. Sermaye Çağı, 1848-1875. çev. Bahadır Sina Şener. Ankara: Dost Kitabevi, 2012.
- Hodgson, Marshall G. S., Dünya Tarihini Yeniden Düşünmek. çev. Ahmet Kanlıdere - Ahmet Aydoğan. İstanbul: Yöneliş Yayınları, 2003.
- Hoffman, Stanley. "Küreselleşmelerin Çarpışması". çev. Eray Sarıot. Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması. ed. David Held ve Anthony McGrew. 133-139. Ankara: Phoenix Yayınları, 2008.

- Immanuel, Wallerstein. Dünya Sistemleri Analizi. çev. Ender Abadoğlu. İstanbul: Aram Yayınları, 2004.
- İbn-i Haldun. Mukaddime. çev. Zakir Kadiri Ugan. İstanbul: MEB Yayınları, 1991.
- İskenderoğlu, Muammer. “S. Frederick Starr, Kayıp Aydınlanma: Arap Fetihlerinden Timur’a Orta Asya’nın Altın Çağı, Çev. Yusuf Selman İnanç, İstanbul - Kronik Kitap 2019”. Din & Felsefe Araştırmaları 2/3 (Haziran 2019), 63-67.
- Jessop, Bob. Kapitalist Devletin Geleceği. çev. Ahmet Özcan. Ankara: Epos Yayınları, 2009.
- Kahraman, A. İslam Hukuk ve Ahlak İlkeleri Işığında Özel hayatın Gizliliği (Mahremiyet). Ankara: Ebabil Yayınları, 2008.
- Kahraman, Hasan Bülent. Yeni Bir Sosyal Demokrasi İçin. Ankara: İmge Yayınları, 1993.
- Kalın, İbrahim. Ben, Öteki ve Ötesi / İslam-Batı İlişkileri Tarihine Giriş. İstanbul: İnsan Yayınları, 2016.
- Kamacı, Ahmet - Turan, Maruf. “Küreselleşme Sürecinde Çok Uluslu Şirketlerin Ekonomik Açından Değerlendirilmesi”. Yönetim, Ekonomi, Edebiyat, İslami ve Politik Bilimler Dergisi 3/2 (Aralık, 2018), 81-92.
- Kandemir, Sibel, “Komşuluk Ahlakı Bağlamında Birlikte Yaşamamın Dini Temeli”, Medeniyet ve Birlikte Yaşama Kültürü Timav Yayınları Yayın No: 10 Konya (Aralık 2017), 426-434.
- Kara, Osman. “Kur’ân’a Göre İnsan Şahsiyetine Etki Eden Faktörler”. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 14/25 (Ocak 2012), 1-24.
- Karaca, Mehmet. “Farklılaşma, Bütünleşme ve Birlikte Yaşama Üzerine” Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi 18 (2012), 226-238.
- Karakulakoğlu, Selva Ersöz “Sosyal Medyanın Karanlık Yüzü Sosyal Medyanın Karanlık Yüzü”. Tojdac 2/4 (Ekim 2012), 32-40.
- Karakurt, Resul - Dönmez, Canan Öykü. “Türkiye’de STK’lar ve Kamu Sektörü Arasında İşbirliğinin Geliştirilmesi ve STK’ların Demokratik Katılım Düzeyinin Güçlendirilmesi Projesi (Skip)” III.Uluslararası Sivil Toplum Kongresi,Çanakkale, (Aralık 2006). 205.
- Karpat, Kemal.“Önsöz”. Türkiye’nin Göç Tarihi, 14.Yüzyıldan 21.Yüzyıla Kadar Türkiye’ye Göçler. ed. Murat Erdoğan - Ayhan Kaya. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Karyelioğlu, Selim.“ Ulus Devlet ve Milliyetçiliğin Tarihsel Dayanakları ve Küreselleşmenin Ulus Devlet ve Milliyetçilik Üzerindeki Etkileri”. Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar 5/1 (Ocak 2012), 137-169.

- Kaya, Ayhan. “Euro-Türkler, Kuşaklararası Farklılıklar, İslam ve Entegrasyon Tartışmaları”. Göç Araştırmaları Dergisi 1/1 (Ocak-Haziran 2015), 44-79.
- Kaya, Ayhan. Farklılıkların Birlikteliği: Türkiye ve Avrupa’da Birarada Yaşama Tartışmaları. İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2014.
- Kaya, Mevlüt - Aydın, Cüneyd “Üniversite Öğrencilerinin Dini İnanç ile Ahlaki Olgunluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 30 (2011). 15-42.
- Kaya, Süleyman. Çevre İmtihanımız. Ankara: Araştırma Yayınları, 2019.
- Kayaoğlu, İsmet.“ Anadolu Selçukluları Devrinde Ticarî Hayat”. A. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 24/1 (Ağustos 1981), 359-373.
- Kaymakçı, Oğuz. Kavramsal, Kuramsal ve Tarihsel Açından Küreselleşmeye Giriş, Küreselleşme Üzerine Notlar, (Ed. Oğuz Kaymakçı), Ankara, Nobel Yayınları. 2007.
- Kaypak, Şafak. “Modernizmden Postmodernizme Değişen Kentleşme” Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi, Cilt: 2 Sayı: 4 (Kış-2013), 80-95.
- Kazgan, Gülten. Küreselleşme ve Ulus-Devlet- Yeni Ekonomik Düzen. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.
- Kazgan, Gülten. Küresellesme ve Yeni Ekonomik Düzen. İstanbul: Altın Kitaplar, 1997.
- Keleş, Ekrem. “Hepiniz Âdem’densiniz, Âdem ise Topraktan”. Diyanet Aylık Dergisi 292 (Nisan 2015), 10-13.
- Keleş, Ekrem. “Hz. Peygamber ve Güven Toplumu, Daru’s-Selam”. Diyanet Aylık Dergisi 316 (Nisan 2017), 6-12.
- Keyman, E. Fuat. “Globalleşme Söylemleri, Özgürlük Sorunsalı ve Türkiye”. Liberalizm, Devlet, Hegemonya. 199–213. İstanbul: Everest Yayınları, 2002.
- Keyman, E. Fuat, “Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegemonya”. Uluslararası İlişkiler 3/9 (Bahar 2006), 1-20.
- Kılavuz, Ulvi Murat. “Küreselleşen Dünyada Din”. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 11/2 (Haziran 2002), 191-212.
- Kılhoğlu, İsmail. “Medeniyetin/Uygarlığın Ahlaki Ve Hukuki Temelleri” Medeniyet ve Birlikte Yaşama Kültürü Timav Yayınları Yayın No: 10 (Aralık 2017), 251-288.
- Kırık, Ali Murat. “Arap Baharı Bağlamı’nda Sosyal Medya-Birey Etkileşimi ve Toplumsal Dönüşüm”. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum 1/3 (2012), 87-98.

- Kıvılcım, Fulya. “Küreselleşme Kavramı Ve Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”. Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi 5/1 (Haziran 2013), 219-230.
- Kızılcık, Sezgin. Küreselleşme ve Sosyal Bilimler. Ankara: Anı Yayınları, 2003.
- King, Stephen D.. Küreselleşmenin Sonu. İstanbul: Profil Kitap, 2019.
- Koç, Mustafa. “Küreselleşmenin Sosyolojik Boyutları”. Küreselleşme ve Psikiyatri. ed. Burhanettin Kaya ve Süheyla Ünal. 52-63. Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları, 2003.
- Koç, Turan. “Medeniyetin Estetik Tezahürleri” Medeniyet ve Değerler - İstanbul Yaklaşımı İstanbul Ticaret Odası, Yayın No – 2012-32 (2013), 271-292.
- Koçkuzu, Ali Osman. Mesnevî’de Hz. Peygamber - Hadis-i Şeriflere Atıflar. İstanbul: Rumi Yayınlar, 2006.
- Kodaman, Bayram. “Milli Kimlik ve Küreselleşme-Dünyalaşma”. Türk Yurdu 93/200 (2004), 9-33.
- Kodaman, Timuçin - Gonca, İsa Burak. “Jeoekonomik Hayaller: Çin’in Yeni İpek Yolu Girişimi’nin Orta Asya’da Algısı”. İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi 5/5 (2016), 1251-1261.
- Kongar, Emre. Küresel Terör ve Türkiye. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2001.
- Konur, Himmet. “Medeniyet İnşasında Tasavvufun Rolü”. AKADEMİAR 4 (Haziran 2018), 13-35.
- Koray, Meryem. “Reel” Küreselleşme veya Küreselleşmenin Realitesi”. Çalışma ve Toplum Dergisi 2005/4 (2005), 11-46.
- Korkmaz, Fahrettin. “Küreselleşmenin Eğitim Programlarına Etkileri” Antalya 2017 Milli Eğitim Bakanlığı, Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresi, 168-181.
- Korkmaz, Mehmet ve Osmanoğlu, Cemil. “Küreselleşmenin Birey ve Toplum Hayatına Etkileri ve Din Eğitimi”, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8 (Ek Sayı 1) (2019). 951-967.
- Koyuncu, Ahmet. “Küresel Kentte Komşuluk”, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, (2009), 23-42.
- Kozanoğlu, Hayri. “Küreselleşme ve Uluslarüstü Sermaye Sınıfı”, Doğu Batı Dergisi 5/18 (2002), 169.
- Köse, Ömer. “Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü”. Sayıştay Dergisi 39 (Nisan Haziran 2003) 1-44.

- Köse, Salih. 24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programları Çerçevesinde Yapılan Hukuki ve Kurumsal Düzenlemelerin Mukayeseli Analizi. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, Uzmanlık Tezi 2598, 2000.
- Köseoğlu, Nevzat. “Türk Ülkücülüğü”. Türkiye Günlüğü 50 (Mart-Nisan 1998), 144.
- Kumar, Krishan. Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma: Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları. çev. Mehmet Küçük. Ankara: Dost Yayınevi, 1999.
- Kunduracı, Nevzat. “İslam Medeniyetinde Birlikte Yaşama Kültürü”. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi 15/34 (Ocak-Haziran 2015), 61-88.
- Krugman, Paul - Wells, Robin. Mikro İktisat. çev. Sayım Işık vd.. Ankara: Palme Yayıncılık, 2010.
- Kurt, Hasan. Orta Asya'nın İslamlaşma Süreci (Buhara Örneği). Ankara: Fecr Yayınları, 1998.
- Kurt, Hüseyin. “Mevlana’da İnanlığın Birliği”. Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 18/168 (2007), 167-175.
- Kutlu, Erol. Dünya Ekonomisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1998.
- Küçükkaya, Hatice. Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelir Eşitsizliğinin Panel Veri Analizi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2017.
- Küçükşen, Kübra. Ulus Devlet-Milliyetçilik ve Birlikte Yaşam, Medeniyet ve Birlikte Yaşama Kültürü, Dini Araştırmalar ve Küresel Barış. Konya: Timav, Yayın, 2017.
- Küçükşen, Kübra - Budak, Hatice. “Küresel Sosyal Sorumluluk ve Birlikte Yaşam” Medeniyet ve Birlikte Yaşama Kültürü Timav Yayınları Yayın No: 10 (Aralık 2017), 323-328.
- Laçiner, Ömer. “Geçen Ayın Birikimi”. Birikim 128 (Aralık-1999), 3-5.
- Lawrence, Bruce. “Disiplinler Arasında İslam: 21. Yüzyılda İslam Araştırmalarını Yeniden Düşünmek” Medeniyet ve Değerler - İstanbul Yaklaşımı, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No – 2012-32 (2013).53-70.
- Mahathir, Mohammed. Globalisation and the New Realities. Putrajaya: Pelanduk Publications, 2002.
- Mazrui, Ali A. “Globalleşme, İslâm ve Batı: Benzerlik ve Tahakküm Arasında”. çev. Gülçin Tunalı-Koç. Globalleşme Bir Aldatmaca Mı?. 17-36. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2002.
- Meriç, Nevin. “Medya, Din ve Dijitalleşme” Medya ve Din Tartışmaları Sempozyum Bildirileri. İstanbul: İTÜ (2016), 314-327.

- Mendekli, Kenan. "Anti Kapitalist Manifesto". Cumhuriyet Pazar 19/987 (20 Şubat 2005).
- Modelska, George. "Küreselleşme". çev. Eray Sarıot. Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması. ed. David Held ve Anthony McGrew. 75-80. Ankara: Phoenix Yayınları, 2008.
- Mutlu, Erol. Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya. Ankara: Ütopya Yayınevi, 2005.
- Naisbitt, John - Aburdene, Patricia. Megatrends 2000. çev. Erdal Güven. İstanbul: Form Yayınları, 1990.
- Narşahi, Ebu Bekir Muhammed b. Cafer. Tarihü Buhara. çev. Erhan Göksu. Ankara: TTK Yayınları, 2013.
- Newman, Christopher. "Realizm: Küreselleşme ve Bağımsız Devlet". çev. Muammer Türker. Türkiye Günlüğü 64 (2001), 79-88.
- Oğuz, Betül Bülbül. "Sosyal Medya Dilinin Görüntüsel Gösterge Boyutu Ve Bunun Dile Etkisi". TOJDAC 7/4 (Ekim 2012) 1157-1166.
- Okur, Mehmet Akif. Yeni Çağın Eşiğinden Avrasya'nın Kalbine Bakmak: Tarihten Geleceğe Orta Asya'nın Jeopolitiği Üzerine Değerlendirmeler. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2011.
- Olca, Sümeyya. "Sosyalleşmenin Dijitalleşmesi Olarak Sosyal Medyave Resimler Arasında Kaybolma Bozukluğu:Photolurking" E-Journal Of New Media / Yeni Medya Elektronik Dergi - Ejnmmay 2018/2. 90-104.
- Oran, Baskın. Küreselleşme ve Azınlıklar. Ankara: İmaj Yayınevi, 4.Basım, 2001.
- Ortaylı, İlber. "Genel Göç Olgusu". Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler (8-11 Aralık 2005). 6/10. İstanbul: Zeytinburnu Belediye Başkanlığı, 2006.
- Öke, M. Kemal. Küresel Toplum. Ankara: Asam Yayınları, 2001.
- Ökmen, Mustafa - Özer, Buğra. "Yerelleşme- Küreselleşme Sarmalında Türkiye'de Yerel-Bölgesel Kalkınma Süreçleri ve Yerel Yönetimler", Yerel Yönetimlerde Güncel Gelişmeler, (Edit. M.Ökmen), Ekin Yayınevi, Bursa, (2015), 163-184.
- Önder, Mustafa - Bulut, Hüseyin. "Temel Dini Değerler ve Değerler Eğitim". Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 6/1 (2013), 15-32.
- Öneri, İsmail. Türkiye'den Beyin Göçü (2007 - 2017). Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, 2019.
- Öngören, Habibe. "Küreselleşme ve Yerel Kültürler". İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi 15/1 (2002), 447-454.

- Öngören, Reşat, “Mevlâna'nın Osmanlı'ya Etkileri”. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 16 (2007), 49-57.
- Öngören, Sema. “Boşanma ve Boşanmanın Erken Çocukluk Dönemi Çocuklar Üzerindeki Etkileri”. Uluslararası Eğitim Bilimler Dergisi 4/13 (Aralık 2017), 73-87.
- Örs, Feri. Küresel Medya Ortamında Yaşanan Etik Sorunlar ve Uluslararası Düzenlemeler Journal Of Yasar University. 2010: 20(5) 3443-3452.
- Öymen, Onur. Ulusal Çıkarlar-Küreselleşme Çağında Ulus Devleti Korumak. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2. Basım, 2005.
- Özakpınar, Yılmaz. İnsanlığın Geleceği ve İslam Medeniyeti, Medeniyet ve Değerler. İstanbul: İTO, 2013.
- Özakpınar, Yılmaz. Medeniyet ve Değerler. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 2012.
- Özarlan, Selim. “Küreselleşme Sürecinde Dinin (İslâm) Sosyal Bütünlüğün Sağlanmasına Katkısı”. Kelam Araştırmaları 3/2 (2005), 51-64.
- Özaydın, Mehmet Merve. “Küresel Etkilerle Şekillenen Sosyal Politika Anlayışı Ekseninde Sosyal Politikaların Geleceğini Tartışmak”. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 10/1 (2008), 163-180.
- Özcan, Şevket. “Dünya Dinlerinde Altın Kural: Diğerkamlık”. İnsan ve Toplum Araştırmaları Dergisi 7/1 (Mart 2018), 285-308.
- Özdemir, Mehmet. “Gayr-ı Müslimlerin Dini Hayatı Açısından Müslüman Fatihlerin Endülüs'deki Uygulamaları”. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 33 (1992), 203-238.
- Özdemir, Yasemin. “Kariyer Geliştirme (Ders Notları)” Sakarya Yayıncılık, Sakarya, 2019.
- Özden, Ömer. “İletişim Araçlarının Ahlak Üzerindeki Etkisi” Kongre / Sempozyum / Toplantı: 5 Modern Çağda Ahlak: 7-8 Mayıs 2010 Konya İlahiyat Derneği Yayınları Yayın No: 7 Konya, 2012.537 Yayın No – 2012-32 (2013) 13.
- Öze, Nuran. “Toplumsal Kültür Haline Gelen Sosyal Medya Kullanımı Ve Stratejik Pazarlama İletişimi Aracı Olarak Halkla İlişkilerin Diyalektiği”. Tojdac 7/2 (Nisan 2017), 203-212.
- Özmen, Şule Yüksel. “Küresel Haber Ağları”. Uluslararası İletişim. eds. Nezh Orhon - Yaprak Büyükerşen İşçibaşı. 126-147. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2013.
- Özkan, Yılmaz. “Toplam Kalite” Sakarya Yayıncılık, Sakarya, 2008.
- Özkan, Yılmaz - Bingöl, Ufuk. “Siyasi Parti Seçim Beyannamelerinde Sosyal Politika: 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Seçimleri Nitel Analizi” Sakarya

Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü (Ağustos 2018). 33-80.

Özsoy, Tamer. “Fastfood’dan Facebook’a: İnternet Bağımlılığı” Akademik Bilişim’09 - XI. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri 11-13 Şubat 2009 Harran Üniversitesi, Şanlıurfa, 651-654.

Öztürk, Umutcan. “Bağlantıda Kalmak Yada Kalmamak İşte Tüm Korku Bu: İnternetsiz Kalma Korkusu ve Örgütsel Yansımaları”. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 8/37 (Nisan 2015), 629-638.

Özür, Nazan Karakaş. “Küreselleşme Bağlamında Dünya’da ve Türkiye’de Hava Ulaşımının Gelişimi, Coğrafi Bilimler Dergisi/ Turkish Journal of Geographical Sciences, (2019) 17(1), 25-54.

Özyıldız R. Hakan. “Türkiye’nin Sıcak Para Macerası” Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 72(4), Cilt 72, Sayı 4, (2017) 1271 – 1293.

Papic, Marko - Noonan, Sean. “Sosyal Medya: Bir Protesto Aracı”. çev. Ece Dünder. Türk Kütüphaneciliği 25/1 (2011), 165-172.

Prendergast, Renee - Stewart, Frances. Piyasa Güçleri ve Küresel Kalkınma. çev. İdil ESER. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995.

Ricardo, David. Ekonomi Politigin ve Vergilendirmenin İkeleri. çev. Tayfun Ertan. İstanbul: Belge Yayınları, 1997.

Roberts, John Morris. Kısa Dünya Tarihi. çev. Mehmet Tanju Akad. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2014.

Robertson, Roland. “Toplum Kuramı, Kültürel Görecilik ve Küresellik Sorunu”. çev. G. Seçkin- Ü.H. Yolsal. Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi. ed. Anthony D. King. 105-?. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1998.

Robinson, William A. A Theory of Global Capitalism: Production, Class and State in a Transnational World. Baltimore: The John Hopkins University Press, 2004.

Ryan, Johnny. İnternetin Geçmişi ve Dijital Gelecek, Ankara, 2019 Tübitak Popüler Bilim Kitapları

Said, Edward W. “Cehaletin Çatışması”. çev. Taşkın Takış. Doğu Batı Dergisi 10/41 (2007), 109-114.

Said, Edward W. Yersiz Yurtsuz. İstanbul: Metis Yayınları, 2017.

Sağbaşı, Seyla Meltem. Beyin Göçünün Ekonomik ve Sosyal Etkileri: Türkiye Örneği. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

Sarı, Mevlüt. Arapça-Türkçe Lugat. İstanbul: Bahar Yayınları, 1982.

- Sarıoğlu, Servet. Küreselleşmenin Kentler zerindeki Etkileri: Dünya Kentleri ve İstanbul rneği. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Savaşlar, Zekai. Küreselleşme ve Sosyal Boyutu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2007.
- Savran, Sungur. "Tüketimin Küreselleşmesi ve Tüketim Tapınakları: Postmodern Panayır Yerlerinde Alışveriş" Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi 14, (2011) 7 – 35.
- Sayımer, İdil. "Yeni Medya Ortamlarında Ağlar Oluşturan Toplumsal Hareket Deneyimleri". Elektronik Mesleki Gelişim Ve Araştırmalar Dergisi 2/2 (Ağustos 2014), 97-112.
- Schimmel, Annemarie. Doğudan Batıya. İstanbul: Sufi Kitap, 2017.
- Scholte, Jan Aart - Keyman, Fuat. "Küreselleşme ve Sivil Toplum". Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kurumları Araştırma Birimi, 2005.
- Sencer, Yaşar. Türkiye’de Kentleşme. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979.
- Sepetçi, Nurten. Sosyal Medyada Mahremiyet Algısının kş: Instagram rneği. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Serdar, Ziyaüddin. İslam Medeniyetinin Geleceği. İstanbul: İnsan Yayınları, 2016.
- Shahavatov, zlem lker. Küreselleşme Sürecinde Vatandaşlık Ve Din. İstanbul: marmara niversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Sinanoğlu, Abdülhamit. "İslâm Medeniyetinde Farklı Kültürlerin Birlikte Yaşamasının İlk Tecrübesi". Ekev Akademi Dergisi 14/44 (Yaz 2010), 37-39.
- Starr, S. Frederick. Kayıp Aydınlanma: Arap Fetihlerinden Timur’a Orta Asya’nın Altın ağı. ev. Yusuf Selman İnanç. İstanbul: Kronik Kitap, 2019.
- Stiglitz, Joseph E. Küreselleşme: Büyük Hayal Kırıklığı. ev. Arzu Taşçıoğlu ve Deniz Vural. İstanbul: Plan B Yayıncılık, 2002.
- Steger, Manfred B. Globalization: A Very Short Introduction. London: Oxford University Press, 2003.
- Sunar, Ltfi. "Türkiye’de İslami STK’ların Kurumsal Yapı ve Faaliyetlerinin Değişimi" Kurumsal Yönetim Akademisi Araştırma Raporları-1, İstanbul, İlke İlim, Kültür Eğitim Derneği, 2018.
- Sungur, Suat. "Kültürel Emperyalizmin tesi: Küreselleşme, İletişim ve Yeni Uluslararası Düzen". Stratejik Araştırmalar Dergisi 1/1 (2008), 96–97.

- Süleymanov, Abulfez. “Solo Yaşam Olgusuna Sosyolojik Bakış”. Psikohayat Dergisi 9/19 (Kış 2018), 20-23.
- Şahin, Celalettin - Belge, Rauf. “İbn Haldun’da Coğrafi Determinizm” Akademik Bakış Dergisi, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi Sayı: 57 (Eylül - Ekim 2016).439-465.
- Şahin, Köksal - Beşirli, Hayati. “Küreselleşen Kitle Kültürü (Popüler Kültür) Milli Kimliklerin ve Kültürlerin Yerini Alabilir Mi?”. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 73/83 (Şubat 2009).
- Şahin, Yeşim Edis. “Küreselleşme ve İnsan Hakları”. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi 2/4 (2009), 174-178.
- Şakar, Reşat. “Çok Dilli Ve Çok Kültürlü Şehirler: Moskova ve İstanbul Örneği” International Journal Of Languages’ Education And Teaching Volume 7, Issue 4, December (2019)380-391.
- Şaylan, Gencay. Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi. İstanbul: İmge Kitabevi, 2003
- Şen, Bülent. “Türkiye’de Küreselleşme Tartışmaları ve Sonuçları”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Şen, Hasan. “Küreselleşme ve Demokrasi Krizi”. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 24 (Bahar 2010), 145-161.
- Şenkal, Abdulkadir. “Endüstri İlişkilerinde Yeni Paradigmalar: Mobilizasyon, Kolektivizm ve Esneklik Tartışmaları”, Çalışma ve Toplum Dergisi 1/17 (2008), 119-145.
- Şenkal, Abdulkadir. Sendikasız Endüstri İlişkileri. Ankara: Kamu-İş Eğitim Yayınları, 1999.
- Şenkal, Abdulkadir. “Küreselleşme, Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Sivil Toplum Örgütleri” Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi (2003). 97-121.
- Şenkal, Abdülkadir “Sivil Toplum Ve Sosyal Sermaye: Sosyal Politikaya Dayalı Alternatif Kalkınma Modeli Arayışları” İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası 55/1 (2005), 791-810.
- Şencan, Hüner “Medya, Din ve Ticaret” Medya ve Din Tartışmaları Sempozyum Bildirileri. İstanbul: İTÜ (2016), 18-26.
- Şentürk, Recep. “Medeniyet ve Değerler: Açık Medeniyet - İstanbul Yaklaşımı”. Tohum Dergisi 156 (Güz 2016), 8-16.
- Şentürk, Recep. “Medeniyet ve Değerler”, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 2013.13.

- Şığva, Yasemin. Küreselleşme ve Reorganizasyon İhtiyacı Erzurum Aşkale Çimento Sanayi’de Bir Uygulama. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001.
- Şimşek, Orhan. Küreselleşme ve Yeni Devlet Kapitalizminin Yükselişi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Talas, Mustafa. “Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi” TÜBAR- XXIX- (Bahar 2011)
- Talas, Mustafa - Kaya, Yaşar. “Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları” TÜBAR-XXII- (Güz 2007)
- Tanyıldız, Zeynep Esra vd..“ Tersine Beyin Göçü Politikalarının Sanayi Politikalarına Entegrasyonu: Ülke Örnekleri ve Türkiye İçin Dersler”. TEPAV Politika Notu, 2011.
- Tarhan, Nevzat. Toplum Psikolojisi/Sosyal Şizofreniden Toplumsal Empatiye. İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.
- Taş, H. Yunus. “Türkiye’de Kobi’lerin Sosyo - Ekonomik Etkileri Bütçe Dünyası Dergisi”, Sayı 33, (2010 / 1).165-178.
- Taş, H. Yunus - Özcan, Selami. “Yenilikçi, Sosyal Boyutlarıyla Avrupa Birliği ve Türkiye’de Kobi’ler” Ekin Basın Yayın Dağıtım Bursa, 2015.
- Telatar, Gökhan. “Ak Parti’nin Düzen Kurucu Dış Politika Söylemi ve Ortadoğu” Alternatif Politika Cilt 7, Sayı 3, (Ekim 2015).493-516.
- Taştan, Abdulvahap.“ Göç, Sosyal Değişme ve Din”. Diyanet Dergi 328 (Nisan 2018), 10-13.
- Taylan, Hasan Hüseyin - Arklan, Ümit. “Medya ve Kültür: Kültürün Medya Aracılığıyla Küreselleşmesi.”. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 10/1 (Haziran 2008), 85-98.
- Taylan, Ömer - Demirhan, Yılmaz. "Amerikanlaşmanın Kültürel Boyutu: Diyarbakır Örneği". Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi 5/2 (Eylül 2017), 87-105.
- Tekin, Mustafa “Türkiye Toplumunun Dinî Hayatında Postmodern Tezahürler” İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2011: 25, 5-28.
- Tekin, Mustafa. El İnsaf. İstanbul: Server İletişim, 2008.
- Tepe, Harun. "Bir Arada Yaşamın Kuralları: Bir Keşif midir Yoksa Bir İcat mı?" C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 11/1 (2007), 7-28.
- Thurow, Lester C. Servet Yaratmak. çev. Gülden Şen. İstanbul: Altın Kitaplar, 2001.

- Timur, Taner Türkiye Nasıl Küreselleşti, Ankara. İmge Kitabevi, 2004.
- Togan, Zeki Velidi. Umumi Türk Tarihine Giriş. İstanbul: Enderun Yayınları, 1981.
- Topçuoğlu, Abdullah - Aktay, Yasin “Glokallesme: Zaman-Mekân ve Homojenlik-Heterojenlik”, Postmodernizm ve İslam, Küreselleşme ve Oryantalizm, Vadi Yayınları, Ankara, 1999.
- Topuz, Senem Kurt.“Ülkelerin Küreselleşme Demokrasi ve Ekonomik Büyüklük Göstergeleri İle Cinsiyet Temelli Gelişme Endeksi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18/3, (2016) 779 – 799.
- Tosun, Osman Burak. “Genç Çiftlerin Sosyal Medyada Yaşam Tarzı Temsilleri: Instagram Örneği” Global Media Journal Tr Edition, 8(15) Güz/Fall 2017: 1-23.
- Touraine, Alain. Modernliğin Eleştirisi. çev. Hülya Uğur Tanrıöver. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014.
- Triandafyllidou, Anna. “Kültürel Çeşitlilik, Çoğul Milliyetçilik ve Avrupa Kimliği”. Farklılıkların Birlikteliği: Türkiye ve Avrupa’da Birarada Yaşama Tartışmaları. ed. Ayhan Kaya İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2014.
- Turhan, Mümtaz Kültür Değişmeleri, Marmara Üniversitesi, İfav Yayınları, İstanbul. 1994. 39-40.
- Turner, Bryan S. Oryantalizm, Postmodernizm ve Globalizm. çev. İbrahim Kapaklıkaya. İstanbul: Anka Yayınları, 2002.
- Tutar, Hasan. Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi. İstanbul: Hayat Yayıncılık, 2000.
- Türker, Abdülvehhab. Tarih Dizilerinde Gerçeklik Algısının Oluşumu: Diriliş Ertuğrul Dizisinin Göstergebilimsel Çözümlemesi. İstanbul. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Türkkahraman, Mimar. “Türkiye’de Kültürel Küreselleşme ve Yansımaları” Uluslararası Davraz Kongresi, 24-27 Eylül, Isparta, 2009.
- Türköne, Mümtaz’er. “Ulus-Devlet ve Milliyetçilik”. Siyaset. ed. Mümtaz’er Türköne. 631-666. İstanbul: Opus Yayınları, 2009.
- Uçkan, Özgür. “Bilgi Edinme Hakkı, Yeni Medya Düzeni ve Wikileaks”. Cesur Yeni Medya. ed. Mutlu Binark, Işık B. Fidaner. Ankara: Alternatif Bilişim Derneği Yayınları, 2011.
- Uğur, Adem. Küreselleşme ve İnsan Kaynakları Yönetimi (Ders Notları), Sakarya Yayıncılık, Sakarya, 2015.

- Uğur, Adem - Güner, Aykut. “Dijital İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamaları ve Karşılaşılan Problemler” Seçme Yazılar, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü (2017).1-30.
- Uğur, Adem - Köseoğlu, Dilek, Belediyelerde İnsan Kaynakları “Yönetimine Geçiş ve Karşılaşılan Sorunlar Üzerine Bir Değerlendirme” Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi 20 (19): (Yaz 2018), 147-178.
- Uğur, Adem - Okutan, Elvan “Kişilik; Tanımı, Boyutları, Etki Faktörleri ve Tipolojisi”Seçme Yazılar, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü (Ağustos 2018), 1-32.
- Uğur, Adem - Yasım, Yavuz Kağan. “Bankacı Kadınların Demografik Özelliklerinin İş - Aile Çatışmasına Etkisi: Ordu İli Örneği” Küreselleşen Dünyada Kadın ve Siyaset İstanbul Aydın Üniversitesi “Türkiye Araştırmaları Ve Uygulamaları Merkezi”, (2015)532-561
- Uğur, Adem vd. “Küreselleşme Sürecinde Beyin Göçünün İlgili Ülke Ekonomileri Üzerine Etkileri”. S.Ü. İşletme Fakültesi 11. Uluslararası İşletme Öğrencileri Kongresi Kongre Kitabı Congress Book I. Cilt Yayın No: 156,13-14. Sakarya (May 2016).42-56
- Ünay, Sadık. “Düzenleyici Devletten Kapsamlı Kalkınmaya: Ak Parti Dönemi Türkiye Ekonomisi” Kuruluşundan Bugüne AK Parti,Ekonomi SETA Kitapları İstanbul (Temmuz 2018), 9-18.
- Uluç, Güliz - Yarcı, Ayşegül. “Sosyal Medya Kültürü” Sosyal Bilimler Dergisi, 52. Sayı / Nisan (2017) S.88-99
- Üstel, Füsun. Yurttaşlık ve Demokrasi. Ankara: Dost Kitabevi, 1999.
- Varol, Sibel Fügen. “Medyanın Küreselleşmesi: Neden-Sonuç Ekseninde Bir Değerlendirme” Giftder, Cilt,5 S.1 Mart (2017).400-419.
- Yarımsakal, Gülsüm. “Küreselleşme, Reklamlar Ve Kültürel Emperyalizmin Etkileri” Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi Social Sciences Research Journal Banüsad, 2019; 2(1), 101-118
- Yayla, Atilla. “Avrupa Kültüründeki İrkçılığın Tedavisi Yok”. (Görüşmecisi: Enes Bayraklı, Görüşme Transkripsiyonu). Kriter 3/30 (Aralık 2018). Erişim 15 Mart 2020 <https://kriterdergi.com/soylesi/prof-dr-atilla-yayla-avrupa-kulturundeki-irkciligin-tedavisi-yok>
- Yazıcıoğlu, Sait. “Medya ve Din” Medya ve Din Tartışmaları Sempozyum Bildirileri. İstanbul: İTÜ 2016: 235.
- Yengin, Deniz. Yeni Medya ve Dokunmatik Toplum. İstanbul: Derin Yayınları, 2014.

- Yeniçıktı, Nagehan Tufan. “ Halka İlişkiler Aracı Olarak Instagram: Sosyal Medya Kullanan 50 Şirket Üzerine Bir Araştırma”. Selçuk İletişim 9/2 (Ocak 2016), 92-115.
- Yeşil, Salih. “Kültürel Farklılıkların Yönetimi ve Alternatif Bir Strateji: Kültürel Zeka”. KMU İİBF Dergisi 11/16 (Haziran 2009), 100-131.
- Yıldırım, Sevda Gülşah - Yürüdü, Eren. “Öngöründen Gerçeğe: 15 Temmuz Askeri Darbe Girişiminde Gençlik” Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic Volume 12/16, (2017), 493-510.
- Yıldız, Asiye Kakırman. “Sosyal Paylaşım Sitelerinin Dijital Yerlilerin Bilgi Edinme ve Mahremiyet Anlayışına Etkisi”. Bilgi Dünyası 13/2 (2012), 529-542.
- Yıldız, Zafer “Diyanet Çocuk Dergisinin Din Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi” Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisiyl: Sayı:15 (2012/1), 367-386.
- Yılmaz, Emin. “Konut Sorunu ve Toplu Konut Üretiminde Toki'nin ve Belediyelerin Rolü” Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Vol/Cilt:3, No/Sayı:7, (2016) 31-48.
- Yılmaz, Ensar - Çiftçi, Salih “Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açından Türkiye’de Kentleşme Dönemleri” Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi Kış Cilt10 Yıl/Kış(2011), Sayı:35 252-267.
- Yılmaz, Macid. Sosyal ve Siyasi Strateji Olarak Birlikte Yaşamamın Arka Planı Medeniyet ve Birlikte Yaşama Kültürü. Konya: Timav, 2017: 229-235.
- Yılmaztürk, Aysun, Ekonomik Ve Sosyal Etkileriyle 21. Yüzyılda Küreselleşme. İda Academia, Muhasebe Maliye Dergisi, Cilt/Volume: 2 Sayı/Issue: 2 Temmuz/July (2019), 137-152.
- Yorulmaz, Bilal. “Dijital Oyunlarda Müslüman Temsili ve Din Eğitime Yansımaları”. Medya ve Din Tartışmaları Sempozyumu Bildirileri. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi, 2016.
- Young, B. Stephen. ”Ekonomi, Toplum ve Medeniyet” Medeniyet ve Değerler - İstanbul Yaklaşımı” İstanbul Ticaret Odası, Yayın No 2012-32 (2013). 95-142.
- Yüksel, Hasan. “Küreselleşme Sürecinin Sosyal Politika Dinamikleri Üzerinde Neden Olduğu Değişimin Analizi” Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1 Sayı:19 (2014/1).127-147.
- Zaim, Sabahattin, Genç İlim Adamına Nasihatler, I. Genç Akademisyenler Buluşması, İLEM Yıllık, Yıl 2, Sayı 2 (Haziran 2007), 21-24.

Zankova, Bissera. “Diyalog, Anlayış Ve Sosyal Uyum”. Avrupa Konseyi Standartları Hakkında Elkitabı. Ankara: Avrupa Konseyi, 2010.

Zengin, Esra Çelebi - Sağır, Hayriye. “Rekabet Gücü Kapsamında Dünyadaki ve Türkiye’deki Kentlerin Değerlendirilmesi” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi Cilt 22, Sayı 2, (Kasım 2019) 867-889.

Zengin, Eyüp vd. “Yerel Yönetimler ve Yerel Kalkınma” Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt: 3 Sayı: 2 (2014), 96-120.

Zengingönül, Oğul. Yoksulluk, Gelişmişlik ve İşgücü Piyasaları Ekseninde Küreselleşme. Ankara: Adres Yayınları, 2004.

İnternet Kaynakları

- Anadolu Ajansı. “Arap Baharı Yıllar İçinde Kışa Dönüştü”. (13 Ocak 2019) Erişim 05 Mart 2020. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/arap-bahari-yillar-icinde-kisa-dondu-/1363365>
- Anadolu Ajansı. “Bayramları Sosyal Medyadan Kutluyoruz”. (9 Ağustos 2019) Erişim 14 Mart 2020. <https://www.aa.com.tr/tr/bilim-teknoloji/bayramlari-sosyal-medyadan-kutluyoruz/1553295>
- Anadolu Ajansı. “Dijital Çağın Hastalığı ‘Nomofobi’”. (8 Kasım 2019) Erişim 15 Mart 2020. <https://www.aa.com.tr/tr/saglik/dijital-cagin-yaygin-hastaligi-nomofobi/1639025>
- Anadolu Ajansı. “Dünyada Seçimlere Katılım Düşük Seyrediyor” (25 Nisan 2019) Erişim 15 Mart 2020 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyada-secimlere-katilim-dusuk-seyrediyor/1462264>
- Anadolu Ajansı, “Türkiye’de Dini Hayat Araştırması” (15 Temmuz 2014) Erişim Tarihi 10.05.2020 <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/turkiyede-dini-hayat-arastirmasi/141424>
- Anadolu Ajansı. “Göçmen Olarak Geldikleri ABD’de Yeniliklere İmza Atıyorlar”. (1 Şubat 2017) Erişim (15 Mart 2020) <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/gocmen-olarak-geldikleri-abdde-yeniliklere-imza-atiyorlar/739058>
- Anadolu Ajansı. “Dünyada 258 Milyon Uluslararası Göçmen Bulunuyor”. (19 Aralık 2017) Erişim 15 Mart 2020. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyada-258-milyon-uluslararasi-gocmen-bulunuyor/1008721>
- Anadolu Ajansı. “Şiddet Temelli Oyunlar ‘Dijital Uyuşturucu’ Etkisi Yapıyor”. (13 Kasım 2019) Erişim 15 Mart 2020. <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/siddet-temelli-oyunlar-dijital-uyusturucu-etkisi-yapiyor/1643770>
- Anadolu Ajansı. “Türkiye’de Gelir Dağılımı Rakamları Açıklandı”. (18 Eylül 2019) Erişim 14 Mart 2020. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiyede-gelir-dagilimi-rakamlari-aciklandi/1587020>
- Anadolu Ajansı. “Türkiye’de Hanehalkının Yüzde 65’i Çekirdek Aile”. (28 Mayıs 2019) Erişim 14 Mart 2020. <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/kulturel-istihdam-verileri-aciklandi/1490793>
- Anadolu Ajansı. “Üniversiteliler Günde En Az 5 Saat WhatsApp’ta”. (28 Aralık 2019) Erişim 15 Mart 2020. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/universiteliler-gunde-en-az-5-saat-whatsappta-/1686051>
- AlJazeera Türk. “Arap Baharı: Korkunun Ölümü”. (14 Aralık 2015) Erişim 05 Mart 2020. <http://www.aljazeera.com.tr/belgesel/arap-bahari-korkunun-olumu>

- Arıboğan, Deniz Ülke. “Duvarların Ötesi ve Değişen Dünyayı Prof. Dr. Deniz Ülke Arıboğan İle Divan Sohbeti’nde Konuştuk”. Boğaziçi Yöneticiler Vakfı (10 Aralık 2019) Erişim 04 Mart 2020. <https://www.byv.org.tr/duvarlarin-otesi-ve-degisen-dunyayi-prof-dr-deniz-ulke-aribogan-ile-divan-sohbetinde-konustuk>
- Bayraklı, Enes. “Avrupa Çifte Standartlar Enstitüsü” (13 Haziran 2017) Seta. Erişim, 04.04.2020 <https://www.setav.org/avrupa-cifte-standartlar-enstitusu/>
- BBC News. “ABD’de Yeni Din Araştırması: Kendini Hıristiyan Olarak Tanımlayanların Sayısı 10 Yılda Yüzde 12 Azaldı”. (18 Ekim 2019). Erişim 07 Mart 2020. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50095828>
- BBC News “Koronavirüs - Fransız filozof Edgar Morin: Koronavirüs toplumda yozlaşan dayanışmayı güçlendiren bir yaklaşım oluşturabilir” (20 Mart 2020) Erişim 10 Nisan 2020 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51974391>
- BloombergHT. “Trump: Küreselleşme Doktrinini Reddediyoruz.” (25 Eylül 2018) Erişim 07 Mart 2020. <https://www.bloomberght.com/haberler/haber/2158687-trump-kuresellesme-doktrinini-reddediyoruz>
- Boynukalın, Ertuğrul. “Makasidü’ş-Şeria”. İslam Ansiklopedisi. 423-427. Ankara: 2003. <https://islamansiklopedisi.org.tr/makasidus-seria>
- Bozkurt, Veysel. “Sosyal Medya Kullanıcılarında Bencillik ve Yalnızlık Artıyor”. Hürriyet (11 Ocak 2019). <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/sibel-bagci-uzun/sosyal-medya-kullanicilarinda-bencillik-ve-yalnizlik-artiyor-41078638>
- Can, Ahmet. “Tersine Beyin Göçü Başladı”. Hürriyet. (30 Mart 2019) Erişim 05 Mart 2020. <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tersine-beyin-gocu-basladi-41166626>
- Coşan, Mahmud Esad. “Ahmed-i Yesevi”. İskenderpaşa (27 Mayıs 1995) Erişim 04 Mart 2020. <http://www.iskenderpasa.com/6A23193A-A7D3-4DC7-8680-18BBFC5304C2.aspx>
- Coşan, Mahmud Esad. “Akl-ı Selîme ve İnsafa Davet!” İskenderpaşa (Ağustos 1997) Erişim 4 Nisan 2020 <http://www.iskenderpasa.com/55B9B40D-A681-433D-ADAD-B3AD8C0ADA59.aspx>
- Coşan, Mahmud Esad. “Alimlerin Sorumluluğu”. İskenderpaşa (26 Eylül 1997) Erişim 4 Nisan 2020 <http://www.iskenderpasa.com/3F3A1325-375E-4C50-B2EE-9EA6E245267A.aspx>
- Coşan, Mahmud Esad. “Mârifetullah Çok Yüksek Bir Vasıf”. (14 Ekim 1994) Erişim 03 Mart 2020. <http://www.iskenderpasa.com/6A6D6D01-188D-410F-AD79-73E6D9E17E4B.aspx>
- Duran, Burhanettin, “Türbülans Döneminde Öncü Siyaset” (2 Ekim 2018), Erişim 04.04.2020 <https://www.setav.org/turbulans-doneminde-oncu-siyaset/>

- Deutsche Welle. “Rapor: 2 bin zenginin serveti dünya nüfusunun yüzde 60'ının gelirinden fazla”. (20 Ocak 2020) Erişim 3 Mart 2020 <https://www.dw.com/tr/rapor-2-bin-zenginin-serveti-d%C3%BCnyan-n%C3%BCfusunun-y%C3%BCzde-60%C4%B1n%C4%B1n-gelirinden-fazla/a-52067549>
- Deutsche Welle. “Pew: İslam En Hızlı Büyüyen Din”. (5 Nisan 2017) Erişim 07 Mart 2020. <https://www.dw.com/tr/pew-islam-en-h%C4%B1zlı%C4%B1b%C3%BCy%C3%BCyen-din/a-38303054>
- E-Girişim. “GittiGidiyor 2018 Yılı'nın İlk Yarısında 424 Milyon Ziyaret Aldı”. (2 Ağustos 2018) Erişim 14 Mart 2020. <https://egirisim.com/2018/08/02/gittigidiyoru-2018-yilinin-ilk-yarisinda-424-milyon-ziyaret-aldi/>
- Elçin, A. Bora. “Küreselleşmenin Tarihçesi” Ankara: 2012. Erişim 21 Şubat 2020 <https://docplayer.biz.tr/746102-Kuresellesmenin-tarihcesi-a-bora-elcin.html>
- Esen, Hüseyin. “Zina”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2013. Erişim 16.03.2020 <https://islamansiklopedisi.org.tr/zina#1>
- Euronews TR. “ABD'de Haftada 100 Kilise Kapanıyor, Yerine Bar Açılıyor”. (29 Kasım 2018) Erişim 07 Mart 2020. <https://tr.euronews.com/2018/11/29/abd-de-haftada-100-kilise-kapaniyor-yerine-bar-ve-birahane-aciliyor>
- Euronews TR. “Cemaatsiz Kalan Kiliseler Camiye Çevriliyor”. (27 Ağustos 2018) Erişim 07 Mart 2020. <https://tr.euronews.com/2018/08/27/cemaatsiz-kalan-kiliseler-birbiri-ardina-satiliyor>
- Fundalina. “Dijital Türkiye 2019 E-Ticaret Raporu Açıklandı”. Erişim 14 Mart 2020. <https://www.fundalina.com/dijital-turkiye-2019-e-ticaret-raporu-aciklandi/>
- Gazeteyolculuk.net “Koronavirüse karşı “yapabileceğiniz bir şeyler var” – Noam Chomsky, Erişim 20 Nisan 2020 <https://www.gazeteyolculuk.net/koronaviruse-karsi-yapabileceginiz-bir-seyler-var-naom-chomsky>
- Göka, Erol, “Sadece Boşanma Değil Yalnızlık Oranlarımız da Artıyor!”. Yeni Şafak (21 Nisan 2019). Erişim 3 Mart 2020 <https://www.yenisafak.com/yazarlar/erolgoka/sadece-bosanma-degil-yalnizlik-oranlarimiz-da-artiyor->
- Gündüz, Şinasi. “Misyonerlik”. İslam Ansiklopedisi. (2005) Erişim 01 Mart 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/misyonerlik>
- Habibbeyli, Arastü. “Multikültürel Değerlerin Oluşmasında "Öteki" Kavramı”. New Times. Erişim 28 Aralık 2019. <http://newtimes.az/tr/reasons/conflicts/5209/>
- İnat, Kemal, “G-20’de Türkiye’nin Yeri” (1 Aralık 2018) Seta. Erişim 04.04.2020 <https://www.setav.org/g-20de-turkiyenin-yeri/>

- İNSAMER, İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, Küresel Adaletsizlik Dünya Yoksulluk ve Eşitsizlik Raporu 2018. İstanbul. 2018. https://insamer.com/tr/kuresel-adaletsizlik-dunya-yoksulluk-ve-esitsizlik-raporu-2018_1682.html
- TÜSİAD, Türkiye Sanayici ve İş Adamları Derneği, E-Ticaret Raporu 2019. İstanbul. 2020. <http://www.tubisad.org.tr/tr/images/pdf/dd-tusiad-eticaret-raporu-2019.pdf>
- İskenderpaşa. “Ekonomi”. Erişim 01 Mart 2020. <http://www.iskenderpasa.com/EF506940-79A4-44A4-858C-7C1B888956DD.aspx>
- İstikbal, Deniz, “Asya Yüzyılı: Kuşak ve Yol Girişimi”, (11 Kasım 2019). Setav. Erişim 04.04.2020 <https://www.setav.org/asya-yuzyili-kusak-ve-yol-girisimi/>
- Karapehlivan, Funda. Eğitim Yoluyla “Yeni Bir Türkiye” AKP Dönemi Eğitim Politikalarına Bir Bakış” 1 Ekim 2019 Erişim 04.04.2020 <https://tr.boell.org/tr/2019/10/01/egitim-yoluyla-yeni-bir-turkiye-yaratmak>
- Kendir, Hülya. "Devletin Dönüşümüne Sivil Toplum Kuruluşları Üzerinden Bakmak". Ayrıntı Dergi. Erişim 8 Mart 2020. <http://ayrintidergi.com.tr/devletin-donusumune-sivil-toplum-kuruluslari-uzerinden-bakmak/>
- Kuşaklı, Efe. “Dijital Girişimcilik.” Erişim 14 Mart 2020. <https://medium.com/t%C3%BCrkiye/dijital-giri%C5%9Fimcilik-e15955413642>
- Mepa News. “2003’te yazılan bir makale: Ortadoğu’da 22 ülkenin sınırları değişecek.” (10 Mayıs 2018) Erişim 07 Mart 2020. <https://www.mepanews.com/2003te-yazilan-bir-makale-ortadoguda-22-ulkenin-sinirlari-degisecek-5790h.htm>
- Milliyet. “Alışverişe Siber Pazartesi Dopingi”. (2 Aralık 2019) Erişim 6 Mart 2020. <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/alisverise-siber-pazartesi-dopingi-6091376>
- Okay, Hakan. “Bilişsel, Duygusal ve Kültürel Zekâ”. Dünya. Erişim 1 Aralık 2019 <https://www.dunya.com/kose-yazisi/bilissel-duygusal-ve-kulturel-zeka/24536>
- Onat, Hasan. İslam Kültüründe Diğer Dinlerle Bir Arada Yaşama Hoşgörüsü. Ankara, 2015. <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/02/İslam-Kültüründe-Diğer-Dinlerle-Bir-Arada-Yaşama-Hoşgörüsü-The-Tolerance-For-Living-Together-With-Other-Religions-In-Islamic-Culture.pdf>
- Onat, Hasan. "Küreselleşme ve İslam'ı Yeniden Düşünmek" Hasan Onat. Erişim 15.01.2020 <http://hasanonat.net/index.php/92-kueresellesme-ve-islam-yeniden-duesuenmek>
- Öngören, Reşat. “Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî”. Diyanet İslam Ansiklopedisi, 2004. Erişim 01 Mart 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mevlana-celaleddin-i-rumi>

- Özdemir, Çağatay. “Değişen Uluslararası Sistemde Türkiye’nin Konumu” Seta. (5 Temmuz 2018) Erişim, 04.04.2020 <https://www.setav.org/degisen-uluslararasi-sistemde-turkiyenin-konumu/>
- Öztürk, Mehmet. “Afganistan İşgali: Ölümçül Hatanın 38. Yıl Dönümü”. Anadolu Ajansı. (27 Aralık 2017) Erişim 07 Mart 2020. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/-afganistan-ısgali-olumcul-hatanin-38-yil-donumu/1016149>
- Sunata, Ulaş. “Beyin Göçü Eğitim Krizine Neden Olacak”. BloombergHT. (24 Nisan 2018) Erişim 05 Mart 2020. <https://businessht.bloomberght.com/ekonomi/haber/1933332-beyin-gocu-egitim-krizine-neden-olacak>
- Şeşen, Ramazan. “Buhara”. Diyanet İslam Ansiklopedisi, 1992. Erişim 01 Mart 2020 <https://islamansiklopedisi.org.tr/buhara>
- Tanrıkorur, Barihüda. “Mevleviyye”. Diyanet İslam Ansiklopedisi, 2004. Erişim 01 Mart 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mevleviyye>
- Tarhan, Nevzat. “Yeni Medya ve Aile Çalıştayı' Üsküdar Üniversitesinde yapıldı” Üsküdar Üniversitesi. (2019) Erişim 4 Nisan 2020 <https://uskudar.edu.tr/tr/icerik/3865/yeni-medya-ve-aile-calistayi-uskudar-universitesinde-yapildi>
- TRT Avaz. “2019'da 541 bin 424 çift evlendi” (26 Şubat 2020) Erişim 18 Mart 2020 <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/yasam/2019da-541-bin-424-cift-evlendi/463271>
- TRT Haber. “2030’da 250 milyondan fazla çocuk obez olabilir”. (21 Ekim 2019) Erişim 15 Mart 2020. <https://www.trthaber.com/haber/infografik/2030da-250-milyondan-fazla-cocuk-obez-olabilir-436886.html>
- TRT Haber. “Dünyada Her 70 Kişiden Biri İnsani Yardıma Muhtaç”. (20 Ağustos 2019) Erişim 15 Mart 2020. <https://www.trthaber.com/haber/infografik/dunyada-her-70-kisiden-biri-insani-yardima-muhtac-427393.html>
- TRT Haber. “Hava Kirliliği Her Yıl 7 Milyon Kişinin Ölümüne Neden Oluyor”. (4 Mayıs 2018) Erişim 15 Mart 2020. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/hava-kirliligi-her-yil-7-milyon-kisinin-olumune-neden-oluyor-363864.html>
- TRT Haber. “İnternet Kullanıcısı Artıyor”. (27 Ağustos 2019) Erişim 15 Mart 2020. <https://www.trthaber.com/haber/bilim-teknoloji/internet-kullanicisi-artiyor-428450.html>
- TRT Haber. “Tersine Beyin Göçüne En Çok İlgi Mühendislerden”. (4 Nisan 2019) Erişim 05 Mart 2020. <https://www.trthaber.com/haber/bilim-teknoloji/tersine-beyin-gocune-en-cok-ilgi-muhendislerden-410797.html>

- TRT Haber. “Türkiye’de Genç Nüfus Oranı Azalıyor” (16 Mayıs 2019) Erişim 08 Mart 2020. <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/turkiyede-genc-nufus-orani-azaliyor-415674.html>
- Türkonfed. “Kent-Bölge: Yerel Kalkınmada Yeni Dinamikler Türkiye’nin Kentlerinden Kentlerin Türkiyesi’ne” (Nisan 2017) Erişim 16 Ocak 2020. <http://www.turkonfed.org/Files/ContentFile/turkiyenin-kentlerinden-kentlerin-turkiyesine.pdf>
- We Are Social. “Dijital in 2019”. Erişim 14 Mart 2020. <https://wearesocial.com/global-dijital-report-2019>
- Wegner, Jochen. “What Happened When We Paired Up Thousands of Strangers to Talk Politics”. TED. Erişim 30 Kasım 2019. https://www.ted.com/talks/jochen_wegner_what_happened_when_we_paired_up_thousands_of_strangers_to_talk_politics/transcript
- Yalçın, Funda Güleç. “Sosyal Ticaret e-Ticareti Nasıl Dönüştürdü?”. MediaTrend. (24 Şubat 2019) Erişim 14 Mart 2020. <https://mediatrend.mediamarkt.com.tr/sosyal-ticaret-e-ticareti-nasil-donusturdu/>
- Yalçın, Hasan. “Kriz Yönetimi” SETA (18 Ağustos 2018) Erişim 15 Mart 2020 <https://www.setav.org/kriz-yonetimi/>
- Yurdakul, Afşin. "Ziyaüddin Serdar: Aslında Tüm Sünniler Şii, Tüm Şiiler de Sünni". Habertürk Gazetesi (21 Mart 2016) Erişim 12 Mart 2020 <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1212753-aslinda-tum-sunniler-sii-tum-siiler-de-sunni>

ÖZGEÇMİŞ

Kemal Yavuz Ataman 27.07.1959 yılında Konya’da doğdu. İlk,orta ve lise öğrenimini Konya’da tamamladı. 1977 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini kazandı. Dönemin siyasi, ailenin maddi şartları nedeniyle okula aralıklı olarak devam etti, 1987’de mezun oldu. Konya Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesinde İdare Hukukunda yüksek lisans yaptı, 1990’da mezun oldu. 1996 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünde doktora programına başladı. Birçok kereler kesintiye uğrayan öğrenciliğine son ayla birlikte devam etti. 2014 yılında İstanbul Üniversitesi İlahiyat fakültesini bitirdi. 10 yıl çeşitli Devlet Kuruluşlarında memur, 10 yıl özel sektör ve STK’larda yönetici olarak çalıştı. 2000 yılından beri kendisine ait hukuk ve danışmanlık bürosunda hayatını sürdürmektedir. Şirket, STK ve şahıslara danışmanlık yapmakta, çeşitli konularda araştırma raporları hazırlamaktadır. 1985’ten itibaren ilmi, sosyal, kültürel çalışmalarda bulunmuş, akademisyenlerle birçok proje, programlarda birlikte olmuş, yayıncılık yapmış, üniversite camiası ile irtibatları devam etmiştir. Tez konusu kapsamında son üç yılda Türkiye içinde ve dışında uluslararası kongrelerde 9 adet tebliğ sunmuştur. Evli, 4 çocuk, 3 torun sahibidir.